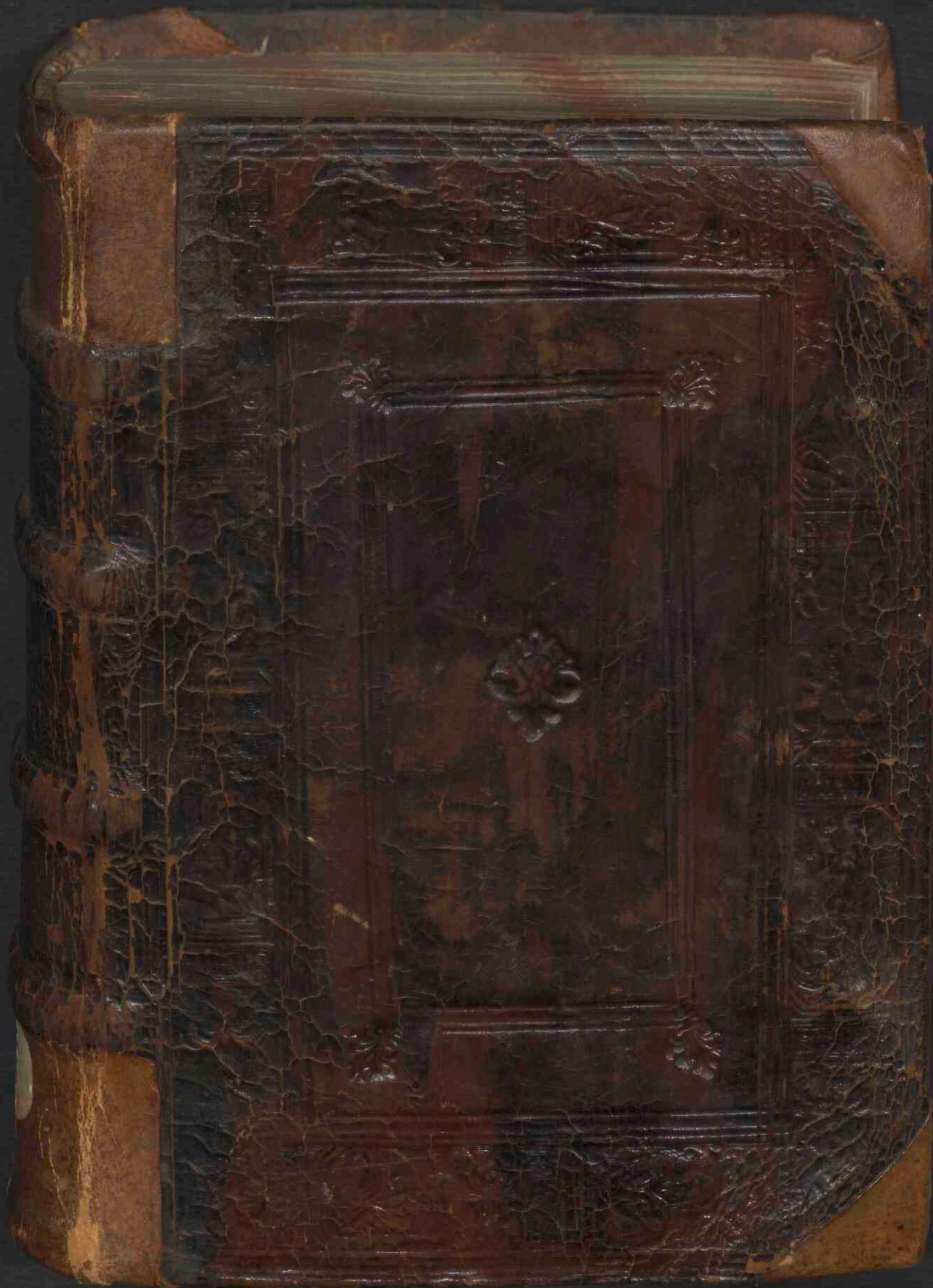

**H. Zanchii, De religione Christiana fides: : quam nunc demùm,
annum agens Lxx, suo suaeq[ue] familiae nomine, in lucem
edendam curavit ad Vlysssem Martinengum, Comitem
Barchensem, & Patricium Venetum.**

<https://hdl.handle.net/1874/423576>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

E. qu.
127

Завітъ
Адама

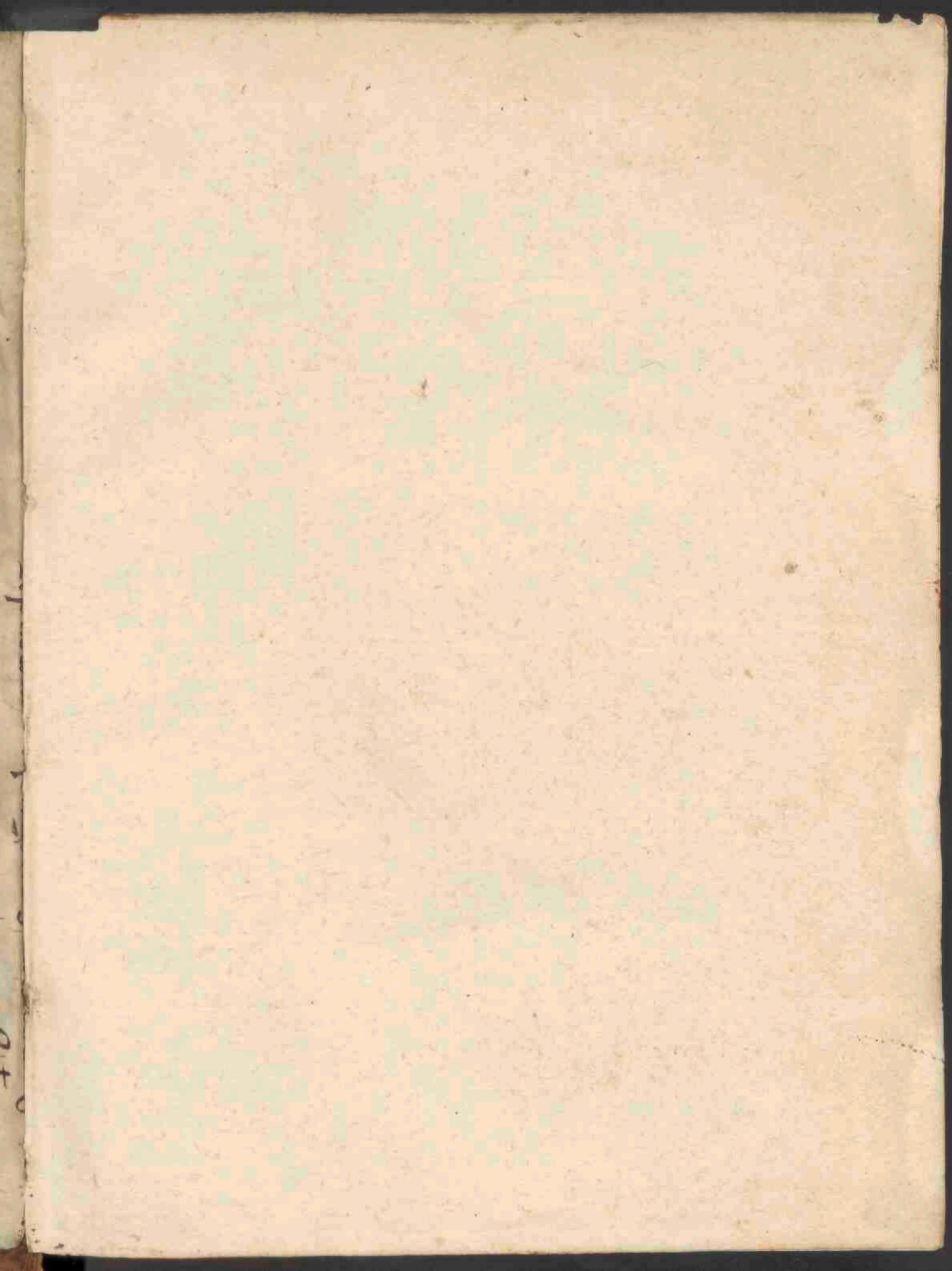

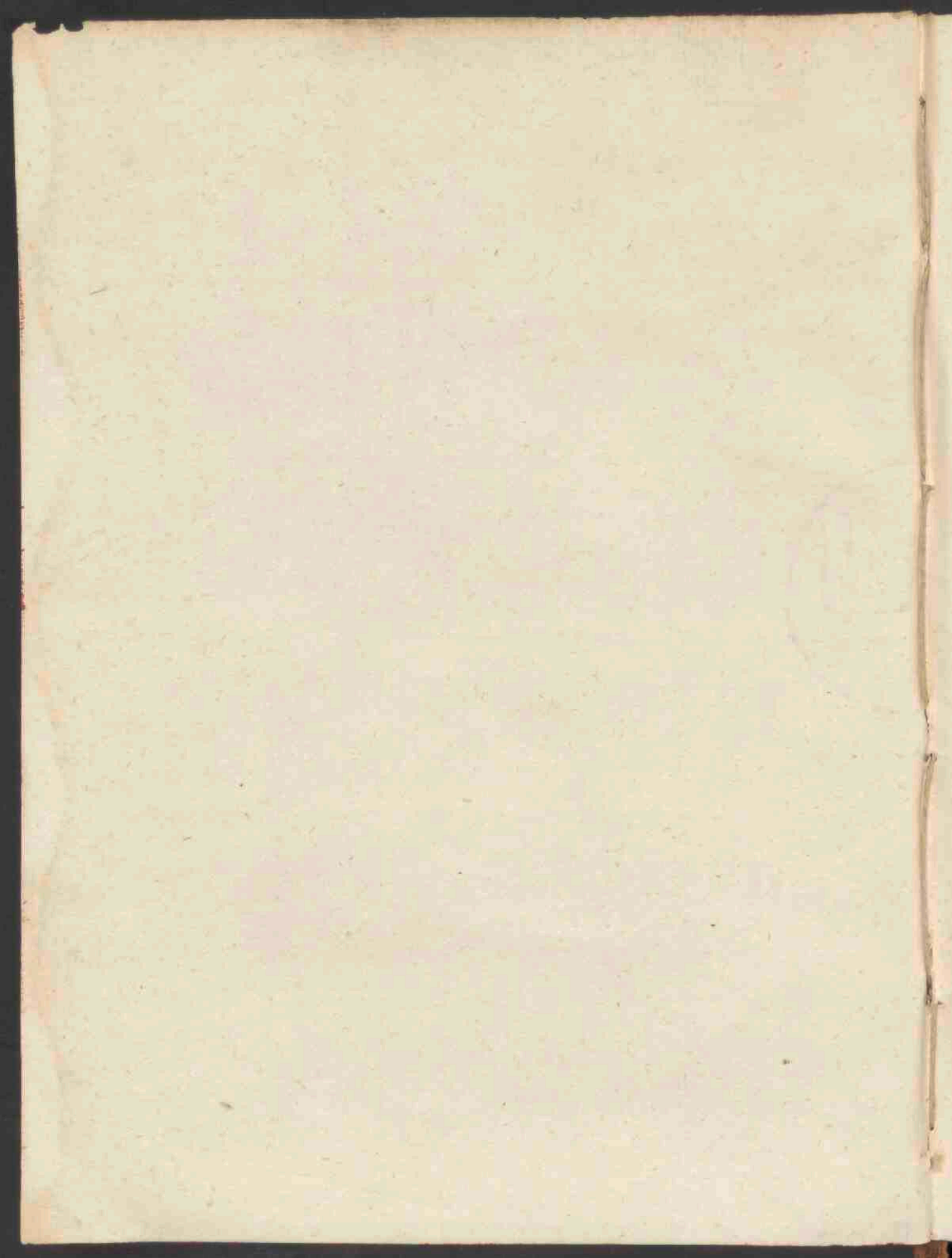

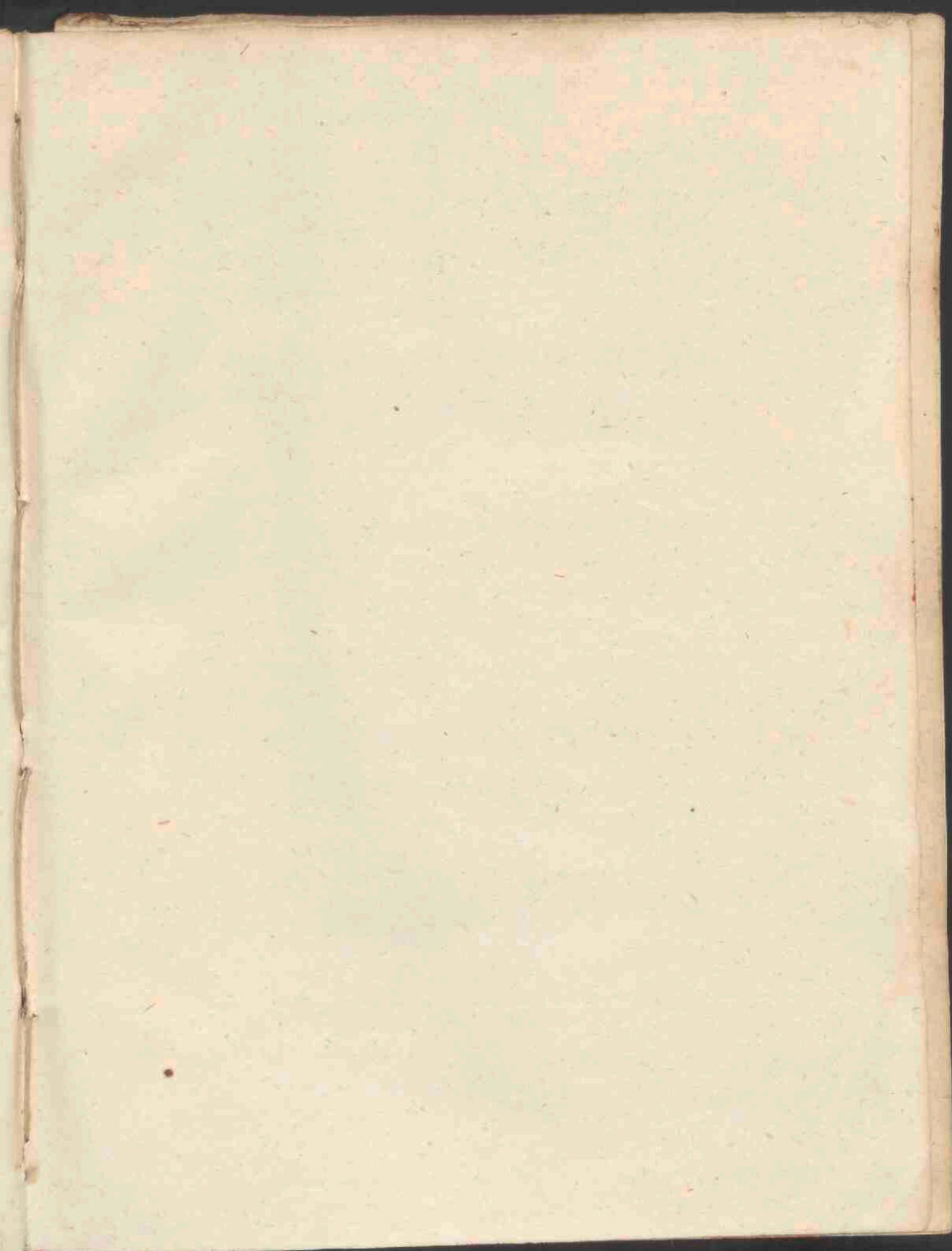
Theologia

Quarto n°. 127.

uictos uerbo & compatione multitudine
 censos in huius mundi desideris. in
 ne restringat. Ut minas potentium ratio
 e mitiget. Ut oppressorum angustias
 pualet ope leuet. Ut foris resistentibus.
 patientia. Ut intus superbientibus. ex
 patientia disciplina. Ut erga errata
 14. sic mansuetudo zelum temperet. qua
 iustitiae studio non eneruet. Sic ad ultione
 rneat. ne tamen pietatis limitem seruendo
 dat. Ut ingratos. beneficiis ad amorem
 Ut gratos quosque ministeris in amorem
 Ut proximorum mala cum corrigere non ualeat.
 Ut quemque corrigi loquendo possunt.
 concessum esse pertimescat. Ut sic ea que
 pleret. ne tamen in animo uindictae soc
 Ut sic mali uolens munus benignitatis ex
 ne tamen per gratiam a uere rectitudinis ex

N. 23. B.

900

H. ZANCHII,
DE
RELIGIONE
CHRISTIANA
FIDES:

*Quam nunc demùm, annum agens LXX, suo
suaq; familia nomine, in lucem eden-
dam, curavit*

Ex officio Buchholii

AD
VLYSSEM MARTINENGVM,
Comitem Barchensem, & Patricium
Venetum. *anno 1785*

Rom. 10.

Corde creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad
salutem.

Omnia iudicio Ecclesie verè Catholicæ subdita sunt.

NEOSTADII PALATINORVM,
Excudebat *Matthaus Harnisch.* 1785

H. & ANCHER
OF
RELICION
CHRISTIANA

... ..
... ..
... ..

AD
VI VITAM MARTINICAM
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..

L.

VLYSSI MARTINENGO,
COMITI BARCHENSI,
H. ZANCHIVS,
gratiam & pacem.

VAB & qualis, quantaq; sit nostro hoc seculo, generose Comes, in toto orbe Christiano, cum rerum fermè omnium, tum maximè Ecclesiasticarum deq; religione, confusio ac perturbatio: nemo est hominum, qui non videat: nemo bonus; qui non etiam doleat: nemo denique pius, qui non summa cum admiratione diuinorum iudiciorum, tantam quoque desolat Ecclesia calamitatem.

Magna quidem veritatis lux nostra hac aetate, per aliquot fidos Christi seruos, singulari Dei beneficio, è sacris literis hausta, & longè lateq; diffusa, ceu Sol è Cælo nobis affulsit: sed quot obscuro mox, qualesq; errorum nebulae, quàm multa & atra haeresium nubes, per non paucos nebulones, diabolicq; ministros, ex infernali abisso, ad tenebras huic diuinae luci offundendas, excitatae, collectaq; fuerunt?

De tyrannis nunc taceto: qui omnia sua arma, omnem suam potentiam, omnesq; suorum principatum vires in hoc exeruerunt semper, atq; etiamnum exerunt & intendunt: ut lucernis omnibus, restaceis quidem illis, fatemur, in quibus aliquid adhuc huiusce lucis restat atque splendet, ferro confractis, funditusq; deletis, totum hoc (si auctori placet) diuinae sapientia lumen opprimatur, penitusq; extinguatur: Et in huius locum, infernales tenebrae ab orco reuocatae, succedant, passimq; omnia occupent.

Quid nostris miseris temporibus, huius rei causa actum & gestum sit: quot qualisue infinitorum hominum cades, multis in locis perpetratae, in alijs verò pluribus, non semel tentata fuerint: in recenti habemus memoria omnes. Quid verò nuper Diabolus, & per quos, in istis vestris vallibus molitus sit, quanquam Deo vos protegente, cades illa non successerit impijs ex sententia: tu ipse melius nosti, quàm nos. Quid nunc etiam Satan mille artifex, eundem in finem perpetuò machinetur: quae consilia agitet: quas insidias meditetur: quae arma praearet: quae bella cognat aduersus pios Principes ac Magistratus, qui lucem hanc caelestem in suis ditionibus splendescere volunt, inq; totum terrarum orbem, pulsas tenebris, longè lateq; effundendam curant: nouit ille Dominus, qui habitat in caelis, quiq; iniqua impiorum consilia, pro sua erga nos incredibili beneuolentia, cum Ecclesiae expedit, & cum tyranni nihil minus, quàm suorum diu diligenterq; coëtorum consiliorum frustrationem expectant: dissipare, & ceu inanes nubes, miris modis dissiuere solet.

Testes sunt Pharaones: Senacheribi: Amari: Antiochi: Iuliani: valentes: & alij non absimiles hostes Ecclesiae. Stat enim promissio, porta inferorum non praeualebunt aduersus eam. Sed, ut omisus tyrannis, ad miserè diuulsam Christiana Reipub. corpus reuertamur: quis est obsecro, nisi omnis prorsus pietatis expertus, qui spectat a tali tantaq; huiusce corporis, eorum nimirum omnium, qui Christum ut verum Deum, verum hominem, unicuq; mundi redemptorem profitentur & inuocant, diuersas in partes dilaceratione: diuersis diuersos errores, & alijs quidem plures ac grauiores, alijs pauciores & leuiiores, pertinaciter defendentibus: atq; hanc ob causam, alijs alios plus quàm Variniano odio prosequentibus, & sauitia plus quàm Neroniana persequentibus, atque ita sese mutuò perdentibus: quotus inquam quisq; est, qui hac spectans, qui hac audiens, qui
hac in

hec in animo voluens, summo dolore non afficiatur, non ingemiscat, non lugeat, lacrimas non profundat? Romana Ecclesia fuit olim & ab antiquis temporibus, propter summum suam pietatis, cœlestis doctrina, diuini cultus, Christiana disciplina, constantia infide, aduersus omnes hæreticos, splendorem, celeberrima: ac sicut Sol in cœlo omnibus stellis, Sic illa omnibus in terra Ecclesiis, suo illo eximia pietatis Christianæ exemplo præluxit: atq; ita præluxit, ut mater omnium Ecclesiarum non prorsus immeritò, passim fuerit appellata: sed in quales porrò, quantasq; tenebras, iusto Dei iudicio, quasi è cœlo deturbata, proiecta fuit, & in illis etiamnum sepulta iacet? Qui in tanta Euangelij luce hoc non videt: is talpa taciore est. Neque est res noua: quando idem Ecclesia primùm Israëlitica: deinde Christianis in oriente, totaq; Gracia contigisse videmus. Quam nescio quo singulari Dei beneficio, hoc adhuc boni in Romana Ecclesia seruari nemo non videt, nisi qui videre non vult: quòd nimirum, sicut semper, sic nunc etiam constans & firma in vera de Deo, deq; persona Domini nostri Iesu Christi doctrina persistit: & baptizat in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: Christumq; agnoscit & predicat pro unico mundi redemptore, futuroq; viuorum & mortuorum iudice: qui veros fideles secum in aeternam vitam recepturus, incredulos autem & impios in aeternum ignem cum Diabolis & Angelis eius, eiekturus sit: quæ causa est, cur Ecclesiam hanc, pro Ecclesia Christi etiamnum agnoscam: sed quali? qualis & ab Osea alijsq; Prophetis, Ecclesia Israëlis sub Ieroboamo, & deinceps fuisse describitur: nunquam enim resipuit à suis fornicationibus. Atq; hæc de Ecclesia Romana.

*De illis verò Ecclesiis, ut dicam, quæ à Romana in illis rebus, in quibus illa ab Apostolis à *ἀποστόλων* fecerat, tandem, propter illius pertinaciam atque tyrannidem coacta fuerunt deficere: quàm horrenda hæreses in illarum nonnullis, per ministros Sa-*

tana ex inferis reuocata fuerunt? Anabaptismus, Libertinismus, Arianismus, Samosatenismus, Martionismus, Eutychnianismus, Nestorianismus, & qua non? imò & atheismus, probdolor, grassatur. Restiterunt quidem his omnibus fidei ministri Christi, & multis in locis has Diabolicas doctrinas represserunt, suasq; Ecclesias ex sincera Euangelij doctrina reformatas, ab his pestibus immunes seruarunt, & Dei beneficio adhuc seruant, ita ut cum talibus sectis nulla nobis intercedat amicitia: interim tamen Zizania hac non possunt penitus ubiq; extirpari. Grassantur adhuc passim multae pestes: & multi mali spiritus subinde veniant in mundum. Quid igitur Christiano homini, cui cordi est gloria Dei, salus animi sui, & proximi sui, bonumq; in Ecclesia nomen (neque enim res est de nihilo, agnosci & haberi in Ecclesia Catholica, pro vero Christi membro:) quid inquam homini Christiano in tanta rerum confusione, opinionum dissensione, haesum multitudine, religionum varietate, faciendum fuerit? Simili, si potero, explicabo sententiam meam, cum sacris literis consentaneam.

Si numerosissimus & simul etiam potentissimus hostium exercitus, ita in aliqua grassetur regione, omniq; depopuletur, ut inde citò & facile pelli non possit: quid illius regionis populo, ut sua suorumq; liberorum salutem consulat, faciendum fuerit?

1. Primum, confugiendum est in vrbes munitas: ibique permanendum, donec beneficio Dei, tota regio hostibus liberetur.
2. Deinde statim, ne obsessi, aut fame perire, aut sese hosti tandem dedere cogantur: de com meatu, quam fieri potest copiosissimè, omnino prospiciendum est. Quia verò, nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam: idcirco ardentibus precibus toti populo inuocandus est Dominus, idque
4. quotidie: ut nobis adsit, tueatur, seruet. Ad hac curandum est, ut omnes ciues fraternam inter se fidem, dilectionem, pacem, concordiam constanter colant: quando omne regnum, ut dicere

dicere solebat Dominus Iesus, in seipsum diuisum desolatur: Et
 restibus etiam Ethnicis, concordia res parua crescunt: discordia
 autem res magna dilabuntur. Neq; negligenda est valetudo, 5.
 qua ciues, quoad eius fieri potest, incolumes & viribus pradii,
 ad Reipub. vtilitatem ac conseruationem, seruentur. Aegroti
 enim & male valentes, in tali praesertim tempore, parum pro-
 desse possunt Reipub. imò saepe oneri sunt & impedimento: tan-
 tum abest, vt contra hostem pugnare valeant. Omnes ergo,
 suam quisque valetudinem curent, necesse est. Ad hac dili- 6.
 genti vigilantia opus est: ne hostes aut vi repentina, aut ex insi-
 dijs, & per cuniculos, in urbem penetrent, nosque incautos &
 imparatos adorianur: hinc excubia. Sed quomodo vigilari 7.
 potest sine sobrietate? Crapula enim & ebrietate, somnus ex-
 citatur grauis: ita vt vigilia locus esse non possit. Ergo ne vi-
 no somnoq; sepulti, ab hostibus opprimamur: sobrietate opus
 est. Quid verò magis necessarium, quàm tenere semper arma, 8.
 quibus & ipsi tecti tutiq; ab hostium iaculis esse possimus: & ho-
 stem ipsum ferire ac propulsare valeamus? Ergo praeter fortes
 urbis muros, beneq; munita moenia: ciues etiam ipsos, in ar-
 mis semper esse oportet. Nihil verò pestilentius, & Reipub. 9.
 perniciosius contingere potest: quàm si in vrbe, praesertim tem-
 pore belli, habeat hostium amicos, qui cum illis reipsa colludant,
 ut ut cum ciuibus amicitiam, inq; rebus omnibus consensionem,
 verbis simulent ac profiteantur: homines nimirum perfidi as
 proditores. Ergo id cum primis danda est opera: vt diligen-
 ter inquiratur, quina in vrbe sint: quid agant: quam vitam
 viuane, & vnde viuant: ac si qui reperiantur exorbitare à
 communicium professione, vita, moribus: ij notentur, exa- 10.
 minentur, corrigantur, plectantur, vrbe pellantur. Vt verò
 nihil est, quod & maiorem infamia notam ciuibus inurere, &
 eosdem grauiore supplicio dignos efficere possit, quàm si hostium
 vel pollicitationibus & largitionibus pellecti, patriam prodant:
 vel

vel etiam comminationibus perterriti, à suo Principe deficientes, turpiter se dedant: Sic contra nihil est honorificentius, nihilq; utilius, & maiore cum laude, tum pramio dignius, quam si seruata fide patria ac Principi tuo, cum publica huius fidei professione, constanter ad mortem usque, pro aris & focis pugnare pergas. Constantia igitur in fide Reipub. vel Principi tuo data, publicaq; eius fidei usque ad mortem professione, opus est.

1. *Vrbes munita, mihi sunt, Ecclesia illa, quae super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, olim edificata, & postmodum ex Euangelio etiam instaurata, vereq; reformata fundamenta Apostolica doctrinae, cum sacris literis firma retinent: eaq; secundum orthodoxas veterum Patrum interpretationes intelligunt & explicant. Fundamenta haec solita semper fuit Ecclesia completi illa doctrina formula, quam vocant Catechismum: in quo in primis continentur symbolum Apostolorum, oratio Dominica, & Decalogus. Symbolum, & quid nobis credendum, & in quem tota salutis fiducia sit collocanda, breuiter ostendit. Oratio Dominica, & quis nobis inuocandus, & quae petenda sint, & verò etiam quibus de causis, tum solus Deus à nobis inuocetur, tum omnia quae petimus, ab eo solo petere debeamus, luculenter docet: quia nimirum ipse solus est regnum, potentia & gloria: quae particula, fiducia ad petendum accenditur. Decalogus, quomodo agendum cum Deo, quòue cultu ille à nobis sit colendus: quomodo item cum proximo viuendum: nobis verò ipsis, hoc est, nostra concupiscentia: quomodo moriendum, ea nimirum omnia, quae contra legem Dei appetit, illi semper denegando, non minus perspicue, quam breuiter praescribit. His tribus Catechismi partibus, illiq; praecipuis, accedit quarta: doctrina de Sacramentis: qua nomine Baptismi orthodoxis, in magno (ut vocant) Symbolo, significatur. Haec omnia è sacris literis summatim collecta, & in breue compendium redacta: totius Christiana religionis fundamen-*

damenta, cum tota veteri Ecclesia appellare non dubitamus. Quia verò hæretici, cum hæc fundamenta simpliciter negare non auderent, ea plerumq̄, falsis interpretationibus, ad suas hæreses detorserunt, & adhuc detorquere solent: idcirco ut vera Ecclesia ab hæreticorum conuenticulis discerni queant: capita illa doctrina non alio sensu, quàm quo & vetus Ecclesia consentaneè cum sacris literis, ex communi consensione, in Concilijs præsertim probatissimis, explicauit, intelligenda & explicanda nobis sunt.

Quid enim (ut aliquid exempli causa dicam) firmitus, certius, clariusq̄, ad articulum in symbolo de persona Christi, dici potuit aut potest: quàm qua in synodo Nic. Constant. Ephes. Chalced. adde & V. & VI. à pijs Patribus contra Arium, Sathatenum, Apollinarem, Nestorium, Eutychem, Monothetas, è sacris literis definita fuerunt? Quicunq̄, ergo de persona Christi, diuersa à Conciliorum illorum definitionibus docent: ij certè fundamentum hoc præcipuum Christianæ religionis, rectè non tenent.

De gratia porrò & beneficio Christi; cuius initium est æternus erga nos amor, gratuitaq̄, ad redemptionis æternæq̄, salutis participationem, electio: progressus autem est ipsius redemptionis, semel in cruce peractæ gratuita dispensatio, efficax vocatio, iustificatio, sanctificatio, perseverantia donum in fide: finis verò ipsa gloriosa resurrectio, & vita æterna: De hoc igitur altero præcipuo Christianæ religionis fundamento, quid clarius, quid certius & copiosius dici potuit: quàm qua in Concilijs Africanis, Mileuitano, Arausicano, & alijs contra Pelagianos, è sacris literis definita, & ab Augustino, ut de alijs taceamus, multis libris, contra eosdem Pelagianos, disputata & conscripta fuerunt?

De sancta Ecclesia Catholica, quid scitu necessarium est, quod ab Augustino cum alibi, tum præsertim in libris contra

Donatistas, ex fundamentis sacrarum literarum, copiosè simul & dilucidè explicatum non fuerit? Plurimum autem refert, scire qua sit & ubi sit vera Christi Ecclesia: cum extra Ecclesiam nulla sit salus: ac proinde articulus est fidei Christiana non postremus.

De re etiam sacramentaria, si quis simplici veritate velit esse contentus: quid illa doctrina clarius, quam veteres Patres, Iustinus, Irenaeus, Tertullianus, Cyprianus, & imprimis Augustinus, è sacris literis tradiderunt, scriptamq; nobis reliquerunt? Unus dicit: quemadmodum per verbum Dei, caro factus Iesus Christus, carnem & sanguinem habuit: Sic etiam per verbum precatationis, & gratiarum actionis, sacramentum ab ipso alimoniam, illius incarnati Iesu carnem & sanguinem esse didicimus: (nempe iuxta illa verba Christi, Hoc est corpus meum:) Atqui Christus, id est, λόγος factus est caro, sine ulla sui in carnem mutatione, sed tantummodò per unionem hypostaticam: Ergo neque panis factus est corpus Christi, per ullam sui in illud Transsubstantiationem, sed per solam unionem: non physicam quidem illam, nec hypostaticam, sed duntaxat sacramentalem: Item ait, ex illa alimonia panis nimirum benedicti, sanguinem & carnes nostras, per quandam mutationem (sui scilicet in CHRISTVM) nutrirì: ἐξ ἧς (τροφῆς) αἷμα καὶ σάρκα καὶ μετεβόλην τῆς φύσεως ἡμῶν. Ergo μετεβόλη, qua fit in Cæna, non est panis in corpus Christi, ut quidam malè interpretati sunt; neque Christi in nos, sed nostri in Christum, propter insitionem: ut etiam Christus dixisse legitur Augustino, de sumptione Eucharistia loquens, Ego non mutabor in te, sed tu mutaberis in me. Idem ait: Ad quod (alimentum Eucharistia) nemo admittitur, nisi qui credit, veram esse nostram doctrinam, ablutus regenerationis lauro in remissionem peccatorum, & sic vivens, ut Christus docuit. Ergo ad cænam non sunt admittendi, aut infideles &

Tuffin: in
Apol. 2.

bare.

heretici: aut qui baptismum Christi nondum acceperunt: aut qui ita in manifestis viuunt peccatis, ut nullam Ecclesia dent suae respicientiae significationem.

Alius aut Eucharistiam constare ex duabus rebus, terrena & caelesti. Panem, licet sanctificatum, rem tamen terrenam vocat: quid ita? quia & è terra est, & in terris existit, & terreno ore editur: Corpus autem Christi, rem caelestem, non quòd eius substantia sit è caelo, sed partim quia in unitatem persona uerbi assumptum est, partim quia in caelo est qualitatibus caelestibus prae dicitum. Etsi enim hypostasi, quae est ipsum **VERBUM**, ubiq; est: sua tamen propria *σὴτα*, in caelo tantum est, non in terra. Ex quo etiam sequitur, illud non edi, aut à terrenis hominibus, aut terreni corporis dentibus: sed ab illis tantummodo, qui nati *ἄνωθεν*, caelestis hominis imaginem gestant, modòque caelesti, mente nimirum ac spiritu edunt. Et tamen ipsa quoq; fidelium corpora, dum solam rem terrenam edunt, ipsa etiam re caelesti ad gloriosam sui resurrectionem participant, & ab ea aluntur: ut ipse idem autor ibidem disertè explicat.

Iren. li. 4.
cap. 34.

Credo te C. VI. ex ijs, quae de quatuor praecipuis membris doctrinae Christianae, ex symbolo dixi: quid de toto corpore concludendum sit, facillè quae tua est pietas, eruditio, prudentia, intelligere posse. Summa hac est: illas esse ueras Christi Ecclesias, eoque regni Christi uerè munitas urbes à nobis appellari: quae generatim quidem sacras literas, speciatim uerò receptū ubiq; Catechismum profitentes: ita ueterem Ecclesiam, ueteresque Patres uenerantur, itaque cum illis in caelo degentibus amicitiam colunt, & communionem habent: ut neq; in dogmatibus, neque etiam in sacrarum literarum interpretationibus, facillè ab illis declinent: sed tum demum duntaxat, cum & manifestissimis sacrarum literarum tum uerbis, tum testimonijs, & plus quam necessarijs, ex principijs fidei deductis consecutioni.

bus, dissentire coguntur. Hoc certè cum primis vitio datur Nestorio, & causa illi fuisse tanta hærescos scribitur: quod Patribus contemptis, & suo confusus ingenio, sacras literas pro suo capite interpretabatur. Quid dico de Nestorio? Imò eundem Patrum contemptum, eandemque de suo proprio ingenio, suaq; eruditione confidentiam, alijs quoq; multis, magnis alioqui uiris, in causa fuisse, cur in varias hæreses lapsi fuerint: ex ecclesiasticis historijs & synodis, facile mihi esset, si breuitas epistola pateretur, demonstrare. Vnde enim obsecro factum fuit, ut post sacratissimam illam Nicenam Synodum, tot hæretici denuò extiterint: quorum alij veram & æternam Christi Deitatem: alij veram & perfectam eiusdem humanitatem: alij veram utriusq; naturam in vna eademque persona vnitionem: alij veram naturarum, earumque proprietatum distinctionem, oppugnarunt? Inde sanè, quia contemptis Patrum in Niceno Concilio definitionibus, & sacrarum literarum de persona Christi interpretationibus: suis autem confisi ingenijs, & humana vel eruditione vel eloquentia inflati, sacras literas, fideique fundamenta, pro suo quisq; iudicio interpretari, hoc est, deprauare ausi sunt. Pertinet huc quod Vigilus contra Eutichen, lib. i. scriptum reliquit, de causis hæresium: Sed has (inquit) inanum accusationum nebulas illi effundunt præcipuè: qui aut imperitiæ vitio, aut contentionis morbo agrotant: Et dum petulantis animi supercilio eriguntur, antiquitus traditas à Patribus fidei regulas, ob hoc solum despiciunt, ut malè conceptas mobilitatum suarum sententias, Ecclesia intromittant. Hac Vigilus. Confirmant hoc quod dico, contraria Orthodoxorum Patrum ingenia, vestigia, verba: qui sacris literis, & fidei Christiana fundamentis, secundum veterum Patrum definitiones explicatis, veritatem Christianæ religionis, non minus feliciter, quàm fideliter propugnarunt, confirmatamq; in Ecclesia retinuerunt. Quo spectans illa in ipsorum definitionibus verba: DEFINI-

TIONES SANCTORVM PATRVN SEQVNTES VEL Conc. Calcedonen.
QVE ET REGVLAM: ET NOS EADEM DEFINIMVS.

Nihil ergo tutius, quàm ut quisque in hisce Ecclesiis, tanquam in urbibus benè munitis, sese contineat: in quibus sacra litera, secundùm analogiam fidei, & secundùm receptas veterum Patrum interpretationes, explicantur: ac proinde, quarum eadem est fides, quæ & Apostolorum, totiusque veteris Ecclesie fuit.

Dixi de primo Christiani hominis officio, qui se suamque familiam, tutam ab hostibus, ad eternam felicitatem seruari cupit: nimirum, ut in munitas urbes regni Christi, sese recipiat, ibiq; constanter permaneat: donec tandem profligatis per illustrem aduentum nostri Regis, hostibus omnibus, ubiq; liberi & tuti esse possimus.

Sed sine comœatu, quis vitam diu traducat suam? Comœatus noster est quotidiana verbi diuini auditio, lectio, meditatio, & sacra Cœna suis temporibus perceptio: Vtròq; enim alimur, fouemur & viuimus: idq; propter Christum vitam nostram, quem nobis illa offerunt, & exhibent. Qui manducat hunc panem: (sive ex verbo, sive ex sacramento acceptum) non morietur in aeternum. In Actis, discipuli Christi, erant perseverantes in doctrina Apostolorum, & in fractione panis, hoc est, in communibus *ἀγάπαις*, in quibus Cœna Domini celebrari solebat. Talis autem cœlestis comœatus, in urbibus benè munitis deesse non solet: sed nisi edas & bibas, vitamque tuam hac ratione sustentens: quid proderit esse in munitis urbibus? Ergo frequentanda conciones, & percipienda sacramenta, lectioniq; sacrarum literarum incumbendum est.

Accedant etiam preces ad Deum perpetua, tum publica, tum priuata, necesse est: quibus ea petamus, quæ Dominus Iesus peti à Patre iussit: omnia scilicet, quæ tum ad ipsius gloriam, tum ad nostram, proximiq; nostri salutem pertinent: utq; nos ab omni hostium genere tueatur, & tutos seruet in veritate.

In die tribulationis, inuocabis me, ait Dominus. An non verum maxime dies est afflictionis: cum grassantur haereses, & tyranni veritatem persequuntur? Tunc ergo maxime inuocandus est Dominus, idque ex fide. Ideo & Apostolus, indefinenter, inquit, orate: Et Christus, oportet semper orare, & non deficere. Qui autem ita orat, & ex fide orat: quomodo non accipiet? Ideo subdit per Prophetam Deus, ET EGO EXAUDIAM TE. Petite & accipietis, dicebat etiam Dominus Iesus: quarite & inuenietis: pulsate & aperietur vobis.

4. *Qui verò fieri potest, ut ibi feliciter viuatur, eoque & urbs seruetur: ubi ciues inter se non colunt amicitiam? Colenda ergo est fraterna dilectio, pax, concordia: qua nihil suauius, nihil Deo gratius, nihil ad Ecclesiarum conseruationem conducibilius esse potest: sicut contra nulla res est, qua citius perdantur Ecclesia & omnes societates: quam inuidia, quam odia, quam simultates, quam inimicitia, quam dissidia, quam pugna domestica. Profectò fides ibi nulla est: ubi non viget caritas: cum vera fides, teste Apostolo, operetur per caritatem. Et nota verorum Christianorum semper fuit, fraterna dilectio: dicente Christo, in hoc cognoscent homines, quòd sitis mei discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem. Hoc re ipsa docent Acta Apostolorum: ubi de fidelibus ait Lucas: Erat illis anima vna, & cor vnum, nempe in Domino. Et Tertullianus in Apolog. cap. 39. narrat Romanos dicere solitos fuisse de Christianis: VIDE VT INVICEM SE DILIGANT. Hac enim fraterna dilectione, tanquam vero Christiana pietatis symbolo, discerni Christianos à non Christianis volebant.*

5. *Quàm porrò necessaria sit ciuibus in tali urbe degentibus, ad se suosque, adeoque & totam urbem, aduersus hostes tuendam, cura valetudinis: paulò ante dictum est. Valetudo spiritalis, hic mihi est bona conscientia: qua sicut nascitur à fide,*

à fide, sic etiam fidem, ne prorsus pereat, tuetur: quemadmodum & vita corporis parit valetudinem: Et valetudo, corpus in vita conseruat. Cuius, igitur curandum est, ut bonam seruet conscientiam. Sed quibusnam rationibus seruatur? Primum, firma, post iustum dolorem, de gratuita remissione peccatorum à nobis admissorum, propter Christum fiducia: Deinde, vera respicientia: hoc est, serio vitandi porro peccata, seruandique mandata Dei, studio: firmo denique, si ex infirmitate labamur, denuò resurgendi, & ad CHRISTVM pro condonatione, confugiendi, proposito. Hac ratione, bona semper retinetur conscientia. Qui hoc modo suam curat constanter valetudinem: is certò sciat, nequaquam permissum iri à Domino, ut in aeternum moriatur: hoc est, ut in doctrina ad salutem necessaria, in sinem vsque erret & pereat. Apostolus enim ait Timotheo: Retine fidem & bonam conscientiam: quam quidam cum repulissent, naufragium fecerunt circa fidem, hoc est, doctrinam fidei. Ergo, qui conscientiam bonam retinent: ò doctrina ad salutem necessaria, exitiosum naufragium non facient: Domino illos, sicut bona conscientia thesauro, sic etiam perseuerantia in fide, cælestique doctrina, beneficio, pro sua gratia donante. Res igitur tutissima est, cum semper, tum præsertim in hac religionum varietate, in Ecclesijs, ubi purum sonat Dei verbum, certaque fidei secundum Patrum interpretationes, fundamenta retinentur, persistendo, incumbere verbo Dei audiendo, & sacramentis percipiendis: inuocare Deum: Colere amicitiam cum fratribus, & sibi bonam seruare conscientiam.

Ad hac autem omnia, quàm necessaria sit vigilantia: quis, nisi rerum prorsus omnium imperitus, ignoret? Vbi nihil prorsus metuendum est, veluti in cælo: ibi nulla etiam opus est vigilantia: sed in summa securitate viuì potest & debet. At verò, ubi non desunt fures, latrones, fraudatores,

res, adultores, impostores, proditores, inimici, hostes, omniaque plena sunt insidiarum: ibi quàm perniciofa sit securitas & oscitantia: quis est qui nesciat? Ideo Christus prauidens mala, quae imminabant, dixit Apostolis: *Vigilate & orate, ne intretis in tentationem.* Et Petrus, Sobrius estote & vigilate: quia aduersarius vester Diabolus, circuit, quarens quem deuoret. Quae autem est haec vigilantia, quam exigit Spiritus sanctus? Quid sit vigilare in animalibus: notum est omnibus hominibus. Ergo tunc etiam homo, quatenus mente praeclusus est, vigilare dicitur: cum pulsa omni mentis oscitantia, apertiisque oculis, in ea, quae proponuntur, attentè intuetur: ac quae bona sunt, quaeque mala, quae propitia & quae aduersa, prudenter discernit: ut inde porro voluntas, & quae reijcienda sunt, reijciat: & quae eligenda, eligat: quae vitanda, deuiter, atque propulset, & quae admittenda, admittat, ac persequatur. Excusso igitur omnis carnalis securitatis somno, vigilandum: & ab insidijs Diaboli, ab illecebris mundi & carnis, & ab haereticorum doctrinis ac sophismatibus, diligenter nobis cauendum est. Attendite vobis à falsis Prophetis, dicebat Dominus Iesus, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.

7.
1. Pet. 5. Quomodo uero quis, crapula & ebrietate grauatus, vigilare queat? Sobrietas igitur per necessaria est. Proinde Apostolus Petrus praemisit, SOBRII ESTOTE, & postea subiicit, 1. Thef. 5. ET VIGILATE: Et Paulus: sobrius simus, & vigilemus. Opponitur autem sobrius, ebrius: Et sobrietas dicitur quasi sine ebrietate: qua uoce, ipsa etiam crapula per synecdochem intelligitur. Est enim sobrietas, moderatus usus, non solum potus, sed etiam cibi: ut tali ac tanto simus contenti, qualis & quantum ad vitam sustentandam, ualitudinemque conseruandam sufficiat. Ideo Dominus Iesus ad sobrietatem exhortans, tam à crapula, quam ab ebrietate dehortatus est, dicens: Ne grauentur corda uestra, crapula & ebrietate: vno uerbo, quàm perniciofa

*riosa sit ebrietas, luculenter demonstrans. Nam ita hac grauan-
 tur corda, & in terram deprimuntur ac suffocantur: ut ad res
 cœlestes, ad Deum ex animo inuocandum, ad seriam rerum di-
 uinarum contemplationem, ad attentam sacrarum litera-
 rum lectionem, auditionem, veramq; cognitionem, ad salu-
 tarem denique mysteriorum Dei, uti est Cœna Dominica, con-
 siderationem, eleuari non possint: Et qui huic ebrietatis vitio
 dediti sunt, ij ad omnia pietatis exercitia, ineptissimi fiunt. Et
 quàm multi sunt, qui propter ventrem, à veritate desciunt?
 tantùm abest, ut velint aut possint, aduersus illius hostes vigi-
 lare, & à falsis Prophetis sibi cauere: ita tandem miserè pereant,
 necesse est. Sed longius latiusq; sese extendit Christiana sobrie-
 tas, de qua Apostolus, Sobrii, inquit, simus, & vigilemus: nimi-
 rum ad moderatum non solum esculentorum & poculentorum,
 sed aliarum quoq; rerum omnium huius seculi usum. Non enim
 vult Deus, ut nimio dinitiarum, voluptatum, honorum, ami-
 corum, liberorum, vxorum, nostra deniq; vita amore, ceu dul-
 cissimo vino inebriemur: sed ut qui vxores habent, sint tan-
 quam non habentes: & qui flent, ut non flentes: & qui gau-
 dent, ut non gaudentes: & qui emunt, ut non obtinentes: &
 qui vtuntur hoc mundo, ut non abutentes, &c. Quàm verò
 sit hac sobrietas ad retinendam fidem, veramq; pietatem neces-
 saria: declarant illi, qui pra nimio mundi rerumq; huius seculi
 amore, deficere solent à fide: alij prorsus, ut qui nunquam resi-
 piscunt: alij ex parte, ut quos Deus donat respicientia: sicut
 Demas, de quo Apostolus, Demas me dereliquit, diligens hoc
 praesens seculum. Et Dominus Iesus cum dixisset, caute, ne cor-
 da vestra grauentur crapula & ebrietate: subiicit de hac altera
 ebrietatis specie, dicendo: ET CVRIS HVIVS VITAE: Et su-
 perueniat in vos vltimus ille dies. Vnde enim ha cura, nisi ex
 nimio amore huius vitæ? Sed accedit tertia ebrietas, qua cò
 alijs pestilentior est, quo subtilior, & ad mentem magis quàm*

1. Cor. 7.

2. Tim. 4.

Col. 2.

ad carnem pertinet: ebrietas nimirum sapientia carnis, vana eloquentia, secularisq; Philosophia. Qui enim ijs, ut fucato dulciq; uino, nimum sunt addicti, oblectantur & fidunt: ij porro fastidientes simplicitatem doctrinae Christiana, haud difficulter faci naufragium faciunt: qua de re Apostolus: videte, ne quis vos depradetur per philosophiam & inanem deceptionem. Dum enim mysteria Dei, qua simplici stylo ac methodo tradita nobis sunt à Spiritu sancto, nostris carnalibus speculationibus perscrutari, & legibus humana sapientia, metiri volumus: oppressi à diuina gloria, quam ferre non possumus, in barathrum diuersarū haresium precipites damur: ut Ario, Martioni, & omnibus ferme hæreticis contigit: quando prudentia carnis inimicitia est aduersus Deum: et animalis homo non percipit ea, qua sunt Dei, nec potest percipere: stultitia enim sunt illi. Ex ijs, qua quantum breuitas epistola patiebatur, de triplici ebrietate dixi: quàm necessaria sit contraria sobrietas ad resistendum hostibus, & ad thesaurum diuinae sapientia conseruandum: ut tu, mi Comes Vlysses, optimè nosti, sic qui non possit, si velit intelligere, credo esse neminem. Quid si accedat etiam nimius & cæcus amor doctorum hominum, praeceptorumq; nostrorum: quo plerunq; ita ebrj simus: ut quacunq; ab illis dicuntur & scribuntur, ea sine vlllo iudicio & probatione, tanquam oracula Spiritus sancti, contra Apostolicum praeceptum, omnia probate, quod bonum est, tenete, amplectamur, mordicusq; teneamus? Sobrij ergo simus, & vigilemus.

8.

Arma porro nostra, non sunt carnalia, sed spiritualia, ut docet Apostolus: duplicisq; sunt generis: alia ad nos tuendos, alia ad hostes feriendos accommodata. Primi generis sunt galea, thorax, balthæus, scutum: alterius, gladius, missilia.

Primum itaque, interioris hominis caput, munitum esse debet galea salutari: id est, certa spe salutis, in nobis, sicut iam per Christum, ex sola gratia incoata, sic etiam per eundem, ex eadem.

eadem gratia perficienda. Nisi enim adsit hac certa spes: quis in pugna consistere, eamque continuare valeat? Pectus, ubi partes sunt vitales, thorace iustitia, iustitia inquam fidei cum primis, & simul etiam bona conscientia, circum quaque munitum esse oportet. Quis enim congregari in pugna valeat contra tot tantosque hostes: nisi & Deum propitium sibi, fauentem à se stare, persuasum habeat: & ex corde oderit iniquitatem contra quam, & amet iustitiam pro qua, insituta est pugna?

Lumbos circum cinctos esse oportet baltheo veritatis: pedes verò calceatos cognitione Euangelij pacis: hoc est, ita nos, omni ex parte, veritatis cognitione, amore & viribus munitos esse cōuenit: ut semper ad pugnam pro Euangelio expediti, & parati simus: sinistra manu scutum fidei tenentes, quo omnia ignita aduersarij iacula excipiamus & extinguamus: dextra autem gladium verbi Dei, quo hostis propulsetur, & confodiatur. Scuto quidem fidei utemur, si aduersus omnia hæreticorum sophismata, principia fidei, de quibus supra diximus, firma retineamus, ut ut Strophas ipsas refellere nesciamus: gladio autem verbi, si apertis sacrarum literarum testimonijs, & rationibus ex illis necessaria consecutione deductis, hostes conuincamus.

Quam ad rem non parum profuerit: si acuta etiam missilia, aculeatasque sagittas, ex vetustissimorum Patrum pharetris, in hostes transmittamus: quemadmodum & Patres ipsosmet posteriores, priorum testimonia & argumenta, aduersus hæreticos, proferentes, fecisse videmus. Sumenda igitur nobis est tota hac Dei *ἰσχυρία*, cum ardentissimis ad eum precibus: ut hoc tempore aduerso ac turbulento, tam multis, tam varijs, tam potentibus aduersarijs resistere, tandemque de illis triumphare possimus.

Ad urbis conseruationem, & cuiusque ciuis salutem, 9.
quàm necessarium sit, ut ciuitas ab hostium amicis, stipendia-

rijs, collusoribus, proditoribus repurgata, tutiorem tranquilloremq; vitam degat: quis nisi rerum omnium & prateritarum & presentium omnino imperitus, ignores? Danda igitur opera est praefectis Ecclesiarum in primis & Magistratibus: ut secundum Apostolicam disciplinam, diligenter obseruetur, quam quicq; & doctrinam profiteatur, & vitam traducat: ac qui edocti & admoniti respicere nolint: ipsam toti Ecclesiae indicentur, & à sanctis conuentibus, caterorumq; fidelium conuersatione, separentur: ne illorum contagio, alij quoque inficiantur: neue (ut loquitur Apostolus) modicum fermentum, totam massam corrumpat. Cuiq; autem fidei, huiuscemodi praefracti homines, ut ethnici & publicani sunt: illudq; Iohannis seruator, si quis venit ad vos, non adferens hanc doctrinam, quam videlicet Apostoli tradiderunt de Filio Dei, deq; fundamentis Christiana religionis: ne recipite eum in domum, nec Aue ei dicite. Hac disciplina est Ecclesiae perpetua: de qua & Tertullianus in Apologetico, cap. 39. Magistratus autem pro qualitate porro criminum & blasphemiarum, in illos ex mandatu Dei animaduertet.

10.

Quod ad extremum, de ultimo cuiusq; ciuis officio diximus: illud in hoc etiam negotio, de quo agimus, facile est ad intelligendum: utinam & ad praestandum. Constante ergo ad finem usq; cum profusione etiam, si opus sit, sanguinis & vitae, seruanda est Principi nostro Iesu Christo, data à nobis in Baptismate, fides. Ac proinde, quam doctrinam ex Prophetis & Apostolicis scriptis, ex apertis fidei principijs, & verò etiam ex communi totius veteris Ecclesiae consensione, certò nouimus esse Christi doctrinam: ea constantissima fide, aduersus omnes dogmatum nouitates, retinenda nobis est: nec solum in animo eam retinere, sed etiam ore ingenuè confiteri, & ab ea nos nunquam deflectere velle, liberè profiteri debemus: atque ita debemus, ut nisi id faciamus, nulla nobis plane speranda sit salus.

Corde

Corde enim creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem. Apud Deum quidem, qui corda intuetur, sola fides satis fuerit: Sed apud homines, & propter homines, necessaria etiam est libera eius confessio atque professio. Qui erubuerit me coram hominibus: erubescam & ego eum coram Patre meo: dicebat Dominus Iesus. Per nos enim promouenda est in hoc Mundo gloria Dei, nomen Christi, salus proximi: & nos, qualem sequamur religionem, & qua fide per Dei gratiam pradii simus, toti Ecclesie declaremus oportet: ut quam sint eius membra, non planè ignoretur. Proinde idem Dominus, ad confessionem hanc nos excitans, adiecit: Qui me confessus fuerit coram hominibus: confitebor & ego eum coram Patre meo. Ergo neq; muneribus allici ad prodendum Christum, neque terribilium aut supplicij, à libera eius Confessione absterreri debemus: sed intuentes potius in ipsum ducem fidei & perfectorem Iesum, qui proposito sibi gaudio, pertulit crucem, ignominia contempta, & ad dextram throni Dei consedit, propositum nobis stadium constanter decurramus. Qui enim perseverauerit usque in finem: hic saluus erit.

His decem capitibus, mi C. VL: veram rationem, qua in hac tanta, de via salutis, opinionum diuersitate: malorum spirituum in nos incursione atque impetu: in tanta denique tyrannide Diaboli, sua quisq; suorumq; saluti consulere possit: explicatam esse arbitror.

Hanc ego rationem ut sequerer, DEI beneficio, operam dedi, annos iam fermè 34: ac præter sacras literas, qua illam ex Dei voluntate esse, manifestissimè docent, ipsa etiam multorum annorum experientia, verè diuinam & optimam esse didici. Nam hanc ob causam, relicta Babilonica captiuitate, in liberas regni Christi Ecclesias, tanquam in vrbes munitas, me contuli: in Rheticas primùm, ubi menses octo & amplius: Deinde in Geneuensem, ubi itidem menses plus minus nouem, vitam

EPISTOLA

aduxi: Inde Argentinam veni, ubi Gallicana tunc florebat Ecclesia: ibique per annos XI, & vixi & docui: sed non sine pugna, mortuo illo totius Reipublica ornamento, & schola parente Iacobo Sturmio, veteribusque Patribus paulatim deficientibus. Post, Clauennam vocatus, in ea Ecclesia pastorem egi annos circiter quatuor: quàm fructuosè, licet non absque cruce, tu generose Comes, qui pro tua singulari pietate, me semper audiisti, & in regno Christi promouendo, tua & opera & autoritate, non parum iuisti: optimè etiam nosti. Postmodum regnante magno illo & incomparabili Principe Fridrico III, in Academia Heidelbergensi, annos decem professus sum: ac tandem Neustadium veni in Illustrissimi & fortissimi Principis IOHANNIS CASIMIRI oppidum, ubi noua Schola instituta, annos docui septem & amplius: Et ubi adhuc decrepitus senex, bona tamen per Dei gratiam valetudine, ex mei Principis liberalitate viuo: & ut mundo, sicut paulatim corpore, sic etiam animo in dies magis ac magis moriar, id ut possim, operam do: opto certè. Mundus enim transit & concupiscentia eius: Et vermiculus apud Ionam, paruo horula spatio, radicem cucurbita, sub cuius umbra securus vivebat, ita corrosit: ut illa exiccata, bonus propheta, quo se ab immenso Solis aestu tueretur, non habuerit. Hanc eandem rationem liberi mei ut persequantur, exopto.

Quæ causa etiam est præcipua, cur hanc totius Christianæ doctrinæ summam, quæ olim à me in alium communiorem usum conscripta fuerat, nunc non solum meo, verum etiam familiae meae nomine, in lucem edendâ curauerim: nempe ut liberis meis, præter illam, quam quotidie in nostris Ecclesijs sonantè Christi doctrinam audiunt: meam quoque, eiusdem fidei Christianæ, quam sequantur, formulam relinquerem. Et si enim ad substantiam doctrinæ Christianæ quod attinet, nihil ab eo, quod nostræ Ecclesiæ prædicant, in hac mea Confessione diuersum doceã: quia

quia tamen, quantum apud liberos valeat parentum autoritas & exemplum, non ignoro: idcirco rem non parum utilem me illis facturum iudicavi, si aliquam mei, mea inquam non faciei, sed fidei imaginem, in quam subinde intuerentur, & qua ad serium sacrarum literarum studium, ad profectum in cognitione veritatis, ad perseverantiam denique in pietate, magis ac magis excitarentur: in Ecclesia Christi relinquerem. Neque enim me latebat, huc maximè illud Apostoli pertinere, quod ad Timotheum scripsit: Qui suorum & praesertim domesticorum curam non habet: fidem negavit, & est infideli deterior.

Huic accessit altera causa, qua ad me, meamq; conditionem propriè pertinet. Quae haecenus de Christo, deq; eius religione, & corde credidi, & ore confessus sum, atq; etià multos annos publice in Ecclesia, tum voce, tum libris editis docui: ea vno quoq; & iusto volumine, completi volui: ut quanam fuerit mea fides, toti posteritati constaret: meq; in haereses, quae nunc passim grassantur, aut quae unquam etiam grassatae fuerunt, nunquam consensisse, omnes fideles tam praesentes, quam futuri, adeoq; tota verè Catholica Ecclesia, perspectum haberet: praesertim cum si qua fortassis in re falsus fui, erratum hoc recto illius iudicio subijciam, & illud ad lydiuum lapidem sacrarum literarum, & ad analogiam fidei, ab ipsa examinari & corrigi velim.

Tibi verò, mi C. VL: librum hunc meum ut dicarem, multis illiq; honestissimis causis, quas nec tibi, nec cuiquam alij bono viro improbatum iri confido, adductus fui.

Decuit bonae doctrinae librum non malum, bonum habere patronum: qui & vellet ob pietatem, & posset ob eruditionem, illum tueri: & id quidem constanter: quam ad rem quantum possit nobilitas sanguinis ac generositas animi, si cum vera pietate coniungantur, longa didicimus experientia. Est enim proprium viri nobilis, constantem esse in relaudabili, honoreq; digna: nec sinere se ab honesto proposito, vel

secundis, vel aduersis rebus abduci. Sinceritas & constantia, tales sunt virtutes, quae in rusticos & seruales animos cadere non possunt. Accedit, quod ut mea erga te obseruantia, nostraq; Christianae amicitiae, aliquod apud omnes extaret omnibus seculis monumentum: honestum ac necessarium esse iudicauit. Est enim res & apud Deum, & apud homines, omni laude dignissima, illa quae ex virtute, cog; sincera ac solida est amicitia: qualis fuit inter Dauidem & Ionatham: Petrum & Iohannem, Paulum & Barnabam. Ut enim non omnium est fides, sicut dixit Apostolus, sic non omnium vera est amicitia: Et ut fides, sic etiam dilectio, ex Deo est, ait Iohannes: nasciturq; ex vera pietate atque virtute. Nostram certè conciliauit non caro & sanguis: sed Christus, sed pietas, sed religio, eiusdemq; religionis amor: cui postea accessit similitudo animorum, studiorum, morum, suauissimq; per aliquot annos consuetudo, quibus illa fuit confirmata: atque ita confirmata, ut nullo etiam locorum per multos annos, vel maxime longo interuallo, imminui aut labefactari potuerit. Quid? quod non solum firma ac constans semper huc usq; permansit: sed etiam incrementa accepisse, & in dies accipere videtur: Spiritu sancto sanctam Philadelphiam, in cordibus nostris magis atq; magis accendente? Ego certè, quantum me tui videndi, tecum colloquendi, reg; in Domino amplectendi, desiderium teneat, sentio: & vicissim ex tuis, tum ad me literis, tum pro me officijs, quanta tibi cura sint res mea, facile intelligo. Sic solent vera amicitia, quae ex Spiritu Dei conciliantur: perpetuo conseruari, & augeri.

Quae autem ex Deo sunt bona, & alijs quoq; vsui esse possunt: ea ad ipsius gloriam, & ad fratrum edificationem, quibuscunque possunt rationibus predicanda & celebranda sunt. Ut ergo voluit Deus peculiare quorundam sanctorum amicitias, sacris literis commendari: sic perpetuo silentio nostra sepeliri non debuit.

Ad hac, praterquam quod non me solum (ut dictum est) sed meos quoque carissimos affines Limacios, totamq; eam honestam Christianamq; familiam, singulari tua beneuolentia, semper prosequutus es: ea etiam fuerunt & sunt tua in me officia ac beneficia: ut, nisi planè ingratus esse voluissem, de aliqua mihi, si non iusta compensatione, honesta saltem grati animi significatione, omnino cogitandum fuerit: praesertim cum inter ingratos, vera amicitia consistere nequeat. Quid verò vel tibi gratius, vel tua pietate, virtute & nobilitate dignius praestari à me potuit: quàm si libellum hunc, quo totius Christiana doctrina summam, qua potui breuitate & perspicuitate, complexus sum, tuo nomini consecrarem? Qualis enim quisquam est, & qualem quisque profitetur artem, scientiam, religionem: talia ei dicari & commendari opera solent ac debent. Sic Lucas Acta, suo & re & nomine Theophilo: sic Caelius Lactantius, suas Christianas institutiones, Christianissimo Imperatori Constantino: Sic Ambrosius, suos pios de fide, deq; Spiritu sancto libros, pijsissimo Imperatori Gratiano, dicarunt: sic denique ne in re perspicua immorer, quicumque sapuit, tales sibi delegit suorum librorum patronos, quales fuerunt libri: ut librorum tituli, cum professione illius, cui dicabantur, congruerent. Ergo cum nulla alia meliori ratione, quàm huius libelli dedicatione, tua in me merita, aliqua ex parte compensare potuerim: hoc quaecumque munusculum, perpetuum amoris erga te mei testimonium, benigno accipias animo, meq; vicissim, ut facis, amare pergas: meos verò liberos, T. Cornelium: Ludouicum: Hier: Robertum: Lal: Constantiam: An: Lydiam: Violanthem, cum amantijsima liberorum omnium matre, mihi verò carissima in Domino uxore, R. Liuia, habeas, post meam praesertim mortem, commendatos, rogo & obsecro.

Ego verò tibi à Domino precor meos annos, C. VI: quò & tuis & meis, imò & nostris Ecclesijs, ut hactenus fecisti, diu

prodesse queas: sed sine illis incommodis, ad meam usq; at aeternam
 & ultra peruenias, precor, qua decrepitam senectam consequi
 solent: & quorum causa, qui dixit καλὸν γηρᾶν, subiecit etiam,
 καὶ μὴ γηρᾶν πάλιν: τὸ γὰρ γηρᾶς ἐκ ἐρχεται μόνον. Nam vi-
 uere quoq; ipsum senile χαλεπὸν βάρος solet esse senibus: ut me-
 ditandum illis potius semper sit de morte & sepultura, quam de
 vita: quo ipsum quoque nomen γέρον, quasi τὴν γλῶσσαν, nos
 semper inuitat.

Ceterum cum & VIVERE ipsum per se, magnum sit Dei
 beneficium: & alijs multis usui esse possit: & ipsa deniq; etiam
 carnis incommoda, qua senectam consequuntur, utilia sint spi-
 ritui in pijs hominibus: his de causis longam alicui pio at aeternam
 precari, non est malum, sed bonum precari: etiamsi malis ali-
 quot carere senectus non possit. DEVS ergo optimus max: in
 bona te seruet valetudine: & bona longaq; vita, ad mul-

torum bonorum, pro sua bona voluntate dona-

re dignetur. ὑγίεια καὶ νῆς ἐσθλὰ

τῷ βίῳ δῶο.

Neustadio Cal. Aprilis. 1585

AD

AD LECTOREM

QUAM aliquot ante annis conscripseram fidei confessionem, Candide lector: eā certis de causis, neq; in rebus, neque in verbis immutare volui: sed si quæ aut clarius explicanda, aut pluribus confirmanda esse videbantur: ea seorsum potius declaranda & constabilienda esse iudicavi, quàm committendum, vt ipsa Confessio, quippe cuius iam plura, quàm decem exemplaria cōscripta fuerant, & in multorum manus peruenerant, aliqua ex parte mutaretur. Quæ autem inter recognoscendum, digna correctione occurrerunt, vel cōfirmatione: ea suis quæq; locis, in ipsa Confessione, hac stellula * notauimus. Vbi ergo hanc notam videris: ad **OBSERVATIONES** recurrito, & idē caput, eundemq; Aphorismum consulito. Aliud quoq; monendus es Lector. Cū iam absoluta esset totius libri editio: certior factus fui, non deesse, qui improbent, quod alicubi scripsi, cap. xi. Aph. 15, Christum non solum sibi, sed etiam nobis vitam æternā promeruisse: quasi illud **SIBI**, impie à me positum fuerit. Miratus sum in initio, & non parum sum miratus: cū nihil hac doctrina sit clarius apud Patres, à quibus & Scholastici acceperunt. Sed simulac in mentem mihi venit: diuersa hominum esse palata: & alijs quidē vt iuuenibus, vina noua ac dulcia, magis sapere, alijs vt senibus, vetera tanquam salubriora magis probari: statim desij mirari.

Veterem illam esse doctrinā, liquet ex veteribus Patribus, qui locum illum ad Phil. 2. Propter quod & Deus exaltauit illum &c, sic interpretati sunt: vt dixerint, Christū sua humilitate, obedientia & morte, sibi illam exaltationem promeruisse.

Augustinus T. 9. in Iohan. tract. 104. in caput xvii. Col. 505. explicans verba Apostoli Phil. 2. Humilitas eius (inquit) incipit ab eo loco, Semetipsum exinaniuit: claritas verò, incipit ab eo loco, propter quod & Deus exaltauit eum, &c. Humilitas, claritas est **MERITVM**: claritas, humilitatis est præmiū: sed hoc factum est in forma serui: in forma verò Dei, semper fuit, semper erit claritas. Hæc eadem Augustini verba probauit Beda: ea enim retulit in suos commentarios, in caput 2. Philip.

Ambrosius in eadem verba Apostoli, PROPTER QVOD ET
 ,, DEVS, &c: quid & quantū (inquit) humilitas mereatur, ostēdit.
 ,, Hieronymus in eundem locum: quia se assumtus homo humi-
 ,, liare dignatus est: Diuinitas, quæ humiliari non potest, eum qui
 ,, humiliatus fuerat, exaltauit. Nota illud, QVIA.
 ,, Vigilius contra Eutychem, lib. 5. pag. 130: ait Christū secundū
 ,, humanam naturam, ob meritum, honores accepisse.

Item pag. 132. demonstrās, HONORIBVS SVBLIMARI, hoc
 ,, non posse attribui Christo, secundū diuinam naturam, sed tan-
 ,, tū secundū humanam. præter alia ita scribit: Numquid & ho-
 ,, noribus sublimari, & dignitatis profectibus augeri natura eius
 ,, (diuina) indigebat: vt humilitatis & obedientiæ ac mortis MER-
 ,, RITO, sublimium meritorum tenere fastigium, & potestatem
 ,, Cœli ac terræ mereretur accipere, tanquam qui antea non habuit?
 ,, An fortè negabunt Domino Iesu Christo ob meritum passionis
 ,, & mortis hæc omnia fuisse collata? Legant Apostolum dicentem
 ,, de ipso: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mor-
 ,, tem, mortem autem crucis: propter quod & Deus illum exaltauit,
 ,, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine
 ,, Iesu, omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum.
 ,, Et Dauid, de torrente (inquit) in via bibit, propterea exaltabit ca-
 ,, put. De torrente in via, id est, de fluuio mortis humanæ bibit: pro-
 ,, pterea exaltauit caput, quia mortem gustauit. Et ipse in Euange-
 ,, lio, propterea (inquit) diligit me Pater meus, quoniam animam
 ,, meam pono pro ouibus meis, &c.

Et paulo post subdit: persequamur ergo omnia adhuc beatitu-
 ,, dinis eius munera, passionis eius MERITO acquisita: quibus lu-
 ,, ce clarius apparebit, non posse ei secundū quod naturā Deus est,
 ,, sed secundū quod naturā homo factus est, conuenire. Legantur
 ,, quæ sequuntur. Plura possem proferre testimonia: sed epistolæ bre-
 ,, uitas non patitur, neque etiam est necesse. Hæc certè vetus est Ec-
 ,, clesiæ doctrina. Rogo igitur conuiuas meos, vt si vino & veteri &
 ,, nouo in mensa proposito, ego tanquam Senex, relicto alijs nouo,
 ,, de veteri bibam: ne mihi succenseant. MEX enim valetudini, vt
 ,, debeo ex mandatu Dei, consulo: de bono etiam nouo libentius
 ,, alioqui, quàm de malo veteri, bibiturus.

Neq; hoc prætereundum fuit: quòd inter relegendum librum iam impressum, offendi erratum, in obseruationibus, pag. 248. linea 25: illi particula $\tilde{\iota}$, præponenda est dictio, $\Gamma\omega\acute{\alpha}\rho\upsilon\upsilon\varsigma$: vt hæc sit lectio, illud $\Gamma\omega\acute{\alpha}\rho\upsilon\upsilon\varsigma$ $\tilde{\iota}$. Non enim de sola illa particula $\tilde{\iota}$, sed de toto illo dicto Pauli, sermo mihi fuit: quemadmodum liquet ex ijs, quæ ibi sequuntur.

Addam & hoc. In appendice de persona Christi, ad calcem obseruationum, vt ex Vigilio, breuem rationem, qua controuersia, de reali communicatione Idiomatum, cõciliari possit, indicarem: dixi, carnem Christi dici posse, sine vlla contradictione, & omnipotentem, & non omnipotentem esse, vbiq; præsentem, & non vbiq; præsentem: diuersis nimirum respectibus. sua enim propria $\upsilon\sigma\iota\alpha$, non esse: esse autem ipsa $\upsilon\pi\omicron\sigma\acute{\alpha}\sigma\epsilon\iota$, quæ illi cum natura diuina communis est. Hic ergo, ne tibi à Sophista aliquo fiat fucus: hanc nota explicationem. Cùm dicimus propria $\upsilon\sigma\iota\alpha$, præsentem non esse: id bifariam intelligi potest. Primùm hoc sensu, vt secundùm quæstionem, quæ $\tau\acute{\omicron}\delta\ \acute{\omicron}\pi\iota$ quòd sit, vocatur, ipsa carnis Christi substantia, realiter præsens esse dicatur, non sua cognitione, non suo imperio, nõ etiam $\tau\eta\ \upsilon\pi\omicron\sigma\acute{\alpha}\sigma\epsilon\iota$ tantùm: sed reali ac propria sua $\upsilon\sigma\iota\alpha$: quo sensu, $\lambda\omicron\gamma\ \circ$ quoque sua $\upsilon\sigma\iota\alpha$, vbiq; esse verè prædicatur: quia sua $\upsilon\sigma\iota\alpha$ omnia implet. Deinde hoc altero sensu: vt secundùm quæstionem $\text{\textcircled{E}}\ \delta\iota\omicron\pi\iota$ quare sit, causa quærat, cur vbiq; præsens sua $\upsilon\sigma\iota\alpha$, esse dicatur: vtrũ hoc habeat ex sua natura seu $\upsilon\sigma\iota\alpha$, an verò ex gratia donoq; vnionis hypostaticæ: quo sensu $\lambda\omicron\gamma\ \circ$ etiã dicitur Deus esse, & omnipotens sua $\upsilon\sigma\iota\alpha$: quòd hoc habeat non ex gratia, sed ex sua natura atque $\upsilon\sigma\iota\alpha$. De primo: multi hæcenus acriter pugnarunt, vt partem affirmatiuam defenderent: carnem Christi vbiq; esse sua $\upsilon\sigma\iota\alpha$: idq; in hunc finem fecerunt, vt inde eam sua $\upsilon\sigma\iota\alpha$ realiter existere in pane, concluderent. Nos constanter vtrunque pernegauimus. De secundo: ijdem negant, & rectè, sed nemine contradicente, carnem Christi ex sua naturali $\upsilon\sigma\iota\alpha$, hoc habere, vt sit vbiq; præsens: sed ex vnione quidem hypostatica, hoc illam fuisse cõsecutam, vt posset si vellet, vbiq; esse: à resurrectione verò & glorificatione, id accepisse, vt re ipsa sit sua $\upsilon\sigma\iota\alpha$ vbiq; existens. Nos vnũ cum ipsis: alterum contra ipsos, falsum esse contendimus. Et ratio alterius membri hæc est: quia vnio hypostatica facta est

ἀτρέπτως ἢ ἀσυγχύτως, vt Concilium Chalcedonenſe definiuit: hoc eſt, ſine vlla vel naturarum ſeu τῶν ἑσίων, vel eſſentialium proprietatum mutatione, & confuſione. Si ἀτρέπτως: Caro igitur ab vnione nō accepit, multo minus à glorificatione, aliquam in ſua ἑσία, aut in ſuis eſſentialibus proprietatibus, mutationem: ſed manet ἑσία creata, finita, circumſcripta. Non maneret autem: ſi aut poſſet, aut reipſa eſſet vbiq; præſens, & quidem ſecundū ſe totam: cum illud cadere non poſſit niſi in ἑσίαν infiniteſimam ſimul, & ſimplyſſimam qualis eſt diuina. Si ἀσυγχύτως: quibus ergo diſcernitur diuina ἑσία, ab humana: ea humanæ attribui non poſſunt: alioqui confuſio ſequitur, qua diſcerni nequeat vna natura ab altera: & an hæc Chriſto competant, de quæ illo prædicentur, ſecundū diuinam, an verò ſecundū humanam. Adueſus hæc Eutychia- nam cōfuſionem, adiecta fuit à Chalcedonenſi Concilio illa particula ἀσυγχύτως: Et explicatur à Patribus, hac regula, quam paſſim legimus: Quæcunque legis de Chriſto, altiora & diuina, ea diuinx eiuſ nature: quæ humiliora & humana, ea humanæ attribui- to. Iuſtinus græcè, fol. 178. ἐταν ἀκούσης περὶ τοῦ ἑνὸς ἢ τῶν ἐναντίας φωνῶν, καταλλήλως μὲν εἰς τὸ φύσει τὰ λεγόμενα: ἀν μὲν γὰρ ἢ θεῖον, τῆ θεῖα φύσει περὶ τὸν θεόν: ἀν δὲ π μικρὸν ἢ ἀνθρώπινον, τῆ ἀνθρώπινη λογιζόμενοι. ἔτι γὰρ ἢ τὸ τῶν φωνῶν ἀσύμφωνόν διαφύξει, ἐκάστος ἀπέφυκε δεχομένους φύσεως: ἢ τὸν ἑνὸς ἢ ἑνα, ἢ περὶ πάντων αἰώνιον, ἢ περὶ ὅσων κατὰ τὰς θείας γραφῶν ὁμολογήσεις. Nec diſſimilia tradit Cyr. T. 2. Dial. 5. cum Hermia, Col. 320. Damasc. autem, lib. 3. cap. 4. egregie totum hoc contra confuſionem Eutychianam explicat: ac præter alia in hæc ſcribit verba: θεότητα μὲν ἔν λέγοντας, ἢ χατονομάζομεν αὐτῆς τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἰδιώματα. ἢ γὰρ φαρὲν θεότητα παθητικῶ ἢ κτιστῶ. ἔτι δὲ τῆς σαρκὸς, ἢ τοι τῆς ἀνθρωπότητος κατηγορέμεν τὰ τῆς θεότητος ἰδιώματα. ἢ γὰρ φαρὲν σάρκα, ἢ τοι ἀνθρωπότητα ἀκτιστον. Poſtea quomodo de perſona, ſiue ab vna natura, ſiue ab altera nominetur, quæ cuiuſq; ſunt nature propria, prædicentur: fuſius declarat.

Hæc dux ſunt inuictæ rationes, quibus euincitur, carnem Chriſti, non accepiffe ex vnione, aut ex glorificatione: vt ſua propria ἑσία, vbiq; eſſe queat. Si ergo concedenda ſit (quod tamē non probamus) hæc locutio, Caro Chriſti vbiq; præſens eſt: non alio ſenſu eſſe concedendam docemus, quàm ſua ὑποſτάσει, vel etiā ſua ſcien-
tia,

tia, potentia & imperio: minimè autem sua propria *ύσσις* creata & finita: quod hoc sit monstrum verè Diabolicum, verà Christi humanitatem, qua nobis similis est per omnia, excepto peccato, penitus abolens.

Posset & alia addi explicatio illius propositionis, quam ex Damasceno colligimus. Libro enim quarto, de orthodoxa fide, cap. 3. explicans, quomodo adoremus carnem Christi, ad calcem capitis, in hæc scribit verba: *Καὶ ὁ φαιμέν, ὅτι σάρκα προσποιῦμεν ψιλῶ, ἀλλὰ σάρκα θεῶ, ἥτοι σεσαρκωμένον θεόν.* Possumus igitur & nos sic explicare propositionē, Caro Christi, id est, Christus incarnatus, ubiq; præfens est: sed quānam sui parte, seu secundū quānam naturam? Faxit *DEVS*, ut omnes tandem idem in Domino sapiamus, & loquamur. Te verò Christiane lector, quisquis es, Christianè, hoc est, sincerè & ex animo rogo: ut si quid fortè, in hoc meo libello defideres: illud me liberè moneas, & amicè doceas: certò persuasus, te mihi facturum rem longè gratissimam. Nihil enim magis cupio, quàm ut antequam moriar, talem in Ecclesia, fidei confessionem relinquam, quæ ad lapidem lydium sacrarum literarum diligenter examinata, pio cuiq; & docto viro, eoq; toti Ecclesiæ verè Catholicæ, proberetur. Vale: & pro vera Ecclesiarum omnium nomen Christi inuocantium, inter se cōciliatione ac coniunctione, subq; vno & eodem capite Christo coagmentatione, Deum Patrem, per eundem Dominum Iesum Christum, nobiscum rogato: meq; in tuis precibus commendatum habeto. *πολύ ἰχθύει θέσις*

δικαίῳ ἐνεργουμένη.

1725

...per totum ... in ...

... in ...

... in ...

... in ...

... in ...

174

...

H. ZANCHII,
DE
RELIGIONE
CHRISTIANA,
FIDES:

*Quam nunc demum, annum agens LXX,
suo suaq; familiae nomine, in lucem eden-
dam curavit.*

CAPVT PRIMVM.
DE SCRIPTVRIS SAN-
ctis, totius Christianæ religio-
nis fundamento.

I.

*De Deo, rebúsque ad religionem pertinentibus, soli
Deo simpliciter esse credendum.*

REDIMVS, de Deo, rebúsque diuinis,
ad regnum Christi, salutem; que nostram
pertinentibus, à nemine posse nos melius *Ambros.
epist. 31.*
certiúsque doceri, quàm à Deo ipso: qui
nec falli nec fallere potest. Deum nemo *Ioh. 1. 18.*
vidit vnquam. Filius qui est in sinu Patris, ipse enarra-
uit nobis.

A

DE SCRIPTVRIS

II.

Deum loqui in scriptis Prophetiis & Apostolicis.

Deum autem nouimus, tametsi totius orbis hominibus, per ea quæ facta ab ipso sunt, non exiguam neque obscuram sui suæque sempiternæ virtutis ac Deitatis cognitionem exhibuit, ita, vt quotquot illum, non vt Deum glorificarunt, inexcusabiles facti sint: suæ tamen Ecclesiæ peculiari ratione, per Prophetas nimirum atque Apostolos, spiritu suo afflatos, perque ipsorum scripta, sese suamque voluntatem, clarius pleniùsque reuelasse: eoque scripta Prophetica & Apostolica, ipsissimum esse Verbum Dei.

Rom. 1. 19.
20.

Hebr. 1. 1.

Hebr. 2. 3.

2. Pet. 1. 21.

Mat. 10. 20

III.

Prophetica & Apostolica scripta esse solos Canonicos libros.

Prophetica verò & Apostolica scripta ea esse non dubitamus, quæ ideò Canonicorum librorum nomine Ecclesia Dei appellare solita est, quia cum hosce libros certo nouerit esse *ἁγιωγραφοῦς*, eos etiam solos pro canone totius Christianæ pietatis, ad quem omnis de religione controuersia examinanda sit, semper agnouit: Reliquos, quanquam in volumine Sacrorum Bibliorum continentur, ideò tamen apocryphos vocans, quòd eos ita esse à Spiritu sancto, sicut prioris generis, minimè respectum habeat.

2. Tim. 3.
16.

IV.

Libri Canonici & Apocryphi quinam sint.

Concil.

Laodic.

can. 59.

Pro certissimo igitur verbo Dei, hosce libros ex veteri Testamento cum tota, tam ante, quam post Christi aduen-

aduentum, Ecclesia, sine vlla dubitatione agnoscimus atque amplectimur.

<i>Quing. libros Moſis:</i>	<i>Pſalmos:</i>
<i>Iehofua vnum:</i>	<i>Prouerbia:</i>
<i>Iudicum vnum:</i>	<i>Eccleſiaſten:</i>
<i>Rutha vnum:</i>	<i>Canticum canticorum:</i>
<i>Samuelis duos:</i>	<i>Ieſaiam:</i>
<i>Regum duos:</i>	<i>Ieremiam cum Threnis:</i>
<i>Paralipomenon duos:</i>	<i>Ezechielem:</i>
<i>Eſdra priores duos:</i>	<i>Danielis priora duodecim</i>
<i>Eſthera capita nouem, &</i>	<i>capita, excepto trium pue-</i>
<i>priores decimi capituli ver-</i>	<i>rorum cantico:</i>
<i>ſus tres:</i>	<i>Minores Prophetas duo-</i>
<i>Iobum:</i>	<i>decim.</i>

Pro non canonicis autem hosce reliquos accipimus.

<i>Iuditham:</i>	<i>Danielis cap. 13. & 14:</i>
<i>Thobiam:</i>	<i>Canticum item trium pue-</i>
<i>Eſdra tertium & quartum:—</i>	<i>rorum, quod eſt capiti ter-</i>
<i>Sapientiam Salomonis:</i>	<i>tio affixum:</i>
<i>Sapientiam Ieſu filij Sirach,</i>	<i>Eſthera à tertio verſu ca-</i>
<i>qui Eccleſiaſticus latinis</i>	<i>pituli decimi reliquum.</i>
<i>dicitur:</i>	<i>Macchabeorum vtrumque</i>
<i>Baruchum:</i>	<i>librum,</i>
<i>Epistolam Ieremie:</i>	

Hæc de Veteri.

Ex Nouo autem Testamento nullum excipimus: quoniam etſi aliqui ſint, de quibus olim fuit dubitatum, poſtea tamen agniti fuerunt & ipſi non minùs quàm alij pro Apoſtolicis ſcriptis: quorum iudicio nos quoque ſubſcribimus.

DE SCRIPTVRIS

Prioris generis sunt

Euangelia secundum	{	Matthaeum:	<i>Acta Apostolorum:</i>
		Marcum:	<i>Epistola Pauli.</i>
		Lucam:	<i>Petri prior:</i>
		Iohannem:	<i>Iohannis prior.</i>

Posterioris sunt.

<i>Epistola ad Ebraeos:</i>	<i>Secunda & tertia Iohannis:</i>
<i>Iacobi epistola:</i>	<i>Epistola Iuda:</i>
<i>Posterior Petri:</i>	<i>Apocalypsis.</i>

* Licet enim maioris cuiusdam autoritatis illi, de quibus nunquam, quam isti, de quibus aliquando fuit dubitatum, quodam modo esse videantur: Nos tamen perinde vnus atque alius, tanquam certo Dei verbo credimus: apocryphis verò, qui in volumine Bibliorum habentur, primum post Canonicos locum tribuimus.

V.

Solis Canonicis probari posse dogmata fidei.

Hieron. in
praf. in
lib. Sal.
Cypr. in
Symb. p.
377.
Conc. Lao.
cap. 59.

Ac proinde Canonicis libris duntaxat ad dogmata fidei probanda vtimur, vtendúmque esse cum Patribus docemus: Reliquos verò non parum autoritatis ad eadem iam probata, postmodum confirmanda habere sentimus.

VI.

Canonicos libros suam ab Ecclesia autoritatem non accepisse.

Quare illud quoque extra omnem controuersiam habemus, & habendum esse sentimus: Licet Ecclesia à primis Patribus, Prophetis nimirum & Apostolis, qui à Deo doctrinam immediatè acceperunt, eamque literis commi-

commiserunt, edocta, & à Spiritu sancto persuasa, perpetua & continuata traditione, quinam sint, & qui non sint Canonici, posteris indicarit, testimoniúmque diuinæ ac cœlestis veritatis, illis dederit, & perpetuò det: nullam tamen hæc scripta accepisse, haberéue autoritatē ab illa, sed à solo Deo, proprio horum autore: eoque per sese, quia verbum Dei sunt, ius habere in omnes, dignaque esse quibus simpliciter ab omnibus credatur & obediat.

VII.

Ad fidem tamen Sacris literis apud homines faciendam: non parum prodesse autoritatem Ecclesiæ.

Quamquam interim non inficiamur, quin autoritas Ecclesiæ, multum ad homines, quò Sacras literas, tanquam Dei verbum audiant ac legant, permouendos, habeat pōderis: iuxta illud Augustini, Non credidissim (sic enim sensit) Euangelio, nisi autoritas Ecclesiæ me commouisset. Quòd tamen crediderit, se hoc non ab Ecclesia, sed à Spiritu sancto, cuius est donum fides, accepisse, vbique prædicat idem Augustinus.

Tom. 6.
cont. Epi.
Fund. c. 5.

VIII.

Ecclesiam nullam habere autoritatem in Sacras literas.

Disputare verò an maior sit Ecclesiæ autoritas, quam sacræ scripturæ, multò verò magis partem affirmatiuam asserere, quasi Ecclesia præter donum, quod habet, cognoscendi Spiritus, scripturásque Canonicas ab alijs discernendi, déque illis testificandi, illásque interpretandi, habeat etiam autoritatem eis vel addédi quid-

Deut. 4. 2. *piam, vel adimendi, de que illis dispensandi: plus quam
 & 5. 31. & sacrilegum esse iudicamus. Deus enim mandat, ne quid
 12. 32. quis addat, aut imminuat, neue quispiam declinet ad
 Apoc. 22. dextram, vel ad sinistram, sed omnes ad vnum sibi in suis
 18 & 19. sacris literis loquenti simpliciter per omnia obediant,*

IX.

*Scripturam Sacram ita esse perfectam, vt nihil ei addi
 vel adimi à nobis possit.*

Est enim Scriptura sancta vsque adeò & perfecta, continens abunde, quidquid ad salutem necessarium est, vt nihil ei addi possit: & perfectè prudenterque conscripta, vt nihil etiam queat de illa detrahi.

X.

Acquiescendum igitur esse in Sacris literis.

Proinde in doctrina sacrarum literarum, sicut omnes pij debent, nos quoque acquiescimus: tenentes illud Apostoli, Omnis Scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad doctrinam, & quæ sequuntur.

2. Tim. 3.
16.

XI.

*Nihil de Religione extra verbum Dei esse statuendum:
 sed omnia ad illud corrigenda.*

Dist. 9.

Quare etiam sentimus, nihil de religione statuendum esse in Ecclesia Dei, quod aut non habeat apertum in libris canonicis testimonium, aut manifesta necessariaque consecutione inde euincatur. Ac si quid vnquam irrepsit in Ecclesiam, vel doctrinæ, vel cultus, quod cum Sacris literis consentaneum non sit: illud esse legitima ratione vel profus tollendum, vel ad regulam verbi Dei corrigendum: omnes item controuersias de religione,
 ex iisdem

exijsdem Sacris literis esse legitimè diiudicandas & componendas.

XII.

Traditiones verè Apostolicas & catholicas in Ecclesia retinendas esse.

Traditiones interim, quas manifestè constat ab Apostolis profectas, in omnibus semper Ecclesijs obseruatas fuisse, qualis est de die dominico, loco sabbathi sanctificando, & similes: tametsi in Sacris literis nullum de illis seruandis extet mandatum, in Ecclesijs tamen retinendas esse iudicamus.

Aug. Tom. 7. cont. Doct. nat. lib. 4. ca. 24. & Tom. 2. ad Ian. ep. 118 D. 11. c. 8.

XIII.

Perspiciam esse Scripturam in ijs, quæ ad salutem necessaria sunt: eorū, ab omnibus esse legendam.

Neq; verò solum abundè, verum etiam perspicuè, totam salutis doctrinam, in Sacris literis traditam esse sentimus, atque nouimus: cùm Deus populo suo non sit locutus, nisi lingua populari, quæ ab omnibus intelligeretur: vt summa sit iniquitas & tyrannis, eorum librorum lectio, eoque & in linguam cuiusque gentis propriam conuersione cuiusque interdiceret, quos Deus ab omnibus, ipsorū salutis causa legi, & in omnium manibus dies noctesque versari voluit, atque iussit.

Psal. 1.

XIV.

Fideles piorum doctorum interpretationes non esse contemnendas.

Etsi verò Scriptura Sacra in ijs, quæ ad salutem necessaria sunt, perspicua est: non improbamus tamen eruditiorum,

1. Thes. 5.
21.

ditorum, piorumque doctorum, tam veterum, quam recentiorum, interpretationes, & explicationes, nempe, quæ petuntur ex iisdem Sacris literis, & quatenus Scripturæ per Scripturas explicantur, idque cõsentaneè cum primis fidei principijs: quorum summa tum in Symbolo Apostolico, tum etiam in symbolis verè Oecumenicorum, sanctorumque veterum conciliorum, aduersus manifestè hæreticos coactorum, continetur.

XV.

Solum verbum Dei, fulcrum esse Fidei, & fundamentum Religionis.

Nam nulla realianiti potest aut debet fides nostra, quàm verbo Dei, in Sacris literis tradito: vt semper fides sit ex auditu, auditus verò per verbum Dei: cui quidquid in quorumuis hominum libris aduersatur, reijcimus: quidquid est consentaneum, amplectimur: quod verò neutro se habet modo, illud, prout Ecclesijs expedit, vel non expedit, admittimus vel reijcimus, admittendumquæ esse vel reijciendum docemus.

Ro. 10. 17.

CAPVT II.

DE DEO, DIVINISQUE PERSONIS & proprietatibus.

I.

Vnum tantum esse Deum, in tres personas distinctum.

* Edocti igitur à Deo in Sacris literis, quæ sunt ipsius verbum, credimus, vnum tantum esse Deum, hoc est, vnam

DE DEO.

vnam simplicissimam, impartibilem, æternam, viuentem, perfectissimamque essentiam in tribus ὁμοουσιόμοις, *Mat. 28. 19*
seu (vt Ecclesia solita est loqui) personis, æterno nimirum *1. Ioh. 5. 7.*
Patre, æterno Filio, æterno Spiritu sancto, inter se verè,
sed citra omnem diuisionem, distinctis, subsistentem:
principium & causam rerum omnium.

II.

*Ita vnamquàmque personam verum esse per se Deum,
vt tamen non sint tres dñj.*

Ita enim credimus, atque è Sacris literis didicimus,
Patrem per se verum & perfectum esse Deum, Filium
item per se Deum, & Spiritum sanctum per se Deum: vt
tamen non multi sint, sed vnus tantum Iehoua: à quo o- *Rom. 11. 36*
mnia, per quem omnia, & in quem omnia.

III.

*Proprietatibus personalibus personam à persona distin-
gui: Essentialibus autem ab omni crea-
tura differre.*

* Quoniam verò Sacræ literæ ita loquuntur de Deo.
vt multas illi attribuant proprietates, tum essentielles
tum personales: & essentialibus quidem eum differre do-
cent à rebus omnibus creatis, personalibus autem vnam-
quàmque personam ab altera distingui: Idcirco nos quo-
que credimus, sicut generare Filium, ita proprium est Pa-
tris, vt neque Filio, neque Spiritui sancto conueniat, &
contrà generali, non nisi Filio, atque ita de reliquis: Sic
etiam, simplicissimum esse, æternum, immensum, vbique
præsentē, simpliciter omniscium, simpliciter omnipo-
tentem, simpliciter bonum, & huius generis alia, ita pro-

pria esse Dei, vt nulli queant reapse communicare creaturæ: ita vt eadem (exempli causa) immensa bonitate, bona sit, aut omnipotentia omnipotens, qua & Deus est.

IIII.

Essentiales proprietates in Deo, re ipsa non differre ab essentia.

Agnosimus enim in Deo propter eius simplicitatem, essentielles proprietates, re ipsa non differre ab essentia: ac proinde illas sine hac communicari non posse vlli creaturæ: eoque nec vllam creaturam verè esse, dicere posse simpliciter (exempli causa) omnipotentem, simpliciter bonam, iustam, sapientem, & id genus alia: quemadmodum & Dominus Iesus de vno attributo loquens, de omnibus docuit, dicendo, Nemo bonus (simpliciter) nisi Deus,

Mat. 19. 17

V.

Nihil simpliciter tale esse aut fieri posse, qualis est Deus: nisi & simpliciter Deus esse possit.

Quapropter, qui aliquam creatam substantiam, volunt fieri potuisse aut posse diuinarum proprietatum, quibus talis sit, qualis est & Deus, vt simpliciter omnipotens, & huiusmodi, participem: hanc quoque fateantur esse, aut esse posse Deo *ἀμούσιον*, necesse est: quando neque Filius ipse simpliciter omnipotens est, nisi quia *ἀμούσιος* est Patri: atque ita etiam Spiritus sanctus.

VI.

Confirmatio superioris sententia.

Vnde

Vnde etiam intelligimus, qui fiat, quod, cum Filius non minus sit omnipotens, quàm Pater, & ita etiam Spiritus sanctus, non tamen dicamus eos esse tres omnipotentes, sed vnum tantum omnipotentem, cum Athanasio, totaque Ecclesia confiteamur: quia nimirum vna tantum est omnium eademque *ὁυσία*. Cùm itaque nullas res creata vnam & eandem habeat cum Deo essentiam, sed longè aliam atque diuersam: si ea etiam fieri possit, communicatione diuinæ omnipotentiae omnipotens, plures vno esse possint omnipotentes, necesse est: quod non sine blasphemia dici posse credimus.

*Symbol.
Athanas.*

VII.

Errores.

Itaque damnamus & execramur omnes hæreses, quæ aduersus hunc primum fidei articulum exortæ, aut ab inferis reuocatæ à sanctis etiam Patribus in legitimis concilijs damnatæ fuerunt: Cerinthi, Ebionis, Valentini, Marcionis, Manichæi, Arij, Eunomij, Sabellij, Praxeæ, Fotini & similibus, veluti Serueti & Tritheitarum, blasphemias quoque Iudæorum & Turcorum: ac denique omnes hæreses, quæ aut contra vniratem essentiae diuinæ, aut contra veram personarum trinitatem; fuerunt à diabolo excogitatæ: ac proinde, quæ vel negant, Filiū verum & æternum esse Deum, & ita Spiritum sanctum: vel quæ has confundunt personas, & vnum atque idem *ὁφισμὸν* esse dicunt, quod propter diuersos respectus, diuersis etiam nominibus Patris, Filij, & Spiritus sancti appellatur. Nec non & illos omnes damnamus errores, qui essentiales Dei proprietates, ab essentia diuina separant: id quod nobis illi quoque imprudenter facere videntur, qui illas alicui creaturæ sine essentiae communicatione,

reuera cõmmunicari posse, vel potius comunicatas iam esse docent.

CAPVT III.

DE PRAESCIENTIA ET
prædestinatione Dei.

I.

Deum omnia ab aeterno præcognouisse & præuidisse.

Credimus Deum, antequam creasset mundum, iam inde ab aeterno pro sua immensa sapientia, præcognouisse omnia, quæ porro aut facturus erat ipse bona, aut permissurus ab alijs fieri mala: vsque adeo, vt nihil eum vnquam latuerit, lateréue possit: sed omnia, tam quæ facta sunt, fiunt, futurae sunt, quam quæ fieri possunt, etiam si

Heb. 4. 13. nunquam fiant, nuda & aperta semper fuisse & esse oculis
Act. 15. 18. eius, non dubitamus.

II.

Deum omnia in suo aeterno consilio præfiniuisse, & ad optimos fines præordinasse.

Nec solum præuidisse omnia Deum, haberéq; præsentia in suo conspectu credimus: verum etiam in sapientissimo suo illo & aeterno consilio, quæcunque aut ad mundi creationem & gubernationem, aut ad Ecclesiæ ex aliorum hominum colluie collectionem, redemptionem salutémque aeternam, pertinebant, ac pertinent, præfiniuisse: ac mala etiam omnia, quæ fieri sapientissime erat permissurus, ad optimos fines, pro infinita bonitate

tate sua præordinasse: ita vt ne capillus quidem cadat de capite nostro, sine voluntate Patris & sine causa. Matth. 10.
29. 30.

III.

Omnium hominum alios ad vitam, alios ad mortem prædestinatos esse.

Quapropter etiam non dubitamus, Deum, omnium hominum (vt de Angelis nil dicamus) quos creaturus in Adamo iustos, præuiderat etiam in eo omnes peccato- Eph. 1. 4. 5.
ros, alios in Christo elegisse, vt essent sancti, & immaculati in conspectu eius, in caritate, eoque ad æternam vitam, ex mera gratia, & secundum propositum voluntatis suæ, prædestinasse: alios autem hac gratia noluisse dignari, eoque tanquam vasa iræ ad interitum, pro iusto suo iudicio, præparasse: vt in illis infinita ipsius misericordia, in his autem iustitia toti mundo patefieret ad ipsius gloriam. Rom. 9. 23

IV.

Sanctorum electionem esse gratuitam.

Quemadmodum enim vocatio ad Christum, & iustificatio in Christo, tota gratuita est, non autem ex operibus nostris: sic etiam intelligimus, totam prædestinationem sanctorum, gratuitam esse, quia in Christo facta est, & propter Christum executioni mandatur: vt nemo possit in seipso gloriari, sed qui gloriatur, in Domino Eph. 2. 9.
Tit. 3. 5.
Eph. 1. 4.
Rom. 9. 11.
1. Cor. 1. 31.
g'oriatur.

V.

Prædestinatos nos esse non solum ad finem, sed etiam ad media.

Vnde & credimus, cum Deus nos elegerit in Christo, vt essemus fideles & sancti, & inculpati, in conspectu Eph. 1. 4. 5.

ipſius, nos prædeſtinatos eſſe, non ſolum ad finem, hoc eſt ad æternam vitam & gloriam: verum etiam ad media, per quæ ad finem peruenitur: atque in primis ad fidem, qua inferamur Chriſto: & ad regenerationem, veramque reſiſcentiam, qua facti noua creatura in Chriſto, ſanctæ & viuamus ad eius gloriam, & proximi ædificationem.

2 Cor. 5. 17

Gal. 6. 15

Mat. 5. 16

VI.

Non eſſe electos, eoque nec ſeruari poſſe, qui nunquam Chriſto per ipſius Spiritum, fidemque viuam inferuntur.

Proinde illi turpiter, & in ſuam perniciem falluntur, qui putant ſe electos eſſe, & ideo ſaluos fore, etiam ſi non ſint Chriſto per fidem inſiti, neque reſiſcant à peccatis, nec ſtudeant voluntati Dei, bonis que operibus faciendis. Diſiungunt enim, quæ Deus coniuncta eſſe vult.

Tit. 1. 16

Eph. 2. 10

VII.

Debere quemque conſidere, ſe eſſe electum in Chriſto: certiores autem fieri nos poſſe ex fidei noſtra in Chriſtum ſenſu.

Hinc etiam liquet, quanquam nemo in genere eximere ſe debet è numero electorum, cum neque ſcriptura hoc faciat, ſed potius conſidere, ſe, cum vocatur ad Chriſtum, ſecundum æternum Dei propositum & electionem vocari: ſiquis tamen velit de certa ſui electione fieri certior, huic recurrentum eſſe ad fidem, & ad conſcientiæ teſtimonium an ſentiat ſe verè in Chriſtum credere, ſinceroq; amore affectum eſſe erga Deum & proximum, nec ne ſentiat. Quod ſi etiam hoc non ſolidè & efficaciter ſentiat ne diffidat tamen, ſed roget Deum, vt ſuam adiuet incredulitatem: ſperans fore, vt fiat certior.

2 Cor. 13. 5

Mat. 9. 24

VIII.

Causa, propter quas tradita est doctrina de prædestinatione in Sacris literis.

Neque enim doctrina de æterna, gratuita, & immutabili prædestinatione in Sacris literis tradita est, vt aut Christum negligamus, aut de salute desperemus, aut securi concupiscentiæ fræna laxemus, aut denique insolefcamus: sed contra, has præcipuas ob causas. Primùm, vt sciamus, extra Christum seruari posse neminem: quando fundamentum totius salutis nostræ, in ipso Christo ante mundi creationem iactum & firmatum fuit. Deinde, vt in tempore tentationum, nos, qui in Christum credimus, sustentemus nos in certitudine salutis, nec aut desperemus, aut etiam diffidamus: quando ea certa & firma est in æterno Dei decreto. Tertio, vt inde ad studium fidei in Christum, sanctitatis, bonorumque operum incitemur: quando electi fuimus, vt fideles essemus, & sancti, & inculpati in conspectu eius, & vt in bonis operibus ambulemus. Denique ne insolefcamus, si credimus in Christum, & sanctè viuimus: sed totum soli gratiæ diuinæ in Christo acceptum feramus: & vt, qui gloriatur, in Domino gloriatur: quando, vt tales essemus, Deus quoque pro sua gratia ab æterno constituit in Christo.

Act. 4. 12.

2 Tim. 2. 19

Rom. 8. per

totum.

Ephes. 1. 4.

et 2. 10.

1 Cor. 1. 31.

CAPVT IV.

DE OMNIPOTENTIA

& voluntate Dei.

I.

*Deum ita esse omnipotentem, vt plura possit,
quam velit prestare.*

Credi-

Credimus, Deum ita esse omnipotentem, vt non solum quæcunque voluit ac vult, fecerit & faciat: verum etiam infinita, quæ non vult, & velle & facere possit: sequenti hac etiam in parte doctrinam Iohannis, qui dixit: *Matt. 3. 9.* Potens est Deus suscitare de lapidibus istis filios Abrahæ, quod tamen facere noluit: & Apostoli sententiam, qui *Rom. 9. 15. 18.* scripsit, Deum misereri quorum vult, (cum tamen possit omnium) & indurare (non omnes, vt potest, sed) quos vult: vt nimis inipium sit, à sola omnipotentia Dei, non monstrata eius voluntate, aliquid factum esse, vel fieri, vel factum iri à Deo, concludere velle.

Tertull. contr. Prax.

I I.

Quædam à Deo fieri non posse, non pugnare cum eius omnipotentia.

2. Tim. 2. 13. Cum Apostolus scribat, Deum seipsum negare non posse: credimus nullam fieri omnipotentia Dei iniuriam, si quis dicat, multa esse, quæ fieri à Deo non possint: nimirum, quæ cum ipsius pugnant natura, implicantque contradictionem.

I I I.

Superioris sententia confirmatio.

Cum enim sit summum bonum, fieri certè malus, aut facere malum non potest: & cum sit summa veritas, non potest mentiri: cum summa sit iustitia, nequit iniuste aliquid agere: cum ipsa sit vita, mori quomodo potest? denique, cum sit vnus tantum Deus, isque increatus, & æternus, in tribus tantum personis subsistens: eum non posse aliquam creaturam ita sibi assumere, vt eam sibi faciat. ὁμοούσιον, & talem prorsus, qualis & ipse est, quædamue constituere personam, credimus & confitemur: nihilque

nihilque hac confessione, de omnipotentia Dei decedere, aut detrahi, persuasum habemus. Certé, quæ etiam facta sunt, fieri non potest, quin sint facta: vt certum sit: quæ contradictionem implicant, ea neque etiam à Deo fieri posse, qui summa est veritas. Hac enim ratione ipsa quoque omnipotentia Dei, quæ facta fuerunt, apertè negaretur.

I V.

Voluntatem Dei in solis Sacris literis nobis esse inquirendam.

Porro cum infinita sint & arcana Dei consilia, quæ ne Angelis quidem ipsis manifestat: credimus, cum de Mat. 13. 35 voluntate Dei quæstio est, eam non esse alibi locorum, quam in Sacris literis, inquirendam: vbi, quæcunque Ioh. 15. 15. & 17. 29. bis ad salutem necessaria erant, abundè & perspicuè suppeditavit, atque suppeditat, quidque à nobis fieri velit, pro sua benignitate reuclauit per Spiritum suum, Deus.

CAPVT V.

DE MVNDI CREATIONE,
de Angelis, deque primo hominis statu.

I.

Omnia fuisse à Deo condita, & quidem bona valdè.

Gen. 1. & 2

Credimus, Deum Patrem, omnia per Filium, vnà Col. 1. 16. cum Spiritu sancto, visibilia & inuisibilia, quæ coeli terræque nomine complexus est Spiritus sanctus in Sacris literis, & quidem omnia valde bona, intra spacium sex die-

Pro. 16. 4. rum è nihilo creasse: eaque ad hominis vsum, & ad suam
 Hebr. 1. 10. gloriam destinasse: ita, vt tam Filium & Spiritum san-
 Luc. 1. 35. ctum, quàm Patrem, pro mundi creatore agnoscamus:
 cum vnus sit idémque Deus.

I I.

*Cælum à terra distingui, cælumq; beatorum à reliquis
 cælis differre.*

* Neque cælum terræ miscemus, cæló sue inter se
 2 Cor. 12. 2 confundimus, sed cum Sacris literis distinguimus: quem-
 Mat. 6. 10. admodum & elementa, omniáque animalium & alia-
 rum rerum genera distincta esse videmus. Ac proinde
 cælum quoque, in quo beatorum cum Christo degunt
 animæ, futuráq; sunt omnium piorum corpora, & quod
 Ioh. 14. 2. Christus domum Patris sui, & Paradisum vocat, Aposto-
 Luc. 23. 43 lus verò ciuitatem habentem fundamenta, cuius artifex
 Heb. 11. 10. & conditor fit Deus: à reliquis cælis, multò verò magis à
 terra & inferis, differre confitemur. Ad quod & Paulus
 2 Cor. 12. 2 allusit, cum dixit, se raptum fuisse vsque in tertium cœ-
 lum: nempe supra cælum Aëris, supràque omnes visi-
 biles & mobiles orbes.

T I I

*Angelos creatos fuisse omnes bonos: quanquam non
 omnes in veritate persisterint.*

Credimus itaque, etiam Angelos omnes, creatos
 fuisse bonos & iustos: substantias spirituales & immorta-
 les, intelligentia & libera voluntate præditas: quanquam
 Ioh. 8. 44. non omnes in ea bonitate & iustitia, atque (vt Dominus
 Ioh. 8. 44. docemur à scripturis, propria voluntate iam inde ab ini-
 tio peccasse, factos Dei, omnis boni, humanique generis
 atque in primis Ecclesiæ Dei hostes, mendaces, menda-
 ciúmque

ciūmque ex proprijs loquentes, homicidas, diabolos, ca- 2. Pet. 2. 4.
 codēmones: hāc q; ob causam è coelo in tartarū detrusos,
 catenisq; caliginis traditos fuisse, & damnationi asseruari.

I V.

*Causa, cur permisi multi cœlestes spiritus peccare,
 malique fieri.*

Sed neque hoc frustra fuisse à diuina sapientia per-
 missum, è sacris literis didicimus. Nam præterquam quòd
 voluit in istis sua patefacere iudicia, irāmque aduersus
 peccata cuiusque generis creaturarū: constituit etiam,
 horum opera, ad nos tentandos exercendōsque in fide,
 spiritali pugna, patientia, eoque ad salutem nostram Eph. 6. 12.
 promouendam, vti: & denique, eos voluit esse suorum
 iudiciorum aduersus humana scelera exsecutores & ad- 1 Reg. 22. 21
 ministros: vt, qui amorem veritatis nolunt recipere, qua
 salui fiant, sequantur doctrinas dæmoniorum, eorūmq; 2 Thes. 2.
 mendacijs credant, & pereant. 12.

V.

*Angelos bonos, seruatos gratia Dei fuisse, vt essent
 ministri Dei & nostri.*

Rursus credimus ex illis cœlestibus spiritibus innu-
 merabiles fuisse gratia Dei propter Christum seruatos, ne Dan. 7. 10.
 cum alijs peccarent, sed persisterent in veritate & obedi-
 entia: atque hos factos esse nuntios & ministros Dei, Hebr. 1. 7.
 qui salutem electorum inseruiant, eōsque aduersus diabo- Ps. 103. 20.
 los tueantur & promoueant regnum Christi: qui ita nos
 amant, nobisque inseruiunt, vt de salute nostra summo-
 perè lætentur: nolunt verò à nobis adorari, sed solum Luc. 15. 7.
 Deum adorandum esse monent, seque nostros aiunt esse Apoc. 22. 9
 conseruos: quibuscum etiam in coelo æternam beatā- Mat. 22. 30
 que vitam acturi sumus.

Hominem ad imaginem Dei creatum fuisse.

Gen. 1. & 2. Credimus, creatis iam rebus alijs omnibus, Hominem etiam ad extremum, corpore è terra formato, & anima, substantia spirituali & immortali, è nihilo facta, & in corpus illud insufflata, creatum fuisse ad imaginem & similitudinem Dei: addita illi paulò post vxore, ex ossibus illius, ad corpus quod attinet, conflata, & ad eandem Dei imaginem efformata.

VII.

Imago illa Dei, quibusnam in rebus potissimum constiterit.

Gen. 1. 28. Credimus verò, imaginem illam Dei, in hoc potissimum fuisse positam: tum, quòd sicut Deus, absolutus est rerum omnium dominus: sic homini subiecta fuerunt omnia, volatilia cœli, pisces maris, & bestia terræ, vsque ad eò vt Rex esset totius mundi: tum verò maximè, quod sicut Deus sanctissimus & iustissimus est, sic etiam Homo creatus fuit rectus, in iustitia, & sanctitate vera, sicut interpretatur Apostolus.

Pf. 8. 7. 8. 9.

Eph. 4. 24.

VIII.

Adamum verè liberum fuisse ante lapsum.

Hinc verò credimus, hominem in primo illo statu, non solum tali libertate præditum fuisse, vt nihil velle posset inuita voluntate: (quæ libertas semper in homine mansit & manet) verum etiam talibus viribus fuisse donatum, vt potuerit, si voluisset, non peccare, & non mori, sed in iustitia perseuerare, & mortem euitare: vt meritò, quod vtrumque amiserit, illi ipsi attribuendum sit, & non alijs.

Ecc. 7. 30.

Sinac. 15. 18.

CREATIONE,
IX.

21

Errores.

Damnamus itaque, Valentinianos, Marcionitas, Manicheos, & quicumque aduersus hunc fidei articulum aliquid vel docuerunt, vel scriptum reliquerunt: fingentes, aut ab alio Deo, quàm à Patre Christi, omnia esse condita, aut ab vno Deo bono, bona, ab altero autem malo, mala: cum Deus esse non possit, qui non sit summè bonus, & solus rerum omnium conditor. Damnamus etiam omnes, qui aut docent animam hominis è substantia esse Dei: aut, qui eius negant immortalitatem, & perpetuam actionem: aut qui in solo dominatu imaginem Dei collocant: aut denique, qui primum hominem verè fuisse creatum liberum, negant:

CAPVT VI.

DE PROVIDENTIA, MVN-
dique gubernatione.

I.

*Mundum, & quacunque in eo sunt & fiunt, diuina
regi prouidentia.*

Credimus, Deum, creatis rebus omnibus, ita qui. Gen. 2. 2.
euisse ab omni opere, quod patrârat: vt interim tamen
nunquam deserit aut desinat, Mundum, & quacunque
in eo sunt, tam parua, quàm magna, atque in primis hu-
manum genus, singulósque homines curare, regere, gu-
bernare: ita vt nihil in mundo fiat, aut contingat, quod Sap. 14. 3.
non regatur diuina prouidentia. Matt. 10.

29. 30.

DE PROVIDENTIA.

II.

Peculiari cura regi Ecclesiam Dei.

Etsi verò vniuersa & singula, diuinæ prouidentia subiecta sint: credimus tamen, speciali quadã cura & ratione regi Ecclesiam Dei, singulosque electos & electorum voluntates atque actiones: cum ipsos peculiariter vocet, iustificet, sanctificet, & non omnes: cum in ipsis operetur velle & perficere, in quibus ipsis inhabitare se dicat, & non in omnibus: cum denique eos ad æternam vitam deducat, reliquos verò sinat pro suo iusto iudicio vijs suis ingredi, & in æternum ruere exitium: vt merito etiam nos peculiariter iubeamur omnem sollicitudinem nostram in Deum projicere, quoniam ipsi (peculiariter) cura est de nobis.

Rom. 8. 30.

Phil. 2. 13.

2 Cor. 6. 16

Act. 14. 16.

1 Pet. 5. 7.

III.

Deum ordinariè Mundum regere per causas secundas.

Hoc quoque è Sacris literis didicimus, quanquã Deus multa suæ æternæ prouidentia decreta per seipsum sine vlllo externo coadiutore, imò & nonnunquam contra ordinaria media, perficit: multò plura tamen & ordinariè solitum illum esse per causas secundas, tam in totius Mundi, quàm in Ecclesie gubernatione, executioni mandare: cum ipse dicat, se exauditurum cœlum, cœlum exauditurum terram, terram exaudituram frumentum, frumentum exauditurum Iezreel.

Hos. 1. 21.

22.

IV.

Media ad finem contemnenda non esse: cum non minus vnum, quàm alterum, Deus sua velit prouidentia.

Vnde

Vnde etiam intelligimus, licet certi sumus, nos Deo curæ esse: media tamen ad salutem nostri tum animi, tum corporis à Deo ordinata, cōtemnenda non esse, Deumq; tentandum: sed sequendum esse Apostolum, qui de salute omnium, qui in naui erant, persuasissimus, nautis tamen fugam meditantibus, dixit militibus & centurioni, Nisi hi in naui manserint, vos seruari non poteritis. Deus enim, qui cuilibet rei suum destinat finem: is etiam principium & media, per quæ ad finem vsque perueniatur, ordinauit. Act. 27. 31.

V.

*Respectu Dei, omnia necessariò, respectu nostri multa
contingenter euenire,*

Cum verò Deus sua prouidentia causas secundas, quibus in mundi gubernatione uti solet, in sua quamque natura conseruet, & ita etiam moueat: harum autem aliæ ad certa affecta sint sua natura definitæ, aliæ verò indefinitæ: Nos intelligimus & confitemur, licet respectu Dei, sine cuius præscientia & volūtate nihil contingit in Mundo, omnia fiant necessariò, respectu tamen nostri causarumque secundarum, non omnia necessariò, sed quamplurima contingenter fieri & euenire. Quid enim magis contingens, atque ad eò casuale esse potest lignatori & viatori: quàm si è manu illius decidat securis, atque hunc interficiat? Dominus tamen ait, se illum esse, qui viatorem interfecit. Et Dominus Iesus voluntariè mortuus est: is tamen dixit, oportuit Christum pati. Herodes item & Pilatus libera voluntate Iesum damnarunt: Apostoli tamen aiunt, eos non fecisse, nisi id, quod manus & consilium Dei decreuerunt fieri. Mat. 10. 29
39.
Exo. 21. 13.
Lu. 24. 46
Act. 4. 28

VI.

*Deum peccatorum, quæ in Mundo admittuntur,
autorem non esse.*

Atque hinc etiam intelligimus, & confitemur, licet multa in mundo, dum Deus omnia mouet, admittantur ab hominibus scelera: ea tamen Deo, eiusue prouidentia imputari non posse: quoniam omnia quidem ille mouet, & vires cuique ad operandū suppeditat sua prouidentia: sed malitiam, qua malè operentur, nemini instillat. Vt igitur terra, succum non minus malis arboribus, quàm bonis suppeditans, reprehendi nequit, quod mala arbor malos fructus faciat: Sic multò minus Deus, uel autor vel causa dici iure potest peccatorum nostrorum, etiamsi manu suæ prouidentia omnia, etiam impios sustentet, portet, agat, regat. In ipso (inquit Apostolus) viuimus, mouemur, & sumus: tales nimirum ab ipso mouemur, quales sumus: nisi ipse nos pro sua gratia alios faciat.

VII.

Adoranda, non autem inquirenda esse arcana Dei consilia, in Mundi gubernatione.

Interim arcana & admiranda Dei consilia, quibus innumerabilia fieri videmus, quorum tamen nullam possumus reddere, aut etiam nosse rationem: ea, qua debemus, reuerentia, suspicimus & adoramus: contenti hac certa scientia: nimirum, nihil in mundo fieri, sine voluntate Dei: Dei autem voluntatem ita esse iustam, vt sit certissima omnis iustitiæ regula: nec proinde semper illud esse rerinendum, quod Apostolus ait. O altitudo diuinarum sapientiæ & scientiæ Dei: quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & imperuestigabiles viæ eius. Item illud,

illud, Nunquid est iniquitas apud Deum? Et tamen, Ex ipso, & per ipsum, & in ipsum sunt omnia. Ipsi sit gloria in secula, Amen. Rom. 9. 14. Rom. 11. 36

VIII.

Errores.

Itaque damnamus omnes illusores, omnesque illos philosophos, qui aut providentiam Dei penitus à Mundo tollunt, aut humanas & minimas quasque res à Deo curari negant: illos item, qui providentia Dei abutentes, media à Deo ad salutem nostri, tum animi tum corporis ordinata contemnunt: nec non illos, qui ita simpliciter omnia euenire necessariò contendunt, vt omnè tollant contingentiam, omnemque hominibus adimant libertatem: eos denique, qui ita volunt Deum omnia in omnibus operari, vt peccatorum quoque *αὐτοῦ ἐργον*, & auctorem esse blasphemant.

CAPVT VII.

DE LAPSV HOMINIS,
deque peccato originali, &
eius fructibus.

I.

Adamum suapte sponte, per inobedientiam peccasse.

Credimus, cum primus homo ad imaginem Dei conditus esset, iustus & rectus, verèque liber, vt qui poterat, si voluisset, non peccare, & nullo mortis genere mori: eum, diabolo quidem suadente, Deo autem nihil impediente, sed in manu consilij sui illum relinquente, per

Gen. 1. & 2Eccl. 7. 30.Sirac. 15. 18Gen. 3. 1.Sir. 15. 14.

Rom. 5. 19. inobedientiam sponte, verèque libera voluntate peccasse: ita vt peccati sui culpam, neque in suam à Deo acceptam naturam, neq; in Deum ipsum, neque in vllam rem creatam transferre, sed sibi vni, quia sic voluit, adscribere potuerit atque debuerit.

II.

Quod & qualenam Adæ peccatum.

Gen. 2. 17.
& 3. 6.
Rom. 5. 19. Intelligimus enim Adæ peccatum, fuisse voluntariam diuini mandati de non edendo vetito pomo, (vt describit Moses) transgressionem, eoque (vt loquitur Apostolus) inobedientiam: quæ non tam in externo facto, quàm in spontaneo animi proposito, quo noluit Deo obedire, posita fuit.

III.

Quanam, & quotuplex mors insecuta sit peccatum Adæ.

Iob. 3. 34.
Eph. 2. 1.
Rom. 5. 12.
1. Cor. 15. 22. Ita fatemur, hominem, destitutum iam gratia Dei, vitam illam, qua Deo sanctè viuebat, sua culpa amisisse, occæcata mente, deprauata voluntate, omnique integritate naturæ prorsus perdita, in ijs nimirum, quæ ad Deum vitamque Deo gratam pertinent: factum peccati seruum, & Satanæ mancipium, verèque Deo mortuum: Incurrisse insuper mortem, tum corporis, quæ omnibus hominibus communis iam est, cum omnibus corporis calamitatibus: tum maximè totius hominis æternam, hoc est, miserrimam, calamitosissimam, infelicissimamque, in æternis pænis cum diabolo, vitam, omni morte, sine vlla comparatione duriolem: vnde liberari non potuit nisi per Christum.

IV.

Omnes homines in Adamo peccasse.

Quia

Quia verò totum humanum genus, quod ex Adamo per naturalem generationem erat propagandum, in ipso erat lumbis, vnde & præceptum cum sua comminatione coniunctum, non ad personam Adæ tantum, sed ad totum humanum genus pertinebat: Idcirco cum *Rom. 5. 19.* Apostolo credimus, & confitemur, in Adamo peccante, omnes homines peccauisse: Ita vt illa inobedientia non tam fuerit Adami propria, quam totius humani generis facta sit communis: quando illius reatus, omnes homines inuoluit, qui ex illius porrò semine procreati carnaliter fuerunt, & quotidie procreantur: quemadmodum Apostolus ad Romanos manifestè docuit, atque etiam antithesi inobedientiæ Adami, & obedientiæ Christi firmissimè comprobauit. Si enim obedientia Christi nominus nostra est per imputationem, quam Christi ipse per propriam actionem, quia ex ipsius semine incorruptibili, & ex eius Spiritu renati sumus: efficitur, inobedientiam quoque Adami, nobis imputari, illiusque reatu nos teneri, quia ex carnali eius, vt patris omnium, semine, geniti sumus.

V.

Inobedientiam Adami, insecutam fuisse totius nature corruptionem, in omnibus hominibus.

Quemadmodum autem personam Adami propter illam actualem inobedientiam, mox iusto Dei iudicio cõsecuta est totius nature corruptio, cõcupiscentia ab Apostolo appellata, quæ & poena præcedentis peccati fuit, & peccatum, & causa aliorum peccatorum: sic omnes etiam homines, qui naturali propagatione, ex illius semine cõcipiuntur, eadem corruptæ nature contagione infectos

*Rom. 7. 7.
Aug. Tom.
7. con. Iul.
Pela. li. 5.
cap. 3.*

nasci, merito, è sacris literis edocti, credimus, & cum tota Ecclesia confitemur. Peccarunt enim omnes in Adamo, eiusdemque inobedientiæ reatu omnes constricti tenentur.

VI.

Peccatum originale, quid propriè appellemus.

Quapropter ita vitium hoc hæreditarium, & naturæ contagionem, in omnibus hominibus peccatum esse dicimus, & peccatum Originale appellare solemus: vt tamen à reatu & imputatione illius primæ inobedientiæ, minimè separemus. Quemadmodum etiam contrà, iustitiã Christianorum, non tam in regeneratione naturæ, quæ fit per Spiritum Christi, & quæ iustitiæ inhærentis nomine appellari consuevit, quàm in imputatione perfectæ obedientiæ, & iustitiæ Christi, cuius membra sumus, consistere non dubitamus.

VII.

Natura contagionem, verè esse peccatum.

Et si verò contagio hæc, in pœnam illius primæ trãsgressionis diuini mandati, inflicta fuit non Adamo solum, sed toti etiam illius posteritati: eam tamen non solum pœnam esse peccati, & causam omnium porrò peccatorum, sed etiam verè peccatum, vt ad condemnationem vel sola sufficiat, tam certum habemus è Sacris literis, quàm quod certissimum.

Rom. 7. 7.

VIII.

Concupiscentiam in ipsis etiam renatis sua natura esse peccatum.

Vsque adedò autem didicimus concupiscentiam sua natura esse peccatum, pugnans cum lege Dei, & æternæ damna-

damnationi omnes homines, nisi per Christum liberentur, obnoxios reddens: vt in ipsis etiam renatis, quamuis sublato reatu propter fidem in Christum, non imputetur amplius: verè tamen, & per se peccatum esse, eoque æterna morte dignum, nullo modo dubitemus: cum sit *1. Ioh. 3. 4.* *avopia,* & lege Dei damnetur, vt etiam Apostolus docet. *Rom. 7. 7.*

IX.

Ex innata concupiscentia, perpetuò scaturire rivulos peccatorum.

Credimus præterea, prauitatem hanc naturalem, talem esse omnium malorum fontem, eumque inexhaustum, vt perpetuò inde scaturiant putidissimæ aquæ malorum affectuum, impiarum cogitationum, prauorum desideriorum: quæ, nisi per Spiritum Christi cohibeantur, in manifesta tandem erumpunt scelera atque flagitia, alia alijs grauiora: vsque adeò, vt ne vllus quidem sanctus sit, qui hanc vitiorum omnium sentinam, secum non ferat, putidòsq; eius vapores, semper exhalantes, non sentiat, & subinde sordibus illis non aspergatur, & contamnetur. Vnusquisque (inquit Iacobus) tentatur, à concupiscentia sua abstractus & illectus: concupiscentia autem, cum conceperit parit peccatum: peccatum verò, cum consummatum fuerit, generat mortem. *Iac. 1. 14. 15.*

X.

Deum autorem peccati non esse.

Ex quibus etiam omnibus in ea fide confirmamur, qua credimus, Deum minimè autorem esse peccati: cum neque Adamum crearit malum, aut ad malum propensum, sed iustum & rectum: neque eum ad malum impulerit vel mouerit, sed ille sua sponte, liberáque voluntate

30
1. Iob. 2. 16.

peccarit: neque etiam hæc innata prauitas sit ex Deo, sed inobedientiam illam Adami iustitia priuati, per se sit consecuta, iustè Deo sic permittente, peccatumque hominis hac digna pœna puniente.

XI.

Errores.

Damnamus igitur cum Ireneo, totaque Ecclesiâ, omnes, qui Deum autorem peccati faciunt: omnes item Pelagianos, tam nouos, quàm veteres, qui aut homines omnes in Adamo peccasse, primique illius peccati reatu, teneri negant: aut ipsam innatam concupiscentiam, morbum tantum, pœnamque peccati, non autem verè peccatum esse, contendunt: aut in renatis saltem minimè veri peccati nomine dignam esse volunt. Damnamus & illos, qui peccatum originale docuerunt esse substantiam: quod hæc opinio, aut faciat Deum autorem peccati: aut neget, Deum omnis substantiæ esse conditorem, & Doctrinam Manichæorum confirmet, de duobus primis principijs, summo Bono, & summo Malo: à quibus omnia, à Bono nimirum bona, à Malo mala profecta sint, & proficiscantur. Damnamus insuper Stoicos, & horum similes, qui omnia peccata, paria, neque vnum alio grauius esse docent: illos denique, qui aliquem in hoc mundo inueniri posse contendunt, qui omni prorsus peccato careat.

CAPVT VIII.

DE LIBERO HOMINIS
post lapsum arbitrio.

I.

Liberi arbitrij nomine quid intelligamus.

Cùm omnes homines post, & propter lapsum Adami, in peccatis concipiantur, filijque iræ nascantur, ad bonum minimè, ad malum autè quàm maximè propenssi: hæc nostra est de libero arbitrio hominis non renati, fides atque confessio. Liberi arbitrij nomine, ita intelligimus liberam hominis voluntatem: vt ab ea tamen non separemus intellectus facultatem, qua de rebus iudicamus, & arbitramur, quid bonum sit, quid malum, quidue eligendum, & quid respiciendum.

Eph. 2. 3.
 Gam. 6. 5.
 & 8. 24

II.

Duplicem esse quæstionem, vnã de natura, alterã de viribus Liberi arbitrij.

Distinguiamus autem quæstionem de viribus totius Liberi arbitrij, à quæstione de natura humane voluntatis. Naturam vocamus, naturalem atq; essentialẽ à Deo inditam voluntati proprietatem: qua fit, vt, quidquid vult, siue bonum, siue malũ, illud semper velit liberè, sponte, vtrò, ab omni semper coactione libera. Virium autem nomine, intelligimus innatam aut donatam potentiam, qua possimus tum mente cognoscere, quæ bona, & quæ mala: tum voluntate, illa eligere, hæc verò respicere.

III.

Liberum arbitrium semper liberum esse à coactione.

Sicut igitur substantia Liberi arbitrij propter peccatum non perijt: (mansit enim intellectus & voluntas, totaque animæ substantia) sic neque eiusdem naturam perijisse credimus, quin quæcunque etiam nunc vult tam mala, quàm bona, ea velit liberè, & citra omnem

omnem sui coactionem: vt verè dixerit Augustinus, liberum arbitrium semper esse liberum (nimirum à coactione) sed non semper esse bonum.

I V.

Tria rerum actionumque genera, in quibus vires humani arbitrij occupantur.

De viribus autem ad bonum eligendum, vel malum respuendum, ita sentimus. Distinguiamus bona, ac mala, in tria genera: in ea quæ ad animale, in ea quæ ad humanam, & in ea quæ ad diuinam, hoc est Christianam vitam pertinent. Primi generis sunt, quæ ferè communia nobis sunt cum bestijs, & ad animam vegetantem, ac sentientem spectant. In secundo genere statuuntur, quæ propria sunt hominum, & ad mentem humanam pertinent: vti artes omnes, tam Mechanicæ, quàm Liberales, virtutes morales atque politicæ, deniq; scientiæ omnes, totaque philosophia. Tertium verò genus continet ea tantùm bona, bonasque actiones, quæ ad regnum Dei duntaxat, Christianamque vitam ordinatæ sunt: veluti est vera Dei cognitio, fides, eiusque effecta, regeneratio, obedientia, charitas, huiusque generis alia.

V.

Imbecilles esse admodum vires hominis non renati, in ijs, quæ ad humanam vitam pertinent.

Vt igitur de viribus humanis post lapsum, in ijs cognoscendis, appetendis, & si offerantur, eligendis ac persequendis, quæ ad vitam hanc animale sustentandam, & feliciter transigendam spectant, contrarijsque fugiendis, nihil dicamus, quòd hæc nihil ad religionem & mores attineant, (qua tamen etiam in parte, quanta sit homines consecuta tum iudicij, tum appetitus deprauatio, quoti-

quotidiana docet experientia) credimus, quanquam per Dei misericordiã, aliquid luminis in humanis mentibus relictum sit, partim ad iudicium de æquo & iniquo, bono & malo in rebus humanis, faciendum, partim ad multarum rerum, artium, disciplinarum, diuersarumque virtutum cognitionem comparandam: tam exiguũ tamen esse illud, quidquid est luminis, in humana mente relictum: & tam deprauatam esse humanam voluntatem: vt nisi & illa cœlesti lumine adiuuetur, & hæc speciali gratia ad propositum bonum eligendum, malumque reiiciendum flectatur: homines nequeant, vel veras disciplinas & artes sibi comparare, vel virtutes vllas qualescunque in non renatis esse possunt, assequi: vt non immeritò scripserit Augustinus, omnes etiam quæ in Romanis, alijsque infidelibus, fuerunt & scientiæ, & virtutes, vel potius simulacra virtutum, singularia fuisse dona Dei.

Tom. 7.
cont. Iul.
Pel. lib. 4.
cap. 3.

VI.

Confirmatio superioris sententiæ.

Neque enim omnes infideles, fuerunt, aut sunt iisdem vel æqualibus præditi virtutibus, & scientijs: vt inde luculenter appareat, ea non fuisse bona naturalia, sed dona Dei, addita naturæ.

VII.

In ijs, quæ ad Deum, veramque pietatem pertinent, hominem non renatum nihil posse.

At vero in ijs, quæ ad Deum, pietatem, religionem, vitamque Christianam pertinent, credimus, hominis non renati mentem ita esse cœcam, & cor ita prauum, virisque reliquas omnes tam esse nullas: vt nequeat, aut Deum, & quæ Dei sunt, verè cognoscere: aut eum amare, & quæ illi grata sunt, expetere: nedum eius voluntati, vt debet obe-

1 Cor. 2. 14. dire: quando Apostolus ait: Animalem hominem non percipere ea, quæ sunt Dei, nec posse percipere: quomodo igitur velle & perficere? Et Christus, Sine me (inquit) nihil potestis facere.

VIII.

Confirmatio superioris sententiæ.

Vt enim homo naturæ & hominibus mortuus, nihil eorum, quæ naturæ sunt & hominum, præstare potest: sic neque qui Deo, in peccatis mortuus est, ea, quæ Dei sunt, & veræ pietatis, verè cognoscere, facerèue potest, sed tantùm in peccatis foetere, atque cõputrescere, nisi inde per Christum ex gratia liberetur, inq; vitam reuocetur. Sunt autem omnes homines extra Christum, Spirituque Christi nondum renati, verè mortui: vt verè illi dicantur viuificari, resuscitari, renasci, qui per fidem in Christum à peccatis liberantur, Christoque inseruntur.

IX.

Errores.

Damnamus itaque Pelagianos omnes, qui contrarium docent, virèsq; liberi arbitrij, contra gratiam Christi extollunt: Nec minus etiam Manichæos, & alios execramur qui hominem instar trunci faciunt: qui ne in ciuilibus quidem rebus, vlllo iudicio, vlllæue voluntatis libertate præditus sit.

CAPVT IX.

DE PROMISSIONE RE-
demtionis & salutis per
Christum.

Christum

I.

Christum, cœlestem hominem, ex gratia fuisse promissum, qui nos seruaret.

Cùm igitur primus & terrenus homo in tam miserabilem statum, sua culpa, propter inobedientiam cecidisset, & cum eo simul eius omnes posterì, qui in eo peccarunt, & qui re ipsa concipiendi erant in peccatis, nasciturique filij iræ: Credimus, Deum ex mera gratia & misericordia, Adamo atq; Euæ, & in eis toti humano generi, alium cœlestemque hominem, è vera quidem veræ hominis substantia, sed sine semine viri concipiendum, eoque & sine peccato è virgine nasciturum, promississe: in quo, tanquam in altero humani generis capite, ex diuina & humana natura constante, vera Dei Patris imagine, Spiritus sancti pleno perficeretur, quod in priori capite Adamo, ipsius culpa, non successerat: hoc est, vt ipse secundus homo, nomine nostri omnium, qui eramus illi per ipsius Spiritum inferendi, & spirituali regeneratione futuri caro de carne eius, & os ex ossibus eius, perfectissimè Deo Patri obediret: suâque obedientia & morte, peccatum tolleret, iram Dei placaret, nos redimeret, iustificaret, sanctificaret, suo Spiritu regeret, vera libertate, virtutibusque ad bonum donaret, & denique in æternam vitam seruaret ac glorificaret.

Gen. 3. 15.

1Co. 15. 47.

48.

Mat. 1. 20.

Luc. 1. 34.

Ebr. 4. 15.

Ief. 7. 14.

Rom. 6. 5.

Ebr. 11. 17.

Ioh. 3. 6.

Eph. 5. 29.

Phil. 2. 8.

Rom. 5. 19.

Eph. 2. 13.

14.

II.

Necessariam fuisse illam de redemptione per Christum promissionem.

Adamus enim, non vt priuata persona, sed vt totius humani generis parens & origo, sicut donatus fuerat iustitia, vt eam in posteros omnes tanquam hereditariam propagaret, qua de causa Originalis quoq; iustitia appel-

lari solita est: sic sua inobedientia, loco iustitiæ, transmitit in omnes homines summam iniquitatem, omniumq; peccatorum fontem, & loco æternæ vitæ, æternam mortem. Necessarium igitur aliud fuit caput: à quo propter ipsius obedientiam, deriuaretur in omnia membra, vera cœlestisq; iustitia, sanctitas, vita. Hoc est Christus.

III.

In quem finem fuerit illa promissio, statim post peccatum, facta.

Credimus autem, ideò statim post peccatum, ab initio mundi factam, & postmodum sæpius sanctis Patribus repetitam, explicatam, varijsque modis, signis, sacramentis confirmatam & obsignatam fuisse hanc promissionem: vt non solùm nos, qui post ipsius Messiæ aduentum futuri eramus, verum etiam omnes alij, qui à condito orbe credituri erant huic promissioni, veraque fide venturum hunc Seruatorem amplexuri, per hanc fidem fierent futuræ redemptionis participes, iustificarentur, & seruantur.

IV.

Quotquot à condito orbe, in Christum venturum crediderunt: eos seruatos fuisse.

Credimus igitur, quotquot à condito orbe in Christum promissum & venturum crediderunt, eos fuisse illi per hanc fidem infitos: futuræ eius obedientiæ, passionis, mortis, redemptionis participes: futurum eius tradendumq; corpus comedisse, & sanguinem fundendum bibisse: & deniq; omnes fuisse Christianos, Spiritu Christi donatos, & in æternam vitam seruatos, non minus, quàm nos.

V.

Errores.

Ac proinde damnamus, & execramur eos, qui dicunt, neminem ante aduentum Christi fuisse seruatum: illósque Patres nullas de æterna salute, sed de rebus tantum temporalibus, accepisse promissiones.

*

CAPVT X.

DE LEGE.

I.

Inter promissionem de redemptione per Christum, & eiusdem complementum, legem Moſis interceſſiſſe, & in quem finem.

Cæterùm, inter promissionem de redemptione per Christum, Adamo primum factam, & deinde tum alijs, tum maximè ipſi Abrahæ, clarius explicatam, sacramentum circumciſionis obſignatam, ac ceu morte Iſaaci primogeniti in ſacrificium oblatis, confirmatam, foederèque ſempiterno ſtabilitam: & inter ipſum huiuſce promiſſionis complementum, interiecta fuit lex, per Moſen tradita: collecto iam & mirabiliter aucto populo è ſemine Abrahæ nato, (ex quo & Chriſtus natiurus erat) & è ſeruitute Aegypti, admiranda ratione liberato, vt certa & viſibilis, atque à cæteris Gentibus ſeparata, & in certo loco coacta, exſtaret Deo Eccleſia: in qua cuſtodiretur promiſſio de Chriſto Patribus facta, gratiſque Deo cultus exhiberetur, vſque ad promiſſi veri Redemptoris aduentum: Lex, inquam per Moſen à Deo tradita ſuæ Eccleſiæ, interceſſit, tria præceptorum genera continens: Moralialia, quibus cuiuſque pietas & vita informaretur: Cereimonialialia, ex quorum præſcripto, Eccleſia in externo cultu ac religione regeretur: & Iudicialialia, ad totius Rei-

publicæ in rebus politicis & Oeconomicis gubernationem pertinentia : vt hac ratione populus Dei, ex quo futurus erat Christus, & à profanis gentium impiarum moribus atq; idololatrijs cohiberetur, & in officio atq; obedientia voluntatis diuinæ contineretur, & denique in fide & spe complendæ promissionis de vera per Christum redemptione sustentaretur : atque ita ad excipiendum Christum, indies magis ac magis præpararetur: sicq; Deus in illo populo glorificaretur.

I I.

In lege Dei, quacunque ad salutem factu necessaria sunt, contineri.

Vt verò de postremis duabus totius legis partibus, quæ ad nos non pertinēt, nihil præterea dicamus, sed tantum de priori : Credimus, ea lege, prout in libris Moſis, *2 Tim. 3. 16* Prophetarum, & Apostolorum explicatur, tam perfectè, quæ ad salutem necessaria sunt, ea explicata fuisse, Deiq; *Deut. 4. 2.* voluntatem, quam à nobis in hoc mundo fieri vult, reuelari : vt nihil ei addi possit, neque detrahi. *& 5. 22.*
& 12. 32.

I I I.

Legem decalogi, explicationem esse legis naturæ, & imaginis Dei picturam.

* Credimus enim, hanc legem, explicationem esse legis naturæ, quæ in cordibus quidē primorum hominum perfectè, in aliorum autē imperfectè & ex parte inscripta fuit: eòq; hac damnati, quæcunq; cum illa imagine Dei, ad quã creatus fuerat homo, pugnant: & contra, mandari, quæcunq; cū illa sunt consentanea. Voluisse enim Deum hac lege declarare, & qualis fuerit homo in primo statu: & qualis factus sit in secundo, qualisq; esse debeat: & demum, qualis futurus esset in tertio ex parte, perfectè autē in quat-

in quarto, per Christum: ita vt nihil aliud fit lex Dei, quàm vera, & ad viuum expressa imaginis Dei, ad quam creatus fuerat homo, pictura: qua moneamur, quales fuerimus, quales esse debeamus, & verò etiam quales futuri simus, si in Christum credamus.

I V.

Summam legis ad dilectionem Dei & proximi restringi.

Credimus verò, & confitemur, quod Christus docuit, summam seu substantiam totius legis, in his duobus Mat. 22. 37. præceptis contineri: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota mente tua, ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis: & Diliges proximum tuum, sicut te ipsum: quorum primum, summa est prioris, alterum autem summa posterioris tabulæ.

V.

Solum Deum esse adorandum, se solus etiam ex toto corde amandus sit.

Si autem summa prioris tabulæ, quæ totum cultum soli Deo debitum continet, in dilectione perfecta solius Dei consistit: hinc præter expressa alia Dei mandata, hoc mandatum explicantia, colligimus & credimus, solum igitur Deum adorandum, inuocandum, religiosumque cultu colendum, perque nomen eius solius iurandum esse, quod hæc in mandato de solo Deo, ex toto corde, amando, contineantur: vt taceamus, quod etiam imago Dei, cuius pictura est ipsa Lex, hoc idem docebat Adamum.

V I.

Ipsam quoque concupiscentiam, naturæque corruptionem esse peccatum.

Acti

Ac si lege diuina damnatur peccati, quidquid cum illa prima imagine Dei, id est, cum iustitia, sanctitate, & rectitudine, in qua creatus fuit homo, consentaneum non est: intelligimus, in homine, non solum actiones ex consensu voluntatis contra legem Dei admittas, sed etiam motus concupiscentiæ, ad eoque & concupiscentiam ipsam, totamque naturæ corruptionem, esse peccatum, legemque Dei, damnari: quia cum rectitudine pugnat atque iustitia, in qua creatus fuit homo, & in qua conseruare se debuit, & potuit, si voluisset.

Rom. 7. 7.

VII.

Licet seruari non possit Lex: non tamen frustra, neque inutiliter fuisse datam.

Rom. 7. 101

c. 8. 3.

Quantum autem tam perfecta est lex Dei, ut neque tota, neque semper, neque eo modo, quo debet, seruari ab ullo mortalium potuerit, aut possit: credimus tamen, haud frustra & inutiliter fuisse datam, cum Deus nihil agat frustra, sed omnia ex summa sapientia ad gloriam suam, & ad utilitatem salutemque nostram.

VIII.

Triples utilitas ex lege Domini.

Primum enim ex perfecta voluntatis diuinæ per hanc legem explicatione, melius homines agnoscere poterant & possunt, quid Deo placeat: quid bonum, quid malum, quid faciendum, quid fugiendum sit: quam ex solis reliquijs legis naturæ, in humana mente relictis: eoque, erepto omni ignorantis prætextu, Iudæi magis, quam aliæ gentes, reddebantur, si legem non seruarent, inexcusabiles: quæ res in magnam cedit gloriam Deo: quando inde homines intelligunt, iustissima esse illius aduersus nos iudicia. Deinde ex additis & maledictionibus

bus

bus aduersus transgressores, & benedictionibus erga obseruatores: homines magis, illarum metu, tanquam fræno, à peccatis admittendis cohibebantur: tum harum spe, ceu stimulo, ad Legem, si non in totum & perfectè, saltem ex parte, & quo ad externa opera, seruandam, incitabantur: atque ita in officio, melius retinebantur: quod quàm vtile sit non solum toti Reipublicæ, sed etiam cuiq; homini ita sese gerenti, nemo est qui nesciat. Postremo, ex eo, quod homines quotidiana experientia videbant, se semper aduersus hanc tam perfectam legem peccare, sentiebantque se illam non posse, vt decet seruare, eoque se in dies magis ac magis fieri obnoxios iræ Dei, reosque mortis æternæ: fiebat, vt de seipsis deque suis viribus desperati, maiori promissi Redemptoris ac liberatoris desiderio afficerentur. Ac proinde, quò magis per legem cognoscebant peccata sua, & imbecillitatem suam, viuidiùsque sentiebant iram Dei: eò etiam auidiùs esuriebant & sitiebant iustitiam, & ad Christum fide excipiendum disponebantur ac præparabantur: vt verè vtrunque dixerit Apostolus: Et, per legem Rom. 2. 20. cognitio peccati: &, Lex pædagogus fuit ad Christum. Gal. 3. 24.

IX.

*Eosdem vsus, legem habere etiamnum, in ipsis quoq;
renatis hominibus.*

Credimus verò, hosce legis vsus, dum sumus in hoc mundo, perpetuos esse: non solum in non renatis, vt dictum est, sed etiam in ipsis renatis. Cùm enim adhuc multis tenebris obducantur mentes nostræ, & memoria sit lubrica, vt non queamus, quæ Dei sunt, aut perfectè intelligere, aut intellecta retinere memoria: opus semper habemus hoc legis diuinæ speculo, in quo, quid à nobis fieri

velit Deus, quotidie contemplemur, certiusque in dies intelligamus. Deinde, cum cor etiam nostrum, non sit perfectè ab omni prauitate purgatum, ut plènè affici possit erga voluntatem Dei faciendam, sed caro semper reluctetur spiritui: Idcirco necessaria nobis est lex, quæ suis comminationibus territet nos compescatque à peccatis: & suis promissionibus exstimulet ad obedientiam, faciendamque iustitiam. Deniq;, cum nemo etiam tam sanctus sit, qui in multis non peccet, & qui non habeat in se peccatum inhabitans, à quo imbecilli sumus ad bonum, & ad malum semper propensi: idèò utilis nobis est lex, per quam agnitis peccatis & imbecillitatibus nostris, magis ac magis indices agnoscamus, quàm impossibile sit, ut nos per opera nostra, vllò vnquam tempore iustificemur, atque seruemur: eoque maiori desiderio, fame, & siti iustitiæ Christi afficiamur, fidèque illum amplectamur: atque ita lex, cum nunquam possit iustificare, saltem perpetuè nos ad Christum iustificantem, magis ac magis iustificandos, propius adducat.

X.

Legem moralem, quo ad substantiam, non fuisse per Christum abrogandam.

Nouimus enim, & credimus, legem, quo ad substantiam doctrinæ, salutarèsq; illos vsus, de quibus diximus, non fuisse per Christum abrogandam, eoque nec abrogatam esse: sed tantum quo ad maledictionem, & condemnationem: quia nihil damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum. Cæterum, ipsa quoq; sua condemnatione utilis erat lex, & semper est illis, qui nondum in Christo sunt: quatenus ad Christum, ut non condemnentur, impellit.

XI.

Errores.

Damnamus igitur illos, qui legem hanc, tanquam inutilem & ad Christianos non pertinentem, ex Ecclesia reijciunt : rursus illos, qui docent, per legem posse hominem, aut in totum, aut ex parte iustificari: cum data potius sit, vt concludat omnes sub peccato, & ducat ad Christum, qui solus tollit peccatum mundi. Atque hæc *Iob. 1. 29.* nostra est brevis Confessio de Lege, per Mosen à Deo tradita, & per Prophetas explicata, homines ad Christum præparante, disponente, adducente: ac proinde, cuius finis est Christus, vt scribit Apostolus. *Rom. 10. 4.*

CAPVT XI.

DE CHRISTO REDEMTORE.

I.

Summa fidei de persona & officio Christi Redemptoris.

VBI ITA QVE VENIT PLENITVDO TEMPORIS, *Gal. 4. 4.* quo promissio redemptionis primo homini facta per secundum erat complenda: MISIT DEVS, Pater ille æternus, FILIVM SVVM, vnigenitum & æternum, eoque Deum verum, eiusdem naturæ cum Patre, FACTVM EX MVLIBRE, sola sine viri semine, eoque verum quidem hominem, sed sine peccato, ad eoque verum Christum: FACTVM SVB LEGE, eoque & circumcisum, vt eam legem, nostri omnium nomine, perfectissima obedientia impleret: factus Patri obediens vsque ad mortem, nem-

pe pro nobis, (cùm enim esset sine peccato, mori non merebatur) VT EOS QUI SVB LEGE ERANT, adeoque omnes electos, REDIMERET, sua scilicet obedientia, *Act. 20. 28.* morte & sanguinis effusione, hoc est, infinitæ virtutis (erat enim sanguis Dei) sacrificio, efficacissimoque *αυτιλύτρω*: redimeret inquam à peccatis ad pristinam Dei imaginem, eoque ad perfectam iustitiam: à morte item, ad æternam vitam: Et à regno Satanæ, ad regnum Dei: ET ADOPTIONEM FILIORVM RECIPEREMVS, eoque & in plenam tandem, perfectamque cælestis hæreditatis possessionem, tanquam filij & legitimi hæredes reciperemur: Et denique vt omnia, & quæ in cœlis sunt, & quæ in terris, sub vno capite colligeret, sibi que adglutinet, in gloriam Dei Patris.

Eph. 1. 10.

II.

Christum Redemptorem, verum esse Deum, verumq; hominem.

Ioh. 1. 14. Credimus ergo, Iesum Christum, Filium Dei esse
Mich. 5. 2. unigenitum, eoque natura Filium, *ὁμοούσιον* Patri, & coæ-
Phil. 2. 6, ternum, verum denique Deum Iehouam: verum item
1 Ioh. 5. 20. hominem, ex vero semine Ahrahæ atque Dauidis, sine
Matt. 1. 1. opera viri, sed virtute tantum Spiritus sancti, eoque in
Heb. 4. 15. vtero virginis & sine peccato conceptum, atque ex ea na-
Matt. 26. tum, vera anima, mentèque humana præditum, nobisq;
35. per omnia, demto peccato, similem effectum: vt verus sit
Athana. in Deus ex substantia Patris ante secula genitus, verus autem
Symb. homo, ex substantia matris in seculo natus.

III.

Solum Filium, Deum esse & hominem simul, solumq; Christum.

Ita verò Filium Dei verum esse Deum simul & hominem,

minem, eoque verum Christum credimus, vt eum etiam solum, talem esse confiteamur: cum neque Patrem, neque Spiritum sanctum, sed solum τὸν λόγον, carnem esse factum legamus: solumque Filium dicat Apostolus, factum esse ex muliere, eoque & solum passum: quanquam ad creationem naturæ à Filio assumptæ, non solus Filius, sed etiam Pater concurrit & Spiritus sanctus.

I V.

Filium factum esse hominem sine ulla sui mutatione, sed tantum humana naturæ assumptione.

Credimus autem, Filium Dei, factum esse hominem, nulla facta eius aut in carnem conuersione, aut in carne mutatione, naturæ diuinæ cum humana confusione, sed sola naturæ humanæ, in illius personæ unitatem, assumptione: & quemadmodum Athanasius loquitur, non conuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis, in Deum: ita, vt, quod erat, illud nulla ratione dimiserit, sed, quod non erat, assumerit: Apostolo dicente, Filium assumpsisse semen Abrahæ: eoque docente, sicut Filius assumens, in rem assumptam mutatus non est, (Deus enim omnino mutari non potest) sed mansit quod erat, à re assumpta verè distinctus: sic semen illud assumptum, in rem assumptam minimè conuersum, sed in unitatem duntaxat eiusdem personæ, cum diuina natura unitum fuisse: iuxta illud etiam, Verbum caro factum est. Caro ergo, caro mansit, & in verbum mutata non est.

V.

Neque naturam assumpsisse naturam, neque personam, aliam personam, sed personam Filij Dei naturam humanam.

Vnde etiam intelligimus, neque naturam diuinam trium personarum communem, imò vnam eandemque omnium, sumsisse sibi naturam humanam: neque personam, aliam personam, sed tantum naturam. Neque enim Filius Dei assumpsit sibi filium aliquem Abraham, sed semen Abraham, id est, naturam humanam, ex Abraham propagatam: eoque agnoscimus non duas in Christo personas, sed illam vnam duntaxat, per quam omnia facta sunt, & quæ ita perfecta erat, antequam sibi assumeret semen Abraham, vt ea assumptione non sit facta, vel alia, vel perfectior persona, vel etiam reapse imperfecta.

VI.

Naturam humanam, non ad nouam personam Christo constitutendam, vel priorem perficiendam: sed tantum in æterna illius ac perfectissimæ personæ societatem vnitatemq; assumptam fuisse.

* Et si enim in Christo duas agnoscimus naturas, diuinam & humanam: non admittimus tamen, humanam ideò assumptam fuisse, vt aut ex hac & illa, tanquam ex partibus, noua Christo componeretur persona: aut illa prior & æterna persona, per nouæ naturæ accessionem, perficeretur: sed tantum, vt hac in vnitatem illius ab æterno existentis & perfectissimæ personæ assumpta, Filius Dei manens quod erat, fieret quod non erat: haberétq; quod pro nobis Patri offerret. Ac proinde non simpliciter probamus, si quis dicat, ita personam Christi ex diuina natura & humana conflatam esse: sicut etiam ex anima & corpore, persona cuiusque hominis constat. Probamus verò vsitatam in Ecclesia phrasin: Christum induisse se,

se se, seu indutum esse carne nostra. Vnde & Augustinus ait, Christum instar hominis nudi de monte descendens, descendisse de cœlo: ascendisse verò, carne nostra, ceu veste, indutum. Hæc enim phrasis, quanquam non ita perfectè explicat vnionem hypostaticam: manifestum tamen discrimen ostendit inter personam Filij Dei assumptam, & inter nostram naturam assumptam. Eandem ob causam amplectimur locutiones illas Patrum, Humanam naturam gestari à Filio DEI: Item, Subsistere in persona Filij Dei & similes, personam Filij Dei assumptam à natura assumpta discernentes: docentisque, personam Filij Dei, accessione humanæ naturæ, nec aliam, nec perfectiorem fuisse factam.

VII.

*Confirmatio superioris sententiæ, cum explicatio-
ne loci Athanasij.*

Fatemur quidem cum Athanasio, sicut anima rationalis & caro, vnus est homo, sic DEVM & hominem, vnum esse Christum: hoc est, Christum, vnam tantum esse personam, licet duæ in eo sint naturæ: verum non sic ex vtrâque hac natura, tanquam ex partibus, (si propriè loqui velimus) constitui personam CHRISTI, quemadmodum ad perfectam hominis personam constituendam, non minus corpus, tanquam pars essentialis, quàm anima necessariò concurrat: cum persona CHRISTI iam esset, eaque tota & perfectissi-
1 Cor. 10. 4.
1 Pet. 3. 19.

ma, antequam in carne manifestaretur: persona autem hominis, puta Adæ nulla fuerit, antequam cum corpore anima coniungeretur: & cum neque aut anima sibi corpus, aut corpus sibi animam assumat, sicut
 Filius

Filius Dei, in vnitatem eiusdem personæ, semen Abrahamæ sibi assumpsit: & cum præterea etiam, corpus & anima, duo sint ἕνωσεν, vt in Adami creatione liquet, natura autem humana nunquam per se subsisterit, sed tantum in persona Filij Dei: vt admodum iniquè ad sua somnia probanda, hoc pio sancti viri dicto, nonnulli abutantur. Differat enim is qui sese manifestauit (hic autem est persona Filij Dei) à carne in qua sese manifestauit, omnino necesse est: idque non solum ante, sed etiam post resurrectionem, & ad dextram Patris sessionem: quæ (vt ait Augustinus) gloriam quidem attulit carni, sed naturam non abstulit.

VIII.

Quomodo Christus vna tantum sit persona, eaque æterna & immutabilis, dua autem in ea natura: & quomodo ex ijs constare dici possit.

Nos itaque agnoscimus & confitemur in Christo, contra Nestorium, vnam tantum personam, eamque æternam, simplicissimam, & perfectissimam, eandemque in sempiternum manentem: personam scilicet æterni Filij Dei. Deinde verò, huic æternæ personæ, non aliam personam, sed aliam naturam, nempe humanam, in tempore accessisse: eamque non vt partem eius personæ à qua assumpta fuit, sed rem longè ab illa diuersam, in illius tamen vnitatem, assumptam. Ac proinde tertio loco fate-mur, in vna eademque Christi persona duas iam inesse naturas, diuinam & humanam, in quibus eam subsistere, viuere, & operari non dubitamus: quam ob causam etiam non veremur sic loqui, Christum constare iam diuinam, & natura humana in vnitatem personæ assumpta: atque ex ijs quodam modo compositum esse.

*Quomodo dua natura in vnam personam vnita sint arēs-
 τως καὶ ἀοωχότως: saluis & distinctis vtriusq;
 proprietatibus, & actionibus.*

Duas autem has naturas sic in vnam Christi perso-
 nam verè & inseparabiliter coniunctas & vnitas esse, cre-
 dimus & confitemur: vt vtramque tamen integram, per-
 fectamque, & alteram ab altera verè distinctam perma-
 nere, distinctasque suas retinere essentielles proprietates,
 & operationes, omni prorsus remota confusione, non
 dubitemus: ita, vt quemadmodum diuina suas retinens
 proprietates, mansit increata, infinita, immensa, simpli-
 citer omnipotens, simpliciter sapiens: sic & humana suas
 retinens, maneat creata, finita, certis que finibus termina-
 ta: Et sicut diuina, suam habet voluntatem & poten-
 tiam, qua Christus vt Deus vult & operatur, quæ Dei sunt:
 sic humana suam; qua idem Christus vt homo vult & o-
 peratur, quæ hominis sunt: vsque ad eò, vt Christus, sicut
 quæ Deus est, non vult nec operatur voluntate & poten-
 tia humana: sic neque idem qua homo est, velit & opere-
 tur voluntate ac potentia diuina: quemadmodum scitè
 à Patribus tum aduersus Eutychem, tum aduersus Maca-
 rium definitum fuit. Itaq; semper placuit nobis dictum
 Leonis primi, ad Flavianum, hac de re scribētis, cum ait: *Epist. 19.
 cap. 4.*
 Qui verus est Deus, idem verus est homo: & nullum est in
 hac vnitate mendacium: dum inuicem sunt & humilitas
 hominis, & altitudo Deitatis. Sicut enim Deus non mu-
 tatur miseratione, ita homo, (id est, humana natura in
 Christo) non consumitur dignitate. Agit enim vtraque
 forma, cum alterius communiōe, quod proprium est:
 Verbo scilicet operāte quod Verbi est, & carne exsequen-

te quod carnis est. Hæc Leo ille magnus: quæ postea ali-
 quot illustrat exemplis, quibus manifestè demonstratur,
 sicut naturæ in Christo vnitæ quidē sunt, sed distinctæ ma-
 nent, non autem confusæ: sic etiam fuisse & esse actiones:
 quia quæ verbi erant, non præstabat caro, sed Verbum: &
 quæ carnis propria, non Verbum, sed caro. Suscitare La-
 zarum à mortuis, proprium fuit verbi: at clamare, Laza-
 re veni foras, carnis: ad suscitationem tamen Lazari vni-
 ta fuit vtrâque actio, quia ab vno, & in vno Christo fuit, &
 ad vnum opus tendebat: distinctæ tamen fuerunt. Re-
 mittere item peccata, propria fuit actio diuinæ naturæ:
 at dicere, Remittuntur tibi peccata tua, humanæ. Cœ-
 cum à natiuitate illuminare, actio fuit diuinæ: at impo-
 nere lutum super oculos, & dicere, Vade & laua, huma-
 næ naturæ. Vnio igitur hypostatica, sicut non confun-
 debat naturas, sic neque actiones, sed distinctas retinebat:
 ac proinde neque proprietates naturarum. Sunt enim
 hæc tria in eadem persona Christi, Naturæ, Naturarum
 proprietates ac facultates, & harum actiones: & eodem
 modo se habent in Christo naturarum proprietates, quo
 & naturæ, & actiones. Vt igitur manifestum est, naturam
 in naturam non transfundi, neque actionem cum actio-
 ne confundi: sic etiam perspicuum est, proprietates eo-
 dem modo se habere.

X.

*Transfusionem veram atq; realem diuinarum proprietatum in
 humanam Christi naturam: ex vniione natura-
 rum, minimè probari posse.*

Probamus enim axioma Patrum contra Eutychia-
 nos & Monothelitas: nimirum, quorū sunt eadem essen-
 tiales proprietates, eorum etiā eadem esse naturas atque
 essentias:

essentias: & quorum naturales proprietates confunduntur, eorum etiam naturas confundi. Quod cum per se verum sit in omnibus, tum verò maximè in Deo: in quo proprietates essentielles, nil aliud reipsa sunt, quàm ipsa essentia: vt omnino necesse sit, si illæ possunt reuera & propriè alicui substantiæ creatæ communicari, ita vt talis fiat, qualis est Deus, putà, simpliciter omnipotens: essentiam etiam ipsam diuinam eidem communicari posse: ita vt fiat æqualis Deo τῆ ἰουσία, eoque Deo ἰσοόσιος, si etiam sit, eidem æqualis, τῆ δυνάμει, id est, potentia, aut alia proprietate. Ita hîc duplex, illudque graue admittitur peccatum: vnum, quod, dum, quæ propria sunt Dei, verè & propriè communicamus creaturæ, creaturam exæquamus Deo. Neque valet exceptio, Deum eas ex se habere, humanam autem naturam in Christo, habere à Deitate. Nam etiam Filius à seipso non est, nec à seipso habet essentiam diuinam, sed à Patre: interim tamen æqualis est Patri, & eandem habet cum Patre naturam. Alterum est, quod dum diuinas eoque infinitas proprietates, puta, infinitam potentiam attribuimus humanæ naturæ: eam spoliamus sua finita & propria: non secus, quàm gloria resurrectionis spoliabit corpora nostra, ignominia suæ corruptionis, cùm illa ijs verè communicabitur: & non secus etiam, quàm immensa lux Solis, si transfundatur in aërem, qui lumine tantùm candelæ illustrabatur: lumen illud absorbet. Si enim omnia agit & operatur potentia infinita: finita fuerit otiosa, eoque nulla. Cæterùm cùm hæc hæresis nostro etiam seculo à plerisque doctis viris satis abundè & perspicuè sit refutata: nos, qui breuem simplicemque nostræ fidei confessionem Ecclesiæ Dei, totique posteritati exhibemus: nihil aliud ijs, quæ dicta sunt, addere volumus.

Vis vnionis hypostatica quanta sit.

*

Interim tantam esse vim vnionis naturarum in persona Christi, credimus & confitemur: vt primùm quidem, quod est aut agit Christus secundum naturam diuinā, id totus Christus, filius hominis, esse, aut agere dicatur: & contrā, quod est, aut agit, aut passus est secundum humanam, id, totus Christus Filius Dei Deus, esse, agere, passus fuisse in Sacris literis prædicetur: vt illud, Deus (id est, Christus homo & Deus) redemit Ecclesiam sanguine suo: cum vis redemptionis, ad Deitatem: sanguinis effusio, ad humanitatem duntaxat pertineat. Coniunguntur tamen ambæ hæ actiones in vnum, deq; toto Christo vtraq; simul prædicatur: quanquā distinctæ fuerunt & sunt: quoniam naturæ etiam, licet distinctæ, in vna tamen Christi persona copulatæ sunt. Imò nihil egit vnquam aut agit Christus Mediator secundum humanitatem, cui non sit cooperata & cooperetur diuinitas: & nihil secundum deitatem præstitit, cui non aut subseruierit aut consenserit humanitas: vt meritò omnes Christi Mediatoris operationes à Patribus vocatæ sint *secundæ vnionis*. Secundo loco, Sicut tanta est vis vnionis, quæ est inter Patrem & Filium, vt etiam nihil agat, nilque boni Mundo communicet, nisi per Filium: sic tanta etiam est vis vnionis hypostaticæ duarum naturarum, vt nihil gratiæ, nihil salutis, nihil vitæ in nos à deitate, nisi per humanitatem, fide à nobis apprehensam, fluat: vt omnino necesse sit carni Christi copulari, si quis vitæ æternæ particeps esse velit: quò pertinet illud Christi: Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, non habebitis vitam in vobis. Denique efficit, vt Deitatem in Christo adorare non possimus, nisi simul etiam humanam in eò naturam adoremus: vt que omnino

Act. 20. 28.

Iob. 6. 53.

omnino vna tantum adoratione, à nobis adoranda sit, tum humana tum diuina natura, iuxta illud: Et cum introducit primogenitum in orbem terrarum, ait: Et adorant eum omnes Angeli eius: Eum (inquit) id est, totum, Deum & hominem simul: cum tamen humana natura, per se & in se sola considerata, adorari non possit nec debeat. Solus enim Deus adorandus est, Sed vnio, non qualiscunq; sed hæc hypostatica diuinæ naturæ cum humana, hoc efficit. Proinde licet in sanctis habitet Deus: adorandi tamen non sunt, nec inuocandi, sicut Christus homo. Magnam igitur vim esse fatemur huiusce vnionis qua de loquimur: sed vnionem tamen esse dicimus, quæ omnem excludat confusionem & transfusionem. Si enim vnio inter Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, in vna essentia, qua vnione maior esse excogitariue nulla potest, distinctionem non tollit personarum: neq; etiam vnio hæc naturarum, eoque & proprietatum & actionum in vna persona, earum distinctionem tollere potest, & confusionem inducere.

XII.

Christum, quâ homo est, donatum esse, maxima quidem: sed tamen finita potentia, alijsq; donis.

Credimus denique, Christum, sicut quatenus Deus est, simpliciter est omnipotens, simpliciterque sapiens, & sic de alijs omnibus attributis: ita quâ homo est, donatum esse à Patre, potentia, & scientia, omnium rerum creatarum tam coelestium quàm terrestrium potentiam & scientiam longissimè, & infinitis penè partibus superante, finita tamen idèmq; de alijs donis, & virtutibus omnibus, caritate, prudentia, fortitudine, iustitia, gratia,

Ies. 11. 2. veritate, & alijs, de quibus Iesaias, Et requiescet super
Ioh. 1. 14. eum Spiritus Domini, &c. Et Iohannes, Plenus gratia &
Luce. 2. 52. veritate. Item Lucas, Proficiebat sapientia & gratia co-
Eph. 1. 21. ram Deo & hominibus. Qua de causa, dicitur etiam quâ
Ioh. 3. 34. homo, exaltatus esse supra omnes principatus & potestas
Col. 2. 3. res: Item, Datum ei esse Spiritum non ad mensuram:
 Item, In ipso esse thesauros sapientiæ & scientiæ abscon-
 ditos. Vnde fit, vt quâ homo est, nihil non sciat, nihil
 non possit eorum, quæ ad suum pertinent officium: quæ
 verò à nulla creata substantia, sed à solo Deo præstari pos-
 sunt, ea ab ipso fieri potentia Deitatis, voluntate tamen
 humana semper suo consensu & ceu supplicatione ac-
 cedente: ita vt ad omnes Christi, quatenus Deus est, a-
 ctiones ad salutem nostram pertinentes, anima saltem
 ipsius semper aliquo modo accedat, amore, desiderio &
 voluntate: sicut etiam in omnibus quæ egit vt homo,
 semper concurret Deitas, in ipsa etiam passione & morte:
 non quod Deitas passâ sit, sed quod & passionem & mor-
 tem Christi voluerit, passionique & morti vim dederit
 infinitam, qua peccata nostra possent expiari: Ad sum-
 mam, De duabus naturis in Christo, de quæ illarum vnio-
 ne, & proprietatibus, credimus quidquid in Concilio
 Niceno, Constantinopolitano, Ephesino & Chalcedo-
 nensi, aduersus Arium, Apollinarem, Nestorium, Euty-
 chen: quæ item in sexta Synodo aduersus Monothelitas,
 definita fuerunt.

XIII.

* *Duo actionum Christi genera: ac qua legitur egisse aut
 passus esse, ea omnia, secundum rei veritatem, &
 non secundum inanem speciem, gesta
 ab illo fuisse,*

Nunc

Nunc ut à persona Christi, eiusque Naturis, naturarumque vnione, peculiariter ad eius actiones, officiumque transeamus: principio credimus, sicut duæ sunt veræ in Christo naturæ, quarum vtraque suas habuit & habet veras essentialésque proprietates, coniunctas quidem, quemadmodum & naturæ vnitæ sunt, sed non simul confusas: sic duo etiam esse actionum genera, quas pro nostra salute, partim præstitisse, partim etiamnum præstare Dominus noster Iesus Christus legiur: alias, quæ ab ipsa Deitate fluunt, alias quæ ab humanitate: & eas quidem ita partim fuisse & partim esse simul coniunctas, sed tamen distinctas, ut vtraque forma, (sicut loquitur Leo) cum alterius communionem semper agat, verbo, quæ verbi sunt faciente, & carne, quæ carnis sunt, exsequente. Deinde, sicut quæ virtute naturæ diuinæ egit Christus & agit, vera & non simulata sunt opera, (verè enim nos reconciliauit Patri, verè remittit peccata, verè sanctificat & regenerat:) sic etiam quæcunque secundum humanam naturam pro nobis egisse aut passus esse legitur, ea omnia verè, & re ipsa, non autem secundum inanem tantum speciem, atque (ut loquuntur) apparentiam, illum egisse & passum esse credimus.

XIV.

Explicatio superioris sententiæ.

Credimus ergò, CHRISTVM, sicut verè conceptus est ex semine DAVIDIS, verèque & verus natus est homo, verèque edit, bibit, aliæque humana præstitit opera: sic etiam verè legem pro nobis seruasse, verè carne passum esse & mortuum verèque à mortuis in eadem carne resurrexisse, suoque visibili, palpabili, vero,

1 Pet. 4. 2.
LUC. 24. 39

Heb. 11. 10. li, verò, certisque dimensionibus terminato humano
Eph. 4. 10. corpore, in verum & creatum cœlum, supra omnes hosce
Acto. 3. 21. aspectabiles cœlos positum, ascendisse: atque ibi pro sua
 libera voluntate agere & manere: donec in eodem visi-
 bili corpore verè è cœlo redeat, iudicaturus viuos &
Eph. 1. 22. mortuos: verè etiam in cœlo nostram salutem velle: no-
Et 4. 16. stri curam gerere: in nos, tanquam in sua membra, spiri-
 tualem vitalémq; motum & sensum influere, totam de-
 nique Ecclesiam regere.

XV.

*Fructus obedientia, passionis, mortis, & resur-
 rectionis Christi.*

Credimus vero, Christum sua perfecta obedientia,
 non solum sibi, sed etiam nobis vitam æternam prome-
 ruisse: sua passione & morte, peccata nostra in sua carne
 expiasse: nos è manibus Satanæ & à mortis tyrannide,
 peccatiq; seruitute redemisse: Deo in seipso reconcilia-
 sse, caròsq; reddidisse, vt iusti in ipso apud Deum Pa-
 trem censeamur: Resurrectione verò & Ascensione in
Apoc. 20. 5. cœlum, resurrectionem quoq; nobis vtrámque, primam
 scilicet & secundam, vt Iohannes loquitur, impetrasse:
Eph. 1. 20. cœlestisq; hæreditatis possessionem nostro etiam no-
 mine sibi accepisse: federéque ad dextram Patris, hoc est,
 imperium super omnia in cœlo & in terra accepisse: ita
 vt, quatenus Mediator & homo est, secundum à Patre ob-
 tineat locum: caput totius Ecclesiæ, tam quæ in cœlis est,
 quàm quæ in terris, cõstitutus: vt ex ipso, ad eòq; ex ipsius
 carne, quidquid ad nostri viuificationem spiritualémq;
 vitam pertinet, illud in eos, qui ipsi tanquam membra
 capiti adglutinati sunt, deriuetur per Spiritum sanctum.
 Ac proinde agnoscimus, credimus & confitemur in vno
 Christo

Christo totam salutem, redemptionem, iustitiam, gratiam Dei, vitam æternam, positam esse: iuxta illud, *Qui factus est nobis à Deo sapientia, iustitia, sanctificatio, redemptio*: Item, *Ipse est pax nostra*: Item, *Iehoua iustitia nostra*: In ipso habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum: Item, *Complacuit in ipso omnem plenitudinem inhabitare*: Item, *Vita in Filio eius est*: eoque intelligimus, quæ de Redemptione facta fuerat primo homini promissio, eam in hoc altero homine Iesu Christo, suum accepisse complementum: ita, ut, qui vult eius fieri particeps, Christo capiti adglutinetur, eiusque fiat membrum, omnino necesse sit. Non solum enim per ipsum ut Mediatorem: sed in ipso ut in capite, habemus redemptionem & salutem. Hæc nostra est fides de Christo Redemptore, de eius persona, naturis, officio, salutèq; humani generis in ipso completa atque reposita.

*1 Cor. 1. 30.**Eph. 2. 14.**Ier. 23. 6.**Eph. 1. 7.**Col. 1. 19.**1 Ioh. 5. 11.*

XVI.

Errores.

Itaque damnamus omnes tam veteres quam novos hæreticos, qui contraria vnquam docuerunt aut docent: Arium, Photinum, & nominatim Seruetum, & omnes alios huius farinae impios homines, qui veram Christi Deitatem negarunt: Cerdonianos, Marcionitas, Valentinianos, Manichæos, Priscillianitas, Apollinarianos, & alios, qui veram Christi humanitatem oppugnarunt: alijs negantibus, Christum in carne venisse, veramque carnem habuisse: phantasticum autem corpus è cœlo eum attulisse, aut ex elementis, non autem ex semine Abrahamæ conceptum habuisse, ex foemina item natum non fuisse contendentibus: alijs veram quidem huma-

nam carnem concedentibus, sed cum anima rationali spoliantibus, & Deitatem in locum animæ substituentibus: Nestorianos item, qui veram vnionem naturæ humanæ cum persona Filij negarunt, & duas in Christo personas, duosque Filios, Filium Dei, & Filium hominis statuerunt. Nec minus damnamus Eutychianos, qui contrà, sicut vna tantum persona est Christus, sic etiam vnam in eo duntaxat naturam, diuinam scilicet reliquerunt: humanam, quam assumerat, aut in diuinam profusus conuersam esse docentes: aut ita cum diuina permixtam & confusam fuisse: vt nullam amplius inter proprietates & actiones diuinæ & humanæ naturæ differentiam in eo reliquerint. Damnamus etiam, qui ex ijs prodierunt, Macarius cum suis: qui vnam tantum in Christo posuerunt voluntatem, diuinam scilicet, eoque nullam humanæ voluntatis propriam actionem in Christo admiserunt. Damnamus item Cerdonianos hæc etiam in parte, qua dicebant, CHRISTVM non verè passum, nec verè mortuum fuisse, sed simulasse passionem, seu, vt alij loquebantur hæretici, putatiuè passum & mortuum esse: eoque & cum ijs damnamus omnes, qui similia docuerunt aut docent, nimirum, Christum aut non verè in ea carne, qua mortuus fuerat, sed in alia diuersæque naturæ resurrexisse: aut, si in eadem resurrexit, non tamen verè in cælum ascendisse, eamque coelo intulisse, locumque mutasse. Damnamus item cum Hieronymo, Cyrillo, & alijs Patribus, Origenistas & horum similes, qui docuerunt, Christum resurrexisse cum corpore instar spiritus, subtilissimo, & sua natura inuisibili, & quod sub nullos cadat sensus: Illos item, vt Iudæos & Turcos, qui beneficio mortis Christi mundum esse redemptum negant: nec non denique omnes, qui in
alia re,

alia re, quàm in solo Christo salutem vel ex parte vel in totum positam esse contendunt: & alijs etiam sacrificijs, præter illud vnicum Christi, peccata expiari aut remitti blasphemant. Vnicum enim agnoscimus Redemptorem Iesum Christum, extra quem, sicut nullus est verus Deus, sic nulla vera salus: & vnicum sacrificium, cuius oblatione semel facta, non solùm peccata omnia electorum fuerunt in persona Christi semel expiata, sed etiam quotidie in finem vsque mundi iam expiata condonantur credentibus.

CAPVT XII.

DE VERA REDEMTIONIS,
salutis, & vitæ, quæ in vno Christo posita
est, dispensatione: eoque de necessa-
ria cum Christo vnitione
ac κοινωνίᾳ.

I.

Salutem & vitam æternam in Christo positam esse, ut inde nobis communicetur.

Credimus, sicut peccatum Adæ, & quæ illud secuta est mors, non in solo Adamo permansit: sed ex illo, tanquam ex capite totius humani generis, in omnes homines, qui per communem generationem ex ipso nascuntur, permanuit, atque permanat: sic etiam Christi iustitiam, & quæ illi debetur, vitam æternam, non in solo Christo retineri, sed in omnes, qui

Rom. 5.12

cum ipso per regenerationem Spiritus sancti vnum fiunt, ipsique tanquam capiti totius Ecclesiæ, ceu vera membra adglutinantur, deriuari: atque in hunc finem & Christum venisse in carne, & totam in eo, tanquam capite, salutem ac vitam positam esse: vt scilicet, omnibus electis ipsi vnitis, re ipsa dispensetur ac communicetur.

II.

Omnibus quidem gratiam redemptionis, & salutem serio offerri: re ipsa tamen, non nisi electis, qui vnum cum Christo fiunt, communicari.

Mat. 16. 15.
& 16.

Credimus enim, licet omnibus hominibus per Euangelij prædicationem gratia redemptionis, salus ac vita æterna à Deo dispensanda, serio proponatur, (quod enim permulti huius non fiant participes, ipsorum fit vitio ac culpa:) re ipsa tamen non communicari, nisi ijs, qui, cum ab æterno in Christo tanquam omnium electorum capite, ad hoc, vt eius membra, eoque salutis participes fierent, electi ac prædestinati fuerint, postea suo tempore per Euangelium vocati, fidèque donati, per Spiritum sanctum, Christo inseruntur, vnumque cum illo fiunt.

III.

Ad veram salutis participationem, quàm necessaria sit vera vnio seu κοινωνία, cum Christo.

Ioh. 15. 1. 2.
3. 4. 5. 6. 7.

Quemadmodum enim neque palmes à vite, neque ramus ab arbore succum vitalem, neque membra à capite motum, sensum, vitamque haurire possunt, nisi verè & illi, viti atque arbori, & hæc capiti adglutinata sint: sic neque homines à Christo, in quo sola posita est, salutem vitamque percipere queunt, nisi verè ei inserantur veraque.

ráque & reali vnione copulentur, copulatíque in eo manent.

I V.

Nos non posse vniri Christo, nisi ipse prior sese nobis vniat.

Cùm ergò tota verè iustitiæ, salutis, vitæ que participatio, ex hac pernecessaria cum Christo *κοινωνία*, pendeat, & ad hanc tum Euangelij prædicatio, tum omnium Sacramentorum administratio, adeóque totum ministerium Ecclesiasticum referatur: idcirco, quæ de hac re sit nostra fides, breuiter & perspicuè, quoad eius fieri potuit, certis, quæ sequuntur, Theſibus toti Ecclesiæ Christi explicare, testatúmque facere voluimus. Ac primùm, credimus, sicut ideò diligimus Christum vt ait Iohannes, quia ipse prior dilexit nos: & ideò ad eum nostro Spiritu accedimus, quia ipse prior suo ad nos venit: & ideò illum fide amplectimur, quia ipse prior vi sui Spiritus nos complexus, excitat in nobis fidem: sic etiam nos non posse illi adhærere, & vniri, nisi ipse prior sese nobis adiungat atque vniat. Vna enim, causa est alterius: prior posterioris. Quare precibus agendum esse, vt ipse ad nos veniat, & mansionem apud nos faciat.

De κοινωνία cum Christo.
1 Ioh. 4. 10.

1 Ioh. 14. 23.

V.

Vnio Christi nobiscum, & nostri cum Christo, quod duplex: & quomodo sint inter se ordinata.

Triplicem porrò Christi nobiscum, & vicissim nostri cum Christo coniunctionē agnoscimus vnā: in nostra natura semel factam: alteram, quæ fit quotidie in singulis electorum personis, sed peregrinantibus à Domino:

Et postremam, quæ futura est itidem cum Domino, in personis nostris, sed præsentibus ad Dominum: cum scilicet Deus erit omnia in omnibus nobis. Ac prima quidem refertur ad secundam, & secunda ad tertiam: sicut natura ordinata est ad gratiam, & gratia ad gloriam. Nam prima etiam facta est per assumptionem naturæ nostræ, in unitatem personæ τῆς λόγῃς. Secunda fit per assumptionem personarum nostrarum in gratiam inque corpus vnum cum ipso mysticum, atque adeo in participationem naturæ ipsius diuinæ, ut Petrus loquitur. Tertia fiet per assumptionem itidem nostri omnium in gloriam cum Christo sempiternam. Neque dubitamus, quin CHRISTVS nobis voluerit priore, posteriorem: & posteriore, postremam præmonstrare: ut etiam facta, in spe eius quæ facienda erat confirmamur.

VI.

Sicut unio prima facta est, ut expiarentur peccata: sic secundam fieri, ut expiationis huius siamus participes.

Credimus igitur, (ut iam omissis, quæ ad rem præsentem non pertinent, propius accedamus) Filium Dei ex æterna Patris, eoque & sua & Spiritus sancti voluntate, quemadmodum, ut in seipso nostra expiaret peccata carnem nostram, hoc est, naturam humanam, ut Spiritus sui in utero virginis conceptam, sibi ipse in unitatem personæ assumpsit, inque ea legem Dei pro nobis perfectissimè implevit, factus Patri verè obediens vsque ad mortem, & tandem ea carne in sacrificium pro peccatis nostris oblata, æternam salutem nobis in seipso comparavit: sic etiam, ut huiusce salutis, sacrificio carnis suæ, nobis iam partæ,

partæ, nos reipsa participes efficeret, alio vnionis genere, singulos electos sibi assumere atque adglutinare voluisse, & consueuisse: tali nimirum copulatione, quam cum ipso, licet non in vnâ personam, in vnum tamen verum mysticum corpus, cuius ipse sit caput, & nos singuli membra, vniamur, fiamusq; participes diuinæ ipsius naturæ.

VII.

Vi Spiritus sancti, vt prima facta est: ita alteram fieri,

Neque dubitamus, quin Filius Dei, Dominus noster Iesus Christus, sicut in prima vnione, carnem & sanguinem nostrum sibi copulauit, virtute sui Spiritus: (fuit enim conceptus homo de Spiritu sancto, eoque sine peccato: qua etiam de causa, homo cœlestis appellatur.) sic etiam in secunda suam vicissim carnem, & suum sanguinem, seque totum nobis communicet, eaque communione nos sibi consociet, adglutinet, atque incorporet, efficacitate eiusdem sui Spiritus: vt semper copula, qua vt Christus nobis, sic nos vicissim Christo coniungimur, sit idem Spiritus Christi: qui sicut in vtero virginis efficit, vt Filius Dei factus sit caro ex carne nostra, & os ossibus nostris: Sic etiam in cordibus nostris operando, & nos Christo incorporando, efficit, vt vicissim ipsi, participatione corporis & sanguinis Christi, simus os ossibus eius, & caro de carne eius: præsertim cum fidem etiam in nobis excitat, qua Christum pro vero Deo & homine, eoque pro perfecto Seruatore, agnoscamus, & complectamur.

VIII.

*Vnionem nostri cum Christo, ita spiritualem esse ut
tamen sit vera atq; realis.*

* Ita credimus, hanc quoque alteram vnionem, non fe-
rè minus, quam priorem (si ita loqui liceat) sic spiritua-
lem esse, vt tamen sit vera atque realis: Quia per Christi
Spiritus, nos licet in terris existentes, cum Christi cor-
pore, sanguine, & anima in cœlo regnantibus, cùmque
natura ipsius diuina in nobis manente, reapse & verè co-
pulamur: vsque ad eò, vt mysticum hoc corpus ex Chri-
sto tanquam capite, & ex fidelibus tanquam membris
coherens, nonnunquam Christus simpliciter appelletur.
Tanta est Christi cum suis fidelibus, & horum cum Chri-
sto coniunctio: vt haud malè dici quodam modo posse
videatur, sicut prima vnio facta fuit ex duabus naturis in
vna persona: ita hanc fieri ex multis personis, in vnam
ceu naturam: iuxta illa dicta, vt diuine efficieremini con-
sortes nature: & Sumus membra corporis eius, ex ossi-
bus eius & ex carne eius.

1 Cor. 12. 12

2 Pet. 1. 4.

Eph. 5. 30.

IX.

*Confirmatio superioris sententia, quàm arctè
sit hac vnio.*

Quemadmodum enim Anima in homine, quia vna
& eadem, ac tota non minus in capite, singulisque mem-
bris est, quàm in toto simul corpore, efficit, vt singula
membra in vnum corpus sub vno capite vniantur & coa-
lescant: sic etiam vi spiritus Christi, quia vnus atq; idem
est in Christo & in singulis fidelibus, fit, vt omnes tum a-
nimis tum etiam corporibus in vnum spiritualiter con-
nexi, vnum & idem corpus cum Christo capite simus:
corpus

corpus inquam mysticum & spirituale, quia nexu arcano
eiusdem Spiritus, connexum & compactum est.

X.

*Vnionem hanc, quia fit vi Spiritus sancti, impe-
diri vlla locorum distantia non
posse.*

Vnde & sequitur, nulla, quantumuis magna loco-
rum distantia, vnionem hanc veram atque realem, licet
spiritualem, nostrorum corporum nostrarumque ani-
marum, cum corpore & anima Christi, impediri posse: ”
quippe quæ sit efficacitate talis Spiritus, qui à terra vsque ”
in coelum & vltra pertingit: membræque Christi in terris
existentia, cum capite in coelo, ad dextram Patris seden-
te, non minus arctè in vnum coniungit, quàm anima ho-
minis pedes ac tibias, reliquaque membra cum capite in
vnum corpus adglutinat: etiamsi talis homo tam ma-
gnus esset, vt eius caput pertingeret vsque ad nonã sphæ-
ram, & pedes in terræ centro residerent. Tanta est ani-
mæ vis: quanta verò Spiritus sancti, veri & omnipoten-
tis Dei?

XI.

*Spiritum, quo fit hæc vnio, donari à Christo, ad prædica-
tionem Euangelij, & Sacramentorum
administrationem.*

Hunc porrò Spiritum, quo Christus & seipsum no-
bis, & nos sibi copulat, suamque cum nostra, nostramque
cum sua coniungit carnē: credimus, ab ipso Christo, pro
sua quidē gratia, quādo & vbi & quomodo vult, ordinariē
tamen ad prædicationem Euangelij & Sacramentorum
administrationem nobis communicari. Cuius rei visio

bile testimonium fuit, cum in nascente Ecclesia, illi qui fide amplectebantur Euangelium, & baptizabantur in nomine Christi, aut super quos imponebantur manus, præter inuisibilem gratiam regenerationis, varia etiam & sensibilia dona Spiritus percepisse leguntur.

XII.

*Hanc unionem, finem esse præcipuum Euangelij
& Sacramentorum.*

Vnde etiam haud difficulter intelligimus, quis præcipuus finis sit tum prædicationis Euangelij, tum administrationis Sacramentorum: nempe hæc cum Christo Filio Dei incarnato, proque nobis passo & mortuo, nunc autem in cælo regnante, salutemque ac vitam suis electis communicante, *κοινωνία*: hinc incoata, in cælo autem perficienda: ut nimirum ex hac porro non stri cum ipsius carne & sanguine, totaque eius persona, verà & reali copulatione, salutis quoque æternæ, quæ ab ipso parta, in ipso etiam residet, participes fiamus.

XIII.

Unionem hanc non esse imaginariam, nec fieri participatione tantum donorum, sed communicatione substantiæ.

Ceterum, ideo præsentem hanc nostri cum Christo incorporationem, veram & realem, substantialémque esse diximus: ut occurreremus illi errori, quo quidam existimant, imaginariam duntaxat quandam, eoque falsam à nobis fingi unionem: aut non aliam veram statui, quàm quæ fiat participatione spiritualium donorum, & gratiæ Christi, absque communicatione substantiæ carnis & sanguinis ipsius.

XIV.

XIV.

Vnionem, non alia fieri ratione, quàm per Spiritum sanctum & fidem.

Sed rursus, ne alij hinc falsò elicerent, talem à nobis concipi vnionem, quæ aut cum carne Christi in his terris realiter existente, per physicum aliquem fiat contactum siue crassum siue subtilem, qualiter sensilia omnia vnuntur cum sensibus, alia crassiore, alia subtiliore modo: aut quæ cum eadem in cœlis manente, per species in mente (vt loquuntur Philosophi) intelligibiles fiat, qualiter omnia, quæ intelliguntur, vnuntur cum intellectu, illa per imagines quasdam percipiente: Idcirco adiecimus modum, quo hæc vnio atque incorporatio fiat: nempe, per Spiritum Christi, nobis communicatum, reapse in nobis manentem, Christoque nos copulantem, & excitata fide, vt Christum amplectamur, efficientem.

XV.

Confirmatio vtriusque capituli: nempe, vnionem essentialem esse, sed per solum Spiritum fieri, nonstramq; fidem.

Vtrumque enim, nimirum, copulationem hanc, & essentialem esse, & per solum Spiritum sanctum fieri, perque nostram fidem: copiosè simul & dilucidè tradunt sacre literæ. Apostolus scribens ad Ecclesiam Ephesinam, quia sublatis inimicitijs per Christum, & diruto maceræ interstitio, reconciliati fuerant Deo & inter se Iudæi & gentes, duo diuersissimi populi, omnesq; Christo per eundem Spiritum sanctum insiti, & renati: Idcirco minimè dubitauit dicere, conditos esse ambos non in vnum populum (vt dicendum esse videbatur): sed

*Eph. 2. 14.
15. 16.*

melius hanc vnionem, quàm arcta sit, exprimendi causa
 IN VNVM NOVVM HOMINEM, in ipso Christo. Ergò
 quia omnes vno eodémque Spiritu, tanquam vna ea-
 démque anima renati, viuimus, & vni capiti Christo ad-
 glutinati sumus: meritò vnus homo nouus, omnes simul
 appellamur. Et in eadem epistola, arctissimam hanc &
 essentialem incorporationē describens, comparat Chri-
 stum capiti, nòs omnes membris, cum capite per nervos,
 iuncturas, & ligamenta connexis & coagmentatis: quæ
 vitã motumq; à capite hauriunt. Qua similitudine nihil
 ferè frequentius est in sacris literis: vt hinc qualis & quãta
 sit nostri omnium cum Christo, propter Spiritum eius in
 omnibus renatis inhabitantem, coniunctio, facilius &
 clarius intelligeremus. Eandem ob causam idem Apo-
 stolus comparat Christum fundamento, fideles omnes
 lapidibus, (sed viuus, sicut & fundamentum, vt possint ab
 illo accipere incrementum) fundamento ipsi superstru-
 ctis: ex quibus omnibus totum ædificium coagmentetur
 & crescat in templum sanctum in Domino per Spiritum
 sanctum: id quod ante Apostolum fecerat Christus ipse
 non semel, faciens se fundamentum, Ecclesiam autem
 ædificium, re ipsa fundamento innixum, & inseparabili
 nexu adglutinatum. Eodem pertinet, quod Christus vo-
 cat se vitem, nos verò palmites: qui à vite vitam succum-
 que haurientes, viuimus, fructusque proferimus bonos.
 Idem demonstratur simili arboris & oliuæ, cui fideles tan-
 quam rami excisi ab oleastro, insiti sunt, vt bonas oleas
 proferre possint. Inferuntur autem per Spiritum san-
 ctum, & fidem. Vnde ad Philippenses, communitio Spiritus
 vocatur: pèrque fidem Christus dicitur habitare in
 cordibus nostris. Neque obscurum est, quod Apostolus
 incorporationem Ecclesiæ cum Christo, & Christi cum
 Ecclesia,

Ecclesia, singulisque fidelibus, coniugium vocat iuxta
 consuetudinem Prophetarum: in quo, duo, vna fiunt ca-
 ro. Erunt duo in vnam carnem, dixerat Deus: Aposto-
 lus autem, Mysterium (inquit) hoc magnum est. Ego
 autem dico in Christo & in Ecclesia. Illud vero semper
 occurrit, quod Iohannes scribit de hac vnione, deq; Spi-
 ritu, per quem illa fit, & cognoscitur: Per hoc (inquit)
 cognoscimus nos in eo habitare, & ipsum in nobis, quod
 de Spiritu suo dedit nobis. Habitat igitur in nobis, & nos
 in ipso, per eundem Spiritum sanctum, qui & in ipso, &
 in nobis est. Quò etiam illud pertinet, Qui non habet
 Spiritum Christi, hic non est eius, Christi autē esse eos in-
 tellexit Apostolus: qui sunt vera & viua Christi membra.

1 Ioh. 4. 13.

Rom. 8. 9.

XVI.

*Conclusio, Essentialem esse, perque solum Spiritum Chri-
 sti, & fidem nostram fieri hanc con-
 iunctionem.*

His ergo atque alijs similibus testimonijs Sacrarum
 literarum adducti, non dubitamus, quin Christus & eius
 Apostoli significare nobis voluerint, communionem
 quam fideles omnes tam parui quam magni habemus
 cum Christo, adeoque cum eius carne & sanguine, veram
 ac realem esse: & tamen non alia fieri ratione, quàm ne-
 xu & vi Spiritus sancti. Ac proinde, licet arcana sit & my-
 steriorum plena ac spiritualis, quia fit per Spiritum & fi-
 dem: non debere tamen nos dubitare, quin propter eun-
 dem Spiritum, tam vera & essentialis sit, quàm quæ est
 inter virum & vxorem, in vnam carnem adglutinos: in-
 ter fundamentum & lapides superædificatos: inter arbo-
 rem & ramos: inter vitem & palmites: denique inter

membra & caput, ligamenti & nervi connexa, & eodem animo viuentia, atque operantia: vt nulla maior hac fieri possit cum ipso Christo, dum sumus in hac carne mortali, coniunctio.

XVII.

*Confirmatio sententia ab alio simili, & ex ipsa
Philosophia.*

Certè si vna & eadem anima in omnibus esset hominibus: efficeret, vt innumerabiles personæ, vnus tantum essent homo: Quemadmodum & de vna eademq; essentia in tribus personis diuinis existente, Theologi concludunt, ideò vnum tantum esse Deum. Id verò multò etiam clarius apparet esse verum: si illi multi homines vnum tantum haberent caput, cui essent annexi, & à quo vno haberent motum. Quid mirum igitur, quod Spiritus Sanctus in omnibus pijs vnus atque idem, qui & in Christo existens, ita realiter nos cum illo copulet, vt vnum simus cum eo, & inter nos corpus: imò vnus nouus homo, omnes in ipso capite Christo? nam ijs duobus respectibus, vnus scilicet spiritus per quem, & vnus capit, cui, omnes annexi sumus: Paulus dixit, omnes fideles vnum esse hominem nouum.

Eph. 2. 14.

XVIII.

Ex vnione cum Christo, beneficiorum mortis & resurrectionis eius participationem in nos deriuari.

Ex hac verò cum Christo *κoinωνία*, sequitur & pendet participatio beneficiorum eius, salutisque in ipsius carne & sanguine nobis partæ ac residentis, vt enim palmites succum à vite haurire non possunt, neque membra à capite,

pite, neque lapides viui à fundamento, nisi reapse conne-
 xa sint cum suo fundamento, cum capite, cum arbore,
 cum vite, & in illis maneant: sic neque nos à Christo ca-
 pite nostro, fundamento, arbore, vite, nisi reuera simus
 per Spiritum sanctum illi infiti, atq; in illo maneamus: fa-
 cti caro de carne eius, & ossa ex ossibus eius: vt summa no-
 bis iniuria fiat, si quis dicat, ideo nos veram carnis & san-
 guinis participationem negare, & participationem dun-
 taxat donorum ac beneficiorum eius asserere: quia non
 admittimus, cum neq; possimus admittere, verum Chri-
 sti corpus per nostrum os realiter transire in nostra cor-
 pora. Quasi verò quæ sit per Spiritum sanctum & fidem,
 non sit vera atque essentialis communio: cùm nihil ma-
 gis arctè diuersas substantias & naturas in vnum coniu-
 gere possit, quàm Spiritus sanctus: Quemadmodum in
 incarnatione Filij Dei videmus: & in hominis creatio-
 ne, ex anima & corpore compositi. Certè si vera & salu-
 tatis non esset illa, quæ per solum spiritum, & per fidem
 fit, cum carne & sanguine Christi, *ἁγιασμα*, nisi etiam per
 os transeat in corpora nostra: malè consultum fuisset à
 Christo suæ Ecclesiæ. Proinde & in receptione solius Eu-
 angelij, & in susceptione Baptismi, eandem fieri voluit:
 quemadmodum de prima testatur Iohannes; & de se- 1 Ioh. 1. 3
 cunda Apostolus. De vera igitur communionem cum 1 Cor. 12. 13
 Christo in genere, eoque de dispensatione salutis ac vitæ,
 quæ in Christo est, hæc nostra est confessio.

XIX.

Errores.

Improbamus igitur eorum errorem, qui per opus
 vt vocant, operatū absque fide, & absque vera cum Chri-
 sto vnitione, docent remissionē peccatorum, salutēmq;
 homini-

hominibus communicari: eorum verò damnamus blasphemiam, qui id per opera à Deo non mandata, sed ab hominibus excogitata, plenâque superstitionum & idolatriæ fieri contendunt: nec non & eorum, qui ministerium verbi nihili facientes, docent, salutem perinde sine, atque cum auditione verbi & sacramentorum perceptione communicari: multò verò magis eos, qui contendunt, omnes tam infidelium quam fidelium parentum infantes in vteris maternis, beneficij Christi participes fieri.

CAPVT XIII.

DE EVANGELIO, DE QVÆ
legis per Euangelium ab-
rogatione.

Cùm Euangelium in primis, & deinde etiam sacramenta, Baptismus & Coena, externa sint organa, per quæ legitimè administrata, Redemptor noster Dominus Iesus Christus, gratiam redemptionis, remissionemque peccatorum mundo offerre ac dispensare, sese nobis electis, virtute sui Spiritus communicare, nosque vicissim sibi incorporare, eòque salutis & vitæ, quam in ipso habemus, reapse participes efficere solitus est: idcirco, quæ etiam de ijs nostra sit fides, breuiter, & simpliciter, Ecclesiæ Dei explicare studuimus.

I.

Euangelium quid sit.

De Euangelio igitur, iuxta significationem in Ecclesia receptam vsitatamque credimus, nihil aliud esse, quam

quàm doctrinam de Christo cœlestem, per Christum ipsum, Apostolósque prædicatam, & in libris noui Testamenti comprehensam, optimum lætissimúmque nuntium mundo afferentem: nempe, humanum genus per mortem Iesu Christi, vnigeniti Filij Dei, redemptum esse: ita vt cunctis hominibus, modò resipiscant, & credant in Iesum Christum, parata sit omnium peccatorum gratuita remissio, salus, vitæque æterna. Qua de causa meritò vocatur ab Apostolo Euangelium salutis nostræ. Mat. 3. 2.
Eph. 1. 13.

II.

Euangelium per Prophetas promissum, sed per Apostolos publicatum fuisse.

Et si enim mysterium hoc iam inde ab initio mundi reuelatum fuit Patribus, déque hoc locuti sunt Prophetæ: tamen quod illi prædicarunt, promissiones potius fuerunt Euangelicæ, illæque inter Iudæos retentæ, quàm Euangelium ipsum, quod omnibus gentibus erat publicandum: cum vaticinati sint de re futura, non autem rem iam præsentem, aut præteritam annuntiarint: vt Apostolus docet ad Romanos, & Petrus in epistola priore. Rom. 1. 2.
1 Pet. 1. 10.

III.

Tam Patres per fidem promissionibus de Christo Redemptore præstitam seruatos fuisse: quàm nos qui credimus Euangelio.

Interim non dubitamus, quin tam Patres, promissionibus illis Euangelicis de venturo Christo, & caput sæpentis contrituro, credentes, seruati sint: quàm etiam nos per fidem, Euangelio, Christum iam venisse, mundúmque redemisse, nuntianti, præstitam, seruamur: vs

Rom. 4. 3. Apostolus abundè docet, cùm alibi tum ad Romanos de
 Hebr. 1. 101 Abrahamo: & ad Hebræos, de alijs omnibus: vt summa sit
 blasphemia, dicere, Patribus res tantùm terrenas fuisse
 promissas, talesq; perceptas ab illis fuisse, non autem cœ-
 lestes, remissionem peccatorum & vitam æternam. Quod
 enim nobis est Euangelium propriè acceptum: hoc illis
 Rom. 1. 16. fuerunt Euangelicæ promissiones: potentia scilicet Dei,
 ad salutem omni credenti.

I V.

*Doctrinam Euangelij ad substantiam quod attinet, vetustis-
 simam esse atque æternam.*

Vnde etiam intelligimus, doctrinam Euangelij, ad
 substantiam quod attinet, minimè nouam esse, sed vetu-
 stissimam, iam inde à condito orbe patribus prædicatam:
 apoc. 14. 6. vt, non immerito Iohannes vocarit Euangelium, Euan-
 gelium æternum.

V.

Euangelij partes, quot & quæ.

Tria porrò sunt Euangelij capita, quæ à nobis exi-
 guntur, vt præstemus: Poenitentia in Deum, Fides in Ie-
 sum Christum, & studium seruandi quæcunque manda-
 Act. 20. 21. uit Christus.
 Marc. 1. 4.
 Matt. 28.

20.

VI.

Explicatio superioris sententia.

Euangelium enim proponens nobis Christum cum
 tota gratia & misericordia Dei, cum expiatione ac remis-
 sione peccatorum, cum tota denique salute & vita æter-
 na in ipso posita: hæc tria tantùm requirit. Primùm, vt
 serio dolore totius vitæ malè actæ affecti, cupiamus ex a-
 nimo mentem nobis, eòq; omnes affectus in obsequium
 voluntatis diuinæ à Deo immutari ac innouari, atque id
 vt fiat,

vt fiat, precibus petamus, & operam demus: Deinde, vt vera fide Christum cum toto eius thesauro amplectentes, certò & sine vlla hæsitatione credamus, omnia peccata ex gratia & misericordia Dei, propter solû Christum, in perpetuum condonari, nos in gratiam receptos esse, factòsque Dei filios, & hæredes vitæ æternæ: Postremò, vt ita de gratuita æternâq; salute, propter Christum persuasi, deinceps id demus operam, vt quæcunque nobis mandauit Christus, ea seruemus, ad gloriam Dei, & in salutem proximi: fide nos semper comitante vsque in finem, qua credamus, quidquid etiam in hac noua obedientia delinquimus, aut peccamus, id totum nobis propter Christum non imputari: contrà verò, perfecta Christi obediëntia, iustitia, & sanctitate nobis imputata, imperfectam nostram obedientiam perfici, & in conspectu Dei pro perfectissima accipi ac reputari. Ad tria autem, omnia Christi mandata referuntur, nimirum vt abnegata impietate, & secularibus desiderijs: sobriè, (quoad nos:) Tit. 2. 12. iuste (quoad proximum) & piè (quoad Deum) viuamus in hoc seculo: expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei. Hanc credimus summam esse eorum, quæ à nobis exigit Christus sua Euangelica doctrina: eoque illos verè esse Euangelicos, verèque Christianos, qui in horum studium seriò incumbunt.

VII.

Quibus potissimum in rebus differat Euangelium à Legge.

Atq; etiam ex his, quæ dicta sunt, apparet nos non confundere Legem cum Euangelio. Tametsi enim fate- Exo 20. mur tam Legis quàm Euangelij autorem esse Deum, & tam illam esse per se sanctam, iustâ & bonam, quàm etiam Rom. 7. 12.

Euangelium: Credimus tamen non paruum discrimen esse inter vtrumque: Non solum quia illa solis Israëlitis fuit tradita, Euangelium autem ad omnes etiam Gentes pertinet: nec solum, quia illa temporaria fuit, ad Christum vsque duntaxat duratura, Euangelium autem æternum est: nec solum, quia illa per Mosen tradita ac per Prophetas explicata fuit, Euangelium autem per Christum allatum, & per Apostolos toti orbi publicatum: verum etiam, idque in primis propter has causas: Primò, Quia legis materia, tantum sunt madata, additis irreuocabilibus maledictionibus, si vel minima in parte ea violentur. Habet quidem & promissiones, non solum terrenarum, verum etiam æternarum benedictionum: sed omnes cum conditione perfectissimæ obedientiæ, nullas autem gratuitas. At verò Euangelium propriè felix est nuntium, Christum Redemptorem, peccata gratis remittentem, & seruantem, gratis etiam proponens: nihilque à nobis exigens ad salutem consequendam, nisi veram in Christo fidem, quæ sine poenitentia, sineque studio faciendæ voluntatis diuinæ, id est, viuendi sobriè, iustè & piè, vt supra explicatum est, esse non potest. Deinde, quia lex, quod exigebat, non præstabat: neque enim vires præbebat, quibus seruari posset, eoque inefficax fuit, & litera occidens, ministræque iræ & mortis, peccatum magis irritans, quam tollens: Euangelium autem, quod exigit, illud etiam præstat, eoque & quod offert, illud etiam re ipsa nobis communicat: quatenus scilicet Spiritus sanctus per illud efficax est in electis, ad prædicationem Euangelij: excitans in illis veram fidem, qua Christum oblatum apprehendant, & cum illo salutem æternam. Fides enim ex auditu Euangelij: obedientia autem non est ex auditu legis. Quoniam Spiritus sanctus ad auditionem legis,

legis, nemini vires præbebat, quibus illam seruare posset: quemadmodum ad auditum Euangelij, fidem in electis excitat. Qua de causa, sicut Lex, litera occidens vocata est: sic Euangelium spiritus viuificans appellatur: eoque verum & efficax est organum ad salutem omni credenti. Vnde etiam sequitur tertia differentia: quod, scilicet, lex non inscribatur in cordibus, sed tantum in tabulis inscripta manebat, eoque homines non mutabat: At verò Euangelium, in cordibus electorū inscribitur per Spiritum sanctum, eoque & illa immutat & renouat, nempe quoniam organum est Spiritus sancti ad nos sanctificandos & seruandos,

2 Cor. 3. 18

*

VIII.

*Euangelio partim tolli, partim non tolli legem
Mosis.*

Ex ijs, quæ diximus, liquidò etiam apparet, quæ nosstra sit fides de abrogatione Legis per Euangelium. Credimus primùm, Euangelio, quatenus omnia, quæ in veteri Testamento figuratè præmonstrabant Christum, ea omnia annuntiat in hoc Iesu (vt supra capite II. dictum est) impleta fuisse: Legem de ceremonijs, sacrificijs, totoque externo cultu Mosaico, simpliciter abrogatam esse doceri: iuxta illud Apostoli: omnia hæc fuisse vsque ad tempus correctionis imposita: & illud, Legem quidem fuisse per Mosen datam, sed veritatem fuisse per Iesum Christum factam. Deinde, quatenus Euangelium organum Spiritus sancti est, quo nos inserimur & vnimur Christo, & redemptionis salutisque fimus participes: (vt supra cap. XII. dictum est,) eatenus Legem quoque Moralem, ad maledictionem aduersus transgressores quod attinet, per Euangelium Christi, abrogari cōsitemur: iuxta

Heb. 9. 10.

Ioh. 1. 17.

Rom. 8. 1. illud Apostoli, Nihil damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu: cuius rei signum est, quod ij non secundum carnem ambulant, sed secundum Spiritum. Cæterū, quatenus Euangelij doctrina exigit pœnitentiam, totiusque vitæ sanctitatem, & vt sobriè, iustè, & piè viuamus: eate-nus etiam legem non tollit de moribus. Tota enim consentanea est cum doctrina Euangelij de vitijs vitandis, & virtutibus persequendis. Postremò, quatenus etiã Christus suo Euãgelio nullas sustulit leges politicas apud gentes, cum lege naturæ non pugnant: Idcirco leges quoque politicas populo Israëlitico traditas, cuique Magistratui liberum esse sentimus, illas in suam ciuitatem inducere, illisq; quibus æquiores nullæ sunt, suos regere populos. Quare summa fit iniuria Euangelio Christi, si quis illo Respub. turbari & euerti dicat. Hæc nostra est de Euangelio Iesu Christi fides.

IX.

Errores.

Damnamus igitur Antinomos, & quicumq; legē Moralem improbant, eamq; è suis Ecclesijs, quasi Euangelio contrariam, aut ad Christianos nihil pertinentē eiiciunt: eosque improbant Magistratus, qui politica Mosis præcepta, in suas inducere ciuitates, pro tua virili conantur.

CAPVT XIV.

DE SACRAMENTIS NO-
ui Testamenti.

Quoniam Deus, ad *κείρανται* illam cum Christo, in qua salutis participatio consistit tota, perficiendam, voluit non solum verbo Euangelij per se solo, verum etiam externis ad id accommodatis & verbo adiunctis
signis,

signis, ex quibus duobus constat Sacramentum, abuti: idcirco post confessionem de Euangelio nostram, adiicimus eam etiam, quæ de Sacramentis est, breuem, perspicuam, & cum Sacris literis, primisque fidei Christianæ principijs, consentaneam.

I.

Sacramenti nomine quid intelligamus.

Nouimus, sacramentum propriè sacrum esse iuramentum, seu promissionem, vtrinque, hoc est, inter Deum & populum factam: non simpliciter, sed sacris ritibus ac ceremonijs constabilitam: Quemadmodum manifestè in sacramento Circumcisionis inter Deum & Abrahamum apparuit: & inter Christum & nos in Baptismo, qui successit Circumcisioni. Ita sacramentum pro tota illa actione, siue Baptismi, siue Cœnæ Dominicæ apud Patres sepe sumitur: in qua, præcedit vtrinque promissio, ritibus externis ac symbolis, adeoque sanguine Christi, sanctè confirmata. Cæterum postea per *ouendo-
xlu* sacramenti nomine intellexerunt solos ritus, seu symbola, addita verbo. Atque hæc altera significatio obtrinit in Ecclesia. Nos itaque Sacramentum iuxta receptam in Ecclesia significationem, vocamus, non verbum solum, nec elementum solum, sed Elementum simul cum verbo Euangelij, ex Christi institutione, coniunctum, aquam, vel panem aut vinum: iuxta illud Augustini: Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. *

II.

Sacramenta quarumnam rerum sint sacramenta.

Quia verò omne Sacramentum, alicuius rei est sacramentum: hanc rem esse dicimus id, quod verbum Euangelij

gelij significat: nimirum, gratiam Dei in Christo, vel potius Christum ipsum, cum gratia & salute in ipso posita. Hunc enim in summa proponit Euangelium: & ad huius *νευωγία*, sicut verbum, sic etiam sacramenta, instituta sunt, nostrasque mentes sua significatione adducunt: eoque, quod foris exhibetur, signum eius dicimus esse, quod intus percipiendum proponitur: & quod foris agitur, symbolum eius, quod intus in animis nostris Spiritus sanctus operatur.

• III.

Quibus partibus constet Sacramentum.

Ex ijs quoque intelligimus, quibusnam partibus propriè constet Sacramentum, verbo scilicet & externo simbolo: sed cum relatione ad rem per illa significatam, ac repræsentatā, & cuius sunt Sacramentum. Res enim, cuius aliquid est sacramentum: ipsum Sacramentum, aut pars sacramenti esse non potest: cum omne sacramentum, alterius rei à se diuersæ sit sacramentum. Interim rem ipsam à Sacramento simpliciter non separamus: neque inficiamur, quin apud Patres, & alios plerosque doctos & pios viros, in nomine sacramenti, res quoque ipsa, cuius aliquid est sacramentum, comprehendatur: quemadmodum nomine Baptismi, non solum externa aquæ ablutio cum verbo intelligitur, verum etiam ipsa simul interna conscientie à peccatis purgatio ac regeneratio continetur. Proinde illud Irenci dictum de Eucharistia, eam constare terrenare simul & coelesti amplectimur: neque nos ab huiusmodi locutionibus, cum de sacramentis loquimur, abstinere solemus: verum hoc sensu, non quod propriè pars sit sacramenti, cum sit potius id, ad cuius participationem nos adducunt sacramenta: sed quod

quod ad eam, Sacramentum mysticam habeat relationem: & huius relationis nexu, res terrena cum re cœlesti copulata sit. Et ita conciliamus multorum doctorum virorum, atque etiam Patrum dicta: quæ diuersum ali- quid sonare videntur, cum tamen eadem sit omnium & vbiq; sententia: plerisque omnibus, sacramenta sim- pliciter vocantibus signa, figuras, symbola, typos, antity- pa, formas, sigilla, signacula, ceremonias, visibilia verba, & alijs similibus nominibus: Alijs ea constare ex re ter- rena & cœlesti dicentibus: quod quomodo intelligen- dum sit, modò declarauimus: omnibus autem sæpenu- merò sacramenta, nominibus earum rerum, quarum sunt sacramenta, iuxta consuetudinem sacrarum literarum, appellantis: cum tamen omnes, in sacramentis, hæc tria intellexerint, professique sint: Verbum, Symbola ver- bo addita, & Res, quarum illa sunt symbola.

I V.

*Causa, cur verbo Euangelij addi signa externa vo-
luerit Dominus, & cur verba visibi-
lia vocentur.*

Credimus etiam, & ingenuè confitemur, visibilia signa ex Dei institutione, verbo fuisse addita, addendaq; esse, ad ampliorem firmiorémque verbi in animis nostris confirmationem: cum idem etiam sit finis, cur conscri- ptis literis, & testamentis sigilla apponi solita sint vbiq; & apud omnes gentes. Quæ etiam causa est, cur externa & sub sensum cadentia symbola, appellentur ab Augusti- no verba visibilia: quia nimirum ad hoc instituta, & ver- bo addita sunt, vt faciant, quod & verbum facit: hoc est, vt, quod verbum auribus significat, hoc idem signa ocu- lis alijsq; sensibus repræsentent: eoque verbum con-

Rom. 10.

firmant, & promissiones Dei: Ac sicut verbo excitatur fides in animis nostris: sic etiam externis Symbolis, ceu sigillis obsignetur, vehementius confirmetur, & augeatur: Et deniq; vt, sicut verbum, sic etiam sacra symbola organa sint spiritus Sancti, quibus in *κοινωνίαν* cum Christo adducamur, aut in ea coalescamus. Totum autem hoc à Deo institutum esse propter infirmitatē nostram & ignorantiam, fideiq; nostrā imbecillitatem: vt ea non solum verbo, sed etiā visibilibus signis subleuetur: qua proprie fit, vt Christum amplectamur, inq; illo coalescamus: omnino non dubitamus.

V.

Vbi non recitantur verba institutionis, ibi nullum esse Sacramentum: eoq; extra usum nil esse, nisi quod sunt sua natura.

Sicut verò credimus, signa addi verbo, non ad superstitionem, sed ad maiorem fidei nostræ confirmationem: sic etiā verbum in Sacramentorū administratione ita nō ad incantationem, sed ad fidem excitandā necessariū esse confitemur: vt, vbi nō sic recitantur verba institutionis, vt audiantur, & intelligātur, quò excitari fides possit: ibi sacramentum verum esse negemus: eoq; extra legitimum usum, symbola non esse sacramenta, sed tantū id, quod sua sunt natura, & præterea nihil, affirmemus. Per solum enim verbū symbola, à profano vsu ad sacrū transferūtur: id quod multi vocant consecrari & sanctificari: & ea refiunt sacramenta, iuxta illud Augustini, Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum, accedit autem: vt intelligatur, & credatur.

VI.

Sacramenta non esse simplices tesseras, nudæque signa.

Itaq;

Itaq; credimus, signa etiam Sacramentalia non esse simplices tesseræ, quæ nos ab alijs populis omnibus, à vera Ecclesia alienis, tantùm discernant: aut quæ nobis Christianæ tantùm societatis symbola sint: aut etiam quibus fidem nostram publicè profiteamur, agamusq; gratias pro beneficio redemptionis: sed esse organa, per quæ, dum actiones beneficiaq; Christi nobis representantur, in memoriam reuocantur, promissiones obsignantur, fidesq; excitatur: spiritus quoque Sanctus Christo nos inserit, insitot seruat: & coalescere magis ac magis in vnum cū illo, in dies efficit: idq;, quò maiori in Deum fide, ardentiore in proximum caritate, nostrique mortificatione donati vitam vitæ Christi, quoad eius fieri potest, similem, in lætitia & gaudio spiritali traducamus: donec tandem cū ipso in coelo, sanctissimè felicissimeq;, in sempiternum viuamus.

VII.

Qualia sint Sacramenta Noui Fœderis.

Confitemur etiam cum Augustino, Sacramenta à Christo nobis tradita esse numero pauca, factu facilima, & intellectu augustissima: Numero pauca, quia duo tantùm, Baptismū & Coenam: Factu facilima, quia nihil vel in Baptismo, vel in Coena est, quod non possit facilè præstari & recipi nihil molestum, nihil iniucundum, aut ab humanis moribus alienum, intellectu denique augustissima quia etsi res, quæ videntur, viles sint: quæ tamen significantur, quæ ue menti cogitandæ & considerandæ & intelligendæ proponuntur, augustissimæ sunt, cœlestes, diuinæ, ad æternam salutem pertinentes.

*De doct.
Chri. lib. 2.
cap. 9.*

VIII.

Ad dignam Sacramentorum perceptionem intelligentia & fide opus esse.

Luc. 22. 19.
1 Cor. 11.
24.

Vnde etiam intelligimus, Sacramenta ad dignam sui perceptionem, mentis actionem atque attentionem, & fidem à nobis exigere: qua, quid per illa significetur & exhibeatur, intelligamus, & mente fide affecta apprehendamus: sicut & Christus docet, cum de Cœna ait: Hoc facite in mei recordationem: Et Apostolus hæc Christi verba perpendens, abundè explicat. Quò spectat & illud, Sursum corda. Res enim augustæ, cœlestes, ac diuinæ, mente intelligendæ, & fide percipiendæ proponuntur.

IX.

Rem sacramenti proponi omnibus seriò, licet non omnes eam verè percipiant, sed tantum electi fideles.

Et si verò non omnès accedunt ad Sacramentorum perceptionem cum fide veràque intelligentia: attamen, sicut symbola omnibus Christum profitentibus exhibentur, sic etiam credimus res per sacramenta significatas, seriò omnibus à Christo offerri: eoque propter infidelitatem symbola tantùm suscipientium, nihil de sacramentorum integritate detrahi: quippe quæ à sola pendet Christi institutione, verborumque illius veritate.

X.

Dum administrantur Sacramenta, Spiritum Christi efficacem esse in fidelibus: eoque ipsos non solum symbola percipere, sed re etiam significata participare.

Ceterum licet in omnibus hominibus, quibus Sacramenta dispensantur, non sit efficax Spiritus Christi, sicut neque dum prædicatur verbum, idque ipsorum culpa, quòd

pa, quòd non adferant intelligentiam & fidem: in ipfis tamen electis fidelibus efficacem eum esse credimus: quatenus illos fide ex auditu verbi donatos, & ex perceptione sacramentorum in ea magis ac magis confirmatos, in Christi *κενωση* adducit, aut in ea coalescere facit: eoque istos & verè à peccatis in Baptismo lauari atque purgari vi sanguinis Christi: & in Cœna vera Christi carne vesci, veròque sanguine potari confitemur.

XI.

Christum & autorem esse, & verum dispensatorem sacramentorum.

Vnum verò sacramentorum, sicut autorè, sic etiam verum dispensatorem agnoscimus, Dominum nostrum Iesum Christum: qui externa quidem symbola per ministros homines dispensat, sed rem sacramentorum propriè & verè efficienter ipse per se seu per suum Spiritum communicat: quemadmodum & Iohannes Baptista dicebat, se quidem baptizare aqua, Christum autem Spiritu. *Mat. 3. 11.* Ac proinde sicut nemini hominum licet noua instituere sacramenta: sic etiam nemo gloriari potest, se verè & propriè aut conscientias à peccatis purgare, aut vero corpore & sanguine Christi pascere: sed tantùm (vt loquuntur) ministerialiter.

XII.

Sacramenta, vitijs ministrorum fidelibus non contaminari.

Si verò Christus solus, verus est sacramentorum non autor tantùm, sed etiam dispensator: facilè intelligimus, vitijs ministrorum, quorum opera ille vititur, sacramenta alijs fidelibus non contaminari: quin ea dignè sumere,

Tit. 1. 15. & rei per sacramenta significatæ atque oblatæ participes fieri possint, Omnia enim munda mundis: & Christus per
Eph. 13. 17. fidem habitat in cordibus fidelium, cum suis thesauris.

XIII.

Gratiam non esse Sacramentis alligatam.

Ex iisdem etiam fundamentis, confirmamur in recepta à pijs omnibus sententia, Gratiam Dei sacramentis non alligari: ita, ut qui ea recipit gratiam quoq; id est, rem per sacramenta significatam & oblatam, eum percipere necesse sit, tamen si fide destituatur: quasi ex opere (ut vocant) operato, rem sacramenti consequi quis possit. Non enim Christus simpliciter dicit, Qui Baptizatus fuerit is saluus erit, sed præmisit, Qui crediderit. Et Simon ille Magus Baptismi Sacramentum suscepit: neque tamen rem Baptismi consecutus est: cum adhuc (teste Petro) in felle peccatorum esset amarissimo, & nexu iniquitatis, diabolicæq; malitiæ implicitus: eoq; pars illi non esset in regno Christi. Multi quoque (ut ait Augustinus) edunt panem Domini, sed non panem Dominum. Sicut enim remissionis peccatorum, quam Euangeliû annuntiat, participes non fiunt, quicumque illud audiunt, nisi eos poeniteam malè actæ vitæ, & credant in Christum: sic neq; earum rerum, quæ per sacramenta repræsentantur, & offeruntur, compotes fiunt, quia ea percipiunt: nisi accedat vera poenitentia & fides.

XIV.

Indignitate sumentium, Sacramentorum vim non tolli nec infirmari.

Neq; tamē ob id tollimus vel infirmamus vim sacramentorū inditāq; ipsis à Deo efficaciam, quam fatemur minimè ab indignitate vel ministrantium vel sumentium

tium, sed à fide & virtute Christi Sacramentorum institu-
toris pendere. Sicut enim Euangelium per se suam sem-
per retinet: & significationem, licet non ab omnibus in-
telligatur: & vim ea exhibendi, quæ offert, quamuis non
omnes eorum fiant participes, sic etiam sacramenta, ver-
ba visibilia, eodem se habent modo: nempe, vt sicut illud
per se semper potentia Dei est ad salutē, sed re ipsa non ni-
si credenti: sic etiam Sacramenta efficacia semper sint or-
gana Spiritus Sancti ad salutem, vt ut hanc efficacitatem
non percipiant nisi verè credentes. Qua de causa Aposto-
li non verètur omnes, qui baptizati sunt, vocare sanctos, 1. Cor. 6. 11.
renatos, iustos, quamuis norint inter illos multos fuisse
hypocritas. Significabant enim talibus sermonibus indi-
tam à Deo sacramētis efficaciam, & quid illa effecisse cre-
dendum sit, nisi fortè nostra hypocrisis impedimēto fue-
rit. Quo sensu si quis dicat etiam, quicumque panem Do-
mini, edunt ipsius quoq; corporis Domini participes fie-
ri, id est, per vim Sacramenti aut per eius autorem & di-
stributorem non stare, quin participantes sacramento,
rei quoq; per illud significatæ & oblatæ participes: talem
locutionem improbare non possemus: modò tales eti-
am adderentur explicationes, quibus populi erudirētur,
falsæ quæ iam dudum conceptæ opiniones de opere opera-
to, illorum animis eximerentur.

XV.

*Inter signa & res, unionem esse sacramentalem, &
quam illa sit.*

Licet etiā dicamus, Rem sacramentorū sacramētis
alligatam aut in ipsis inclusam non esse nempe vel phy-
sicè, vel localiter, vel corporaliter, aut etiā nexu obliga-
tionis, quasi Deus simpliciter omnib. sacramenta sumē-
tibus, vt vt fide careant, res tamen ipsas promiserit, ita vt

eas, impœnitentibus etiam & incredulis communicare
 teneatur: non idcirco tamen omnem tollimus rei signa-
 tæ cum signis copulationem, & nexum. Sacramentalem
 enim agnoscimus & cõfitemur: hoc est, talem vnionem,
 quæ conueniat sacramentis, cum rebus sacramentorum.
 Hæc autem sacramentalis vnio, in mystica quadam sa-
 cræque relatione consistit: quatenus scilicet signa, res si-
 gnificant ac percipiendas offerunt: & res per signa signifi-
 cantur, atque exhibentur percipiendæ: non secus atque
 vnio est inter verbũ significans atque exhibens, & inter res
 per verbum significatas atque exhibitas. Pendet autem
 tam illa sacramentorum, quàm hæc verbi, cum rebus i-
 psis coniunctio, à voluntate consilioque Dei instituto-
 ris: qui cum instituit Euangelij prædicationem & admi-
 nistrationem sacramentorum, hoc consilio instituit,
 quod iam explicatum est: & vt nos, audientes verbum, &
 spectantes percipientesque signa, statim oculos mentis
 ad res per illa signatas attollamus: & oblatas, fidei mani-
 bus percipiamus: Christoque, quem illa prædicant, &
 sua significatione ceu digito monstrant, re ipsa vniamur.
 Sicut igitur nostri cum Christo coniunctio, tota mysterij
 plena est, vt Ephes. 5, docet Apostolus: sic etiam vnio-
 nem tam verbi, quàm sacramentorum, cum rebus, qua-
 rum sunt signa & sacramenta, mysticam spiritualesque
 esse sentimus.

XVI.

Sacramentorum definitio.

Sacramenta igitur, vt multa paucis complectamur,
 iudicamus esse externa & sub sensum cadentia signa: ver-
 bo Euangelij, propter nostram ignorantiam & infirmita-
 tem, fideique nostræ vehementius excitandæ & confir-
 mandæ gratia, secundum Christi institutionem, addita:
 quibus

quibus ad veram realémque cum Christo, adeóque cum eius carne & sanguine *κείνωσιν*, ac proinde ad eorum bonorum, quæ in Christo sunt, & quæ per verbum atq; symbola significantur & offeruntur, participationem, omnes quidem homines serió vocantur, Electi autem ac fideles per spiritum Sanctum intus in animis trahentem, re ipsa adducuntur: vt Christo incorporati, corpus tandem totius Ecclesiæ præfinitum à Patre, compleant: ad laudem gloriæ gratiæ illius, & ad ipsorum æternam felicitatem.

XVII.

Sacramenta Veteris Testamenti, quid cum nostris in summa habuerint commune.

De Sacramentis Veteris Testamenti, non est quod nos multa dicamus, cum sint abrogata, nisi hoc vnum: nimirum, quod cum illis Patribus idem fuerit Deus, eadē promissiones, idem Mediator, idem spiritus regenerans, eadem fides & spes: eadem quoque ad substantiam quod attinet, quæ est Christus, illis fuisse sacramenta: vt vt ceremonijs diuersa fuerint à nostris: præsertim cum in eundē finem tradita illis fuerint, ipsorum, in quem & nobis nostra traduntur: nimirum vt in fide Christi confirmarentur, inq; illius *κείνωσιν* coalescerent. Quò illa spectant, *Apoc. 13. 8.*
1. Cor. 10.
4.
Hebr. 13. 8.
 Agnus fuit occisus ab origine mundi: Item, Omnes bibebant de eadem Petra, Petra autem erat Christus: & Christus heri, hodie, & semper.

XVIII.

Duo tantum esse Christiana & Ecclesiæ Sacramenta.

Duo autem sacramenta, quæ eo nomine propriè censenda sint, & quæ vniuersæ Ecclesiæ Christianæ, semper communia fuerunt, agnoscimus: Baptismum & Coc-

nam Domini: quorum vnum propriè ad initium *νοησιν* cum Christo, alterum ad incrementum pertinet. Vnde & vnum Lauacrum regenerationis: alterum, Sacrum conuiuium & Coena vocatur.

XIX.

Errores.

- 1 tum ibi esse volunt, vbi nullum auditur verbum, sed solum spectatur elementum: Neque illos, qui rem sacramenti à sacramento non distinguunt: sed perinde in os
- 2 eam venire volunt, atque etiam sacramentale signum: cùm res sacramenti sit id, quod, signum sub sensum cadens, facit in cogitationem venire, non autem in manum vel in os cadere: sed neq; illos, qui in sacramentis nihil considerant, nisi quæ oculis subiiciuntur: aut qui ea, tesseras tantum esse volunt, quibus ab alijs populis discernamur: nudæque signa, non autem organa spiritus Sancti, per quæ efficaciter in nobis operatur, & in communionem Christi confirmat. Damnamus verò, qui noua instituunt Sacramenta, præter ea, quæ Christus instituit: eosque qui Sacramentis alligant gratiam Dei, & res per sacramenta significatas: ita vt omnis qui signa percipit, semper etiam rem ipsam percipere verè dicatur.

CAPVT XV.

DE BAPTISMO.

Præter ea, quæ de Sacramentis in genere diximus, de Baptismo quoque speciatim hæc credimus & confitemur.

I.

Baptismus quid, quæue eius effecta.

Baptis-

Baptismus primum Noui Fœderis sacramentum *Matt. 28.*
 est: quo cum omnes, qui vel poenitentiam peccatorum *19.*
 professi, fidem etiam in Christum, adeoq; in Deum Pa-
 trem, Filium, & spiritum Sanctum profitentur, vel sal- *1 Cor. 7. 14*
 tem propter parentum pietatem ad fœdus pertinere cre-
 duntur: tum maximè illi, qui verè ad fœdus pertinent, *Act. 19. 5.*
 Christo, tanquam ei iam per spiritum sanctum incorpo- *1 Cor. 6. 19.*
 rati, obsignantur: vt non sint amplius sui iuris, sed illius,
 per quem in fœderis societatem, eoq; in vnum corpus
 cum eo sanctisq; omnibus, & in omnium spiritualium
 coelestiumque bonorum participationem, asciti esse di- *Eph. 1. 12.*
 cuntur: per hunc Baptismum, tanquam lauacrum rege- *Eph. 5. 26.*
 nerationis, à peccatis vi sanguinis Christi, mundati, & *Apocal. 5.*
 cum Christo consepulti in mortem: vt quemadmodum *Tit. 3. 5.*
 ille resurrexit à mortuis per gratiam Patris, sic & nos in *Rom. 6. 4.*
 nouitate vitæ ambulemus: Vnde & sacramentum poeni- *Marc. 1. 4.*
 tentiæ in remissionem peccatorum, sacramentum fidei,
 symbolum fœderis, Lauacrum regenerationis, Ablu-
 tio peccatorum, Sacramentum nouæ vitæ appellari
 consuevit.

II.

*Vim Baptismi in solis Electis habere locum: solosq; non aqua
 solum, sed & spiritu baptizari.*

Et si verò hæc omnia de Baptismo prædicentur, vereq;
 illi tanquam organo spiritus Sancti ad hæc efficienda, at-
 tribuantur, eoque & omnes qui baptizantur, tales fieri &
 esse, sacramentaliter verè dicantur: reipsa tamen, non
 nisi in electis, spiritu Christi donatis, impleri credimus:
 cum ij etiam soli verè credant, verèque ad Christum, &
 ad mysticum eius corpus pertineant: Ac proinde, omnes
 quidem aqua baptizari, solos autem electos, spiri-
 tu: & omnes signum accipere, non autem omnes rei

per Baptismum significatę & oblataę, sed duntaxat electos fieri participes.

III.

Integrum Baptismi Sacramentum quibus constet partibus.

Credimus autem, ad integrum sacramentum Baptismi constituendum, ea duo sufficere, quę Christus instituit, nempe, simplex elementum aquę, qua homines tingantur, siue per immersionem, siue per aspersionem: & illam verborum formam, qua Christus baptizari docuit, in nomine scilicet Patris, & Filij, & Spiritus Sancti: neque aut alia verborum forma vsos fuisse Apostolos, aut aliquid aliud aquę adiecisse, persuasum habemus.

IV.

Etiam infantes fidelium baptizandos esse.

Credimus cum tota etiam veteri Ecclesia, ad sacramentum Baptismi, admittendos esse, non solum adultos, qui poenitentiam peccatorum professi, fidem etiam in Christum profitentur: verum etiam ipsorum infantes, cum ad fœdus pertinere omnino censendi sint, dicente Apostolo, Filios fidelium sanctos esse: præsertim cū nullo Christi mutauerit mandatum Dei factum Abrahamę, de obsignandis signo fœderis, ipsis etiam fidelium liberis: imò dixerit, sinite paruulos venire ad me, quòd talium sit regnum cœlorum.

1. Cor. 7. 14

*

Matt. 19.
14.

V.

Quatenus in Ecclesia necessarius sit Baptismus & quatenus cuiq; ad salutem.

Credimus Baptismum in Ecclesia omnino necessarium esse, tãquam sacramentum à Christo institutum: &

& quo carere Ecclesia vsq; adeò non potest, vt, vbi locum non habet, cum possit, ibi Ecclesiam Christi non agnoscamus. Cuique autem ad salutem ita necessarium esse sentimus: vt, si quis tamen propter defectum ministri, nõ autem ex contemptu, hinc aqua non tinctus, decedat, non cum propterea damnari, æternòue exitio inuolui, credamus. Pueri enim fidelium ideò seruantur, quia in fœdere Dei sunt & sancti: adulti autem, quia vera fide in Christũ credunt, quæ certè contemptum mandatorum Christi ferre non potest.

VI.

Baptismum semel ritè susceptum, non esse repetendum.

Credimus præterea, sicut Circumcisio in carne semel tantum fiebat: sic Baptismum aquæ, qui Circumcisioni successit, semel ritè ac legitimè susceptum, non esse denuò repetendum Ritè autem ac legitimè administrari intelligimus, cum doctrina primùm præcedit Euangelij, iuxta Christi institutionem, de vero Deo, & Christo, eiusque officio: & deinde aqua homines baptizantur idq; à legitimo ministro in nomine Patris, & Filij, & spiritus Sancti Nam Christus etiam semel tantum mortuus est, & sepultus: nos vero in eius mortem baptizamur, & cum illo sepulti sumus per Baptismum. Neque Apostoli leguntur quempiam vnquam rebaptizasse: nisi Paulus eos, qui ritè baptizati non fuerant.

Col. 2.

Rom. 6. 4.

Act. 19. 5.

*

VII.

Vim Baptismi esse perpetuam.

Et si verò ad sacramentum Baptismi semel tantum acceditur: credimus tamen, rem huius sacramenti, eiusq; vim esse perpetuam: hoc est, ipsam in Christum insitio-

nem, eoq; & beneficiorum eius participationem, ablu-
 tionem peccatorum, & regenerationem, quæ in dies ma-
 Eph. 5. 26. gis ac magis per spiritum sanctum perficitur. Apostolus
 27. enim ait, Christum Ecclesiam mundare lauacro aquæ, in
 verbo: vt eam sibi sistat gloriosam, & sine macula. Et san-
 1 Ioh. 1. 7. guis eius emundat (quotidie) ab omni peccato. Ac
 proinde fidelibus, sacramento semel suscepto contentis,
 quotidie illius memoriam esse refricandam: &, in quem
 nam baptizati simus, quidue per Baptismum à Deo simus
 consecuti, & quid vicissim Deo ipsi promiserimus, ani-
 mo repetendam esse sentimus: quò & in fide magis ac
 magis confirmemur inq; *κοινωνία* cum Christo coalesca-
 mus, & nostri faciendi officij studiosiores simus. Neque
 enim Baptismus in remissionem duntaxat vel Originalis
 peccati, vel præteritorum delictorum confertur: sed in
 omnium totiusque vitæ: quemadmodum etiam extra-
 ctio ex aquis, signum est nouæ vitæ, non vnus diei, sed
 totius temporis nostri: dicente Apostolo, Consepulti su-
 Rom. 6. 4. mus (semper) eum illo per Baptismum in mortem vt
 sicut Christus resurrexit à mortuis per gloriam Patris,
 sic & nos in nouitate vitæ (perpetuò) ambulemus. A-
 qua externa semel abluti fuimus: sed sanguis Christi per-
 petuus fluius est, nos à peccatis quotidie abluens, atque
 mundans.

VIII.

Per quosnam debeat ministrari Baptismus.

Credimus etiam, per illos administrandum esse sa-
 crum Baptismum: per quos etiam Euangelium prædica-
 tur. Christus enim, quibus dixerat, Euntes in vniuer-
 sum mundum prædicate Euangelium: iisdem etiam di-
 xit, Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & spiri-
 tus

tus Sancti: docentes eos seruare, quæcunque mandati vobis.

IX.

Errores.

Damnamus ergò tam veteres, quàm nouas hæreses, quæ contra sanam doctrinam de Baptismo sparsæ vnquã fuerunt Seleucum & Hermiam, qui in igne baptizabant: Cerdonianos & Marcionitas, qui alia verborum forma utebantur, quàm quæ præscripta fuit à Christo: & in alterius Dei nomen, quàm in nomen Patris, Filij, & spiritus Sancti: Qui item baptizarunt in nomen Iohannis, vel alterius hominis: Cataphryges, qui baptizabant etiã mortuos: cum Donatistis etiam Anabaptistas, qui ad se accedentes rebaptizant: qui item infantes baptizandos negant: Eos etiam, qui verum esse Baptismum inficiantur, nisi accedant exorcismi, sputum, sal, & aliæ ab hominibus excogitatæ ceremoniæ.

CAPVT XVI.

DE COENA DOMINI.

Ex ijs, quæ tum de *κοινωνία* cum Christo, tum de verbo Euangelij, de Sacramētis in genere, deq; Baptismo diximus: facilè, quæ etiam nostra sit fides de Coena Domini, intelligi potest.

I.

Cena Sacramentum, organum esse spiritus Sancti ad κοινωνίαν cum Christo, & cum Ecclesia promouendam.

Credimus

Credimus igitur, Sacramentum Cœnæ esse non solum testimonium nostræ cum Christo adeoque cum eius carne & sanguine, & cum tota Ecclesia communio- nis: verum etiam organum spiritus sancti, ad eandem confirmandam ac promouendam: dicente Apostolo, Panis, quem frangimus, nonne communio est corporis Domini? Panis benedicti fractionem ac sumtionem, communionem vocat corporis Domini: quoniam, qui hunc actuali fide in Dominum ipsum, edunt, in κοινωνία cum ipso Domino & cum eius carne & sanguine coalescunt: quemadmodum etiam, qui verbum Apostolorum fide amplectuntur, communionem accipiunt cum Apostolis: & communio illa est cum Patre, & Filio eius Iesu Christo.

1. Cor. 10. 16

1. Ioh. 1. 3.

I I.

Confirmatio superioris sententia.

Sicut enim Baptisma, organum est ad hanc κοινωνίαν incoandam, quia per illud nascimur in Christo: sic Cœna ad eam perficiendam instituta est: quia in ea alimur carne & sanguine Christi, ut adolescamus in ipso: dicente Apostolo, Omnes nos in vnum corpus baptizatos esse: & omnes vna potione potari in vnum spiritum.

1. Cor. 12. 13.

I I I.

Κοινωνία cum Christo incrementum, præcipuum esse finem Cœnæ Dominicæ.

Sunt & alij fines institutæ Cœnæ Dominicæ: nempe, ut tum verbis tum symbolis mortem Christi & sanguinem eius pro nobis effusum repræsentantibus admoniti, beneficium Redemptionis mente recolamus: dicente Apostolo, Quotiescunque manducatis panem hunc, mortem Domini annuntiatis: eoque finis est, ut in fide de remif.

1. Cor. 11. 26.

remissione peccatorū confirmemur, in spem beatę resurrectionis nutriamur, gratias illi pro tanto beneficio agamus, ad pœnitentiam excitemur, vt denique palàm coram tota Ecclesia fœdus initum cum Deo, renouemus. Sed quoniam hæc omnia eò spectant, vt magis, ac magis vniamur Christo, fiamusque vnum cum ipso illeq; efficacius viuat in nobis, & nos in ipso, facti iam caro ex carne Gal. 2. 20. eius, & ossa ex ossibus eius: idcirco ad huius vnitionis & Eph. 5. 30. cõmunionis cum Christo incrementum, in quo perficitur & consummatur salus nostra, Cœnam cum primis institutam esse, non dubitamus. Quò etiam spectat panis & vinum, alimēta corporis: vt pro certissimo habeamus, id esse animis nostris alendis, & in vita sustentandis, carnem & sanguinem Christi, quod est panis & vinum corporibus.

I V.

Panis cur corpus Christi appellatus sit.

Vnde etiam intelligimus, cur Christus panem hunc vocarit corpus suum: nempe, non ideò, quod aut propriè sit illius verum corpus, aut quod in eo conclusum sit tale corpus aut etiam, quod nudum sit signum corporis ipsius pro nobis fracti & mortui: sed quod illius sit Sacramentum, (sacramenta enim, ait Augustinus nomina earum rerum sumunt, quarum sunt sacramenta) eoq; & organum, sit spiritus Sancti, ad verum corpus Christi nobis communicandum, nosq; in eius communionem confirmandos. Quemadmodum eandem ob causam Apostolus quoque Baptismum vocauit non signum regenerationis, sed lauacrum ipsum regenerationis: nimirum quoniam per hoc lauacrum aquæ in verbo, tanquam per idoneum organum, Christus efficacitate sui spiritus, nos in Eph. 5. 26. carne lauat, purgat, regenerat.

V.

*Verum & substantiale corpus Christi, de pane predicari,
Sed improprie, & figurate.*

Quare non dubitamus, quin in verbis Coenæ verum & naturale corpus Christi, de pane prædicetur: præsertim, cum explicationis etiam causa addatur, Quod pro vobis traditur: ita, vt verissimè dicatur Panis est corpus Christi verum illud videlicet, quod pro nobis traditum est: Sed hoc improprie ac figuratè: cum reuera panis pro nobis traditus non sit: sed Corpus Christi verum, cuius, panis est sacramentum.

VI.

Corpus Christi non esse in pane realiter & proprie.

Hinc etiam confirmamur in sententia: sicut panis non est proprie ipsum Christi corpus, sed eius sacramentum: sic etiam corpus Christi non esse realiter, & proprie in pane. In sacramentis enim res, quarum sunt sacramenta, reapse inclusa non sunt, quamuis illarum rerum nomina sumant: quemadmodum de Baptismo res est extra controuersiam: in quo nemo includit sanguinem Christi, quo abluimur à peccatis: aut ipsam regenerationem, Nam neque in verbo Euangelij inclusa sunt illa realiter, quæ per ipsum annuntiantur. Sunt autem sacramenta, verba visibilia. Sed neque Christus dixit, Corpus meum est in hoc, id est, in pane: sed longè diuersa locutione, nempe, Hoc, id est, hic panis est corpus meum. Quod si eundem quis esse sensum contendat: consequetur, si in pane est realiter corpus Christi, etiam panem realiter, proprie, ac substantialiter esse corpus Christi. Quod si hoc impium est dicere: neque alterum pie dici posse, sentimus.

Sacra-

Sacramentaliter tamen inesse, eo sensu, quo & in verbo Euangelij inesse dicimus remissionem peccatorum, & salutem ac vitam, quam annuntiat & offert: non inficiamur. Verùm, cum huiuscemodi locutiones, trahi à vulgo soleant ad superstitionem: omnino ab illis abstinendum, & simplicibus sacrarum literarum locutionibus utendum esse, iudicamus.

VII.

In Cena non solum symbola, sed ipsas etiam res significatas distribui.

Hoc verò apud nos extra controuersiam positum est: licet corpus & sanguis Domini non sint, hoc est, non existant sua substantia, ac re ipsa & propriè in pane & vino, sed in coelo: cum ipsa tamen panis & vini distributione, ipsam etiam veram carnem edendam, & sanguinem potandum, verè omnibus offerri: non quidem simpliciter, sed quatenus & illa in mortem tradita est pro nobis, & ille effusus est in remissionem peccatorum nostrorum. Manifesta enim sunt verba Christi apud Iohannem, de edenda carne sua, & bibendo suo sanguine, si quis velit vitam in se habere: & Apostoli, consentaneè cum Christi verbis, dicentis: Qui edit panem & bibit poculum Domini indignè, eum reum fieri corporis (veri) & sanguinis Domini. Neque dubitamus, quin Christus, sicut apertè iusserat edi panem: sic etiam mox subdendo, Hoc est corpus meum, tacitè iusserit illud edi, non minus, quàm panem, sed suo quodque modo.

VIII.

Non nisi à fidelibus verè edi veram Christi carnem.

Cæterùm licet omnibus edenda offeratur caro Christi in Cœna: à solis tamen verè fidelibus verè edi credimus: tum, quia ij soli communionem iam habent cum Christo adeoq; cum eius carne & sanguine, reliqui autem non habent, neque etiam panem sumendo, illius fiunt participes: tum, quia ij soli Spiritum habent Christi, cuius solius virtute caro Christi verè communicatur: tum etiam, quia soli veram adferunt fidem, citra quam illa verè percipi, ediq; non potest. Nam neque Christus verum suum corpus verè & reipsa exhibet edendum, nisi illis, qui non minus verè credunt, illud pro se traditum esse in mortem & sanguinem fufum in remissionem peccatorum suorum, quàm verba illa esse vera, **HOC EST CORPUS MEUM.**

IX.

Hypocritas, corpus Christi edere Sacramentaliter.

Interim non inficiamur, quin hypocritæ etiam, vera & iustificante fide destituti, accipiendo edendoq; panem, tanquam sacramentum corporis Domini: ipsum quoque verum Christi corpus edere dici possint, nempe sacramentaliter, non autem verè & reipsa: quemadmodum & Apostolus omnes Corinthios, qui aqua baptizati fuerant, ait fuisse sanctificatos, iustificatos, nempe sacramentaliter, vt suprâ declarauimus: quanquam non omnes verè tales fuerint effecti.

1. Cor. 6. 11.

*

X.

Tria comedentium hominum genera: eorq; diuersos esse edendi modos.

Inde etiam didicimus, tria esse hominum genera, qui in quæstionem venire possunt, an edât carnem Christi,

sti, necne edant. Primum eorum est, qui panem sumunt, vt cibum communem, non vt sacramentum. Ij verum Christi corpus non edunt vlla ratione: & veri sunt Capernaïtæ, eorumq; comestio merè carnalis est. Alij contra, panem non sumunt (non tamen ex contemptu) sed Evangelio tantùm credunt: horumq; manducatio merè spiritualis est. Denique sunt, qui non contenti fide erga Evangelium panem etiam sumunt: non simpliciter, veluti primi, vt panem nudum: sed vt sacramentum corporis Domini: Vnde fit, vt etiam sacramentaliter sumere & edere dicantur. Verum hoc, cum tam à pijs, quam ab impijs hypocritis fiat, sed diuersa ratione, ab vnjs per fidem, ab alteris sine vera fide: idcirco etiam dicimus, impios hypocritas sacramentaliter tantùm, pios autem sacramentaliter simul & veraciter ac spiritualiter eoque ad salutem, edere.

XI.

Sola fide edi corpus Christi verum.

Cum verò à solis fidelibus verum Christi corpus, nō solùm sacramentaliter, sed etiam verè sumi dicimus: intelligimus illud edi, non ore corporis, sed mentis & spiritus, fide præditi: idq; per operam spiritus Sancti, efficaciter in nobis operantis & totum Christum nobis applicantis. Est enim cibus mentis (vt ait Cyprianus) non ventris. Et caro non prodest quidquam (vt ait Christus, & Augustinus exponit) sed spiritus est, qui viuificat. Et Apostolus docet, per vnum eundemq; Spiritum, omnes nos, tum in vnum corpus baptizatos esse, tum vna potione in vnum spiritum potari. Ac si omnis vera cum Christo vnitio sit per spiritum Sanctum, etiamsi ille suo corpore maneat in cœlo, nos verò in terra: manducatio quoque eodem fiat modo, necesse est. *Serm. de Cœna. 1. Cor. 12. 13. 1ob. 6. 63.*

cibum tibi ad nutrimentum eius partis, cui destinatur, debita ratione sumere & vnire? Caro autem Christi (vt dictum est) cibus est mentis, non ventris. Neque certè corpus Christi aliter editur, nisi quatenus mortuum est pro nobis, factumque ex sanguine, prout verba sonant, fractioque panis repræsentat, & verò etiam, sicut pascha, omnèsque victimæ edebantur. Nunc autem corpus viuit, & carere sanguine non potest: sicut ne in prima quidem Coena caruit, mortuumque fuit. Illud igitur propriè in nostra transire corpora, & quidem per os, sine sacrilegio dicere non possumus. Quorsum etiam, quemadmodum panis sacramentum distribuitur sine vino, & vinum sine pane: sic sine sanguine corpus, & sine corpore seorsum datur in Coena sanguis: nisi vt intelligamus, hæc sua substantia, proque vt se habent in coelo, per nostra ora non transire, sed fideli tantùm recordatione per Spiritum sanctum efficaciter excitata percipi? Nam hoc etiam ipsi petijt Dominus, dicendo, Hoc facite in mei recordationem: nec non dicendo, Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Exigebat enim ita loquendo, fidem, qua hoc crederent, & credendo ederent: id est: sibi in cibum vitamque animæ applicarent. Quare illos verè, non autem per imaginationem edere carnem Christi, persuasum habemus: qui credendo, illam pro suorum peccatorum expiatione traditam esse in mortem: eam etiam pro tali sacrificio, fideli mente amplectuntur, sibi que applicant. Ac qui ita edunt corpus Christi, vt mortuum: eos, eidem iam viuenti & viuificanti, non dubitamus magis ac magis adglutinari, iuxta promissionem Christi, qui primo dixit, Qui edit carnem meam, postea subiecit, in me manet & ego in eo.

Ioh. 6. 56.

XII.

*De corporali manducatione opinionem, tanquam
vanam & inutilem, non esse admit-
tendam.*

Cùm porrò modus hic edendi carnem Christi, nempe per fidem, & certus sit ac salutaris: alter verò, quo fingitur edi ore corporis, è sacris literis demonstrari non possit: atque vt probabiliter aliquid fortè de illo dicatur, necessarius tamen non sit, aut etiam animæ aliquid conducat, secum verò multa in Ecclesiam inuchat mala, portentosas hæreses, idolomanias, idololatrias, turbas, schismata, Ecclesiarum dissipationem: religionem denique Christianam infidelibus deridendam præbeat: Credimus, pietatem postulare, vt omnes manducatione, quæ in Coena sit per Spiritum ac fidem, contenti, de altero modo ne sinamus solliciti: sed eo valere iusso, caritatem fraternam, pacemque, in quem etiam finem instituta est Coena, sanctè colamus. Neque enim ad extremum alio sensu concedi illa locutio posset: quàm quo etiam quæ audiendo per aures verbo, intelligimus, ea nos auribus hausisse dicere solemus. Sed in religionem Christianam phrasés à sacris literis alienas, præsertim verò, quæ non modo inutiles, sed etiam perniciosæ sunt, inducendas non esse, omnino sentimus.

XIII.

*Veram esse præsentiam carnis Christi in Coena:
sed spiritualem.*

Ex ijs verò, quæ tum de vera vnione, tum de vera manducatione diximus: facile perspici potest, quid de vera etiã præsentia credendum sit. Credimus itaq; si cum Christo, adeoq; cum eius carne & sanguine verè & reapse
vniur:

vnimur, & si reuera edimus carnem eius ac bibimus sanguinem: eundem etiam Christum non solum sua deitate, sed carne quoque; & sanguine presentem esse illis, qui vniti cum illo sunt, quiq; illiusedunt carnem, & sanguinem bibunt. Quid enim magis presentis tibi esse potest, quam id, quod verè edis & bibis, & cui substantia coniunctus es tua, quodque vicissim tibi copulatum est sua: & à quo, tanquam à capite, in te, tanquam in membrum, vita fluit atque motus?

XIV.

Qualis vnio est & manducatio: talem esse presentiam nimirum spiritualem.

Sed sicut tam vnio, quam manducatio per spiritum fit, ac per fidem: sic etiam presentiam non nisi spiritualem esse, & in hominibus spiritu Dei ac fide præditis, fieri, credimus atque didicimus: Ac proinde illam nulla locorum, quantumuis magna distantia, impediri posse.

XV.

Rem aliquam eatenus fieri presentem, vel absentem: quatenus percipitur, vel non percipitur.

Neque enim locorum aut propinquitas, aut longinquitas vt aliquares presentis sit vel, absens efficit sed eius rei participatio, vel non participatio. Sol certè, quamuis maximo spatij interuallo à nobis distet: presentis tamen dicitur, & verè dicitur esse nostris oculis, cum illius simus participes: contrà absens, cum aut, obductis nubibus, aut ad alterum hemisphærium profectus, à nobis non conspicitur: Cæco prorsus homini nunquam presentis, est illius lux, etiamsi in ipsius oculos maximè incurrat: quemadmodum & surdo magnus Musicæ concertus

Aug. ad
vol. Epi 3.
Col. 10.

tus: & imperito, orationis intelligentia. Deus quoque procul ab impijs esse dicitur, quia fide ab ipsis non percipitur: cum tamen sua essentia non procul absit ab vnoquoque nostrum. In ipso enim vivimus, mouemur, & sumus. Quatenus ergò aliqua res vel percipitur à nobis, vel non percipitur, siue τῶ ἰσχυρῶ, siue sensibus siue mente, siue alia ratione: **carnus** etiam **præsens** esse dicitur vel absens.

XVI.

Quenam præsentia à nobis negentur, & quæ admittantur.

Quare licet improbemus, aut mutata panis substantia, aut in nihilum redacta, succedere in eius locum veram Christi carnem, & ita fieri præsentem, vt sub accidentibus panis latitet vera substantia corporis Christi: licet etiam negemus carnem Christi realiter, & sua substantia præsentem esse in pane, qui nullam cum illa habet vñionem, nisi sacramentalem, quæ in mystica relatione fundata est: licet etiam inficiemur, præsentem esse impijs, qui cum Christo *κοινωνίαν* illam spiritualem non habent, neq; carnem illius verè dici possunt comedere: licet quoque non admittamus talem corporis Christi præsentiam, qua sicut in prima Cœna, ipsis Apostolis visibili aspectu erat in mensa præsens: sic nunc fidelibus sit coràm in terris, sed inuisibili, & sensibus imperceptibili modo, tempore cœnæ, quòd hoc non solum cum natura corporis Christi, sed cū Scripturis apertè pugnet: deniq; licet detestemur præsentiam, qua nonnulli fingunt carnem Christi, sua substantia, vbiq; realiter existere: talem tamen credimus & agnoscimus præsentiam, quæ non minus essentialis est, propter res, quæ verè sunt nobis præsentes (quippe, quarum re ipsa participes sumus) quàm spiritualis propter

res, quæ verè sunt nobis præsentès (quippe, quarum reipfa participes sumus) quam spiritualis propter modum, quo præsentès fiunt & reuera communicantur. Quinciam minimè diffitemur, carnem Christi præsentem esse in pane, & sanguinem in vino: sed non alio modo, quàm quo etiam, quidquid verbo Euangelij annuntiatur & offertur, id ipsum in eo præsens esse, & contineri, dicere cõfuciuimus: quando etiam sacramenta verba sunt visibilia: & omnis res signata, in suo signo, aliquo modo inest, & cum illo exhiberi solet.

XVII.

Præsentiam corporis Christi in Cœna non ab vbiuitate, sed à verbis Christi pendere.

Vnde & illud constat, præsentiam corporis Christi in Cœna, non ab vbiuitate, sicut quidam somniarunt: sed ab ipsa Christi oratione, operante in nobis, quibus fit præsens, Spiritu sancto, pendere. Apostoli enim, si panem acceptum è manu Christi comedissent, verbis eius, nempe, HOC EST CORPVS MEVM, non auditis, nec fide perceptis: nihil profectò aliud accepissent, edissentue, quàm panem: vt ad realem præsentiam in pane stabilendam, nihil tum eos potuerit iuuare portentosum, Deoque & Ecclesiæ eius inuisum dogma de vbiuitate, ex scholasticis quidem distinctionibus, sed contra ipsorum etiam scholasticorum sententiam, haustum. Atque hæc nostra est de vera κοινωνία, de vera manducatione, deq; vera præsentia corporis Christi fides atq; confessio.

XVIII.

Qui ritus in Cœna celebratione vsurpandi sint,

De ritibus & ceremonijs, in celebratione Cœnæ Dominicæ, hoc vnum tantum dicimus eos maximè probandos

bandos esse, qui ad simplicitatem Apostolicam quàm proximè accedunt.

CAPVT XVII.

DE FIDE, SPE, ET
Caritate.

I.

Ad κοινωνίαν cum Christo, eoque ad salutis participationem, per necessariam esse Fidem.

Ad initionem in Christo faciendam, communionemque promouendam, vititur quidem Spiritus sanctus externis organis, verbo Euangelij & Sacramentis: sed nisi Fides, qua Christum cum eius thesauris nobis oblatum amplectamur, in nobis per eundem Spiritum excitetur: organa illa nihil, nobis ad salutem prodesse, confitemur: Ac proinde ad vnionem cum Christo, bonorumque eius participationem, necessariam esse fidem non dubitamus. *

II.

Nomine Fidei quid intelligamus.

Nomine autem Fidei, non humanam quandam opinionem, aut persuasionem de Deo, & de Christo: sed donum diuinæ sapientiæ atque prudentiæ, per Spiritum sanctum in cordibus nostris, ex auditu verbi excitatum intelligimus: quo cum toti verbo Dei in sacris litteris reuelato, tum verò maximè Euangelio, lætum nuntium de redemptione per Christum facta, afferenti, sincero, firmo, & constanti animo, propter autoritatem loquentis Dei, assentientes, Deum in illo, Deique volun-

tatem, Christum Mediatorem, eiusq; beneficia verè intelligimus: certè nouimus: peramanter amplectimur: firmaq; fiducia de Dei misericordia, amoreq; erga nos immenso, concepta eum inuocamus: ad eum redamandum accendimur: at que ad fidele obsequium illi præstandum, eumq; bonis operibus, & caritatis erga proximum officijs glorificandum, in finem vsque vitæ constanter impellimur.

III.

Confirmatio superioris sententia.

Neque enim vera fides ex humano est ingenio sed donum Dei est: neque donatur omnibus, sed tantum electis: neque opinio est, de rebus promissis, incerta, atque hæsitans sed ὑπόστασις, firmaq; & stabilis rerum promissarum certitudo, & eorum quæ non videntur, certissima comprehensio. Neque nascitur ex auditu humanis rationibus, sed ex auditu verbi Dei concipitur & autoritate solidius Dei loquentis & promittentis, nititur. Neque est aut hypocriticus aut simulatus, assensus, sed sincerus. Neque persuasio est temporaria, sed constans & perpetua: quam sæpe eam nostris peccatis labefactamus: Neque est res cæca, aut temeraria, sed summa sapientia, qua Deum & Christum resque diuinas cognoscimus: & Christiana prudentia, qua fit, vt cognitione illa Dei non abutamur, sed ad verum vsum eam accommodemus: Nec denique res est mortua: sed viua perque caritatem efficax.

I V.

Fidem suam habere incrementa.

Etsi verò fides Electorum nunquam penitus excidit, sed semper viuit: nunquam tamen ita perfectam & consum-

summatam esse nouimus, quin quotidie opus habeat incremento: pro quo & Apostoli rogarunt, & nos semper rogandum esse Deum, confitemur.

Luc. 17. 3.
Eph. 1. 17.
18.

V.

Confessionem veritatis à vera fide separari non posse.

Credimus etiam, veram fidem non posse ingenua veritatis confessione, cum opus est, carere: cum Apostolus dicat, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: eoque damnamus Libertinos, & alios huius farinae homines, qui putant sibi liberum esse, vbiuis locorum, & apud quosuis homines veritatem dissimulare, & ad quamuis religionem sese accommodare.

Ro. 10. 10.

VI.

Ex fide nasci spem.

Credimus etiam, ex Fide nasci spem, & illam huius esse fundamentum, dicente Apostolo, Fidem esse hypostasim eorum, quæ sperantur. Ideo enim futura bona speramus, & per patientiam certò expectamus: quia diuinis credimus promissionibus.

Hebr. 11. 1.

VII.

Spes quid.

Est autem Spes, donum Dei, quo bona promissa, quæ nondum habentur, nec videntur, per patientiam ex Dei misericordia, & propter solius Christi meritum, tam certò expectamus, quam certò etiam credimus.

Rom. 8. 24

VIII.

Spei certitudo vnde sit.

Spes enim Christianorū, sicut non ex humanis promissionibus nascitur: sic neq; humanis meritis alitur, aut nititur, sed sola diuinarum promissionum veritate, multis modis confirmata, & in cordibus nostris ob signata: sola item eiusdem promittentis Dei efficaci omnipotentia, tum erga omnes credentes declarata, tum verò maxime in Christo palàm exserta, cum nimirum illum suscitauit à mortuis, & sedere fecit in supercælestibus ad dexteram suam: sola denique Christi in quem credimus, & in quo speramus, obedientia atq; meritis, innixa & sustentata: complementum salutis nostræ, resurrectionem videlicet à mortuis, aduentum gloriæ magni Dei, ac Seruatoris nostri Iesu Christi, plenam denique cœlestis hæreditatis possessionem, certo & constanter expectat.

IX.

Ex fide ipsam quoque nasci Caritatem.

Credimus etiã ex vera Fide nasci veram Caritatem: per quam operatur, & quantum efficax sit, re ipsa declarat: dicente Apostolo, eam fidem plurimum in Christo valere, quæ per Caritatem operatur: & Iohanne affirmãte, Eum nondum nosse Deum, qui non diligit. Itaq; non agnoscimus pro fratribus eos, qui fidem iactant: cum nulla præditi sint caritate.

X.

Caritatem donum esse Dei.

Credimus autem, ipsam quoque Caritatem singulare Dei donum esse: quo erga Deum Patrem, & erga Christum Redemptorem, redamandum & glorificandum toto corde afficimur: & ad benevolentiam ac beneficentiam tum erga omnes homines, atq; adeò etiam ipsos

ipſos inimicos noſtros, tum maximè erga Sanctos, inclinamur, propènſique ſimus. Itaque damnamus eos, qui dicunt, hominem poſſe ſuis viribus naturalibus Deum ſuper omnia amare. Dilectio enim ex Deo eſt, ait Ioh. 4. 7. Iohannes.

X I.

Caritatis vera teſtimonia.

Neque verò illam credimus veram & Chriſtianam eſſe Caritatem, quæ non accedat ad eam naturam, quam Apoſtolus deſcripſit in priori ad Corinthios, cap. 13: ni- Verſ. 4. 5.
mirum vt ſit patiens: comis: non inuideat: non agat per- 6. 7.
peram: non infletur: non agat indecorè: non quærat quæ ſua ſunt: non irritetur: non cogitet malum: non gaudeat iniuſtitia, gratuletur autem veritati: omnia ſufferat, & quæ ſequentur.

X I I.

Caritate, $\kappa\omicron\iota\tau\omicron\iota\varsigma$ cum Chriſto & Eccleſia foueri.

Credimus vera Caritate $\kappa\omicron\iota\tau\omicron\iota\varsigma$ cum Chriſto, & cum Eccleſia vehementer foueri, augeri, & conſeruari: quatenus amor vnit inter ſe perſonas amantes & amatas: cum Iohannes dicat, Qui manet in Caritate, in Deo ma- I Ioh. 4. 16.
net, & Deus in eo.

CAPVT XVIII.

DE POENITENTIA.

Tametsi hæc omnia, Fides cum Spe & Caritate, Re-
ſipiſcentia, Iuſtificatio, Studium bonorum operum, ſan-
ctæq;

Et æq; vitæ, re ipsa separari à se inuicem non possunt: quatenus tamen vnum pendet ab alio, eatenus etiam distinguenda, & singula seorsum, quid sint, quidue efficiant, considerata esse nouimus: eòq; & nobis, quidnam de singulis sentiamus, breuiter explicandum esse duximus ac primùm de poenitentia, perpetuo & indiuiduo fidei comite. Licet enim post iustificationem quotidie perficiatur: quia tamen nemo etiam iustificatur sine poenitentia, & huius initium ipsam iustificationem præcedit: idcirco de hac priori loco, quænam nostra sit fides, explicare constituimus.

I.

Ad iustificationem, eòq; ad κοινωνίαν cum Christo, necessariam esse poenitentiam.

Credimus, ad veram iustitiæ Christi participationem, eòque ad κοινωνίαν cum Christo, necessariam esse poenitentiam: qua à peccatis & mundo, mutatione animi ac voluntatis auersi, ad Christum conuertamur, illi ad glutinemur, eòque remissionem peccatorum in ipso & ex ipso cõsequamur, iustitiaque ipsius & sanctitate induamur. Primum enim, quod prædicauit Iohannes Baptista, atque etiam Christus, fuit poenitentia in remissionem peccatorum. Et, Nisi (inquit Christus) poenitentiam egeritis, omnes similiter peribitis.

Matth. 1. 4.

15.

Luc. 13. 3.

5.

II.

Nomine poenitentia quid intelligamus.

Nomine autem poenitentia, duo potissimùm intelligimus, primùm, Serium dolorem, veramque tristitiam de peccatis aduersus Deum admissis: idq; non tam metu poenæ peccato debita, quam propter ipsum Deum summum bonum, nostramque conditorem & Patrem à nobis

bis offensum: & deinde, veram mentis ac cordis, consilij ac voluntatis, adeoque totius vitæ mutationem. Hanc enim partem, quæ propriè vocatur à Christo, Resipiscencia, & à Prophetis Conuersio ad Deum, cordisque circūcisio, Apostolus ex priore proficisci docet, vtramque si. 2 Cor. 7. 10. mul coniungens, cum ait tristitiam, quæ est secundum Deum, efficere in nobis resipiscenciam ad salutem.

III.

Pœnitenciam donum esse Dei.

Credimus, Pœnitenciam donum esse Dei, ex mera eius gratia proficiscens, non autem vllis nostris meritis, aut præparationibus debitum: dicente Apostolo, Si quã. 2 Ti. 2. 25. do Deus det illis pœnitenciam ad cognoscendam veritatem, & vt resipiscant à diaboli laqueis: & Propheta, Conuertere me Domine, & conuertar.

IV.

Ad pœnitenciam in nobis excitandam, Deum ordinariè vti verbo Legis & Euangelij: ac proinde vtriusque auditionem in Ecclesia necessariam esse.

Solet autem Deus ad pœnitenciam in nobis excitandam vti ordinariè, tum Legis, peccata nostra detegentis, iramque Dei patefacientis, explicatione: tum Euangelij, remissionem peccatorum, & gratiam Dei in Christo monstrantis, prædicatione: quemadmodum cuique pio viro, qui legit sacras literas, manifestum est. Ac proinde vtriusque in Ecclesia explicationem & auditionem necessariam esse iudicamus.

V.

Summa doctrina de pœnitencia adultis omnibus ubiq; & semper ad salutem necessaria.

Summa igitur nostræ fidei de poenitentia omnibus adultis vbiq̃ue & semper ad salutem necessaria, hæc est: Poenitentiam esse mentis ac cordis mutationem, verbum, tum Legis, tum Euangelij, per Spiritum sanctum in nobis excitatam: qua peccata nostra omnia, atque adeo & ipsam naturæ corruptionem, tanquam res cum voluntate Dei (vt Lex docet) pugnantes, & quibus (vt Euangelium prædicat) expiandis necessaria fuit mors Filij Dei: ex animo dolemus: detestamur: deploramus: & cum indignatione execramur: coràmque Deo confitemur: & eorum veniam ac remissionem supplices rogamus: de emendatione autem vitæ, perpetuòque innocentia & Christianarum virtutum studio, sedulò cogitamus, & in eo omnibus diebus vitæ nostræ, nos ipsos diligenter exercemus: ad Dei gloriam, & ad Ecclesiæ ædificationem.

VI.

Vulgas poenitentia partes, contritionem, confessionem peccatorum, & satisfactionem non simpliciter damnari.

De poenitentia partibus, præter eas, quæ explicatæ sunt, non multum disputamus: persuasi è sacris literis, eam summatim consistere in seria veteris hominis mortificatione, & in noui viuificatione: Quarum prior vim habet à morte Christi: posterior verò ab eiusdem resurrectione, Spiritu sancto vtramque nobis communicante: Interim non improbamus simpliciter, illam diu in Scholis receptam atque retentam partium poenitentia distinctionem, in contritionem, confessionem peccatorum, & satisfactionem: nimirum, si ad regulam sacramentorum litterarum examinentur, & à dijs veteris Ecclesiæ moribus

ribus ac consuetudinibus non declinent. Contritionis enim, confessionis itidem peccatorum, tùm coram Deo, tum coram fratre, quem offendimus, tùm etiam coram tota Ecclesia, cum expedit: non desunt in sacris literis testimonia. Quin etiam, si quis peccatorum mole, & perplexistentationibus oppressus, velit consilium, institutionem, ac consolationem priuatim, vel à ministro Ecclesiæ, vel ab aliquo alio fratre in lege Dei exercitate petere: non improbamus. Satisfactiones itidem Ecclesiasticas, de quibus apud Tertullianum, Cyprianum & alios, quæ in eo tantùm consistebant, vt certum veræ poenitiæ testimonium toti Ecclesiæ præberetur, id quod vocabant *FACERE POENITENTIAM*, non possumus damnare. Damnamus verò additas superstitiones, conscientiarum carnificinas, & opiniones impias: quibus tantùm non sepelitur beneficium mortis & satisfactionis *LESU CHRISTI*, vnici peccatorum nostrorum expiatoris, & ab omni culpa ac pœna perfecti Redemptoris.

CAPVT XIX.

DE IUSTIFICATIONE.

I.

Qui vera donantur poenitentia, eos etiam viuafide donari, Christo inseri, & in ipso iustificari.

Hominem contritum corde, suâq; ex animo dete. *Iesâ. 66. 2.* tantè peccata, totiûsq; malè actę vitæ verè poenitentem, ad Deum verò pro remissione peccatorum suspirantem: *Psal. 32. 6.* veramque Christi iustitiam esurientem atq; sitientem, *Matt. 5. 6.*

hunc credimus, sicut à Spiritu sancto donatus fuit hæc vera in Deum pœnitentia: sic etiam ab eodem viua in Christum fide donari, Christoque tanquam membrum ab æterno ad hoc destinatum, suo capiti adglutinari: eoque & in ipso, primùm quidem remissionem peccatorum consequi, perfectaque Christi iustitia donari, atque ita verè iustum, propter Christum, cui insitus est, reputari, & ab omni reatu absolui: dicente Apostolo, Nihil damnationis esse ijs, qui sunt in Christo Iesu: & Christum factum nobis esse iustitiam.

Rom. 8. 1.
1 Cor. 1. 30.

II.

Qui propter Christum, cui insitus est, iustus censetur: eundem iustitia etiam inhærente donari.

Credimus porrò, qui iam propter Christum, cui per Spiritum sanctum insitus est, iustus censetur, verèque iustus est, consecutus iam in Christo remissionem peccatorum, & imputationem iustitiæ eius: eundem statim etiã dono iustitiæ inhærentis affici, vt non solum in Christo capite perfectissimè & plenissimè iustus sit, sed etiam in seipso veram habeat iustitiam, qua fiat Christo reipsa conformis: quanquam, dum sumus in hac carne, nunquam eam perfectam, sed nostra culpa multis peccatorum sordibus contaminatam semper habemus. De qua iustitia ait Iohannes, Qui facit iustitiam, id est, opera iusta, iustus est. Vtramque enim hanc iustitiam coniungit semper Apostolus, tum ad Romanos, tum in alijs Epistolis, & vtramque per Christum donari fidelibus docet: quemadmodum etiam ad Philippenses confirmat: Et quidem posteriorem iustitiam, cuius fructus manifesti fiunt hominibus, ita manifestum esse prioris testimoniũ dicimus, vt vbi hæc desideretur, ibi neque priori locum esse

1 Ioh. 3. 7.

Phil. 1. 11.

Iac. 2. 21.
&c.

esse cum sanctis Apostolis profiteamur: tantum abest, ut doctrina de iustificatione per solam fidem, peccatorum remissionem & imputationem iustitiæ Christi apprehendentem, frena laxemus impijs hominibus.

III.

Quia iustitia inhaerens semper imperfectissima est nostro vitio: ideo sola iustitia Christi nos verè coram Deo iustos esse.

Confitemur interim, hanc iustitiam inhaerentem ita esse nostro vitio imperfectam, ut illa Christi iustitia sola, qua nobis non imputantur peccata, non solum initio conversionis, cum ex impijs simus pij, verum etiam post in finem usque vitæ verè iusti fiamus coram Deo, & pro iustis haberi possimus: dicente Dauide, & subscribente Apostolo, Beati quorum remissæ sunt iniquitates: & iterum, Non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Itaque concludimus, in sola remissione peccatorum & imputatione iustitiæ Christi, veram nostri iustificationem coram Deo consistere.

*Psal. 32. 1.
Rom. 4. 7.
Ps. 143. 2.*

IV.

Per fidem percipi, An quis sit in Christo iustificatus: eoque talem tunc dici, per fidem iustificari.

Quia verò iustificatio non fit sine cognitione & sensu, adeoque & assensu illius, (de adultis sermo est) qui iustificatur, sensus autem iste, sensus fidei est: idcirco tum demum iustificari hominem dicimus per fidem, cum qui insitus est Christo, is hoc percipiens, propterea persuasum habet, sibi ex sola Dei misericordia, & propter solam Christi, cui insitus est, obedientiam, satisfactionem, sa-

crificium, ita remissa esse peccata, ut ab omni culpa & pœna peccatis debita simpliciter liberatus sit: perfectam autem Christi iustitiam ita imputari, persuasum habeat, ut propterea vitam æternam non minus sibi deberi, quàm debebatur Christo, omnino sentiat: eoque; verè ex gratia, & non suis operibus eam deberi intelligat.

X.

Confirmatio superioris sententia, & quid sit hominem iustificari.

Rom. 4. 5.

& 5. 19.

Primum enim, Iustificare in Sacris literis, tam veteris quàm noui Testamenti, præsertim apud Apostolum, cum de hoc agit negotio, significat remittere peccata, eoque à culpa omni & pœna absoluere, in gratiam item recipere, iustumque pronuntiare, & pro iusto habere: non qui simpliciter iniustus est, sed qui propter impetratam remissionem peccatorum iniustus amplius non est. Deinde licet Deus, quos in Christo, tanquam membra in capite, ab æterno elegit in filios, eosdem etiam in eodem semper Christo pro suis agnouerit, & sibi in Dilecto gratos gratis fecerit: quia tamen reapse nondum sumus in Christo, nisi postquam per Spiritum sanctum, illi sumus insiti & incorporati, hoc verò nō fit in nobis à dulcis, nisi cum donati fide, Christum pro nostra iustitia agnoscimus, & ut talem amplectimur: idcirco tum demum nos iustificari docent Scripturæ, idque; per fidem in Christum, absque; operibus nostris, cum totum hoc vera fide credimus, hoc est, cum persuasum habemus, peccata nostra, tanquam semel expiata in Christo, nobis non amplius imputari, sed ex gratia Dei, & propter solum Christum condonari: contra verò, iustitiam Christi nobis, tanquam nostram imputari, & nos hac ornatos in conspectu Dei, verè

1. Cor. 2. 21.

verè iustos censerì & esse. Cuius rei effectum, eoque manifestum testimonium est ipsa incoata, vt antè diximus, & inharens in nobis iustitia: quæ constat odio peccati, & amore iustitiæ, studioque bonorum operum.

VI.

Confirmatio, Quid sit fide nos iustificari.

Proinde, cum dicimus, Hominem fide aut per fidem iustificari: minimè intelligimus, fidei virtutem id esse, quo, tanquam forma, vt loquuntur, & vera iustitia, iustificemur: aut id, propter quod remissionem peccatorum & iustificationem mereamur: aut id, quod tanquam prima aliarum virtutum, omniumq; bonorum operum causa & fons, trahit secum alias virtutes, caritatem, cordis munditiam, internam iustitiam, bonaque opera, quibus iustificemur: sed quia ceu lumen est, quo intuentes in speculû Euangelij, videmus, quales sumus in Christo, ex gratuita Dei bonitate ac voluntate, & propter merita ipsius Christi: & simul etiam, quia ceu manus est, qua gratiam hanc Dei, & beneficium Christi, in Euangelio nobis monstratum, & in persona Christi præstitum, arripimus atq; amplectimur: vel, vt breuius id, quod res est, dicamus: dicimur iustificari fide, id est, remissione peccatorum, iustitiæq; Christi imputatione, per fidem apprehensa: ita, vt fides pro re credita seu fide apprehensa, accipiatur: quemadmodum & de Abrahamo legimus, *Credidit Abraham Deo, & imputatum ei fuit ad iustitiam*: nimirum id, quod credidit de semine sibi promisso, id est, de Christo. Is enim iustitia est omnium electorum verè credentium, filiorumque, vt scriptura loquitur, promissionis.

Gen. 15. 6.

*

VII.

Sola fide homines iustificari.

Hinc

Hinc faciliè etiam intelligitur, quid sit, quod cum factis literis, & sanctis Patribus semper confessi sumus, & constanter confitemur, nos sola fide iustificari. Cum enim fide coram DEO iustificari, nihil aliud sit, quàm remissione peccatorum, & iustitia Christi, per fidem apprehensis, iustum censi: hæc autem sola sit vera iustitia: quando, quidquid in nobis est inhærentis iustitiæ, & quidquid facimus bonorum operū, tale est, quod

Pf. 142. 2. in iudicio Dei non potest consistere: iuxta illud: Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: & iuxta illud, *Pf. 130. 3.* Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? luculenter apparet, fidem nostram de iustificatione per solam fidem, certissimam, verissimamque esse.

VIII.

Non solum initio conuersionis, sed toto vitæ curriculo ad mortem vsque, sola fide nos iustificari.

Hinc etiam fit, vt non possimus non credere, & constanter confiteri, nos non solum initio, cum simus ex iniustis iusti: sed etiam toto deinceps vitæ nostræ curriculo, in finem vsque, sola fide in Christum iustificari: vt nostra iustitia sit semper ex fide in fidem. Nemo est enim, qui

Mat. 6. 12. quotidie non peccet: vt opus semper habeamus dicere, *Psal. 32. 6.* Dimitte nobis debita nostra: & Pro venia peccatorum *1 Cor. 1. 30.* orabit ad te, inquit Dauid, omnis sanctus: & Christus non *1 Iob. 2. 2.* semel, sed semper iustitia nobis est, sanctificatio, redemptio, & propitiatio pro peccatis nostris,

IX.

Iustificationem per solam fidem non esse rem imaginariam atque fictitiam.

Ne quis verò existimet, imaginariam quandam à nobis fingi iustitiam, quæ nihil in nobis habeat fundamenti, &

ti, & efficacitatis: repetimus, quod antè etiam professi sumus: primum quidem, fidem, qua dicimus nos iustificari, fidem esse viuam, & per caritatem efficacem: deinde, Deum nos non iustificare remissione peccatorum, & imputatione iustitiæ Christi, quin etiam nos participes faciat suæ diuinæ naturæ, quin regeneret, refingat, sanctificet, in hærente iustitia donet, conformésque faciat imagini Filij sui: hanc autem incoatam iustitiam, testimonium esse manifestum alterius veræ & perfectæ iustitiæ, quam in solo habemus Christo: & eiusdem Spiritus sancti nexu utramque connecti, dicente Apostolo, Non solum gratiam Dei, sed etiam donum in gratia, quæ est vnus hominis Iesu Christi, in multos redundasse. Vt enim non solum inobedientia Adæ nobis imputata fuit, sed etiam naturæ eius corruptio in nos deriuata est: sic etiam non solum obedientia & iustitia Christi nobis, illi in sitis, imputatur, verum etiam sancta eius natura re ipsa communicatur, vt nouæ fiamus creaturæ, iusti & sancti in nobis etiam ipsis, sectatores bonorum operum.

Rom. 5. 15.

2 Cor. 5. 17

Eph. 2. 10.

Tit. 2. 14.

X.

Inherentem iustitiam operibus bonis augeri.

Quemadmodum verò dicimus, priorem illam iustitiam operibus nostris neque deberi neque incoari, neque augeri: sic hanc alteram, licet operibus nostris præcedentibus, non debeatur, nec incoëtur: (omnia enim sunt peccata, quando opera bona non præcedunt iustificandum, sed sequuntur iustificatum) operibus tamen subsequentibus, pietatisque exercitijs conseruari promoueri, & augeri, confitemur: docente Apostolo, dona Dei in nos collata, huiuscemodi exercitijs, instar ignis, excitari, foueri, nutriri: & de quo iustitiæ incremento ait Iohannes:

2 Tim. 1. 6.

Apo. 22. 16.

Apo. 22. 11. Qui iustus est, iustificetur adhuc. Ac proinde, si de hac inhærente tantum sermo sit: non inficiamur, quin operibus bonis, & non tantum ex fide, homo iustificetur, id est, magis ac magis fiat iustus.

XI.

Iustitia qua constat remissione peccatorum, & imputatione iustitia Christi, non ex operibus propriè hominem iustificari: sed iustificatum & iustum esse declarari.

Si verò de priore interrogemur: respondemus, Hominem ex operibus suis nunquam, semper autem ex sola fide propriè iustificari: sed ex operibus tamen, an iustus sit, tam vna, quàm altera iustitia, necne sit, declarari: cum nemo priori iustitia iustificetur, quin etiam posteriore donetur, & vtraque bonis operibus declaretur: Quo sensu locutum fuisse Iacobum, non dubitamus.

XII.

Errores.

Damnamus omnes Pelagianos, qui putarunt, infantem concipi sine peccato: eoque ad salutem non opus habere remissione peccatorum, & beneficio Christi: Illos item, qui docent, etiamsi opus sit remissione peccatorum: eam tamen posse impetrari sine fide in Christum: Illos quoque, qui sentiunt, etiamsi opus sit fide in Christum eam tamen non sufficere, sed operibus etiam nostris, tanquam meritis, ad impetrandam remissionem peccatorum necessarijs, opus esse: maximè verò, qui hoc fieri per impios cultus & superstitiones, docuerunt. Neque illos probamus, qui non alia iustitia nos iustificari tradiderunt, quàm interna & inhærente: Sed rursus neque

neque illos, qui remissionem peccatorum absque interna renouatione & iustitia, consistere posse putarunt. Damnamus etiam eos, qui fide de Christo historica & quam Iacobus mortuam vocat, id est, nullam, existimant, se posse iustificari atque seruari. Improbatur nobis quoque eorum sententia, qui hominem iustificari, docuerunt, non remissione peccatorum, & imputatione iustitiæ Christi, sed ipsa essentiali, vt vocarunt, iustitia Christi, nobis realiter communicata.

CAPVT XX.

DE LIBERO RENATI HOMINIS ARBITRIO, VIRIBUSQUE AD BONUM.

I.

Iustificatos in Christo, in eo etiam regenerari, viresque ad bonum recipere.

Credimus, qui Christo insiti sunt, eos, sicut in illo iustificantur, ita in eodem etiam regenerari, nouasque fieri creaturas, participatione diuinæ illius naturæ: ac proinde liberos fieri, viresque ad malum vitandum, & ad bonum persequendū, à Christo ipso, tanquam membra à capite, & sicut palmites à vite, accipere: dicente Domino, Verè liberi eritis, si Filius hominis vos liberauerit, Tūc autem liberamur, cum Christo inserimur, & illius Spiritu regeneramur: cum dicat etiam Apostolus, Vbi Spiritus Domini, ibi libertas.

Ioh. 8. 36.

2 Cor. 3. 17

II.

Christum in renatis viuere & operari.

Q 2

Gal. 2. 20. Confitemur enim cum Apostolo, Christum in nobis ex ipsius Spiritu renatis, viuere: neque otiosum viuere, sed operari, tum vt velimus, tum vt perficiamus pro sua erga nos bona voluntate: suoque Spiritu auxiliari infirmitatibus nostris.

III.

Renatum in actionibus etiam ad animale & humanam vitam pertinentibus, præstantius se gerere quàm non renatum: eoque magis esse liberum.

Ita homo renatus, præterquàm quòd voluntatem retinet (sicut etiam non renatus) semper ab omni actione liberam: in omnibus etiam actionibus, tam ad animale, quàm ad humanam vitam pertinentibus, in quibus aliquid homo non renatus valet, multò melius & præstantius se gerit, quàm non renatus: cum à Spiritu sancto, in ijs etiam actionibus agatur, mentem illustrante, voluntatem & cogitationes regente, actiones denique ex bono fonte, hoc est, ex corde bono, educente, & ad optimum finem, hoc est, ad gloriam Dei dirigente: mouente nos ad hoc etiam Apostolo, & dicente, Siue editis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Ac proinde magis etiam liber est in hoc actionum genere, quàm non renatus: quatenus scilicet non ita à suis concupiscentijs ad has actiones abripitur, sicut non renatus: sed actus à Spiritu sancto, circumspectius, prudentius, & religiosius omnia cogitat, vult, aggreditur: in hoc semper intentus, vt omnia à se fiant ad gloriam Dei, ad salutem suam, & ad aliquam proximi utilitatem. Illud enim semper retinet Apostolicum, Nullus nostrum sibi ipsi viuuit, aut sibi ipsi moritur: sed siue viuimus, Domino

mino viuimus: siue morimur, Domino morimur: semper enim Domini sumus. Ac proinde suas actiones omnes, diuinæ committit prouidentia: & cum Iacobo ait, *Iac. 4. 15.* vel saltem cogitat, Si Dominus voluerit, hoc aut illud faciam, huc aut illuc proficiscar.

I V.

*In virtutibus etiam moralibus comparandis liberio-
rem esse & fortiorem hominem renatum,
non renato.*

Licet etiam confiteamur, hominem non renatum auxilio Dei speciali adiutum, posse morales virtutes sibi comparare: credimus tamen, hoc speciale auxilium longè præstantius esse in renatis: idque propter præsentiam Spiritus sancti, à quo illuminantur, reguntur, aguntur: vt *Tertul. A-* meritò à Patribus demonstratum fuerit aduersus vanam *polo. 6. 45.* Gentium iactationem, virtutes etiam, quas vocant, mo- *Aug. cont.* rales, longè alias esse in Christianis hominibus, quàm fue- *Iul. Pel. li.* rint, esse ue possint in infidelibus: cum in illis simulacra *4. c. 3. &* tantùm fuerint virtutum, in veris autem Christianis vere *de ciu. Dei* *li. 19. c. 25.* *Orig. con.* *Cels.* virtutes.

V.

*Ad ea, quæ Dei sunt, & ad regnum eius pertinent, intel-
ligenda, eligenda, præstanda, solum renatum à
Spiritu sancto, verè illuminari,
flecti, agi.*

Credimus verò, in ijs, quæ ad verum regnum Dei pertinent, verè intelligendis, eligendis, præstandis, solos renatos ita regi à Spiritu sancto: vt soli ea verè intelligant, velint, faciant: cum dicat Apostolus, Animalis homo *1 Cor. 2. 14* non percipit ea, quæ sunt Dei, nec potest percipere: de

renato autem subdat, spiritualis autem omnia diiudicat: & alibi, Deus in nobis operatur vt vclimus & vt perficiamus.

VI.

Renatum non solum agi à Spiritu sancto, sed etiam agere.

Exijsdem Apostolicis dictis, alijsque sacrarum literarum testimonijs edocti, confitemur, homines renatos ita agi à Spiritu sancto, vt & ipsi agant: & ita in illis Deum operari velle & perficere, vt ipsi sint illi, qui velint ac perficiant. Non enim stipes sunt, aut bestix, sed homines, præditi mente, qua intelligunt: & voluntate, qua volunt, & qua imperant alijs animæ & corporis viribus, vt, quæ bona sunt, executioni mandentur.

VII.

Liberi arbitrij vires in renatis adhuc esse infirmas: vt nouo semper Dei auxilio opus habeamus, nec omnia possimus, quæ volumus.

Cæterum, Quia nostri regeneratio incoata tantum est, & nondum perfecta, ita, vt cum antea toti essemus caro, nunc constemus partim Spiritu, & partim carne, quæ etiam aduersus se inuicem pugnant, vt non, quæcunque volumus bona, illa perficere possimus, sed mente quidem seruiamus Legi Dei, carne autem legi peccati: idcirco credimus, id quod & experimur, in renatis, multum adhuc remanere seruitutis: multas in mente caligines: in corde prauitates: in omnibus animæ & corporis facultatibus, imbecillitates: vt nouo semper opus habeamus Dei auxilio, nonaque gratia, qua & mentes magis ac magis illustrentur: & voluntates in melius corrigantur: & vires

vites ad bonum augeantur, & perficiantur. Ac proinde dum sumus in hac carne, nostrum liberum arbitrium nunquam verè & perfectè est liberum: id est, ad malum vitandum, & ad bonum faciendum, satis per se potens: præsertim cum rerum etiã omnium euentus, non in nostra potestate, sed in manu Dei positi sint: sitque necesse, vt ea omnia fiant, non quæ nos cogitauimus, sed quæ *Act. 4. 28.* cunq; manus eius & consilium decreuerunt fieri.

VIII.

Deum ita piorum mentes & voluntates regere, vt in ipso tentationum & carnis conflictu non sinat eos penitus à se excidere.

Illud interim retinemus, eorum, qui Christo insiti sunt, animos & voluntates, Spiritu sancto iam donatas, ita propter Christum à Deo regi & sustineri: vt, licet si *1er. 32. 40.* nantur multis modis, multisq; tentationibus labefacta *LUC. 22. 32.* ri: penitus tamen, & in finem vsque succumbere, tan- *Rom. 8. 35.* demque perire, non permittantur.

IX.

Errors.

Damnamus eos, qui renascentiam vel negantes, vel extenuantes, hominem renatum, æquè impotentem ad bonum, & æquè seruum peccati esse volunt, atque etiã erat, antequam renasceretur: contrà nimis multa & manifesta Sacrarum Literarum testimonia, de renatorum à seruitute peccati liberatione, & ad bonum libertate: vt de summa iniuria, quæ fit Spiritui sancto, in nobis habitanti & agenti, taceamus: Rursus & illos improbamus, qui hominem renatum ita libera-
tum

tum esse volunt ab omni peccati seruitute, vt non possit
 amplius vllō modo peccare: contradicentibus omnibus
 in vniuersum sacris literis, & quotidiana experientia.
 Et si enim nō permittimur peccare ad mortem, multa ta-
 men admitti à nobis peccata, sua natura digna morte, per-
 sententia, qui in renato ita vires Spiritus extenuant,
 & reliquias carnis amplificat: vt sæpe Spiritus opera-
 tionem viribus veteris hominis penitus exstingui, dicāt:
 ipsūque renatum gratia Dei omnino excidere, æter-
 numque perire doceant: contradicente Deo per Pro-
 phetam, Dabo timorem meum in corda eorum, vt non
 recedant à me: & Apostolo affirmante, Firmum stare
 fundamentum, &c. & Qui incepit in vobis bonum opus
 perficiet vsque in finem,

Ier. 32. 40.

2 Tim. 2.

19.

Phil. 1. 6.

CAPVT XXI.

DE BONIS OPERIBVS.

I.

*Qui Christo insiti sunt, eos etiam inde habere vnde & vi-
 uant ipsi, & opera vite alijs proferant: atque
 hunc esse finem insitionis pra-
 cipuum.*

Sicut palmes ex vite non solum succum haurit, vnde
 de viuat ipse, sed etiam ex eadem habet, vnde bonos fru-
 ctus nobis proferat: sic etiam credimus, sanctos à Christo,
 cui insiti sunt, habere non solum vitam, qua ipsi viuant,
 verum etiam vim, qua fructus bonorum operum edant,
 ad gloriam Dei, & ad Ecclesiæ ædificationem: dicente
 Domino,

Domino, Ego sum vitis, & vos palmites: qui manet in me, & in quo ego maneo, is feret fructum multum. Quo illud etiam pertinet, Ipsius factura sumus, conditi Christo Iesu ad opera bona, quæ præparauit, vt in ijs ambulemus.

II.

Bonorum operum nomine quid intelligamus.

Bonorum autem operum nomine intelligimus omnes illas actiones & opera, quæ à renatis, ex præscripto diuinæ voluntatis, in verbo reuelatæ, & ex viuâ fide in Christum. eoque; ex puro corde, per Spiritum sanctum fiunt. Sicut enim omne, quod non est ex fide, peccatum est: sic omnia, quæ ex fide fiunt, eoque ex corde puro, bonaque conscientia, bona sint opera, necesse est: Quare inter bona opera, Deoque grata minimè ea connumerari possentimus: quæ ab impijs sine fide, sinèque verbo Dei, citraque Spiritus sancti ductum fiunt: vt ut speciem habeant maximæ pietatis, & cultus diuini.

III.

Opera bona ex vi Spiritus Christi à nobis fieri.

Vt verò palmites vitis, aut rami Oleastri, insiti bonæ oliuæ, fructum à seipsis non ferunt, sed ex vi vitis, atque oliuæ, quibus insiti sunt: sic etiam nos opera bona non facimus ex nobis ipsis, sed ex vi Spiritus Christi, cui sumus incorporati, & vnde etiam vitam, qua viuimus ipsi, haurimus: Christo ipso in nobis per suum Spiritum operante, tum vt velimus bonum, tum vt perficiamus.

Nam sine me, dicebat ipse, nihil potestis facere,

Phil. 2. 13.
Ioh. 15. 5.

*Bona opera non esse causam, sed effecta nostri cum
Christo unitiois & iustificationis, no-
straq; vita.*

Quemadmodum etiam palmites, & rami non idè proferunt fructus bonos, vt per illos aut inferantur viti & oliuæ, aut ipsi viuificentur, sed idè fructificant, quia insiti iam sunt & viuunt, ac proinde boni illorum fructus causæ non sunt insitionis & vitæ, sed effecta & manifesta testimonia: Eundem ad modum sese rem in nobis cum Christo habere, credimus: sicut & Augustinus abundè docet, qui etiam dixit, opera bona non præcedere iustificandum, sed se qui iustificatum. Ac proinde constanter confitemur, hominem ex operibus (proprie & de iustificatione vitæ loquendo) non iustificari, sed iustum esse declarari,

V.

*Licet nos ex operibus nostris non iustificemur: alios tamen
sape adificari & seruari.*

Interim illud etiam addimus, sicut ex fructibus arborum, quanquã ex ijs ipsæ non viuunt, alij tamen vt animalia & homines aluntur, & in vita sustentantur: sic licet ex operibus nostris nos non iustificemur, alios tamen inde non parum ædificari, & tum ad Deum glorificandum, tum ad veram in Christo iustitiam & vitam quærendã exemplo nostro excitari, eòq; seruari: dicente etiã Apostolo se idè ministerium suum inter gentes (diligentia scilicet, & sanctitate etiam vitæ) illustrasse, vt ad æmulationem prouocaret cõsanguineos suos, & aliquos ex illis seruaret: Et alibi, Nonnunquã per coniugẽ fidelem (piè scilicet & sanctè viuentẽ, officiumq; facientem) infidelẽ coniugem

Matt. 5. 16.

Rom. 11. 13.

1 Cor. 7. 16.

Ti mo. 4.

16.

iugem seruari. Et ad Timotheū, si curet suum, id est, Episcopi facere officiū, scribit cum & se & alios seruaturum.

VI.

Licet negemus, per opera hominem iustificari, non propterea tamen illa à nobis damnari.

Quamobrem, licet negemus, hanc ob causam facienda esse bona opera, vt per illa iustificemur: propterea, quod hoc gratuitam Dei iustitiam, totūque Christi beneficium euertit: non propterea tamen improbamus studium sanctæ vitæ, bonorūq; operum: imò commendamus, vr gemūsq; semper pro nostra virili.

VII.

Multas, easq; grauissimas esse causas, cur bonis operibus faciendis studendum sit.

Sunt enim multæ, grauissimæq; causæ in sacris literis explicatæ, cur in studium bonorū operum, quanquā per ipsa non iustificemur, diligenter tamen incumbendum nobis sit: quarum aliæ ad gloriam Dei immediatè referuntur: aliæ ad salutem proximi, Ecclesiæque vtilitatem: & aliæ ad nostram erga Deum gratitudinem, & verò etiam ad salutem nostram pertinent. Deus hoc mandat: est autè Deo simpliciter obtemperandum. Deus per hæc glorificatur: est autè promouenda gloria Dei. Deus propterea nos elegit, creauit, redemit, Christo inserit, vt sobriè, iustè, & piè viuamus in hoc seculo: non est autè Deus suo sine defraudandus. Deo placet: odit enim iniquitatē, & diligit iustitiā: sunt autem facienda nobis ea, quæ placet Deo, etiam si nulla vnquā vtilitas inde proueniret vel proximo vel nobis. Sed & proximo, atq; adeo ipsi Ecclesiæ cū primis, vtilitatis quàm plurimū accedit ex operib.

Mat. 5. 16.

Tit. 2. 12.

Act. 10. 35.

Colo. 1. 10.

1 The. 4. 7.

nostris: non solum quo ad corpus, externaque commoda, sed etiam quo ad æternam salutem: dum nostro exemplo (ut alia taceamus) ad studium eiusdem pietatis provocantur electi. Nobis verò profunt, primum, quia per bona opera, tanquam per effecta electionis & vocationis, certam facimus vtramque, tum nobis, tum alijs: secundò, quia fides suis fructibus non solum sese patefacit atque exferit, verum etiam exercetur, accenditur, corroboratur, augetur: quemadmodum omnes etiam virtutes morales ex sui exercitatione incrementum & stabilitamentum capiunt: tertio, quia sicut peccatis contristamus Spiritum sanctum, in nobis habitantem: sic bonis operibus exhilaramus, eoque nostra corda & conscientias spirituali lætitia afficimus: contrà verò diaboli tentationibus resistimus: quartò, quia sicut vitando peccata, multæ etiam pœnæ vitantur: sic bona opera facientes, multas Dei benedictiones consequimur, tum in hac vita, tum maximè in altera: denique, quia sunt viæ: per quas ordinariè Deus suos electos in vitam deducit æternam: & nisi pâlmesferat fructum, excidetur, & in ignem abijcietur.

VIII.

Operibus nostris bonis promitti & dari mercedem, sed ex gratia, & propter Christum.

Ex quibus intelligimus, licet operibus nostris non possimus (proprie loquendo) mereri nobis cælestis hereditatis possessionem (gratia enim Dei est vita æterna:) eam tamen tanquam mercedem, sed ex gratuita Dei misericordia, & propter merita Christi, nos consequi posse.

IX.

Errores.

Damna-

Damnamus igitur omnes, qui ex dignitate suorum operum, docent, sibi deberi vel remissionem peccatorum, vel vitam æternam, vel alia quæuis bona. Nam etiam si perfecte mandata Dei seruaremus: futuri tamē essemus serui inutiles. Nunc autem nemo, etiam post institutionem in Christum & iustificationem, seruat mandata Dei, vt par est, seruare. Interim non improbamus Patres, cum vtuntur nomine meriti: quatenus scilicet ea voce nihil aliud intellexerunt, quàm opus bonum, ex fide factum, cui ex gratia, & propter sola Christi merita, rependitur merces. Rursus illos non possumus probare, qui de bonis operibus ita disputant, perinde atque si res sint indifferentes: eoque dicunt, ea non solùm non esse necessaria, sed nihil etiam facere ad nostram salutem. Quomodo enim seruari quis potest sine fide? Quomodo autem fides viuua esse potest, sine studio bonorum operum? Quomodo item fidem retinere quis potest, nisi retineat bonam etiã conscientiam? Quomodo autem retinere bonam conscientiam, nisi studium retineat vitandi peccata, bonaque opera faciendi, & totam vitam ad voluntatem Dei componendi? Simpliciter verò damnamus Libertinos, quibus perinde est, mandata Dei seruare vel non seruare, bene facere & male facere. Damnamus & illos, qui opera nostra bona ipsis etiam de mortuorum animis, in accenso quodam igne, quem purgatorium vocant, collocatis, prodesse docent: cum scriptura dicat, vnumquemque iudicatum iri secundum opera sua, quæ egit ipse in corpore suo: & ipsos mortuos opera non aliorum, sed sua ipsorum consequi.

Luc. 17. 10.

Heb. 11. 6.

Iac. 2. 20.

1 Tim. 19.

2 Cor. 3. 10.

Apo. 14. 13.

DE INVOCATIONE
CAPVT XXII.

DE INVOCATIONE ET
iuramento.

Quia inter alia bona opera, à Deo mandata, non potestremum est inuocatio, vsq; adeò, vt sæpe in sacris literis pro toto cultu Dei accipiatur, cui & iusiurandum additur, tanquam pars diuini cultus: idcirco, quæ sit nostra etiam ijs duabus de rebus fides, breuiter explicandum duximus: præsertim cum etiam de utroque articulo nonnulla sit cõtrouersia inter eos, qui Christum profitentur.

I.

Solum Deum, eoque & Iesum Christum esse inuocandum.

Credimus, cum de inuocatione agitur, quæ ad religionem pertinet, verum Deum, (is autem est Pater, Filius & Spiritus sanctus), eoque & Iesum Christum, aduocatũ nostrum, esse à nobis inuocandos, & præterea neminem. De solius enim Dei inuocatione existant manifesta mandata: quando solus etiam colendus & adorandus est. De Christo etiam, tanquam mediatore & aduocato, testimonia exemplaq; non desunt in actis Apostolicis, in Epistolis, in Apocalypsi. Quemadmodum verò expressè cauetur, ne ullam puram creaturam, quæcunq; illa sit, vel in cœlo vel in terra, adoremus & colamus: sic etiam prohibemur illas inuocare. Si autem, quidquid non est ex fide, peccatũ est: multò magis, quod contra manifestum Dei verbum admittitur: cum ne gentiles quidem senserint, quempiam esse inuocandũ, nisi qui pro Deo haberetur. Et quomodo inuocabunt, inquit Apostolus, in quem non crediderunt.

Psa. 50. 16.

Deu. 10. 12.

Mat. 4. 10.

Col. 2. 18.

Johan. 1. 6.

derunt. In solum autem Deum, & in Iesum Christum credendum esse, tota sacra scriptura, totaq; Ecclesia catholica, vel ipso symbolo, quod quotidie recitatur, manifestè docet.

II.

Christiano homini licere legitime iurare.

Credimus etiam, Christiano homini licere, legitime iurare, nimirum in veritate, (vt docet Propheta) in iudicio, in iustitia: ita vt iusiurandum sit neq; falsum, neq; temerarium, neq; iniquum. Neq; enim damnatur, quod quis assumat nomen Domini, sed si assumat in vanum, & ad mendacium. Et apud omnes gentes, iam inde à condito orbe, iuramentum fuit receptum: quando ad gloriam Dei facit, & ad vtilitatem proximi. Quin Dei ipsius quoque & Christi, & Apostolorum exemplis confirmatum fuit, cum sit pars diuini cultus: vt de perpetuo totius Ecclesiæ consensu taceamus. Quare doctrina Christi apud Matthæum, & Iacobi in Epistola, cum hac pugnare non potest. Nam aduersus abusus iuramenti locuti sunt: & veram intelligentiam mandati de iuramento explicare voluerunt.

Iere. 4. 2.

Mat. 5. 34.

Iaco. 5. 12.

III.

Non esse iurandum, nisi per Deum.

Credimus, cum iurandum est, neminem præter Deum in testem conscientiæ nostræ inuocandum, citandumue esse: eoque non esse iurandum, nisi per Deum. Solus enim Deus cordium nostrorum inspector est, & solus in animas nostras habet potestatem: ac proinde solus hoc honore & cultu afficiendus est, vt testis ac vindex in animas nostras à nobis appelletur, si non seruemus, quod iurando promittimus.

IV.

DE INVOCATIONE
IV.

*Iuramenta iusta, & legitimè facta, esse
seruanda.*

Hinc, propter honorem Dei, cuius nomen in iuramentis, quasi oppigneratur, omnia iuramenta legitimè facta, seruanda esse, confitemur: quemadmodum & lex mandat, Neque enim nomen Dei inuani, aut in mendacium sumendum est.

V.

*Iuramenta de rebus impijs & iniquis, hoc est, cum Lege
Dei pugnantibus, non esse facienda: & facta
non esse seruanda.*

Rursus, cum nihil vnquam impij aut iniqui, hoc est, cum Lege Dei pugnans, promittendum sit; multo minus iureiurando, & interposito nomine Dei, confirmandum esse, iudicamus: quod si fiat, tale iuramentum per se illicitum, non esse seruandum, affirmamus: quòd illud præstando bis peccetur: sicut de Herode legimus apud Euangelistas.

VI.

*Iuramenta, quæ sine transgressione Legis diuina seruari
non possunt, non esse seruanda: etiamsi nonnulla
ipsorum per se iniqua non sint.*

Illud quoque adijcimus, quæuis iuramenta, quæ si-
C. 22. 9. 4. ne mandati diuini transgressione seruari non possunt, licet etiam per se iniqua non sint: ea tamen seruanda non esse. Ac proinde, qui cœlibatum perpetuum, (exempli causa) iureiurando promisit, quem postea sine manifesta Legis Dei transgressione seruare non potest: hunc tale iuramentum seruare nullo modo debere, sentimus.

VII

VII.

Errores.

Improbamus igitur, qui inuocant idola, homines demortuos, res inanimas, easue adorant. Improbamus & Anabaptistas, qui omne iuramentum simpliciter damnant, nullumque licitum esse, contendunt, homini Christiano: Nec non & illos, qui alios, præter Deum, testes inuocant in animas suas: denique illos, qui vota & iuramenta per se impia, & quæ sine scelere seruari nequeunt, ea tamen omnino seruanda esse, contendunt.

CAPVT XXIII.

DE ECCLESIA CHRISTI
in genere.

Quia constat, qui Christo, tanquam membra capiti, nexu Spiritus sancti adglutinati sunt, ex ijs constare Ecclesiam Christi, quæ est corpus ipsius: constatque, verbum Euangelij & Sacramenta, quibus, tanquam organis, homines Christo vniuntur, non administrari nisi in Ecclesia: quicumque etiam vera fide in Christum, spe, caritate, poenitentia, studio bonorum operum præditi sunt, hos ad Ecclesiam pertinere: idcirco, de Ecclesia quæ nostra sit fides, explicare, operæ pretium duximus: præsertim, cum de hoc porissimum articulo maxime sint controuersia. Ac primum quidem, de Ecclesia Christi in genere: sic cum tota ipsa Ecclesia confitemur fidem nostram, dicturi porro speciatim de militante, de quæ ijs quæ ad eam pertinent.

I.

*Articulus fidei de Ecclesia ex symbolo
Apostolico,*

*Credimus sanctam Ecclesiam catholicam
sanctorum communionem.*

II.

*Nomine Ecclesia quid intelligamus, eiusq̄
descriptio.*

Nomine Ecclesiæ Christi, intelligimus certum, Deoque notum numerum ac cœtum, tùm Angelorum tùm hominum: non solùm ad habendã perpetuam cum Christo, & inter se communionem, & ad verum Deum ex ipsius voluntate atque mandato, perpetuò colẽdum, sèque mutuò sincera & perpetua caritate amandos, electorum ac prædestinatorum: verùm etiam in tempore ex aliorum numero efficaciter, per Spiritum sanctum, evocatorum, & Christo, tanquam capiti suo, adglutinatorũ, eoque verè sanctorum: à condito orbe incoatũ, & in hæc vsque tempora perpetuo filo, nexuque Spiritus sancti, collectum ac cõtinuatum, & in finem vsque mundi, in omni æternitatẽ, continuandum: partimq̄; iam in cœlis cum Christo triumphantem: partim in terris adhuc, cum varijs hostibus, pro Christo militantem: verbum Euangelij prædicantem & audientem: Sacramenta administrantem & percipientem: præceptaque Christi seruanda, tùm publicè tùm priuarim curantem.

III.

Ecclesiam esse cœtum ex multis constantem.
Ecclesiam enim esse cœtum, ex multis constantẽ, ac
ccu

ceus corpus, ex multis membris compositum, docent sacræ literæ: cum eam vocant corpus Christi, varijs distinctum membris: gregem item ouium, regnumque Dei, & ciuitatem multis constantem ciuibus, & similibus alijs vocibus.

*Eph. 1. 23.
Ioha. 10. 3.
Etc.
Heb. 11. 10.*

IV.

Ex electis tantum, Christo iam incorporatis, constare Ecclesiam.

Hos verò multos, è quibus constat Ecclesia, non esse, nisi electos, Christo iam insitos, & Christi sanctitate donatos: eadem sacræ literæ abundè docent, cum alibi, tum præsertim ad Ephesios: vbi de Ecclesia, eiusq; membris loquens Apostolus, omnes nos ait fuisse electos in Christo: in ipso habere redemptionem: ob signatos esse spiritu promissionis sancto: Christum datum esse caput ipsi Ecclesiæ: Ecclesiam esse corpus ipsius. Est igitur tale corpus, cuius singula membra vno eodemque Spiritu, tum capiti Christo, tum inter se, connectuntur: à capite viuificantur: illiusque sanctitate donantur, ita, vt totum hoc corpus verè sanctum sit, & sancta vocetur Ecclesia.

Eph. 1.

V.

Ab Ecclesia corpore non excludi sanctos angelos.

Neque verò ab hoc Christi corpore, quod est Ecclesia sancta, excludimus Angelos: tum quia Apostolus aperte de Ecclesia loquens, complectitur in ea etiam Angelos: tum quia & ipsi nobiscum, sub vno & eodè capite Christo, in vnum corpus collecti sunt, & manifestè Christus ab Apostolo caput Angelorum vocatur: tum quia sese vocant nostros conseruos: eundemq; nobiscum habent Patrem, & eundem colunt Deum, simulq; omnes in sem-

Heb. 12. 22.

Eph. 1. 10.

Colo. 2. 10.

Apo. 22. 9.

piternum futuri sumus in eadem ciuitate Ierusalem cœlesti: sunt denique & ipsi sancti. Est autem Ecclesia communio omnium sanctorum.

VI.

Reprobos hypocritas, licet sint in Ecclesia, de Ecclesia tamen non esse.

Ita meritò credimus, & profitemur, reprobos hypocritas, licet in Ecclesia habitent, & inter sanctos versentur: eos tamen non esse de Ecclesia, neque Ecclesiæ membra, cum reuera capiti Christo adglutinati non sint, neque eius Spiritu donati, còque nec verè sint sancti: dicente etiam Apostolo Iohanne, de quibusdam hypocritis, *Exierunt à nobis, (vt fæces è corpore) sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscum.* De Ecclesia igitur non sunt, qui tandem à Christo deficiunt, & perpetuam cum Christo, & cum sanctis omnibus communionem non retinent: vt ut magni & præclari in Ecclesia viri ad tempus esse videantur, ad còque & Reipublicæ Christianæ gubernacula teneant, totique præsent Ecclesiæ. Membra enim sunt Satanæ, non Christi: quicumque Spiritum CHRISTI non habent, sed Antichristi.

VII.

Vnam tantùm semper fuisse & esse Ecclesiam Christi.

Confitemur autem, vnam duntaxat semper fuisse & esse Ecclesiam Christi: quia vnum tantùm semper fuit & est corpus, cui Christus datus est à Patre, caput: vnus tantùm Spiritus, quo omnia membra simul cum capite connexa sunt: vnus tantùm Deus, ad quem colendum, & in

& in sempiternum glorificandum, electi vocatique sumus omnes: vna omnium credentium fides, vna salus, vna denique omnium hæreditas cœlestis. Quò spectat, quòd etiam Christus suam Ecclesiam, vnam semper nominavit, & vnum gregem. Non aliam igitur facimus Ecclesiam, quæ fuit à condito orbe, & ante aduentum Christi: ab ea, quæ iam est: & vsque in finem mundi futura est: sed vnam omnium temporum, omnium locorum, omnium personarum, Christo adglutinarum: eoque vnam omnium sanctorum communionem esse dicimus: à qua qui secessionem faciunt perpetuam, eos ad hoc vnum corpus non pertinere, persuasum è sacris literis habemus.

VIII.

*Ecclesia Christiana vnum tantum esse caput,
Iesum Christum.*

Hinc in fide confirmamur, cum vna tantum sit Ecclesia Christi, quæ est corpus ipsius: vnum etiam duntaxat eius esse, & semper fuisse caput. Capitis autem nomine eum intelligimus, qui à Deo, iam inde à condito orbe in eum finem datus est Ecclesiæ, vt eiusdem tandem fieret cum ea: naturæ, vt eam redimeret: vt eam sibi adglutinaret: vt eam viuificaret: vt eam splendore suæ sapientiæ illustraret: igne diuini amoris accenderet: ad omnes bonos affectus, bonaque opera efficaciter moueret: perpetuò regeret, atque seruaret. Hoc enim proprium esse capitis erga totum corpus officium: præter quotidianam in natura experientiam, ex ipsis quoque sacris literis didicimus. Quis autem hoc potuerit præstare, præstiteritue Ecclesiæ, & præstet: neminem præter Iesum Christum agnoscimus: interim non inficientes,

quin omniū hypocritarum, qui sunt in Ecclesia, eoque ipsius Ecclesiæ hypocriticæ, vnum possit esse caput: cum hoc futurum prædixerint Prophetæ, & Apostoli confirmant. At verò sanctæ Ecclesiæ vnum tantum esse caput, Iesum Christum: cum sanctis Apostolis credimus & confitemur.

Eph. 1. 22.
& 4. 15. &
5. 23.
Colo. 1. 18.

IX.

Hanc Ecclesiam verè sanctam esse.

Vnde etiam sequitur, hanc Ecclesiam ideò verè sanctam esse: quia sanctissimum habet & sanctificans caput: quia nulla ei imputantur peccata: quia ab eo spiritum haurit sanctificationis: & quia, quidquid sanctitatis est in capite, totum hoc singulis membris imputatur.

X.

Verè etiam esse catholicam.

Confitemur etiam, eam esse verè catholicam, id est vniuersalem: quia caput eius etiam catholicum est & æternum: omnibus temporibus, iam inde à constitutione mundi, vsque in finem, ex omnibus hominum generibus, & nationibus, & vbiq; locorū membra sibi adglutinans, atque ad æternam beatitudinem sibi regens ac seruans.

XI.

Ecclesiam hanc vnā, partim in cælis esse Triumphantem, & partim in terris Militantem.

Agnoscamus verò, Ecclesiam hanc, licet vna sit, semperque fuerit: ita tamen esse distinctam, vt vna pars sit in cælo, cum Christo, iam resuscitato, & ad dextram Patris sedente, triumphans: altera in terris, cum carne adhuc & sanguine, cum mundo, & cum diabolo pugnans. Vnde illa recepta est apud omnes pios Ecclesiæ distinctio, in triumphantem & Militantem.

DE ECCLESIA MI-
litante.

Quoniam ex ijs, quæ de Ecclesia in genere confes-
si sumus, quid etiam peculiariter de militante credamus,
facile quisque videre potest: quò tamen clarius & faci-
lius fides nostra intelligatur, cõstituimus seorsum de hac
Ecclesia, partim quæ dicta sunt de tota, breui repetitione
ad hanc referentes, partim, quæ propria huius sunt, ad-
dentes, nostram explicare sententiam

I.

Ecclesia militantis descriptio.

Credimus igitur, Militantem Ecclesiam esse cœtũ
hominum, ex quavis gente & natione ad æternam vitam
in Christo ante mundi constitutionem electorum: qui *Eph. 1. 4.*
in tempore è mundo ad Christum, & è regno diaboli ad
regnum Dei, per Euangelij prædicationem, & per Spiritum
sanctum euocati, & in vnum corpus sub vno capite *Mat. 28. 19*
Christo collecti, eóq; verè iusti & sancti effecti, vbicunq; *Mar. 16. 15*
sint, & quamlibet multi vel pauci sint: eandem in Deum *Ro. 10. 14.*
& in Christum fidem, eandem cœlestis hæreditatis spem *Eph. 1. 22.*
propter sola Christi merita, eorundem Christi mandato- *Mat. 18. 20*
rum obseruantiam, eóque fraternam inter se dilectionẽ, *Iob. 10. 27.*
& verò etiam erga omnes caritatem, summa cõsensione, *1. 13. 4.*
& ex animo profitentur: verbum Euangelij prædicant
& audiunt: sacramenta ex Christi institutione admini-
strant, & accipiunt: atque vt omnes sobriè, iustè, & piè vi-
uant in hoc seculo, id diligenter dant operam: interim, *Rom. 7.*
dum sunt in hac carne, perpetuò pro regno Christi mili-
tantes,

tantes, contraque peccatum in carne habitans, contra mundum, se aut ad peccata allicientem, aut propter
Eph. 6. 12. Christum persequentem, contra denique diabolum decertantes: & per patientiam aduentum Christi, æternamque felicitatem expectantes, inter quos multi quidem reprobis etiam, & improbi hypocritæ versantur, eundemque Christum profitentur: sed sicut ipsi nihil minus, quàm de Ecclesia sunt, sic eorum improbitas, Ecclesiam non tollit, Ecclesiæque nomen delere non potest. Neque enim diffitemur, quin nomina Ecclesiæ, hypocritæ etiam, qui in ea sunt, comprehendantur: dicente Domino, eam similem esse areæ, in qua frumentum & paleæ: agro, in quo triticum, & zizania: sagenæ, in qua pisces boni & mali, cœtui decem virginum, in quo aliæ sapientes, aliæ fatuæ, sed eosdem de Ecclesia non esse: idem Dominus docuit, cum dixit, se talem Ecclesiam ædificaturum, aduersus quam portæ inferorum nunquam essent prævalituræ: & Iohannes confirmavit in sua epistola, cum dixit, Exierunt à nobis, sed non erant ex nobis. Hanc credimus esse veram Ecclesiæ militantis descriptionem. Elabet enim manifesta è sacris literis testimonia.

II.

Discrimina inter Triumphantem & Militantem.

Ira, quanquam Triumphans & Militans vna & eadem sit Ecclesia: quantum tamen etiam sit discriminis inter vtramque facile intelligimus. Nam præterquam, quòd hæc Militans ex solis constat hominibus, cum illa beatos quoque angelos habeat annexos, atque præsentis opus etiam hinc habemus prædicatione verbi, sacramentorum administratione, morum disciplina, quæ in cœlo

locum

locum non habent. Ab illa item omnes excluduntur impij & hypocritæ: in hac autem semper cum bonis permixti sunt mali, cum bonis. Et illi quidem fratres cœlestes, tanquam rude donati, de deuictis hostibus triumphant, atque exsultant, præsentés ad Dominum, eumque vident facie ad faciem: nobis autem certandum adhuc est cum carne & sanguine, cum mundo, cum peccato, cum Satana, principe huius mundi: & videmus per speculum in ænigmate, peregrinantes à Domino: illa denique ita vna est semper & eadem, vt neque in partes diuidatur, neque vllis obnoxia sit mutationibus, id quod certè de Militante dici non potest.

III.

*Militantem Ecclesiam ita esse vnā & eandem, eamq;
catholicam: vt non semper tamen eodem se habeat
modo, & in multas distinguatur parti-
culares Ecclesias.*

Agnosimus igitur etsi hæc Militans vna semper fuit & est eaq̃e Catholica Ecclesia, quia semper iam inde à condito orbe & vbique locorum, vnum semper & idem habuit caput, Christum, vniuersos ex omni natione electos, sibi in vnum corpus adglutinantem: eam tamē non semper eodem se habuisse & habere modo: & in multas particulares Ecclesias, tanquam multa, variaq̃; membra, distingui, iuxta varietatem temporum, locorum, populorum. Aliter enim sese habuit in Paradiso terrestri ante peccatum: aliter post peccatum ante diluuium, & inter Patriarchas: aliter sub Lege, & aliter sub Gratia: & aliter tempore Christi inter solos Iudæos, aliter post Christi glorificationem, ex Iudæis & Gentibus per Apostolos collecta, idque non vno in loco, sed diuersis: neque ex vno populo,

pulo, sed ex diuersis & multis: neque easdem semper & vbiq; retinens ceremonias, quibus respectibus dicere solemus, aliam fuisse ante, & aliam post Christum: & illam veteris, hanc autem noui Testamēti Ecclesiam: veterem item & nouum populum vocari solitum fuisse, legimus: aliam item Ecclesiam, quæ Romæ erat, aliam quæ Corinthi, aliam quæ Ephesi, atque ita dereliquis.

IV.

Ex multis particularibus Ecclesijs vnā constare Ecclesiam Catholicam.

Rursus, licet propter multos diuersosq; iam explicatos respectus, multæ etiam ac diuersæ, particularésque semper fuerint & sint Ecclesiæ: agnoscimus tamē, quo ad substantiam, vnā semper & eandem fuisse ex illis omnibus constantē Ecclesiam: eamque Catholicam, & Apostolicam, atque sanctam. Vnam, quia in vnum corpus sub vno capite Christo, per vnum & eundē Spiritum collecta semper fuit, atq; colligitur, vnāque omniū est fides, fideiq; confessio. catholicam: quia in vniuersa extenditur tempora & loca, & ex omnibus personarū populorūmq; generibus constat. Apostolicam: quia fundata est super fundamentū, quod Apostoli iecerunt, Iesum Christum: nititurque Apostolica doctrina, quæ eadem certè fuit etiam Prophetarum, à condito orbe. Sanctam denique: non, quod nullum habeat peccatum, sed, quia cum sic Christo insita, perpetuāq; poenitētia & fide prædita: nulla ei peccata imputantur, sed omnium remissionem consecuta est: quia itē Spiritus Christi sanctificantis & regenerantis, facta est, particeps: quia deniq; iustitia & sanctitas Christi illi imputatur: cuius rei causa, sine vlla quoq; rursus esse dicitur: nempe in Christo capite & sponso suo.

V.

*Particulares Ecclesia quomodo cognosci possint, an sint
vera Ecclesia, nec ne.*

Inde verò agnosci posse credimus singulas particulares Ecclesias, an sint veræ Ecclesiæ in Domino collectæ: vnde etiam Dominus Iesus eas voluit ædificari: ex prædicatione nimirum Euangelij, ex administratione Sacramentorum à CHRISTO institutorum, & ex obseruantia mandatorum eius. Illas igitur Ecclesias pro veris CHRISTI Ecclesijs agnoscimus, in quibus primùm quidem pura Euangelij doctrina prædicatur, auditur, admittitur: atque ita sola admittitur, vt contrariè locus non detur, neque aures. Gregis enim seu ouium Christi vtrumque est proprium: nimirum & audire vocem pastoris sui, & alienorum reijcere: in quibus deinde Sacramenta à Christo instituta, quoad eius ab ipsis fieri potest, legitimè, hoc est, iuxta CHRISTI institutionem administrantur, percipiuntur: ac proinde in quibus Sacramenta ab hominibus excogitata non admittuntur: in quibus denique disciplina CHRISTI locum habet: hoc est, vbi tùm publicè, tùm priuatim admonitionibus, correctionibus, & ad extremum, cum opus est, excommunicationibus, ex caritate curatur, vt mandata CHRISTI seruentur: eoque vt sobriè, iustè, & piè ab omnibus viuatur, ad gloriam Dei, & ad proximæ ædificationem. Vbi enim scelera, & omnis vitæ impuritas publicè obtinet, nec iuxta Christi disciplinam coarguuntur manifesta flagitia: ibi multos quidem bonos & pios viros esse posse, credimus: sed pium & Christianum cœtum esse non credimus: dicēte etiam Domi-

Matt. 28.

19. 20.

Ioh. 10. 4. 5

1 Cor. 11.

20. 26.

Mat. 18. 17

Tit. 1. 8.

Ioh. 13. 35.

Ioh. 15. 35. no. In hoc cognoscent homines, quòd sitis mei discipuli si dilectionem habueritis ad inuicem. Qualis autem dilectio ibi esse potest, vbi non curatur, vt iuxta Christi doctrinam, fratres peccantes corrigantur, resipiscant, Domino lucrifiant, & seruentur?

VI.

Aquali Episcoporum successione demonstrari possit, Ecclesiam aliquam esse Apostolicam.

Ita agnoscimus, à perpetua Episcoporum in aliqua Ecclesia successione, non qualicumque, sed ea, quæ Apostolicæ quoque doctrinæ continuationem secum habeat adiunctam: rectè, Ecclesiam illam Apostolicam esse, demonstrari posse: qualis fuit olim Ecclesia Romana, & Episcoporum eius, ad tempora vsque Irenei, Tertulliani, Cypriani, & aliquot aliorum successio: vt non immeritò ad eam, & ad alios similes, Patres illi prouocare, & hæreticos sui temporis citare soliti fuerint. At verò, sicut Ecclesias illas, in quibus Apostolica doctrina, cum Christiana disciplina, & legitima Sacramentorum administratione, pura retinetur, etiã si ab Apostolis non fuerunt plantatæ, neque perpetuam Episcoporum, iam inde à temporibus Apostolorum, successionem habeant, pro Ecclesijs tamen verè Apostolicis agnoscimus, agnoscendâsque esse, cum Tertulliano & alijs Patribus dicimus: sic contrà, quæ ab Apostolis plantatæ, & irrigatæ fuerint, etiã si maximè possint continuatam, & minimè interruptam Pontificum successionem demonstrare, si tamen vnà cum Episcoporum, ipsius quoq; Christianæ & Apostolicæ doctrinæ continuationem demonstrare nequeãt: eas, Christianas quidem & Apostolicas Ecclesias fuisse, fatebimur, sed nunc pro talibus minimè agnoscere possumus.

firmus. Sicut enim habitus, vt in prouerbio est, non facit Monachum, sed pietas & vitæ sanctitas: sic neq; Episcopi, sed doctrina Christi, Christianaque religio, Ecclesiam faciunt Christianam.

VII.

Non à qualicumque consensu: sed à consensu in doctrina Christi, Ecclesias aliquas veras & Christianas esse, ostendi posse.

Ita etiam intelligimus, non à qualicumque Ecclesiarum inter se consensione euinci posse, illas esse veras Dei Ecclesias, cum & inter Synagogas Iudæorum, & inter cœtus Turcorum, & olim inter conuenticula Arianorum & Donatistarum summa fuerit consensio: sed ab illo duntaxat, qui est in pura Christi doctrina, veraque pietate, consensu, id fieri posse, sentimus. Cum enim Apostolus ait, Obsecro vos, fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt idem loquamini omnes, & non sint inter vos schismata, sed sitis coagmentati eadem mente & sententia: intelligit, in illo Domino Iesu Christo, per cuius nomen id petebat.

1 Cor. I. 10.

VIII.

Non quibusuis dissidijs, quæ in Ecclesijs oriuntur, ipsas tolli Ecclesias.

Sed neque interim ita iniqui sumus: vt inter quas non prorsus de omnibus rebus conuenit, eas propterea Christianas Ecclesias esse, negemus. Sicut enim non omnis consensus constituit Ecclesias: sic neque omnia dissidia tollunt: modò fundamentum, quod est Christus, verus Deus & verus homo, verus & perfectus Seruator, firmum teneatur, eoque in summam doctrinæ Apostolicæ, quæ in Symbolo traditur, consentiatur.

Confirmatio superioris sententia.

Sicut enim reprobi hypocritæ, sua in ecclesijs præsentia, Ecclesias non impediunt, quin veræ maneat Ecclesiæ: sic neque dissidia, quæ in Ecclesijs aut ab impijs excitantur, aut etiam inter ipsos sanctos ex carne vel ignorantia oriuntur, illas extinguere possunt: Apostolo idem docente, cum de ministris verarum Ecclesiarum aurum, argentum, lapides pretiosos: alios verò lignum, stipulas, fœnum: & ad Philippenses, explicata summa Christianæ doctrinæ, & hortatus omnes, vt in ea persistant, quicumque profecerunt, postea subiicit: Quòd si quid aliter sapitis, Deus id quoque reuelabit, modò in eo, in quod peruenimus, permanemus. Ceterò qui, si vbicunq; excitantur dissidia de religione, ibi veras esse Ecclesias, negandum est: neque etiam Corinthij tempore Pauli. fuit Ecclesia Christi: vbi non solùm schismata vigeant, alio dicente, Ego sum Pauli, alio, Ego Cephe, alio, Ego Apollo: verùm etiam mirabiles controuersie de religione exortæ fuerunt: neq; etiam in Galatia: quia in illis Ecclesijs paulò post, quàm à Paulo optimè fuissent constitutæ, statim exorti sunt seductores, & hæreses excitatæ, denique neque in Oriente, neque in Occidente vllæ vnquam dici poterunt fuisse Ecclesiæ: quia nunquam caruerunt contentionibus, non solùm inter Catholicos & hæreticos, è catholicis tamen exortos, verùm etiam inter ipsos pios Patres, (vt abundè docent historia) excitatis: vsque adeò, vt Christiani propter illas dissensiones & sectas, in theatris à gentibus infidelibus derideri soliti fuerint: sicut etiam nunc inter Turcos & Iudæos

Iudæos eandem ob causam ridemur omnes. Sed sicut in primitiua Ecclesia ex illis Christianorum contentionibus non sequebatur, eos igitur non esse populum Dei: sic neque nunc idem è nostris euincere quis meritò potest: vt iam non dicamus, inde potius contrarium cõcludi posse, quia hoc proprium est boni tritici, id est, Euangelij, quo Ecclesiæ colliguntur Christo, vt, vbi illud seminatur, in eodem statim agro ab inimico Satana superseminentur zizania. Neque certè alibi, neque citius auditi fuerunt Simones, Menandri, Ebiones, Cernithi, Valentiniani, & similes pestes: quàm in Ecclesia, & post prædicatum Euangelium Christi. Sed neque Ecclesia hæc præsentis seculi verè militans Ecclesia dici possset: nisi haberet & domi & foris, quibuscum perpetuò pugnandum sit.

X.

Non propter quamuis differentiam in doctrina, vel in ceremonijs: pacem Ecclesiarum esse turbandam, schismata due facienda.

Proinde neque probamus, quòd quis à sua Ecclesia secessionem faciat, pacemque Ecclesiarum turbet & fraternam dilectionem violet: multò minus, vt vna Ecclesia alteram damnet, propter quamuis differentiam in doctrina, aut in ceremonijs, vbi retinetur fundamentum: vt meritò Victor. Romanus Episcopus, olim Ecclesias Asiæ, quòd in quibusdã ritibus ab ipso dissentirent, excommunicaturus, reprehensus fuerit ab Ireneo Lugdunense Episcopo. Neq; enim propter stipulam foenũmine, superædificatum fundamento, vult Apostolus schismata fieri in Ecclesia, Ecclesiã sue damnari: quando neq;

Ecclesia

Cant. 1. 5. *Eph. 5. 27.* *2. 10.* Ecclesia definit esse Ecclesia, & quidem sancta, sponsa que Christi formosa, licet fusca sit, rugasque adhuc & naevos aliquot habeat. Ad summam, quanquam errores & defectus nunquam sunt dissimulandi: in quibuscunque tamen fundamentum, summæque doctrinæ Apostolicæ retinetur, eoque nulla manifesta admittitur idololatria: cum ijs coetibus, tanquam veris Christi Ecclesijs, pacem & communionem colendam esse, sentimus: Tanti facienda est vniō Ecclesiarum.

XI.

Vnitati Ecclesia catholica studendum esse.

Cum igitur ex pluribus & particularibus Ecclesijs, tanquam ex partibus, constet tota illa vna & catholica Ecclesia, quæ adhuc in terris militat: si cum quavis particulari colenda est coniunctio in Domino, multò magis vnitati totius Ecclesiæ catholicæ studendum esse, non ignoramus, nec diffitemur.

XII.

Quid nomine vnitatis Ecclesia Catholica intelligamus.

Nomine autem vnitatis Ecclesiæ catholicæ, intelligimus electorum ac renatorum omnium, vbi cunque terrarum illi sint, cum Christo capite, & inter se in vnum corpus per Spiritum sanctum factam coniunctionem: quam in Symbolo communionem sanctorum vocamus. Nam Apostolus etiam hanc vnitatem describens: docet, Ecclesiam esse corpus, varijs membris constans, cuius caput est Christus, Spiritu suo omnes credentes in vnum nouum hominem condens, viuificans, agens atque seruans. Vnitas igitur corporis, singulorumque membro-

Eph. 1. 22.

1 Cor. 12. 12

Colo. 1. 18.

Eph. 4. 12.

Eph. 2. 15.

Rom. 8. 11.

rum

rum cum capite & inter se, vnitas est Ecclesiæ: quemad-
 modum & Augustinus definiuit contra Donatistas.

T. 7. de vnità.
 Eccl.
 66. 20

XIII.

Vnitatem Ecclesiæ ad summam in eadem fide in Christum, & in caritate erga fratres consistere.

Quia verò ad hanc coniunctionem, conseruandam & fouendam, vtitur Deus tum fide nostra in Christum, per verbum Euangelij, perque etiam Sacramenta, in animis nostris excitata: tum nostra caritate, eiusque officijs erga proximum: imò verò etiam, quia hæc manifesta sunt veræ communionis sanctorum, & coniunctionis cum Christo, testimonia: idcirco confitemur in summa, vnitatem Ecclesiæ catholicæ. in vnitatem fidei, & in vinculo dilectionis fraternæ consistere: hoc est, vt eandem doctrinam, quam Prophetæ & Apostoli scriptam nobis reliquerunt, vera fide amplectamur omnes, & puram putam publice profiteamur: sacramenta eadem, quæ Christo instituit, sincera & sola retineamus: disciplinam à Christo institutam & mandatam, in qua fraterna dilectio exercetur, & salus fratris peccantis queritur, non negligamus: vt denique nos mutuò diligamus, officiaque caritatis exerceamus.

XIV.

Confirmatio superioris sententiæ.

Quibus enim rebus diuersi populi in vnum colliguntur corpus: iisdem etiam eos vnitos conseruari, & in vnum magis ac magis coalescere credimus. Cùm itaque Ecclesiæ collectio non fiat, & conseruetur propriè ceremonijs, sed Spiritu sancto, sed verbo, sed fide, sed carita-

te, sed obseruantia mandatorum Dei: iisdem quoq; vnitatem eius retineri & foueri, non dubitamus: cum Apostolus quoque ad Ephesios, vbi de vnitatem Ecclesiæ agit, Eph. 4. 2. eam in hisce rebus consistere doceat, nulla ceremoniarum facta mentione. & 6.

XV.

Vnitatem in iisdem ceremonijs, etsi non vbique & semper expedit: vbi tamen obrinet, ibi turbandam non esse.

Interim non negamus, quin vnitatis in ipsis etiam ceremonijs & ritibus cuiusque Ecclesiæ, quo ad eius fieri per conscientiam potest, retinenda sit atque colenda. Duo enim rerum genera sunt, in quibus vnitatis Ecclesiæ esse potest: quæ in verbo Dei traditæ sunt: & quæ verbo non sunt expressæ, quales sunt externi multi ritus, & ceremoniæ Ecclesiasticæ. In illis vnitatem vbique & semper necessariam esse, credimus: in his autem, etsi non est per se necessaria, sed pro diuersitate locorum, & pro diuersa temporis ratione, vtile est, diuersos habere ritus: vbi tamen certi aliquid de hisce rebus ad ædificationem Ecclesiæ institutum est atque receptum, ibi vnitatem quoque in huiuscemodi ritibus cuique retinendam esse, & ordines Ecclesiasticos non esse turbandos, sentimus: *1 Co. 14. 40* iuxta regulam Apostoli, Omnia in Ecclesia ordine, decenter & ad ædificationem fieri debere: quibus de rebus *Episto. 118. & 119.* duas etiam Augustini Epistolæ ad Ianuarium scriptas, vehementer probamus, atque amplectimur.

XVI.

Conclusio de vnitatem Ecclesiæ.

Cum igitur duplex sit Ecclesiastica vnitas, vna essentialis, eoque per se, vbique & semper necessaria, ac proinde propria Ecclesiæ Catholicæ: altera accidentaria, & pro ratione locorum ac temporum mutabilis, eoque particularium Ecclesiarum propria: credimus, nemini licere, ab illa priore, vilo tempore, vllisue de causis, secessionem facere, quòd hoc nihil aliud sit, quàm deficere à CHRISTO, & à Deo, Spirituique sancto renuntiare, & sese à toto corpore CHRISTI separare, quæ omnino vera est & execrabilis ἀποστασία: alteram verò deferere, ad priorem redeundi, illamque retinendi causa, non solum licere, sed etiam necessarium esse cuique, persuasum habemus: multò verò magis, si etiam ritus illi & ceremoniæ, in quibus erat vnitas, varijs contaminatæ sint superstitionibus: maximè autem, si etiam Sacramenta, à Christo instituta, sint adulterata, penitusque antiquata, ita vt bona conscientia illis participare non possis: quid verò, si etiam cœlestis veritas ab illis exsulet, & eius loco prædicentur ac defendantur doctrinæ dæmoniorum? Quid si etiam ne mutus quidem ibi consistere possis. sed, aut veritatem Dei abnegare, mendacis verò diabolicis subscribere, aut vitam profundere & sanguinem, cogaris?

XVII.

Qui ab Ecclesia Romana defecit, non propterea cum vnitatem Ecclesiæ, abruptisse, & à corpore Christi discessisse.

Quòd igitur accusemur ἀποστασίας à Catholica & Apostolica Christi Ecclesia, illiusque vnitatem abruptisse dicamur, quia cum cæteribus Romanæ Ecclesiæ impijs

superstitionibus & idololatricis cultibus, communicare amplius nolimus: sed veterem doctrinam, cultum & disciplinam per veros Christi seruos, Dei beneficio reuocatum, sequi malimus: protestamur coram Deo & Angelis eius, totaque in finem vsq; mundi Ecclesia, insignem iniuriam non solum nobis, sed etiam Spiritui sancto, totiq; veteri Ecclesiæ fieri: cum nihil hac in parte fecerimus, aut faciamus, quod facere à Spiritu sancto iussi, & à Patribus docti, atque etiam à Pontificijs ipsis admoniti, non fuerimus.

XVIII.

Confirmatio superioris sententia.

1 Cor. 5. 11.

2 Corin. 6.

14. & c.

Tit. 3. 10.

Rom. 16. 17

C. 24. q. 1.

c. 24. & c.

26. & q. 3.

c. 9.

C. 24. q. 1.

c. 9.

Dominus enim in primis cauet, ne cum idololatrijs, & pertinacibus apostatis, atq; hæreticis, in ipsorum idololatrijs, & hæresibus communionem habeamus. Nec secus docuerunt Patres (quemadmodum vel in ipso decreto testes adducuntur) quàm, non solum, si quis homo, sed etiam, si qua sit Ecclesia, quæ fidem respuat, nec Apostolicæ prædicationis fundamenta possideat, inque doctrina Christi non permaneat: eam esse deserendam. Neque aliam ob causam à veteribus Patribus celebrata semper fuit, quæ tum temporis florebat, Romana Ecclesia, & ea sancta, materque Ecclesiarum vocabatur: nisi quia doctrinam ab Apostolis acceptam, alijs plerisque ab ea deficientibus, constanter retinebat. Nunc autem, qualis sit eius doctrina, qualisue cultus, & quantum à veteri, multis in rebus defecerit: satis superque notum est. Proinde denuò protestamur, nos ab Ecclesia præsentis Romana, discessionem non fecisse, nisi verbo Dei coactos, atq; vt Deo, id mandanti, obtemperaremus: eoque ne in ἀνομοσύνη ab Ecclesia Catholica & Apostolica, amplius

plius permaneremus, sed ad eam tandem aliquando rediremus, ab huius corruptissimæ Romanæ idololatrijs discedendum esse, omnino iudicauimus.

XIX.

*Ab Ecclesia Romana nos non simpliciter discessisse:
sed uariè*

Non enim ab Ecclesia Romana simpliciter & in omnibus defecimus: sed in illis duntaxat rebus, in quibus ipsa defecit ab Apostolica, atque adeo à se ipsa, veteri & pura Ecclesia: neque alio discessimus animo, quàm vt, si correctæ, ad priorem Ecclesiæ formam redeat, nos quoque ad illam reuertamur, & communionem cum illa, in suis porrò coetibus habeamus. Quod vt tandem fiat, toto animo Dominum Iesum precamur. Quid enim pio cuiq; optatus: quàm vt ubi per baptismum renati sumus, ibi etiam in finem vsque uiuamus? modò in Domino.

Ego Hier. Zanchius, cum tota mea familia, testatum hoc volo toti Ecclesiæ Christi, in omnem æternitatem.

XX.

Catholicam quidem Ecclesiam errare totam non permitti: singulas uerò particulares errare posse:

Credimus uerò, & agnoscimus, Ecclesiam hanc Catholicam, qualem supra descripsimus, ita regi à Spiritu Christi, vt eam totam simul errare nunquam sinat: quia semper in aliquibus pijs seruat lucem veritatis, & per eorum ministerium puram retinet in finem vsque mundi, & ad posteros propagat. Quò pertinere non dubitamus, quod Paulus dixit, Ecclesiam columnam esse & fixam. 1 Tim. 3. 15.

mamentum veritatis, quia extra Ecclesiam nulla est veritas, in Ecclesia autem perpetuò seruatur: cum semper aliquis coetus, magnus vel paruus, reperiatur, in quo resonet verbum veritatis. Ceterùm de particularibus quibúque Ecclesijs, quæ semper mixtæ sunt bonis & malis, longè aliam esse rationem, didicimus. Primùm enim, In his coetibus aut purum Dei verbum prædicatur: aut cum ipso, mendacia etiam docentur. Nam ubi planè nullum est verbi ministerium, ibi Ecclesiam nullam agnoscimus. Si itaque vnà cum veritate, falsa etiam dogmata doceantur: quomodo coetus ille errare non posse dicendus fuerit, cum manifestè erret? Si autem purum Dei verbum doceatur, hypocritæ certè reprobis, qui non credunt, semper errant, cum veritatis lucem reiciant, & in tenebris ambulent, horum autem semper maior ferè ubique numerus est: pios verò, licet nunquam à Christo ita sinantur errare, vt in errore perseuerent, & pereant: dicente eodem Christo, Electos ne per miracula quidem & prodigia Antichristi seduci posse, nempe in finem vsque, ad exitium: errare tamen posse, tum singulos seorsum, tum multos simul coactos, idque non solum in moribus, sed etiam in doctrina fidei, historiarum tam sacrarum, quàm Ecclesiasticarum, & quæ contigerunt pijs etiam & sanctis Episcopis, eorumque Ecclesijs in Oriente & Occidente, manifestissimè docent.

Matt. 24.
24.

Gal. 2. 11.
&c.

1 Cor. 1. 11.
&c.

Galat. 1. 6.
&c.

XXI.

Confirmatio superioris sententia.

Petrus certè errauit Antiochiæ, & multi in Corinthiaca, & quàm plurimi in Ecclesijs Galatiarum, seducti à Pseudopostolis, turpissimè errarunt: quanquam non ita mul-

ita multò post ab erroribus per Apostolum reuocati fuerunt. Dauid quoque docet, ipsas etiam oues Christi errare posse, cum dixit, Erraui sicut ouis, quæ perijt. Et quorsum ministerium verbi in Ecclesia, pijs, omnibus necessarium: si errare non possint? Cum singuli igitur etiam pij in aliqua particulari Ecclesia, eaque vera & pura, sæpe errarint. & subinde errent: hypocritæ verò nunquam vera fide donentur, qua rectè sapiant: quomodo de vlla particulari Ecclesia dici potest, eam errare non posse? Id, verò multò minus affirmare queas de illis, à quibus exultat veritas, & in quibus obtinent mendacia, ipsaque iniquitas, & Cimmeriæ tenebræ. Certè, quæ tales sunt, veræ Christi Ecclesiæ esse non possunt: si Ecclesia est columna & firmamentum veritatis: Itaque concludimus, vnumquemque particularem gregem, & singulas eius oues, eatenus errare non posse, quatenus ductæ à Spiritu sancto, vocem sui pastoris, CHRISTI, audiunt solam: simulac verò desinunt hunc audire, & aliorum vocibus aures præbent, statim eas non posse aliud, quàm errare. Quia verò, in summa etiam omnium Ecclesiarum dissipatione aliquos sibi seruat Deus, quos retinet in veritate, & per quorum ministerium illam denuò propagare vult in finem vsque mundi: idcirco confitemur, nunquam totam simul Catholicam Ecclesiam errare permitti.

Ps. 119. 176.

1 Tim. 3. 15.

Ioha. 10. 5.

27.

XXII.

Extra Ecclesiam Catholicam nullam esse salutem.

Hinc etiam consequenter intelligimus, & credimus, hanc Ecclesiam Catholicam ita solam esse sanctam, & seruari: vt extra eam nulla sit sanctitas, nulla salus: cum

cum etiam in hac sola ita fulgeat veritas, sine qua salus nemini contingit, vt extra eam nulla sit: & cum deniq; nō nisi corpus Christi seruari possit. Nemo enim ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo: totus scilicet Filius hominis, cum toto suo corpore, quod est Ecclesia: vt non immeritò Petrus Ecclesiam comparauerit arcæ Noæ, in qua sola seruatum fuit humanum genus, & extra quam quicumque reperti fuerunt, aquis diluuij perijisse leguntur. Sed quod de tota Ecclesia, tanquam certissimum, confitemur: hoc de singulis particularibus concedere nequimus: nempe, vt dicamus, in sola Ecclesia hac vel illa, Romana vel Constantinopolitana, veritatem & salutem vigere: ita vt extra eam nulla sit salus: ac proinde ab illa discedi nō posse, quin deseratur veritas, salus, Christus. Potest enim Ecclesia aliqua ita esse comparata: vt nisi ab illius communionē discedas, partem & communionem cum catholica, & cum capite eius, habere nequeas.

XXIII.

Ecclesiam Catholicam non esse certis personis aut locis alligatam.

Confitemur insuper, Ecclesiam hanc Catholicam, quia catholica est, idcirco nullis certis locis, aut personis, & gentibus alligatam esse: vt, si quis velit de hac Ecclesia esse, huic vel Romam, vel V Vittebergam sese conferre, aut ab illarum Ecclesiarum, Pontificum, & Ministrorum autoritate pendere, necessum sit: quando vbiq; locorum Christus est, & vbiq; verbum audiri, symbolo Baptismatis obsignari, præcepta Christi seruari, & communicatio cum Sanctis omnibus haberi potest. Vbiunque autem hæc locum habent, ibi Ecclesia est: vt merito da-

mnati fuerint Donatistæ, quòd in Africa tantùm, & quidem non in tota, sed in quadam duntaxat eius parte, ubi nimirum ipsi habitant, Ecclesiam Christi concluderint, ibique tantùm esse, docuerint: nec minus immeritò damnandi illi sint, qui nullas exterorum Ecclesias pro veris Ecclesijs habent. sed eas duntaxat, quæ ex suæ gentis hominibus constant.

XXIV.

Ecclesiam Catholicam, partim visibilem esse, partim etiam inuisibilem.

Credimus denique, Ecclesiam hanc partim esse reuera visibilem, partim etiam inuisibilem, sed diuersis respectibus: visibilem quidem, quatenus constat ex hominibus, verbum Dei visibiliter tractantibus & audientibus, Sacramenta administrantibus & percipientibus, Deum non solum priuatim, sed etiam publicè inuocantibus, officia denique caritatis erga proximum exercentibus, & tota vita sua Deum glorificantibus: quæ certè præstari non possunt, quin sensibus percipiantur. Ac si plane inuisibilis esset: discerni à synagogis impiorum quì possent? Rursus, Inuisibilem etiam esse dicimus: primùm, quia, mixtos cum habeat per multos hypocritas, externa omnia, quæ & electi, præstantes: quinam sint electi, (ex his autem solis constat Ecclesia) certò à nobis cognosci non potest, sed à solo Deo, iuxta illud, Nouit Dominus, 2 Ti. 2. 19. (solus) qui sint sui: quo pertinet & illud Apostoli, Non, Rom. 2. 28. qui in manifesto Iudæus est, is Iudæus est: sed qui in occulto. Deinde, quia, ad externam etiam faciem quod attinet, cum semper calamitatibus preatur in mundo Ecclesia: nonnunquam ita imminuitur fides Christi profitentium numerus, & in eas angustias Christianæ Eccle-

siæ omnes rediguntur, vt nulla planè amplius superesse
 videatur: nempe, cum nullus amplius appareat publi-
 cus coetus, in quo nomen Dei inuocetur: quemadmo-
 dum sæpe contigisse, tum sacræ, tum Ecclesiasticæ histo-
 riæ luculentissimè & copiosissimè docent: cum tamen
 certum sit Deum semper aliquam sibi Ecclesiam in terris
 seruare: dicente Domino, Et portæ inferorum non præ-
 ualebunt aduersus eam: Item, Ecce ego vobiscum sum
 vsq; ad consummationem seculi: id quod & nos in Sym-
 bolò cum tota Ecclesia confitemur, dicentes, Credo san-
 ctam Ecclesiam Catholicam, ab initio scilicet, semper
 fuisse, esse, & futuram esse in finem vsque mundi, in ipsis
 etiam terris. Propriè enim semper credimus, quæ non
 semper videmus. Hæc nostra est, de Ecclesia Militante
 confessio: Quid sit: Quid à triumphante differat: Quàm
 sæpe à se diuersa: Quomodo ex multis particularibus vna
 cõstet Catholica: Quibus notis vera à falsis discerni que-
 rat: Qualis Episcoporũ successio: qualisue consensus ve-
 ram demonstrat Ecclesiam: Quod non propter quamuis
 differentiam in ipsa etiam doctrina vnitas Ecclesiæ sit abe-
 rumpenda: Quid nomine vnitatis Ecclesiasticæ intelli-
 gendum sit: & quibus in rebus consistat: quanti item sit
 facienda: Quatenus etiam errare possit, & quatenus non
 possit: & quomodo extra Ecclesiam nulla sit salus: &
 denique quatenus visibilis sit & quatenus in-
 visibilis. Restat, vt nunc de eius gu-
 bernaatione dicamus.

DE ECCLESIAE MILITAN-
tis gubernatione, deque ministe-
rio Ecclesiastico.

I.

Ecclesiam à Christo gubernari.

Credimus, sicut per Christum omnia facta sunt, *Colo. 1. 17.*
consistunt, reguntur: sic ab eodem, tanquam Ecclesiæ
autore, rege, capite, Ecclesiam ipsam, quæ est regnum &
corpus ipsius, peculiari ratione, quàm reliqua omnia, *Eph. 1. 23.*
gubernari: dicente Angelo de Christo, & regnabit in do-
Luc. 1. 33.
mo Iacob in æternum: & Apostolo, Eum, vt Filium,
Heb. 3. 6.
domui suæ præesse, hanc verò domum nos esse, id est, Ec-
clesiam: & alibi, Eum esse caput Ecclesiæ, & dare salu-
Eph. 5. 18.
tem corpori.

II.

*Christum administrare Ecclesiam partim per seipsum, par-
tim cooperarijs sibi assumtis.*

Duplicem autem nouimus gubernationem, qua
Christus suam regit Ecclesiam: vnã, qua ipse per sese
& per suum Spiritum, sine vllò hominum ministerio
internè in animis credentium regnat, operaturque & *Phil. 2. 13.*
velle & perficere, ad eòque omnia in omnibus: nosque *Eph. 1. 28.*
agit ad bonum, & tuetur à malo contra Satanam, mun-
dum, hostes omnes. Alteram, qua ita ipse administrat
Ecclesiam: vt aliorum quoque, cum Angelorum, tum
maximè hominum opera & ministerio, ad salutem Ec-
clesiæ vtinon deditur: de Angelis dicente Apostolo,

Heb. 1. 14. Eos esse administratorios Spiritus, in ministerium missos propterea, qui hæreditatem capiunt salutis: de hominibus verò eodem dicente, *Ministri Dei sumus, per quos credidistis.* Quemadmodum enim caput in homine ita per se, vi mentis, quæ maximè in ipso viget & operatur, totum regit corpus, vt tamen singulorum etiam membrorum opera ad totius corporis salutem vtatur: sic & Christus, caput Ecclesiæ, in eius gubernatione se gerit, idque non sua ipsius causa, aut quod opus habeat ministerio nostro, sed propter nostram necessitatem, multiplicemque vtilitatem, atque etiam honorem facit.

III.

Discrimen inter ministerium Angelorum & hominum.

Interim agnoscimus discrimen inter ministerium Angelorum & hominum: quòd illi neque ad docendum in Ecclesia, neque ad sacramenta administranda, sed ad alia officia facienda, eaque ferè inuisibilia, & quòd non etiam semper aut ordinariè, neque ad omnes, sed quando & ad quos visum fuerit Domino, mittantur: hominum verò ministerium & conspicuum est, & perpetuum, atque ad omnes pertinet.

IV.

Consultissimè fieri, quòd Angeli non doceant in Ecclesia, sed homines.

Consultissimè autem & sapientissimè fieri à Deo intelligimus, quòd non per Angelos, sed per homines doceat in Ecclesia Christus: tum quia libentius finimus nos à nostri similibus familiariter institui, quàm à longè dissimilis naturæ spiritibus, cum insolita maiestate, doceri:

tum quia facilius à Satana, mentiente se missum esse à Deo, seque in Angelum lucis transfigurante, decipi possemus: quæ etiam duæ causæ sunt, nostro quidem iudicio non postremæ, cur Filius Dei facturus officium Doctoris in Ecclesia, fieri voluit homo, & frater noster, ac familiaris, per quæ omnia similis, excepto peccato: quò illud Heb. 4. 14 pertinet, Annuntiabo nomen tuum fratribus meis, in Heb. 2. 12 medio Ecclesiæ laudabo te: & illud, Nouissimè locutus Hebr. 1. 1 est nobis in Filio, nempe, iam homine factò, & familiariter in Ecclesia agente.

V.

Hominum duo potissimum esse genera, quorum ministerio ad Ecclesiæ gubernationem & protectionem vtitur Christus.

Etsi verò nullum est in toto hoc magno Ecclesiæ corpore membrum, quo Christus ad aliquam aliorum membrorum, eoque & ad totius corporis vtilitatem, 1 Cor. 12. 7 quemadmodum Paulus docet, non vtratur: duo interim præcipua fatemur esse hominum genera, quorum opera ac ministerio ad Ecclesiæ gubernationem & conseruationem vti solet: Doctores scilicet in primis, aliòsq; verbi, sacramentorum, aliarumque rerum Ecclesiasticarum ministros: & deinde pios Principes ac Magistratus, quorum tamen ministeria non confundimus, sed non solum distincta, verum etiã diuersissima esse, agnoscimus: inter quas differentiæ ea quoque non est postrema, quod Doctorum quidem semper necessarium est Ecclesiæ ministeriũ, Magistratum autẽ politicorum non ita, quando illis carere nunquam potuit, istis autem sæpè caruit, & carere potest Ecclesiæ.

VI.

*In quibus potissimum rebus versetur ministerium
Ecclesiasticum-*

Quemadmodum verò summa pietatis Christianæ tribus in rebus consistit, in fide in Christum: in perpetua poenitentia, hoc est, in nostræ carnis, nostrorumq; vitiorum mortificatione, ac Spiritus viuificatione: & denique in caritate erga proximum: sic etiam, tres præcipuas Ecclesiastici ministerij partes esse, nouimus. Primum, docere, verbúmq; Euangelij prædicare, ac simul etiam sacramenta administrare, & publica sacrificia laudis Deo offerre, per Iesum Christum: Deinde, inuigilare regi, cuiusq; mores obseruare, vitijs corrigendis incumbere, & curare vt quisque, tanquam verus sacerdos, seipsum offerat Deo, hostiam viuam, sanctam, Deo placentem: & denique curam pauperum suscipere, ac, ne quid cuiquam desit, diligenter operam dare.

Rom. 12. 1.

VII.

*Iuxta tres ministerij Ecclesiastici partes, tres etiam
ministeriorum Ecclesiasticorum ordines
constitui.*

Ita, iuxta has tres ministerij Ecclesiastici, de quibus modò diximus, partes, videmus etiam, in sacris literis institutos fuisse à Domino tres cum primis Ministeriorum Ecclesiasticorum ordines: quorum primus in ijs potissimum versatur, quæ ad fidem in Christum excitandam & fouendam pertinent: quales sunt Doctores, Pastoresque, qui administrant Verbum & Sacramenta in cœtu fidelium: alter in ijs, quæ peculiariter ad poenitentiam in fratribus excitandam instituta sunt; quales sunt Presbyteri,

Censu-

Censores morum, qui curam disciplinæ suscipiunt, atq; ut quisq; Christianè & sanctè viuat, ad gloriam Dei, & ad Ecclesiæ ædificationem, quanta possunt diligentia, curant: de quibus cum alibi Apostolus, tum maximè ad Timotheum: sic locum illum explicante Ambrosio, & optimis quibûsq; interpretibus: tertiùs verò ea præcipuè tractat, quæ caritatis propria esse videntur: vt, curam pauperum suscipere & ægrotorum, quales sunt Diaconi, de quibus Act. 6. & alibi sæpe apud Paulum.

1 Tim. 3. 17
Vers. 5.
Rom. 16. 2.
1 Tim. 3. 8.
12.
Philip. 1. 4

VIII.

Ministrorum alios esse ordinarios & perpetuos: alios extra ordinem, & ad tempus vocari.

Ministrorum porrò Ecclesiasticorum, eorû præsertim, qui verbum prædicare debent, totiùsq; Ecclesiæ curam suscipere, duo nouimus cum primis esse genera: vnũ eorû, quos sibi Dominus Iesus ordinariè assumit cooperarios, in colligenda, docenda, regendâq; sua Ecclesia: ac proinde, quos etiã perpetuos in hoc vult esse officio, qui & Ordinarij ministri vocari solent: quales fuerunt in Ecclesia vereris Testamenti Pontifices ac Leuitæ, & in nouo Testamento Doctores sunt & Pastores. Alterum est eorum, quos idem Dominus extra ordinem excitat, vocat, mittitq; in Ecclesiã: vt ordinarij; suum negligentibus officiũ, Ecclesiãmq; perdentibus, ipsi & illos redigant in ordinem, & Ecclesiã ad pristinũ statum reuocent atq; seruent: quales fuerũt in veteri Testamento Prophetæ, ex alijs etiam, præter Leuiticam, tribubus, excitati: & quales in nouo fuerunt Apostoli, Prophetæ, & Euangelistæ, quos Dominus peculiariter sibi delegit, vt, cum iam omnia vbiq; locorum essent perdita, tam inter Israelitas, quã inter gentes, per horum ministerium sibi Ecclesias vbiq; collige-

colligeret, institueret, seruaret. In horum etiam, extra ordinem vocatorum numero, multos nostro tempore heroicis, fortésque viros, & veros Dei seruos, collocare non dubitamus: qui rebus iam desperatis, à Spiritu Christi excitati fuerunt, vt sese Catholicæ Apostasiæ opponerent: & pristinam doctrinam, cultum, disciplinam, in Ecclesiam quasi postliminio reuocarent: idque inuitis, frendentibus, renitentibusque ordinarijs Episcopis, Regibus, potentissimisque Principibus, totóque mundo, sed frustra.

IX.

Quinque tantum ordines ministrorum verbi à Christo fuisse constitutos.

Plures autem ministrorum verbi ordines, à Christo in Ecclesia institutos, non agnoscimus, quam quos Apostolus in Epistola ad Ephesios expressit: Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Pastores, Doctores: quorum tres priores nullis certis locis addictos esse voluit, sed modò híc, modò illic, aut Ecclesias sibi colligere & plantare, quemadmodum fecerunt Apostoli: aut ab Apostolis plantatas irrigare, fouere & confirmare, vti Prophetæ fecerunt & Euangelistæ: quos propterea etiam non oportuit esse perpetuos: duos verò posteriores voluit certis Ecclesijs regendis & conseruandis consecrari, Pastores nimirum & Doctores, idque in finem vsque mundi: quos Tit. 1. 7. idè etiam ordinarios & perpetuos ministros appellare solemus. Nam, quòd mentionem sæpe faciunt Apostoli Episcoporum, Presbyterorù, & Catechistarù, ea res nos vos ministrorù verbi ordines non constituit: quoniã qui Pastores, ijdem etiam nomine Episcoporum semper, sæpe verò nomine Presbyterorum significabantur: quin & Apostolus

Act. 20. 28.

Philip. 1. 1.

1 Tim. 3. 2.

Tit. 1. 7.

1 Pet. 2. 25.

1 Pet. 5. 10.

Act. 14. 23.

Tit. 1. 15.

Iaco. 5. 14.

Hebr. 6. 10.

Apostolus Petrus sese vocat presbyterum: Catechista- ^{1 Pet. 5. 10}
rum autem officium facere soliti fuerunt, non solum Pa-
stores & Doctores, verum etiam Apostoli ipsi & Euan-
gelistæ,

X.

*Patres à nobis non improbari, quòd plures addiderint
ministerum ordines.*

Ceterum, (vt illis ommissis, quorum ministeriũ tem-
porarium esse debuit, & quos extra ordinem nonnun-
quam vocari, diximus, de ordinarijs tantum & perpetuis
verbi dicamus:) tametsi horum duos tantum ordines à
Christo datos fuisse Ecclesiæ, apud Apostolum legimus, ^{Eph. 4. 11}
Pastorum scilicet, vt dictum est, & Doctorum, quorum
hi tantum docebant, illi verò Sacramenta etiam admi-
nistrabant, disciplinæ præerant, & Ecclesiam regebant:
Interea tamen non improbamus Patres, quòd iuxta va-
riam, tum verbi dispensandi, tum regendæ Ecclesiæ ra-
tionem, varios quoque ordines ministrorum multiplica-
rint: quando id eis liberum fuit, sicut & nobis: & quando
constat, id ab illis fuisse factum honestis de causis, ad or-
dinem, ad decorum, & ad ædificationem Ecclesiæ, pro eo
tempore, pertinentibus,

XI.

*Confirmatio eiusdem sententia, cum explicatione aliquorũ
ordinum Ecclesiasticorum in primitiua
Ecclesia:*

Nouimus enim, Deum nostrum Deum esse ordinis,
non confusionis: & Ecclesiam seruari ordine, per diuitem
^{et regem}: qua de causa multos etiam & diuersos, non so-
lum olim in Israële, verum etiam post in Ecclesia, exclu-

daïs & gentibus collecta, ministrorum ordines instituit & eandem etiam ob causam liberum reliquit Ecclesijs, vt plures adderent, vel non adderent, modò id ad ædificationem fieret. Ergò quòd, cum prius omnes verbi ministri, tùm Pastores, tùm Episcopi, tùm Presbyteri ex æquo appellarentur, æqualis etiam cum essent autoritatis, postea vnus cœperit alijs omnibus præfici collegis, quanquam non vt Dominus, sed tãquam Rector in Academia reliquis collegis, & huic inprimis cura totius Ecclesiæ commissa fuerit, eòque & κατ' ἐξοχλὸν quandam is solus Episcopi & Pastoris nomine appellari consueuerit, reliquis Symmystis nomine Presbyterorum contentis, ita vt in vnaquaque ciuitate vnus tantùm cœperit esse Episcopus, & multi presbyteri: hoc minimè improbari posse iudicamus. Quod de re, Hieronymi, cum alibi, tùm in Epistola ad Euagrium, & in commentarijs Epistolæ ad Titum cap. 10. narratio & sententia nobis probatur, dicentis: totum hoc magis ex consuetudine, quàm ex Dominicæ dispositionis veritate profectum esse: vt dissensionum plantaria tollerentur & schismatum. Hac sanè ratione quæ etiam de Archiepiscopis, imò & de quatuor Patriarchis, ante ipsum etiam Concilium Nicenum, creatis, constituta fuerunt, excusari, defendique posse, sentimus: quanquam omnia successu porrò temporis ad summam tyrannidem atque ambitionem deducta fuerunt. Quæ causa est, cur, quòd propius acceditur, in ijs etiam ordinibus ministrorum, ad simplicitatem Apostolicam: eò magis etiam nobis probetur: atque, vt vbique accedatur, dandam esse operam, iudicemus.

XII.

Vnum, tanquam caput, toti Ecclesiæ præfici nullo modo posse.

Ceterum,

Ceterum, quod vnus, tanquam caput, omnibus, per vniuersum terrarum orbē, Ecclesijs præfici, iusque & plenitudinem, vt vocant, potestatis in omnes habere debeat: illud demum non solum non possumus probare, sed contra non possumus non execrari: multò verò magis, si illud sibi iure diuino deberi, contendat.

Et amplectimur dictum Gregorij primi ad Mauriciū Imperatorem: Qui se vniuersalem Sacerdotem vocat, aut vocari desiderat: hunc contra statuta Euangelica, & contra Canonum decreta, nomen sibi vsurpare: & præcurrere Antichristum. *

Lib. 4. Regist. ep. 21.
& lib. 6. epi. 30.

XIII.

Non quemuis, sed eum tantum, qui à Christo mittitur, ad ministerium esse admittendum.

Credimus etiam, ad veram, salutarēque, Ecclesię gubernationē pertinere: vt non quisque, vel sese obtrudens, vel ab alijs missus, ad ministeriū admittatur: sed vt, qui ministerio functurus est, de eo prius cognoscatur, an à Deo, seu à capite Ecclesię, Christo, ad Ecclesiasticā functionem vocetur ac mittatur, nec ne: & deinde, ab ipsa Ecclesia, legitima ratione eligatur & ordinetur, dicente Apostolo, *Hebr. 5. 2.* Nemo sibi assumit hunc honorem, sed qui vocatur à Deo, sicut Aharon, &c.

XIV.

Quinam à Christo ad ministerium vocentur.

Credimus autem, eos à Christo ad ministerium vocari, quos ipse ad illud obeundum idoneos fecit: illos autem esse idoneos factos, quos præter voluntatem regni Dei promouendi, & sancta vita Deum glorificandi, sanę etiam doctrinę cognitione, eamque populis ad salutem

proponendi facultate donauit : quemadmodum Apostolus cum alibi, tum ad Timotheum & ad Titum docuit. Quos enim eligit ac vocat ad aliquam functionem Deus: eos etiam donis ad eandem necessarijs ornat: cum re ipsa magis, quam verbis nos vocet. Ac proinde, qui non tenent sanam Euangelij doctrinam, neque eam populos docent, sed potius contrariam: eos, siue sua sponte currant, siue ab hominibus, ordinariam etiam mittendi auctoritatem habentibus, missi veniant: pro ministris tamen, à Christo vocatis, minimè agnoscimus: ac propterea neque etiam audiendos esse, sentimus: dicente Iohanne: Si quis venit ad vos, (nempe, siue sponte, siue missus à quibusuis hominibus) & non adfert hanc doctrinam, nolite eum recipere, nec Aue ei dixeritis: Deo quoque apud Ieremiam, quoniam à se mittantur, & qui non mittantur Prophetæ, his verbis describente, Currebant, & ego non mittebam eos: prophetabant, & ego non loquebar ad eos. Prius enim membrum posteriori explicans, docuit, eos à se non mitti, qui non loquuntur ex ore Dei: & contrà, qui verbum Dei adferunt, eos à se mitti. Et rationem huiusce rei non ignoramus. Cum enim ministri mittantur à Deo ad ædificationem Ecclesiæ, humanis autem doctrinis potius euertatur, & solo Dei verbo ædificetur: certè à Deo non mittuntur, qui verbum non adferunt Dei.

XV.

Christum bisariam vocare homines ad ministerium.

Cum verò omnes veri ministri à Christo vocentur credimus, eum vocare homines ad ministerium duplici ratione: nempe, aut immediatè per se solum: aut mediata

diatè per ipso etiam homines, id est, per Ecclesiam, eòq; Galat. 1. 1.
non minus vnos, quàm alteros, esse audiendos, & pro ve-
ris Dei ministris habendos.

XVI.

*Quos mittit per se solum Christus: hos, quomodo à se missos
esse declarat Ecclesia.*

Cum verò Christus, quos ipse vocat, eos etiam, o-
mnes idoneos faciendo, à se mitti declarat: tum maximè
id præstat in ijs, quos per se immediatè, pèrque suum Spi-
ritum, & extra ordinem vocat ac mittit. Eos enim pecu-
liaribus & excellentibus donis, atque in primis magna
Spiritus sancti copia: ardenti zelo gloriæ Dei: singulari
verbi Dei, quod adferunt, cognitione: vtilique & perspi-
cua docendi ratione: ad eòque & felici successu laborum
suorum liberaliter donare solitus est: quò & Ecclesias ci-
tius atque efficacius ad pristinam, hoc est, ad Apostoli-
cam formam reuocent: & Ecclesijs faciliùs certiusque
legitima diuinàque ipsorum vocatio innotescat. Omnes
enim, quos Christus dat Ecclesijs ministros, ad earum æ-
dificationem dat: vt facilè hinc concludere liceat, quo- Eph. 4. 12.
rum opera ædificari Ecclesias videmus: eos à Christo vo-
catos fuisse, eorùmque ministerium diuinum esse atque
legitimum.

XVII.

*Quos extra ordinem, & per se ipsum mittit Christus mi-
nistros: horum vocationem non semper miracu-
lis confirmari, aut, vt confirmetur,
opus habere.*

Neque enim credimus, ad huius generis ministro-
rum vocationem, ministeriùmque confirmandum semper

opuseffe miraculis: cum neque omnium Prophetarum
missionem miraculis fuisse confirmatam, legamus: sed
Spiritu duntaxat Dei, & zelo gloriæ eius, quo flagrabant,
& veritate in primis verbi diuini, quod non sine sanctorū,
id est, electorum in Ecclesia, instauratione prædicabant:
quando contra nonnulli etiam Pseudoprophetæ signa &
portenta ediderunt: id quod & de Antichristo futurum
2 The. 2. 9. prædixit Apostolus, & ante eum Christus: quos tamen
Matt. 24. quia verbum Dei non adferebant, sed mendacia, vt q; post
24. deos alienos iretur, populum adhortabantur, audiri no-
Deut. 3. 2. luit nec vult Dominus: imò vt etiam lapidibus obruan-
10. tur, mandauit.

XVIII.

*Quas Christus per ministros extra ordinem missos instaurat
Ecclesias: eas veras esse Ecclesias: eòq; ibi legitimū esse mini-
sterium, & legitimam vocandi ordinandiq; mi-
nistros, auctoritatem.*

Cum verò hæc ita se habeant de ministris, extra or-
dinem vocatis à Christo: credimus etiam, quas horū ope-
ra & ministerio instaurat, & feliciter reformat Ecclesias,
restituta veræ doctrinæ prædicatione, legitima sacramen-
torū administratione, cultūq; ab idololatrijs & supersti-
tionibus purgato, reuocata item, quoad eius fieri potest,
vera disciplinæ ratione, eòq; & cū Apostolis communio-
ne: has esse veras Christi Ecclesias: ac proinde eas habere
auctoritatē, ministros porrò legitimè vocādi & ordinādi:
eòq; ita successionem ministrorum apud se continuādi:
vt dubitari non possit amplius, quin ibi ministri ministris
legitimè succedant, verique sint ordinarij Ecclesiæ mini-
stri: tam diu nimirū, dum simul cum personali, vt vocāt,
successione, in ipsa quoque sanæ doctrinæ prædicatione
succedunt, neq; persistunt.

XIX.

*Sicut, ubi vera habetur doctrina, ibi vera est Ecclesia: sic,
ubi non habetur, ibi nec Ecclesiam esse veram,
nec legitimum ministerium.*

Nouimus enim, sicut, ubi doctrina tantum, sine etiam continuata Episcoporum, iam inde ab initio, successione, demonstrari potest, ibi & Ecclesia vera est, & verum etiam ac legitimum habetur ministerium: sic contra, ubi personalis tantum successio iactatur, sed doctrinae verè Christianae puritas exsulat, ibi nullum esse ministerium legitimum: quādo, sicut Ecclesia, sic etiam Ecclesiasticū ministerium non personis, sed verbo Dei alligatum est.

XX.

Autoritatem ministrorum ad ea tantum extendi, ad quae etiam ipsi vocati sunt à Christo.

Credimus etiam, legitimis ministris magnam esse à Christo datam autoritatem, ad ea nimirū, ad quae etiam vocati sunt, praestanda: ad praedicandum Euangelium: ad Mat. 28. 19
 sacras literas iuxta fidei analogiam interpretandas: ad 1 Cor. 12. 10
 Catechizandum: ad docendos populos, quae sit voluntas Gala. 6. 6.
 Dei: ad arguendum & increpandum tam magnos quam 1 Ti. 5. 20.
 paruos: ad remittēda, retinendāq; (ministerialiter) pecca- 2 Tim. 4. 2
 ta: ad ligandum, (impoenitentes) & ad soluendum, (resi- Ioh. 20. 23.
 piscentes:) ad sacramenta item, quae Christus instituit, & Mat. 18. 18.
 iuxta rationem ab eo traditam, administranda: ad disci- Mat. 28. 19
 plinā ex praescripto Christi, per Apostolum etiā explica- 1 Corin. 11.
 to, exercendam: ad ea deniq; etiam omnia, quae, licet ex Matth. 18.
 pressa non sint in sacris literis, pertinent tamen ad or- 15. &c.
 dinem, & ad decorum, faciuntque ad aedificationem, non 1 Cor. 5. 4
 autem ad destructionem, iuxta regulam generalem ab
 Apostolo

1 Co. 14. 49

Apostolo traditam, Omnia in Ecclesia fieri debere ordine, decenter, & ad ædificationem. Neque enim vltra finis verbi Dei extendi, aut in alium finem, quàm ad Ecclesiæ ædificationem, traditam esse ministris vllam auctoritatem, credimus: Ac proinde pernegamus, vllum Episcopum, aut etiam omnes simul, auctoritatem habere aliquid contra scripturas statuendi: aliquid illis addendi vel detrahendi, vel in illis immutandi: mandata Dei dispensandi: novos fidei articulos condendi: noua sacramenta instituendi: novos cultus in Ecclesiam inducendi: leges, quæ obstringant conscientias, quæue auctoritate legi diuinæ exæquentur, ferendi: in Ecclesia & fidelium conscientijs dominandi: quæ Deus concessit, liberâque esse voluit, prohibendi: aut denique aliquid, tanquam ad salutem necessarium, extra verbum Dei mandandi: quando ne tota quidem Ecclesia hanc habere auctoritatem, verè dici potest.

XXI.

Episcoporum, qui & principes sunt, politicam auctoritatem non negari.

* Interim non diffitemur, Episcopos, qui simul etiam Principes sunt, præter auctoritatem Ecclesiasticam, suam etiam habere iura politica, secularésque potestates, quæ admodum & reliqui habent Principes: ius imperandi secularia: ius gladij: nonnullos ius eligendi, confirmandi; Reges & Imperatores: aliâque politica constituentiam sibi præstandam, cogendi: Ac proinde fatemur, politicis horum mandatis, quæ sine transgressione legis diuinæ seruari possunt, à subditis obtemperandum esse, non solum propter timorem, sed etiam propter conscientiam.

Rom. 13. 5.

tiam. Nouimus enim, omnem potestatem à Deo esse: Ro. 13. 1. 2.
 & quicumque potestati resistit, Dei ordinationi resistere: Pet. 2. 17.
 honorandos item esse Reges: ac Principibus & Dominis
 in omni timore subiectos nos esse debere, non solùm hu-
 manis & modestis, sed etiam dyscolis seu iniquis.

XXII.

*Coniugium tam ministris Ecclesie, quàm alijs libe-
 rum esse debere.*

De Con-
 iugio.

Illud verò ad honestatem, salutemq; ministrorum,
 & ad honorem ipsius ministerij, eòque & ad veram Eccle-
 siæ gubernationem, per necessarium esse, credimus: vt
 liberum æquè illis permittatur, atque est etiam Laicis, vt
 vocant, omnibus coniugium: quando Christus nulli ho-
 minum generi hoc prohibuit: imò, de coelibatu loquens Mat. 19. 11.
 dixit, non omnes hoc (vt scilicet vitam ducant coelibè)
 capere: significans id, quod porrò Apostolus rotundis 1 Cor. 7. 9.
 verbis explicauit: nimirum, qui non potest se continere, Heb. 13. 4.
 hunc debere vxorem ducere. Honorabile enim in-
 ter quosuis coniugium esse, & thorum immaculatum,
 cum Apostolo confitemur.

XXIII.

*Bonum & laudabile esse, si quis donatus continentia dono,
 à coniugio absteineat.*

Interim non inficiamur, quin, qui dono puri coeli-
 batus donati sunt à Deo: ij commodius rebus diuinis va-
 care, & Ecclesie inferuire facilius possint: quàm qui ma-
 trimonio iunguntur: propter multas grauésque curas
 atque molestias, quas secum affert coniugium: & quibus
 sepe vel inuiti à rerum diuinarum studijs, ad domestica,
 huiusque vitæ molesta negotia abstrahimur: dicente etiã

1 Cor. 7. 32 Apostolo, Qui cœlebs est, curat ea, quæ sunt Domini, quomodo placeat Domino: & qui duxit vxorem, curat ea, quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Ac proinde, sicut sua laude non carent illi, qui idcõ vxorem ducunt, vt munda puraque conscientia Deo viuere possint: sic nobis laudandi omnino ij esse videntur, qui, quo expeditius Ecclesiæ suam nauare possint operam, castum sibi deligunt cœlibatum, in eõq; tantisper, dum possunt, viuunt.

XXIV.

*Coniugia in Domino esse contrahenda, sanctèq;
colenda.*

1 Cor. 7. 39 Nouimus autem, & confitemur, matrimonia omnia contrahenda esse in Domino, ex iure naturæ, legèque diuina, nec non & iuxta honestas locorum consuetudines: sanctè quoque esse colenda: ac nemini licere, legitimam vxorem dimittere, nisi fornicationis causa: si qua tamen infidelis cum fidei, odio religionis, cohabitare nolit, eam vi non esse retinendam: fidelem non esse in huiuscemodi, seruituti subiectum, sed ad pacem vocatum esse à Domino,

XXV.

Et qui repudiauit adulteram, & qui desertus fuit ab infideli: ei non minus licere, nouum contrahere matrimonium, quàm ei, cui defuncta est vxor.

Credimus etiam, non minus ei, qui aut legitimè repudiauit adulteram, aut desertus fuit ab infideli, quàm illi, cui prior mortua est vxor: licere, nouas conficere nuptias. Illud enim de omnibus non coniugatis & viduis perpetuò

perpetuò verum & salutare est Apostoli verbum: Bonum Cor. 7. 8.
 eis, si manserint vt ego: quod si se non continent, nubant.
 Nam melius est nubere, quàm vri.

XXVI.

Constituendos esse in Ecclesia, qui de controuersijs matrimonialibus iudicent.

Ceterùm non probamus, vt horum quidpiam fiat in Ecclesia sine legitima Ecclesiæ & Christiani, si habeatur, Magistratus cognitione, iudicio, atque sententia: ac proinde, constituendos esse in Ecclesia pios, peritos, prudentesque viros, qui matrimoniales causas cognoscant, deque hisce rebus iudicent, omnino sentimus: vt nihil fiat temerè, aut imprudenter, ne cuique, quod lubet, liceat: sed omnia legitimè, ad ædificationem, & sine cuiuspiam iniuria fiant: nèue nomen Dei per nos, inter infideles blasphemetur. 1 Cor. 14. 26. Rom. 2. 24.

XXVII.

Curandum esse ijs etiam, qui presunt Ecclesijs, vt fidelium liberi Christianè instituatur: & aut bonas litteras, aut artes honestas doceantur.

Cum his coniungitur cura liberorum. Credimus igitur, ad perpetuam Ecclesiæ conseruationem necessarium esse, non solùm, vt suos quisque liberos curet instituendos in vera pietate, in moribus Christianis, bonisque literis, aut honestis artibus: verum etiam, vt Ecclesia ipsa huiusce rei suscipiat curam, vt sese tandem reddant vtiles & Ecclesiæ & Reipublice: quo pertinent tùm publici literarum ludi, honestarumque artium exercitia, tùm Ecclesiastici Catechismi.

De Sti-
pendijs
bonisq;
Ecclesia-
sticis.

*Ministros honestis & liberalibus stipendijs esse cum suis
familijs sustentandos.*

Credimus etiam, rectè gubernari Ecclesiam non
posse, nisi ministris liberaliter suppeditentur, quæcunq;
sunt illis & ipsorum familijs ad honestam vitam tradu-
cendam necessaria: cum nemo, nisi habeat, vnde viuat,
Mat. 10. 10. facere suum possit officium: & Christus dicat, Dignum
esse operarium mercede sua, & Apostolus copiosè hac de
1 Cor. 9. 7. re non vno in loco scribat: multis demonstrans, Mini-
&c. stris, qui seruiunt Ecclesiæ, deberi ab Ecclesia ipsa, quæ-
1 Tim. 5. 17. cunque sunt illis ad præsentem vitam necessaria: illòsq;
&c. ius habere hæc petendi: tantùm abest, vt peccent: quem-
admodum nonnulli calumniantur, si accipiant. Auari-
tiam tamen, cum in omnibus, tum maximè in ministris,
1 Tim. 3. 3. summoperè cum Apostolo damnamus: quemadmodum
&c. & prodigalitem non probamus: & neutrum vitium so-
uendum, ferendumque esse, docemus.

XXIX.

*Bona Ecclesiarum non esse dilapidanda, sed in sustentatio-
nem ministrorum, aliòsq; pios vsus di-
stribuenda.*

Cùm verò multa bona, liberalitate Principum & a-
liorum piorum fuerint olim donata, & nunc etiam ali-
cubi donentur Ecclesijs: iudicamus, si quæ Ecclesiæ talia
habeant bona, diligenter curandum esse, ne dilapiden-
tur, nèue in profanos vsus, multò verò minus in sacrile-
gos, conuertantur, conuersæue dissimulentur: sed in eos
duntaxat distribuantur, ad quos etiam donata fuerunt, ad
pios nimirum vsus. Probamus autem illam veterem bo-
norum Ecclesiasticorum partitionem, vt vna scilicet pars
cedat

cedat pijs Episcopis, id est, Doctoribus, ministrisque verbi, *Deut. 14.*
 & eorum familijs: alia clericis, id est, studiosis, ministerio
 Ecclesiæ deputatis: & omnibus Ecclesiæ inservientibus:
 tertia pauperibus & peregrinis: quarta Ecclesijs, Scho-
 lisque reparandis: ad quam partem pertinent non solum
 ædes ministrorum, doctorum, studiosorum, bibliothecæ
 cum suis libris, instrumenta denique & aliæ res omnes,
 templis & scholis necessariæ: verum etiam nosocomia
 & xenodochia, aliæque similia loca, ubi illi degunt,
 quorum peculiarem curam suscipere debent Ecclesiæ.

X X X.

*Qualia esse debeant templa Christianorum: qua lingua in
 illis utendum: quali ornatu & vestibus: qua feria san-
 ctificanda: ad quem preces fundenda: ritus denique
 liberos esse debere, qui à Christo, eiusve
 Apostolis præscripti non
 fuerunt.*

De tem-
 plis & ce-
 remo-
 nijs.

Quia verò non postrema causa, cur fideles simul in
 iisdem urbibus, oppidis, pagis, quoad eius fieri potest,
 habitare soleant & debeant, ea est, ut, scilicet non solum
 priuatim inter se quotidie communem foueant sanctis
 colloquijs fidem, & mutuam Christianis officijs carita-
 tem exercent, verum etiam, ut certis in locis, certisque
 temporibus in vnum omnes conueniant ad Deum pu-
 blicè laudandum & inuocandum, ad eius verbum audi-
 dum, sacramenta percipienda, opera caritatis publi-
 ca erga pauperes præstanda, quæ quidem res sine lin-
 gua, sine ritibus & ceremonijs fieri non possunt: idcirco
 de ijs quoque quæ nostra sit sententia, breuiter sic expli-
 camus. Cùm extra controuersiam sit positum in Eccle-
 sia debere omnia ad ædificationem fieri, omnemque ab
 ea superstitionis speciem amoueri, iudicamus, veram

- I. *Templa.* pietatem, & Ecclesiarum ædificationem postulare, Primum quidem de Locis: vt, si concedantur vetera & profanata templa, ea ab omnibus idolis, & ab omni idolatriæ ac superstitionis reliquijs ac monumentis repurgentur. Quæ enim consensus templo Dei cum simulacris? Deinde, Lingua non vsurpetur, nisi quæ toti nota sit Ecclesiæ. Quid enim ædificationis accedit Ecclesiæ ex ignota lingua? Hos certè iubet tacere Apostolus in Ecclesia, qui lingua loquuntur ignota, nisi ipsa addatur etiam interpretatio. Tertiò, Tollatur omnis vestimenta luxus, omnis vanitas, omnia denique illa ornamenta, quæ magis profana gentium theatra, quàm sacra Christianorum templa decent: & quæ ad carnis potius oblationem, quàm ad Spiritus ædificationem faciunt: omnia verò summa cum reuerentia atque modestia in Ecclesijs, tanquam in conspectu Dei & Angelorū gerantur. Etsi verò de forma vestimentorum, quibus ministri publicè vti debeant, vel in ministerio, vel extra ministerium, non ita disceptandum esse censemus, vt propterea turbanda sit pax Ecclesiarum: vbi tamen propius acceditur ad simplicitatem Apostolicam, eas Ecclesias magis probandas esse iudicamus. Quartò, Vt singulis diebus Dominicis conuocetur Ecclesia, coetusque sacri habeantur: cum videamus, diem hunc iam inde ab Apostolorū temporibus huic sacro otio consecratum, sanctificatumque fuisse. Post diem Dominicum non possumus non probare illorum quoq; dierum sanctificationem, quibus memoria recurrit, celebratq; in veteri Ecclesia fuit Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, Circumcisionis, Passionis, Resurrectionis, Ascensionis in cœlum, Missionis Spiritus sancti in Apostolos. Reliquis diebus, prout quæque Ecclesia expedire iudicauerit: sic etiam sacrum cœtum conuo-

conuocet ad verbum, ad sacramenta, ad preces, ad collectas. Semp̄ verò absit omnis dierum supersticiosa obseruatio. Quintò, preces ad solum Deum, & ad Iesum Christum fundantur, sine vlla vel Angelorum, vel sanctorum demortuorum inuocatione: quemadmodum fecerunt & Prophetae & Apostoli, & tota vetus Ecclesia, vt in antiquis collectis, facile est, videre, de mandato Dei vt taceamus: qui sibi soli vult hoc laudis & labiorum offerri sacrificium. Sextò, de ritibus ac ceremonijs in Ecclesia seruandis, eadem pietas & Ecclesiarum ædificatio flagitat: ne nimis acriter, quasi pro aris & focis, vt dici solet, sit dimicatio, disceptetur: sed singulis Ecclesijs liberi relinquuntur: quemadmodum etiam in veteri Ecclesia factũ fuisse, apud Socratem, & alios Ecclesiasticos scriptores legimus. quibus de rebus in genere probamus atque amplectimur vtramque epistolam Augustini ad Ianuarium. Hæc enim faciunt ad Ecclesiæ ædificationem.

Col. 2. 16.

V.

Preces.

Heb. 13. 5.

VI.

Ritus.

Tom. 2. ep.

118. & 119.

XXXI.

Ieiunia publica aliquando esse indicenda, eaque esse utilissima & laudabilia: sed ad ea cogendum esse neminem.

Eodem, ad salutarem videlicet Ecclesiæ gubernationem pertinet: vt, sicut priuata ieiunia libera sunt, sic etiam ad publica inuitentur quidem omnes, cogatur autem nemo. Non potest satis laudari ieiuniorum utilitas: & non rarò contingit, vt sint necessaria: ita vt cogantur pij Magistratus & ministri Ecclesiæ, placandæ vehementis iræ Dei causa, publica indicare toti Ecclesiæ ieiunia: quemadmodum & in veteri Testamento, & in primitiua Ecclesia fieri solebat: non quòd ijs remissionem peccatorum mereamur, & mitigationem iræ diuinæ: sed, quòd

domita

domita carne, Spiritus ad Deum ardentius inuocandum, & per fidelem inuocationem placandum, excitetur. Interim ad Ecclesiae aedificationem pertinet, vt nullius conscientia ad huiuscemodi ieiunia adigatur, & constringatur: cum debeant ex libero, spontaneoque, & verè humiliato spiritu proficisci: quemadmodum & de Eleemosynis in pauperes erogandis scribit Apostolus, non ex tristitia, aut ex necessitate, sed, prout quisque præoptat corde, eas esse faciendas.

XXXII.

De ciborum delectu.

Nulla tempore, publicorum etiam ieiuniorum tempore, aliquo cibi genere interdicens esse fidelibus.

Hinc etiam sequitur, nullo vnquam, vel ieiuniorum, vel non ieiuniorum tempore, interdicens esse cuiquam, vlllo ciborum genere: cum nullus horum inquinare hominem possit, sed omnia sint munda mundis: & Apostolus eorum doctrinam, qui iubent abstinere à cibus religionis causa, doctrinam dæmoniorum vocet, Doctrina igitur hæc ad aedificationem Ecclesiae facere qui potest?

XXXIII.

De ægrotis, & sepultura.

Ægrotos inuisendos esse, & consolationibus afficiendos, in fide confirmandos, & agentes animam, precibus committendos, Christoque commendandos: defunctorum autem corpora cum honore sepelienda.

Neque minori curæ esse debent Ecclesiae ipsi ægroti, quàm benè valentes: & mortui, quàm viuentes: cum omnes sint membra Christi, & eorum corpora templa Spiritus

Spiritus sancti. Agnoscimus igitur, ad veram Ecclesiasticam gubernationem pertinere, vt constituentur viri pij atque prudentes: qui agrotantes inuisant: consolenturque ex verbo Dei, & confirmant in fide: ac si contingat, vt ex mundo illi agroti euocentur à Domino, eos a niment ad hanc migrationem. Animas enim fidelium, simulac è corpore egressæ sunt: confestim migrare in cœlum ad Christum: subiectas eò à Spiritu Christi, & comitatas ab Angelis eius: beatôsque esse, qui in Domino moriuntur. Addant & preces, quibus agentes animam ad portum vsque comitentur, & Christo commendent. Horum verò corpora cum honore ad sepulchrum deducenda esse, non dubitamus: quemadmodum nostræ Ecclesiæ, tùm verbis, tùm re ipsa docent: palàm testificantes, ea fuisse templa Spiritus sancti: nunc quidem destructa, sed suo tempore rursus instauranda, & ad vitam, eamque æternam, excitanda, ipsa interim sepulcra & cœmeteria sanctè & reuerenter, vt sit apud nos, custodienda sunt: defunctorum autem liberi, vel parentes, consanguinei & affines consolatione afficiendi: eisque omnia humanitatis officia, quæ præstari possunt, & præstare studemus, & præstanda esse, docemus. Ac, si quid ex Psalmis de resurrectione mortuorum inter deducendum funus alicubi canitur, vel aliqua post traditum terræ cadaver habetur ad populum concio, in qua aliorum quoque, qui sanctè obdormierunt in Domino, honesta fiat mentio mortuorû: id nequaquam improbamus: cùm non pro salute defunctorum, vel defunctorum, sed ad consolationem & vtilitatem viuorum, & ad totius Ecclesiæ ædificationem fiat. Creduimus enim fidelium animas, corporibus solutas statim migrare ad Christum in cœlum: còque nostris suffragijs

opus non habere : Ecclesiae verò ædificationem semper esse, quacunque data occasione, promouendam.

XXXIV.

Sine legitimis, liberis, & Christianis ministrorum conuentibus ac Synodis, Ecclesiam rectè gubernari non possunt.

De Syno-
dis.

Hoc quoque persuasissimum habemus, tum sacris literis, tum perpetua experientia edocti: non posse Ecclesiam rectè gubernari, nisi certis temporibus habeantur conuentus ministrorum, tum priuati in vnaquaque Ecclesia, qui consistoria, synedriæque appellari solent, tum publici atque communes in vnaquaque Prouincia aut Regno, qui & hanc ob causam Prouinciales Synodi vocari consueuerunt: tum etiam, quoad eius fieri potest, omnium in toto orbe Christiano populorum, communes, qui & Oecumenica concilia vocabantur: in quibus de omnibus rebus ad Ecclesiarum salutem, conseruationem, exædificationem pertinentibus deliberetur: libera cuiusque audiatur sententia: & communi consensu ex verbo Dei, & ex probatissimis alijs Concilijs definiatur: quemadmodum & Apostolos, & totam veterem Ecclesiam fecisse, legimus.

XXXV.

Confirmatio superioris sententia: ubi de disciplina Ecclesiastica.

De Disci-
plina.

Ecclesia enim regitur disciplina, & sine disciplina rectè gubernari nequit. Est autem disciplina, ratio atque institutio: qua nos tanquam discipuli Christi, in eius schola discimus viuere Deo, omniaque facere secundam doctrinam Euangelij, tum publicè, tum priuatim, ad Ecclesiam

Ecclesiæ ædificationem, & ad salutem nostram. Ideò totam complectitur pietatem, initium, progressum, & finem.

XXXVI.

Disciplina duplex.

Porro disciplina hæc in Ecclesia duplex est, Vna totius populi Christiani communis, quæ & popularis disciplina à multis vocatur: altera, propria ministrorum, hominumque Ecclesiasticis officijs destinatorum, quæ ideo etiam Clericalis disciplina appellari consueuerat.

XXXVII.

Communis disciplina partes.

Communis illa ac Popularis in his potissimum rebus consistit: Primum, quo ad initium, vt, cum quis in Ecclesiam recipitur, discat Deum & Christum cognoscere, cum inuocare, quæ sit eius voluntas, intelligere: Hoc fit per Catechismum, quo summam Christianæ pietatis quisque docetur: edoctus verò suam fidem coram tota Ecclesia profiteatur, obedientiamque Christo & eius Ecclesiæ iuxta Euangelij doctrinam promittat. Rom. 10. 10. Matth. 28. 20. Deinde, quia in via DEI non progredi est retrogredi: ideo, quò possint pij verum in pietate progressum facere, in coetus sacros constitutis locis & temporibus frequentes conuenire, & sese verbo Dei audiendo dedere, preces vnà cum alijs facere, & oblationes liberaliter conferendo, caritatem in pauperes exercere debent. Quia verò in hoc progressu subinde labimur omnes, alij grauius & cum maiori Ecclesiæ scandalo, alij minus grauius: Matth. 18. 15 & 6. ideo tertia pars in censura morum posita est: nempe vt quisque sese censuræ in finem vsque vitæ subijciat, corre- 1 Tim. 5. 20

tionésque fraternas admittat. Ac si quis in flagitium aliquod graue, Ecclesia que notum inciderit, & reprehensus, ab eo non verè respuerit, propter quam causam mereatur à Cœna ad tempus arceri, & ad faciendum veram poenitentiam, ligari, donec publicam veræ respiscentiæ significationem Ecclesiæ det: talis frater à sacris arceatur, & ligetur: respiscens autem soluatur, in gratiam recipiatur, & ad pristinam communionem admittatur. Hæc est prior disciplina, cuius finis est, vt quisque viuat Deo, tandemque etiam moriatur in Domino Iesu.

XXXVIII.

Clericalis disciplina partes.

- Interim, licet huic disciplinæ Christianæ omnes, tam ministri, quàm laici, vt vocant, subijciantur: accedebat tamen apud Patres peculiaris etiam quædam Clericorum disciplina: quorum est non solum verbo, sed etiã vitæ exemplo, diligentique officij sui functione, alijs præire. Huius partes hæ erant præcipuæ.
- I. Prima, vt à multis abstinerent, quæ alioqui in laicis aliquo modo tolerari possunt: veluti sunt multæ carnis deliciae, lautiores pompæ, splendidiora conuiuia, pretiosa supellex, profanum famulitium, & his similia.
 - II. Secunda, vt ea omnia huius vitæ negotia reijcerent: quæ impedimentum adferunt, ne suum perficere possint officium, quod in sacris potissimum legitimè obeundis, verbo prædicando, disciplina morum exercenda consistit: cuiusmodi negotia sunt Militia, Mercatura, occupationes forenses, Ars institoria præesse cauponis, & omnia sordida exercitia.
 - III. Tertia, vt peculiarem promitterent obedientiam in rebus honestis suo Episcopo, & Episcopi Metropolitano.
 - IV. Quarta, vt diligentius, quàm laici, lectioni ac studio sacrarum litterarum.

literarum incumberent, illisque artibus & linguis, quibus sacra litera melius intelligi possunt, adeoque & precibus & sanctis contemplationibus. Quinta, vt cura etiam diligentiore non solum in proprium cuique demandatum officium: sed in ea etiam omnia incumberent: quae ad totius Ecclesiae aedificationem pertinere viderentur.

XXXIX.

*Ex necessitate disciplina, concludi necessitatem
Synodi.*

Haec sunt partes disciplinae, sine qua, quomodo vlla Ecclesia recte administrari & conseruari possit, non videmus. Quomodo autem disciplina haec locum ibi habere potest, vbi nunquam conueniunt inter se ministri ad cognoscendum, quid in Ecclesia desideretur, quibusue in rebus peccetur, ad censuram morum faciendam, ad iudicandum de doctrinis, si quae spargantur nouae, denique ad deliberandum de omnibus, quae ad salutem Ecclesiae pertinent? Conuentus igitur ministrorum, & Synodos Ecclesiasticas, ad veram salutarique Ecclesiarum administrationem & conseruationem, per necessarias esse, iudicamus: quando neque vlla politia, nulla Respublica, nullum regnum, sine suis senatibus, consilijs, parliamentis, vt vocant, & conuentibus consistere possunt. Proinde nobis vehementer placeret, veterem Ecclesiarum consuetudinem, ab ipso quoque Imperatore Iustiano noua constitutione comprobata, reuocari: nempe, vt in singulis prouincijs, bis saltem in anno Synodi celebrarentur: & nonnunquam etiam generalis, ex omnium, quae Euangelium profitentur, prouinciarum doctioribus, modestioribus, & prudentioribus ministris, ac Principum legatis cogeretur: quae si vnquam fuit, in hoc certe

calamitoso tempore, quo tot tantæque hæreses passim ab inferis revocantur, per necessaria nobis esse videtur. Precamur Deum Patrem toto pectore per Iesum Christum Dominum nostrum, excitet pios & fortes Constantinos, Valentinianos, Theodosios: qui sua autoritate talem cogant Synodum, in qua, ipsis quoque presentibus, Synodumque moderantibus, de pia concordia, pacæque & salute omnium Ecclesiarum amicè ac fraternè è sacris literis, & ex Spiritu Dei deliberetur, ad gloriam Dei & nominis Christi, & omnium electorum salutem.

XL.

Errores.

Improbamus itaque omnia illa, quæ cum prædicta doctrina, sacris literis confirmata, pugnant: atque in primis hæc præcipua capita: 1. Ecclesiam ex solis constare hominibus, Angelos verò ad eam non pertinere. 2. Veram Ecclesiam, quæ est corpus Christi, constare non solum ex electis, sed etiam ex reprobis hypocritis, & hos vera esse Ecclesiæ membra, 3. Rursus, Ecclesiam ita constare ex electis, verèque sanctis: ut nulli in ea contineantur hypocritæ, & Ecclesiæ nomine nunquam in sacris literis comprehendantur. 4. Ecclesiam, quæ fuit ante adventum Christi: non fuisse veram Christi Ecclesiam, sed eius duntaxat typum, quæ per Christum & Apostolos erat colligenda. 5. Ecclesiam Christi duo habere capita, unum invisibile & in cælo existens, nempe Christum: & aliud visibile in terris dominans, Romanum Pontificem: cum quo qui non consentit in omnibus ad religionem pertinentibus, & in omnibus non paret, is ad Ecclesiam non pertineat, & servari non possit. 6. De particulari aliqua Ecclesia affirmare, eam in fide errare non posse. 7. Ita al-
ligare

ligare Ecclesiam certis locis & personis, vt, apud eos tantum Ecclesiam esse, dicas. 8. Eas non agnoscere pro Ecclesijs Christi, quæ, licet teneant fidei fundamenta: in ceremonijs tamen, aut etiam in aliqua parte doctrinæ nobiscum per omnia non consentiunt. 9. Secessionem facere ab Ecclesijs propter quemuis errorem: aut propter malam aliorum vitam. 10. Vnde exfulat vera doctrina, verus cultus, & pura sacramentorum administratio, ibi tamen, contendere, ideò veram esse, & Apostolicam, puramque Ecclesiam, quia à temporibus Apostolorum continuata Episcoporum successio ibi demonstrari queat: contra verò, eas non esse veras Ecclesias, quæ, licet retineant puram doctrinam, pura Sacramenta, veramque disciplinam: personalem tamen & non interruptam Episcoporum successionem ac continuationem demonstrare non possunt. 11. Autoritatem cuiuspiam Episcopi, quatenus Episcopus est, vltra ea, ad quæ vocatus est à Christo extendi. 12. Ecclesiam habere autoritatem quidpiam in sacris literis immutandi, aut mandata Dei dispensandi, aut novas leges, conscientiam obstringentes, condendi. 13. Ministris verbi non licere, coniugium contrahere, vel saltem, secundas nuptias. 14. Non licere ministris, certa accipere stipendia. 15. Licere verò, in templis lingua vti Ecclesiæ ignota, etiamsi interpretatio non addatur. 16. Licere etiam, præter Deum & Iesum Christum Mediatorem, sanctos demortuos inuocare, precèsque ad illos, & sacrificium gratiarum actionis dirigere. 17. Non licere Christianis, tempore ieiuniorum quadragesimæ, & certis alijs diebus, quouis ciborum genere vesci.

18. Ecclesiam benè facere, si oret pro animis
 functorum, vt ex igne purgato-
 rio liberentur.

DE MAGISTRATV.

Quando iam dictum est de primo hominum genere, quorum opera vitur Deus in gubernatione Ecclesiæ, de ministris nimirum Ecclesiasticis, de que illorum officijs, & alijs ad eos pertinentibus: restat vt nunc de altero etiam, hoc est, de politico magistratu quæ nostra sit fides, paucis explicemus. Nam huius etiam, præsertim, si Christianus sit, ministerio vti solet Dominus ad suæ Ecclesiæ protectionem & conseruationem.

I.

Omnem Magistratum, siue pium, siue impium, esse à Deo: ac proinde, nulli Magistratui simpliciter esse resistendum.

Credimus igitur, omnem Magistratum, tam impium, quàm pium, à Domino Deo esse, ministrumq; esse Dei: ad vltionem maleficorum, laudem verò rectè agentium, missum: ac proinde, & timendum eum, & honorandum esse, mandatisque ipsius, quæ bona conscientia, & sine legis diuinæ transgressione, seruari possunt, obtemperandum: idq; non solum propter timorem, sed etiã propter conscientiam: nempe, quia sic mandat Dominus: non igitur, quatenus minister Dei est, illi esse resistendum: quòd, qui resistit, Dei ordinationi, Deo que ipsi resistat.

II.

Magistratui aliquid contra Deum mandanti non esse morem gerendum.

Si quid tamen Magistratus contra voluntatem eius, à quo missus est, & cuius ministrum se esse profiteretur, no
bis man

bismandet: cum Apostolis non dubitamus, denegandā illi esse obedientiam, dicendūque, Obedire oportere, *Acto. 5. 29.* Deo magis, quā hominibus: cum reuera minister Dei non sit ea in parte, talis Magistratus. Quare, si propter conscientiam, & non solum propter timorem subiectum *Rom. 13. 5.* esse oportet, & obtemperandum est Magistratui: vbi igitur propter conscientiam non licet obedire, neq; etiam propter timorem, obtemperandum esse, concludimus. In alijs rebus, qui potestati resistit, cum, nouimus, Deo *Rom. 13. 2.* resistere, sibi que condemnationem acquirere.

III.

Orandum esse pro magistratibus omnibus, vt, quod suū est officij, illud etiam re ipsa præstent: & quodnam sit cuiusque Magistratus officium.

Ceterū, quia cuiusq; liberi Magistratus officium est, tū iustis legibus ferendis, tū iudicijs faciendis, tū sceleribus puniendis, quā diligentissimè curare, vt subditi viuant ex virtute & ex natura, Deiq; legibus, quarum summa est, vt sobriè, (eoque castè & honestè) iustè, *Tit. 2. 12.* (eoque pacificè cum proximo) & piè (quoad Deum) viuamus in hoc seculo, hoc autē officium præstare non possunt ex se Principes, nisi à Deo donentur sui officij cognitione, & exciterur in eis velle atque perficere: idcirco, *Phil. 2. 13.* quod facimus ipsi iuxta præceptum Apostoli, alijs quoq; *1 Tim. 2. 2.* esse faciendum, docemus: nimirum, orandum esse pro ipsis Magistratibus, qualescunque illi sint: vt, quod sui est officij & præstare velint & possint: eoque efficiant, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni honestate & pietate: hoc est, vt commodè atque in pace viuam.

mus simul omnes: publica etiam honestas seruetur, & vera pietas atque religio custodiatur ac propagetur.

IV.

Ad Principem Christianum cum primis pertinere, curam suscipere religionis Christianæ.

Si verò Christianus etiam & pius sit Magistratus: credimus ad eum speciatim pertinere, præter publici ac politici boni seu commodi, publicæ & politicæ pacis atque honestatis procurationem, curam quoque peculiarem suscipere Christianæ religionis: quando Dominus fecit eum custodem vtriusque tabulæ, mandatque illi, vt tanquam Princeps legem Dei semper habeat in manibus suis: & vt tam in idololatrias atque blasphemos, falsos prophetas ac seductores animaduertat, quàm in homicidas atque adulteros exemplis piorum Regum in Israël, & Christianorum Principum, Constantini, Valentini, Theodosij, Iustiniani, & aliorum, id abundè confirmantibus, quippe qui iuxta mandatum Dei, non solum vt homines priuati, sed etiam vt Reges, serui erunt Domino: quem admodum de ipsorum officio ex Psalmo secundo Diuus Augustinus prudentissimè obseruauit, & explicauit ad Bonifacium Comitem.

Ios. 1. 8,
Deu. 13. 2.
&c.

1. 2. ep. 50.

V.

Officium piij Principis in religione, duplex esse, & quibusnam in rebus prius consistat.

Cum autem piij Principis, hoc est, eius Magistratus, qui liberum ius habet in aliquem populum, & auctoritatè in sua ditione religionem instituendi vel reformandi, duplex sit officium, quod religionis causa Christo debet & Ecclesiæ, quorum vnum in rebus ipsis ad religionem pertinenti-

inentibus versatur, alterum verò homines respicit quos in sua habet ditione, sibi que subiectos: credimus ad primum quod attinet, officium ipsius cum primis esse diligenter curare, vt ex puro Dei verbo, per ipsummet Dei verbum explicato, & iuxta prima fidei principia (id quod vocare solent analogiam fidei) intellecto: religio in suo principatu, seu regno, aut instituat, aut instituta pura conseruetur: aut corrupta, instauretur & reformetur: ad gloriam Dei, & ad populi sui salutem. Hoc enim & mandatum à Deo, & à Mose, Principibusque pijs omnibus seruatum fuisse, legimus.

VI.

Explicatio superioris sententia per partes.

Credimus igitur, pij Magistratus officium esse, primum quidem, cognoscere ex verbo Dei in genere, & ad summam capitum fidei, quæ sit vera & Christiana religio, quæue Apostolica doctrina, ad quam reformandæ sunt Ecclesiæ: vt nihil ex solo aliorum iudicio, sed ex certa sua scientia, in re præsertim tanti momenti agat, agere audeat. Deinde, hoc cognito, curare, vt ministri ad officium idonei, non ex suo arbitrio, sed iuxta regulam verbi Dei, exemplaque Apostolica eligantur, vocentur, ordinetur. Tertio, efficere, vt per hos tum doctrina salutis in sacris literis tradita, proponatur, explicetur, inculcetur: tum sacramenta iuxta Christi institutionem administrantur: tum disciplina à Christo instituta exerceatur. Quarto, incumbere etiam in hoc, vt scholæ instituantur, in quibus cum bonæ artes & linguæ diligenter tradantur, tum maximè sacræ literæ fideliter explicentur, summamque Christianæ sapientiæ studiosi doceantur. Quinto, quò ministri & Doctores in officio con-

vincantur, eòq; vera religio per ipsos in Ecclesia conseruetur, operam dare, vt præter ordinaria, priuataque synodria, Synodi etiam, sicut antè dictum est, prouinciales saltem in anno cogantur: sextò bonorum denique Ecclesiasticorum curam gerere, vt in suos, hoc est, verè pios vsus fideliter dispensetur: & quæcunque necessaria sunt Ecclesiæ, eiusque ministris, suppeditentur.

VII.

Non omnes diuersæ religionis hominum ordines eadem ratione pio Principi esse tractandos.

Cum verò (vt de altero pij Principis officio in religione breuiter dicamus) diuersa sint hominum genera, quos sub suo habere potest imperio Princeps, nimirum, aut simpliciter infideles: aut fidem quidem Christi profitentes, sed simul etiam vel apertos idololatrias, & ab Apostolica Ecclesia multis in rebus apostatas: vel in aliquo fidei articulo manifestos hæreticos, vel simpliciter errantes: vel denique benè in omnibus sentientes: Nos certè, minimè æqua erga omnes horum hominum ordines ratione vti debere Principem, persuasum habemus: cum alij sint cari habendi, sòuendi, & honore affiendi: alij tolerandi, alij non ferendi: alij capitaliter etiam plectendi: nulli autem Christum blasphemare, coleréue idola, & impios ritus retinere permittendi sint.

VIII.

Omnes homines sublimioribus potestatibus subiectos esse debere: omnes verò, sublimiores etiam, potestates ipsi Christo, eiusque verbe.

Credi-

Credimus denique, omnem animam, hoc est, omnem hominem, nemine excepto, eoque & omnem inferiorem potestatem superiori ac sublimiori subiectam esse debere: superiorem verò etiam potestatem non minus, quàm inferiores, omnesque reliquos homines, ipsi Christo Regi Regum, & omniũ Dominorum Domino, Deus enim vult, vt omnes osculentur Filium, & illius iugo ac disciplinæ colla subijciant. Ac proinde, ad veram Ecclesiæ gubernationem & ædificationem, credimus, pertinere, vt ipsi Principes in primis sese subijciant verbo Dei erudiendos, monendos, corrigendos: quò reliqui, ipsorum exemplo, idem alacrius faciant: ac, si facere recusent, liberius in eos animaduertere, & omnes in officio retinere, Principes possint.

*Rom. 15. 7.**Apo. 17. 14.**1 Tim. 6. 15**Psal. 2. 12.*

IX.

Errores.

Damnamus igitur omnes Magistratum contemtores, rebelles, seditiosos, suæque Reipublicæ hostes, & quicumque debita officia Magistratui præstare vel palam recusant, vel astutè renuunt. Damnamus nominatim errorem Anabaptistarum, dicentium, non licere homini Christiano, Magistratum gerere, multò verò minus sua vti autoritate in subditos religionis causa: liberum enim esse cuique quam velit, sequi religionem, ac proinde, ad fidem neminem esse cogendum. Improbamus & illos, qui autoritatem in religione, dicis tantùm causa, attribuunt Magistratibus: dum illos negant, autoritatem habere conuocandi Synodos, deliberandi de religione, reformandi Ecclesias, & quæ ad populorum salutem pertinent, è sacris literis statuendi: aliudque eos esse nolunt, quàm eorum, quæ ab Episcopis definiuntur, exsecutores.

Sed neque illos probamus Magistratus, qui sine legitima rerum cognitione, mutant pro suo placito religionem: damnant inauditos, spoliant, proscribunt: canones de religione, non ex sacris literis, sed potius contra verbum Dei conscribunt: & non vt serui Dei, sed vt Domini Ecclesiarum sese gerunt in Ecclesia Christi: suumque collum iugo Filij Dei subijcere nolunt: quibus maiorem Dei cognitionem, melioremque mentem precamur à Deo Patre, & à Domino Iesu Christo.

CAPVT XXVII.

DE PERPETVA PECCATORUM remissione in Ecclesia Christi.

I.

Perpetuam in Ecclesia esse remissionis peccatorum dispensationem: & ad hanc perpetuum verbi ministerium esse ordinatum.

Confessi antea sumus, simulac quis per Spiritum sanctum insitus est Christo, eum statim consequi remissionem omnium admissorum peccatorum, nouamque vitam à Christo capite haurire, atque ita viuum etiã fieri Ecclesie membrum. Verum, quoniã qui sanctissimi etiam sunt in hac militante Ecclesia: quotidie tamen peccant in finem usque vitæ, eoque semper opus habent noua peccatorum remissione, quemadmodum etiam noua poenitentia, nouaque fide, remissionem peccatorum in Christo apprehendente: fides autem & poenitentia, ministerio verbi & sacramentorum excitari solent; idcirco credimus, perpetuo in Ecclesia

clesia peccatorum remissionem dispensari per ministeriū
verbi & sacramētorum, & ad hanc totū ministeriū Eccle-
siasticum quod perpetuum est in Ecclesia, ordinatū esse.

II.

Remissionis peccatorum nomine quid intelligamus.

Cum autem in peccato tria sint, actio transiens: a-
ctionis iniquitas, eoque peccantis culpa manens, & debita
pœnæ reatus, culpæ cohærens: tūc intelligimus peccatū
nobis remitti, quando non solum culpa & iniquitas non
imputatur, sed etiam reatus tollitur, debitaque pœna cō-
donatur. Propriè enim remittuntur debita: & nos, cum
in oratione petimus, remitti nobis debita nostra, non so-
lum petimus, nos à culpa absolui, & iniquitatem nobis
non imputari, verum etiam, pœnam ac condemnationem,
nobis propter iniquitatem, debitā, cōdonari, talique
nos reatu ac debito liberari: quando neque nos debita re-
mittere fratribus dicimus, nisi cum illos debita solutio-
ne ac satisfactione liberamus: certumque est, nos non iu-
beri à Deo petere, nisi quod Deus ipse præstare vult: &
Christus totius debiti nostri chirographum fregit, facta
pro nobis perfecta solutione ac satisfactione.

III.

*Afflictiones, quibus post condonata peccata premuntur
sancti, non esse pœnas satisfactionis sue pro pec-
catis præteritis: sed paternas coerci-
tiones à futuris.*

Quòd verò post remissionem peccati soleat Deus fi-
lios suos varijs affligere & cadere flagellis: credimus, hoc
non à Deo fieri, vt pro peccatis admissis hac ratione, vel
in totum, vel ex parte suæ iustitiæ satisfiat, cum vna ple-
na CHRISTI satisfactio nobis imputata satis superque
sit: sed,

fit: sed, vt illis, ceu paternis ferulis, quæ certè ad peccati in nobis habitantis mortificationem pertinent, in posterum cautiore s fiamus: nèue ampliùs tam facìle in peccata nos ipsi proijciamus: vnde & certamina fidei, exercitationesque sanctorum, non autem supplicia peccatorũ cū Augustino appellamus, & appellari debere, docemus.

T. 7. de peccat. mer. et rem. lib. 2. cap. 33. & 34.

I V.

A solo Deo propriè remitti peccata gratis, & propter Christum Mediatorem.

Credimus etiam, à solo Deo ex gratia, & propter Ies. 43. 25. Christum Mediatore peccata propriè remitti: cū etiam ille ipse solus sit, in què propriè vel immediatè vel mediatè peccatur, dum ipsius legè transgredimur: in solius verò creditoris potestate positum sit, debitoribus suis gratificari, debitáque remittere. Vnde & Christus, vt homo, Luc. 23. 34. Patrem rogauit pro se crucifigentibus vt illis ignosceret, Luc. 9. 21. peccatũmque remitteret: & quod dixerant Iudæi, Quis potest remittere peccata, nisi solus Deus, partim tacendo, partim edito miraculo, confirmauit. Quare ex eo, quod Christus sua autoritate remittebat peccata, cum Patribus, meritò euinci, credimus, cum verũ esse Deum: cum hoc fieri à pura creatura non possit, nisi ministerialiter, vt loquuntur, & in nomine atque ex autoritate Dei: id quod non vni tantũm, sed omnibus Apostolis, eoque Ioh. 20. 23. & legitimis ministris Euangelij omnibus ex æquo datum esse, nouimus.

V.

Christum, Deum & hominem, remittere quidem peccata: sed differendi ratione, qua Deus est, & qua homo:

Vnde

Vnde etiam sequitur, id quod & confitemur, Christum Deum & hominem, unà cum Patre & cum Spiritu sancto remittere peccata: sed alia ratione eum id facere, quàm Deus est, & alia, quàm homo. Nam, quàm Deus est, propriè, propriâque autoritate, & verè effcienter id efficit: quàm homo verò est, id facit, & antea etiam fecit in carne mortali, tanquam *σωτηρ* deitatis: voluntate sua humana, diuinæ consentiendo, & verbis pronuntiando, Remittuntur tibi peccata tua: Leone etiam primo sic ad Flavianum explicante atque dicente, Agit vtrâque forma, (Dei scilicet & hominis) cum alterius communione, quod proprium est: verbo scilicet operante, quod verbi est, & carne exsequente, quod carnis est. Remittere peccata, propria fuit actio diuinæ naturæ: at dicere, Remittuntur tibi peccata tua, humanæ. Hæc ille,

*Epist. 10.
CAP. 4.*

VI.

In solo Christo offerri remissionem peccatorum, & à solis electis, fide donatis, percipi.

Sicut autem in solo Christo Mediatore & Redemptore, tanquam totius Ecclesiæ capite, habemus redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum, ita vt extra Christum nulla sit: sic etiam credimus solos electos, vera poenitentia, veraque fide donatos, Christumque per Spiritum sanctum, vt membra capiti, insitos, illius fieri participes: eoque, licet omnibus hominibus per Evangelium annuntietur remissio peccatorum, reprobis tamen, vt pote impoenitentibus, & incredulis, nunquam remitti: sed ipsorum vitio & culpa semper retineri peccata.

Eph. 1. 7.

VII.

Omnia peccata simul, fidelibus electis remitti.

Credimus etiam, sicut Christus non pro aliquot, sed pro omnibus peccatis nostris vna oblatione satisfecit: sic etiam nobis, verè pœnitentibus, non quorundam tantùm, sed omnium simul peccatorum nostrorum remissionem à Christo & in Christo per Euangelium offerri: per Spiritum sanctum communicari: per què fidem recipi: quando Deus, proposita parabola, declarauit, se totum debitum, non autem partem remittere.

Matth. 18.
23. &c.

VIII.

Remissionem peccatorum in sola Ecclesia dispensari, per solam fidem recipi, idque in sola hac vita.

Denique, vt concludamus, credimus, sicut in solo Christo inuenitur remissio peccatorum, sic etiam in sola eius Ecclesia illam dispensari: & sicut solius Christi meritis & sanguine parta nobis fuit, sic etiam citra merita nostra, per solam veram in Christum fidem recipi: & sicut in sola hac vita Euangelium prædicatur, perque illud remissio peccatorum pœnitentibus & credentibus annuntiat, sic etiam in hac tantùm vita illius fieri nos participare posse: quando post hanc vitam nullus datur fidei & pœnitentiæ locus: ac proinde, Ecclesiam suo ministerio nil prodesse amplius posse hac vita defunctis ad remissionem illis impetrandam: dicente etiam Cypriano, Quando isthinc excessum fuerit, nullus iam locus pœnitentiæ est, nullus satisfactionis effectus. Hic vita aut amittitur, aut tenetur: hic salutem æternam cultu Dei & effectum fidei prouidetur.

Cypr. ad Demert.

IX.

Confirmatio eiusdem doctrinae, ex ordine Symboli.

Iuxta

Iuxta hæc tria capita articulū de remissione peccatorum in Symbolo interpretamur: nempe, primū in quidem post articulum de Ecclesia, deque cōmunionē sanctorum subijci articulum hunc, vt intelligamus, extra Ecclesiam, peccatorum remissionem nō dispensari, nullūque habere locum. Deinde, eundem subijci post confessionem de fide nostra in Deum Patrem, in Filium, & in Spiritum sanctum, deque fide, qua credimus, Ecclesiam Christi esse sanctam, & ex societate communionēq; sanctorum constare: vt testificemur, nos non ex meritis nostris, sed propter fidem in Deum Patrem, in Filium, & in Spiritum sanctum, & propterea, quòd sumus in Ecclesia, communionēque habemus cum sanctis omnibus, idè peccatorum etiam remissionem quotidie cōsequi. Ad denique ex hoc ordine articulorum fidei, credamus & confiteamur, post remissionem peccatorum in Ecclesia hac militante impetratā: nil aliud mortuis expectandū esse, quàm carnis resurrectionem & vitam æternam.

X.

Errores.

Ita damnamus errorē, quo quidam docent, remissa culpa, restare poenæ debitū persolvendū: hanc verò poenam, cum sit æterna mors, per poenitentiam commutari in poenas tēporales: quas oporteat vel in hac vita, vel post mortem in purgatorio luere, nisi per missas indulgentias, aliāque suffragia inde liberemur. Secundò, damnamus & illorum blasphemiam, qui alibi, quàm in Christo remissionem peccatorum quærunt, & quærendam esse, docent: Item, qui alia ratione, quàm per veram fidem, perque Spiritum sanctum eam sibi reipsa applicari posse, cōtendunt, & percipi. Damnamus item sacrilegam illo-

rum doctrinam, qui docent, non omnia semper peccata
 credentibus à Deo remitti: sed quædam sepe etiam reti-
 neri, quæ porro expianda sint ieiunijs, eleemosynis, ora-
 tionibus, alijsque operibus nostris, vel aliorum etiam ob-
 lationibus, & sacerdotum sacrificijs.

CAPVT XXVII.

DE STATV ANIMORVM post mortem, deque resurrectione mortuorum.

I

*Animas neq. cum corporibus interire, neque solutas cor-
 poribus dormire, aut extra cælum & tartarum
 quiescere, neq. etiam in igne purga-
 torio torqueri.*

Credimus, Animas nostras neque cum corpore in-
 terire: neque solutas corporibus dormire: aut vigilantes
 extra cœlū & extra tartarum, certis in locis abditis quie-
 scere: neque etiam in igne purgatorio torqueri: sed extra
 corpus etiam, omnium hominum animas viuere, intelli-
 gere ac velle: piorum autem in cœlo cum Christo regna-
 re, impiorum verò in inferno cum diabolis cruciari: de
 illis dicente Domino, Cùm homines pij & misericordes
 deficiunt, hoc est, decedunt ex hac vita, eos, id est, eorum
 animas, recipi in æterna tabernacula: & alibi docente,
 Eas secum esse in paradiso: de istis verò exemplo Epulo-
 nis proposito, eas in infernum, id est, in locum æternis
 ignibus destinatum abire, (sicut de Iuda etiam legimus:)
 ibique cruciari.

LUC. 16. 9.

LUC. 23. 43.

LUC. 16. 23.

ACTO. 1. 25.

II.

*Diuerſa eſſe loca, vbi fidelium, & vbi infidelium anima
poſt mortem corporum degunt.*

Cum verò tam diuerſa ſit conditio animarum fidelium & infidelium: credimus, diuerſa etiam eſſe loca, in quæ migrant: æterna videlicet tabernacula, ſeu cœlum, paradifumque pijs deſtinatum: & tartarum ſeu infernum impijs præparatum: quando vno etiam in loco lucem 2 Pet. 2. 4. immenſam ſtatuunt ſacræ literæ, in altero verò maximas tenebras, quas Chriſtus vocat tenebras exteriores: & quãdo idem Dominus ait, ſe velle, vt vbi ipſe eſt, ibi ſint & Mat. 8. 12. credentes in ſe: apertè ſignificans, eo in loco, vbi ipſe iam Ioh. 17. 24. eſt ſuo corpore & anima, eſſe etiam & futuros fideles: primum quidè animis, deinde etiam tandem ſuo tempore corporibus: infideles autè neutro, & nunquam: vt ſummam eſſe impietatem iudicemus, dicere, cœlum eſſe vbi que, cum hoc impijs nuſquam, pijs autem ſolis paſſim in ſacris literis, tanquam propria & æterna ſedes, aſſignetur: nec eſſe verò ſit, certo locorum ſpatio, tum corpora, etiam poſt reſurrectionē circumſcribi: tum animas iam deſinitiuè ſaltem, vt loquuntur, contineri.

III.

*Finem huius mundi certò futurum, omniaq; innouatum iri,
licet tempus ipſum ignoretur.*

Et ſi verò, quando futurus ſit finis ſæculi huius, à nobis ignoratur, vt neſciri etiam poſſit: credimus tamen, Matt. 24. 36. omnino futurum: tuncque immutatum iri non ſolum Act. 1. 7. terram, ſed etiam cœlos: futurumque cœlum nouum, & Ieſ. 24. 23. terram nouam: mortuoſq; omnes, etiam impios, Chriſto & 65. 17. per vocem & tubam Archangeli, ad iudicium vniuerſo & 66. 22. Pſ. 102. 27.

DAN. 12. 2. sos vocante, resurrecturos: ad quarum rerum certitudi-
 Mala. 4. 1. nē pertinet, quod Dominus Iesus cum Ierosolymæ deso-
 2 Pet. 3. 13. lationem prædixisset, statim etiam de hisce rebus sermo-
 Apoc. 21. 1. nem instituit: vt nimirum nos ex ijs, quæ vidimus Iero-
 Iudæ 14. 15. solymæ contigisse, ea etiam certò futura, credamus, quæ
 Matt. 24. 0. de fine seculi simul prædixit.
 Luc. 21. 5.

Et c.

I V.

*Omnes tandem homines mortuos viuificatum iri, &
 resurrecturos è sepulchris.*

1 Cor. 15. 22

Credimus itaque, sicut per Adamum omnes moriū-
 tur, sic per Christum omnes, impios etiam quoad corpus,
 esse viuificandos, anima cuiusq; suum resumente corpus:
 quanquam alios ad æternam felicitatem, alios ad damna-
 tionem sempiternam resurrecturos, confitemur: dicente

Ioh. 5. 29.

Christo, Et prodibunt, qui bona fecerunt, in resurrectione
 nem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudi-
 cij: vnde etiam ordo resurrectionis confirmatur, quem

1 Thes. 4.

Apostolus tradit, dicendo, Eos primùm resurrecturos,
 qui sunt Christi, deinde reliquos.

V.

*Non noua corpora creatum iri animis nostris, sed eadem
 planè, quæ ceciderunt, resurrectura.*

Credimus autem, non nouum cuiq; animo corpus
 formatum iri, sed eadem singulorum, quoad substantiã,
 quæ ceciderant, resurrectura, licet certis qualitatibus di-
 1 Co. 15. 36 uersa: docente Apostolo, de iisdem piorum corporibus,
 Et 42. Et. exemplo eiusdem sementis, alia seminari, & alia resurge-
 re: seminari corruptioni obnoxia, suscitari in corrupta, &
 quæ sequuntur: & Iob de sua spe (iuxta versionem vul-
 Iob. 19. 25. gatam) sic testificante, Scio quod Redemptor meus viuit,
 & in no-

& in nouissimo die de terra surrecturus sum : & in carne mea videbo Deum Saluatorem meum, quem visurus sum ego ipse, & non alius, & oculi mei conspecturi sunt. Nostri enim corporeis oculis CHRISTVM visuri sumus in nubibus ad nos suo corpore redeuntem : & in cœlo etiam regnantem.

VI.

*Exemplo corporum nostrorum post resurrectionem monstrari,
Christi corpus non esse ubique.*

Cùm verò Apostolus dicat, Christum corpora nostra humilia transformaturum, vt conformia fiant corpori ipsius glorioso : credimus, si corpus Christi propter gloriam, quam à resurrectione accepit, accepit etiam, vt sua substantia sit vbiq; : sic nostra quoq; propter eandem gloriam vbiq; futura esse : quod cum futurum non sit : neque etiã credimus, corpus Christi, vt ut gloriæ plenum sit & maiestatis, vbiq; iam esse sua substantia, finitum cum sit ipsum, & gloria eius finita : præsertim, cum etiam dixerit, se velle, vt vbi ipse est, nos quoque ibi simus, nos autem futuri non simus vbiq; corporibus nostris. Phil. 3, 21.
Ioh. 17, 24.

VII.

Errores.

Damnamus impia deliria tùm philosophorũ illorum, qui mentem humanam mortalem esse docuerunt : tùm illorum hæreticorum, qui animas omnium hominũ à corpore separatas in certis abditis locis aut dormire, hoc est, omni sensu & mentis operatione priuatas esse : aut vigilare quidem, sed quiescere, donec resursumant corpora, ac tùm demum vel in cœlum admittendas esse, vel in infernum detrudendas, putarunt : nec non &

eos,

eos, qui multorum piorum animos in purgatorio quodam igne purgari à reliquijs peccatorum, & pœnas dare temporales, somniarunt. Improbamus & illos, qui non distinguunt cœlum, ubi pij, ab inferno & tartaro, ubi impij futuri esse leguntur: sed discrimen vtrorùmque in eo tantùm constituunt, quòd alij beati fiunt, alij infelices, quanquam eodem in loco sint omnes. Sed neque eos probare possumus, qui, si non certum diem & horam, certum tamen tempus, mensem vel annum aiunt definituri & scire posse: quo venturus sit Dominus, finemque huic seculo impositurus: cum tamen Christus dixerit, Non est vestrum, nosse tempora. Exsecramur verò illos, de quibus & Petrus, illusores: qui mundum perpetuò sic mansurum sentiunt, omnemque futuram vitam negant atque rident. Damnamus etiam omnes, qui resurrectionem demortuorum negant: nec non & illos, qui, non hæc eadem corpora, sed alia noua nos habituros, somniarunt. Illos item damnamus, qui docuerunt, corpora post resurrectionem futura ita spiritualia: vt instar Spiritus & aëris, nec videri, nec palpari queant: quale etiam Christo post resurrectionem nonnulli affinxerunt corpus: & alij etiam in naturam diuinam qua-

si immutatum esse, fingunt, impudenterque

mentiuntur, ita vt iam amplius

dici non possit esse

creatura.

Actor. 1. 7.

2 Pet. 3. 3.

Et c.

CAPVT XXIX.

DE ILLVSTRI ADVENTV

Domini Iesu, ad iudicandum vi-
uos & mortuos.

I.

*Facta ad aduentum Domini Iesu è cælo, mortuorum re-
surrectione, & viuorum immutatione, Christum mox sese
omnibus visendum in nubibus exhibiturum:*

*eig, obuiam ituros fideles omnes
in aërem.*

Credimus, facta, ad aduentum Domini IESV,
mortuorum resurrectione per ministerium Angelorum:
qui tùm supererunt viui, eos quidem non morituros, sed
tamen in eorum, qui resurrexerunt, conditionem actu-
tum immutatam iri: ac tunc Christum, iam è cælo ad nu-
bes vsque, vt inde omnes iudicet, de que omnibus ferat
sententiam, reuersum, sese omnibus hominibus conspi-
ciendum exhibiturum esse: ei vero, Angelis suis stipato,
& in sua maiestate ac gloria apparenti, pios omnes obuiã
ituros, è terra in cælum vsque nubium trãslatos: quem
admodum & Christus ipse, & Apostoli docuerunt, scri-
ptumque reliquerunt

1 Thef. 5. 6

&c.

Matt. 24.

3. & 25. 31

II.

*Christum visibiliter rediturum è loco ad locum: eoque
corpore visibili, locali, finito.*

Credimus itaque, Christum ita rediturum visibili-
ter, sicut etiam spectantibus Apostolis è terra in cælum
prius ascendit: & ex illo quidem cælo rediturum, vbi iam

est: ac proinde quod à nubibus, in quas descendet, & à terra procul distat: & ita etiam suo naturali corpore descensurum, credimus: vt illud necesse sit, locale esse atque finitum, ac proinde non vbique existens: quando talis etiam descensus simplicibus populis à Spiritu sancto describitur, quem non nisi mutatione loci fieri posse, demonstrat.

III.

Reprobos infideles non peruenturos vsq; ad Christum, in nubibus sedentem: sed in terra manentes sententiam Iudicis audituros.

Cùm verò Scriptura de solis pijs pronuntiet, eos raptum iri in nubes, & obuiã ituros Christo in aëra: credimus, impios ad Christum vsque non peruenturos, sed sub pedibus eius in terra manentes, sententiam Iudicis audituros, ite maledicti in ignem æternum, sanctis omnibus qui in aëre cum Christo erunt, sententiam Iudicis approbantibus, iuxta Apostoli sententiam, sanctos iudicatos mundum atque Angelos.

IV.

Quibusdam de causis illud iudicium vniuersale institutum sit.

Credimus verò, duabus potissimum de causis iudicium illud, in quo Christus omnibus conspicuus omnes iudicabit, institutum fuisse: prima quidem est, vt, quæ nunc abdita sunt hominibus, tam innocentia, fides, bonaq; conscientia piorum, quàm hypocrisis, sceleraq; impiorum, toti orbi patefiant: & inde etiam iudicia Dei quàm iusta semper fuerint, ad extremum vsque luculentè appareat. Vnde & dies ille, dies reuelationis ab Apo-
solo

nolo appellatur. Altera causa est, vt, quæ promissa fuerat tam bonis bonorum, quàm malis malorum operum merces, tunc plena cuique reddatur: dicente Apostolo, Omnes nos manifestari oportet coram tribunali Christi, *2 Cor. 5. 10* vt reportet vnus quisque, prout gessit in corpore, siue bonum, siue malum: Vnde & ab eodem Apostolo iusti iudicij dies vocatur. *Roma. 2. 5.*

V.

*Vitam aeternam, qua electi donabuntur, mercedem vocari
& esse: sed totam gratuitam, nobisq; minimè,
nisi propter Christum, debitam.*

Et si enim, quod electi accepturi sunt, merum Dei donum est, solius Christi meritis partum: mercedem tamen & esse, & verè nominari, non dubitamus: cum Dominus Iesus eam sic appellare dignatus sit, mercedem nimirum gratuitam: quando opera etiam ipsa piorum bona, causæque omnes, vnde proficiuntur, dona sunt Dei gratuita: gratuita electio: gratuita redemptio: gratuita vocatio, fides, iustificatio, regeneratio, peccatorum remissio, defectuum denique ac delictorum, quibus ipsa bona opera nostra infecta sunt, gratuita condonatio, & contra, perfectæ obedientiæ Christi, qua nostra imperfecta exornatur, Deoq; fit gratissima, gratuita imputatio: ac proinde, si propriè loqui velimus, mercedem esse, minimè propter opera nostra in se considerata, sed tantùm propter imputata merita Christi, nobis debitam.

VI.

*Finito iudicio, confestim pios in caelo futuros cum Christo,
impios autem in inferno cum diabolo
& Angelis eius.*

Credimus porrò, post illud iudicium confestim pios in cœlum secuturos Christum, impios verò cum diabolis detrusum iri in infernum, dicente illis Christo, Venite benedicti Patris mei, his autem, Ite maledicti in ignem æternum.

VII.

Diem illum pijs iucundissimum futurum, eog. expectandum: impijs tristissimum, eog. illis esse solo etiam auditu intolerabilem.

Ita credimus, illum vltimum diem, ijs, qui Christo insiti sunt, futurum omnium felicissimum ac iucundissimum, ac proinde ab illis amari atque expeti, & amandū nobis esse atque expetendum: impijs autem omnium infelicissimum ac tristissimum: ac proinde mirum non esse, cur diem illum oderint, mentionemque illius ferre non possint.

xTim. 4. 8

VIII.

Errores.

Dannamus, si quis neget Christum veræ & reapse in suo humano corpore descensurum esse è cœlo in nubes, & inde in cœlum cum electis rediturum, sed sine vlla loci mutatione, per apparentiam duntaxat quandam, vt vocant, ac disparitionem, totum hoc futurum, contendat: contradicentibus Angelis ad Apostolos, Sicut vidistis eum ascendentem in cœlum, sic veniet. Improbamus & illos, qui docent, opera pietatis in se considerata, veram esse causam, propter quam datur vita æterna, verâque esse huius merita: Apostolo contra scribente, & dicente, Donum Dei est vita æterna. Neque etiam proba-

Act. 1. 11.

Rom. 6. 23

proba-

probamus sententiam Chiliaſtarum de mille annis: quibus poſt iudicium Chriſtus verſaturus ſit in hoc mundo cum ſuis electis: illique in delicijs carnis, ſed honeſtis, victuri, & liberos adhuc, ſed ſanctos, pro creaturi ſint, ac tùm demum in coelum transferendi. Damnamus verò & execramur errorem eorum, qui contendunt, Ignem, in quem mittentur impij, tandem aliquando exſtinctum iri: ita vt omnes etiam diaboli feliciter victuri ſint in regno Dei, contra manifeſta Chriſti verba, *Ite in ignem æternum.* Matt. 25o
41o

CAPVT XXX.

DE VITA AETERNA.

I.

Vita aeterna donatum iri omnes, qui bonis operibus teſtificati fuerint, ſe verè Chriſto inſitos fuiſſe, & in Chriſtum credidiſſe.

Credimus igitur ad extremum vitam æternam, id eſt, plenam & peſectam æternæ vitæ poſſeſſionem donatum iri in die illo vltimo omnibus: qui per Spiritum ſanctum verè inſiti fuiſſe Chriſto, eoq; & credidiſſe in Deum Patrem, in Filium eius Ieſum Chriſtum, & in Spiritum ſanctum, membræque viua Eccleſiæ ſanctæ fuiſſe, communionemque cum ſanctis omnibus habuiſſe, & conſecuti remiſſionem peccatorum fuiſſe, ex manifeſtis veræ fidei & pietatis operibus, coram omnibus angelis & hominibus palàm declarati, luculentiffimè demonſtrati, & ex ſententia iudicis Chriſti pronuntiatii fuerint: hoc iuſſum docente Domino, qui ait, ſe dicturum his, qui fuerint

Matt. 25. rint à dextris, Venite benedicti Patris mei, possidete reg-
 34. num, vobis paratum à constitutione mundi: Esuriui
 enim, & dedistis mihi manducare, &c.

II.

Confirmatio superioris sententia: & vitam æternam dari non proprie propter opera nostra, sed propter Christum, in quo gratis electi, benedicti, & filij Dei effecti sumus.

His enim verbis declarasse nobis videtur Dominus, opera nostra bona, esse nostri in Christo electionis, benedictionis, filiationis, eoque iuris hæreditarij testimonia: causam autem, cur simus vitam æternam, cælestisque regni possessionem consecuturi, esse, partim, quia iam ante mundi constitutionem, id est, antequam quidquam boni egissemus, regnum illud gratis præparatum nobis fuit in Christo: partim, quia fuimus benedicti à Patre, nempe, omni benedictione spirituali in Christo, eoque per gratiam vocati, iustificati, remissionem peccatorum consecuti, sanctificati: denique, quia in Filios Dei in eodem Christo adoptati, perque Spiritum eius renati, eoque & cohæredes regni illius effecti sumus: id quod illo verbo κληρονομήσατε, id est, iure hæreditatis, tanquam filij, possidete, manifestè significavit. Quòd igitur opera pietatis commemoraturus sit Dominus, hoc ideo facturum eum, non dubitamus: vt ex illis toti orbi patefaciat, nos verè fuisse benedictos, electos, iustos, filios DEI, quibus hæreditas debebatur: dicente etiam Apostolo, Quòd si filij, & hæredes: filios autem nos esse Dei, declaratur regeneratione: regeneratio verò

Eph. 1. 3.

Rom. 8. 17.

regenerationis effectis, quæ opera fidei & pietatis appellantur.

III.

Sicut vita piorum futura est aeterna: sic etiam impiorum pœnas & ignem futurum aeternum.

Sicut verò credimus, filios Dei vitam consecuturos æternam: sic etiam confitemur, hypocritas, impiosque omnes abituros in ignem, nunquam extinguendum, ibique in æternum cruciandos: Christo aperte dicturo, *Mat. 25. 41*
Ite in ignem æternum.

IV.

Quàm felix futura sit illa aeterna vita, nec dici, nec cogitari posse.

Quid autem, & qualis sit ista vita, quantâque illa felicitas, quæ nomine regni cœlestis significatur, fatemur cum Apostolo ingenuè, nec oculum vidisse, nec aurem *1 Cor. 2. 9.* audiuisse, nec in cor hominis ascendisse: rem enim esse maiorem & præstantiorem, quàm ut ab humano intellectu comprehendi queat: tantæque felicitatis, qua nihil felicius desiderari à nobis possit. Itaque simpliciter credimus, nos, qui sumus Christi, qui ab eius Spiritu regimur, qui ab eius verbo pendemus, qui denique totam salutis fiduciam in eo collocamus: futuros omnes felicissimos: fulsuros omnes, sicut solem in conspectu DEI: visuros omnes Deum, sicuti est: victuros omnes vitam cœlestem atque diuinam cum CHRISTO *1 Cor. 13. 12.* & cum Angelis eius: liberatos omni peccato, omni miseria, omni malo: sine vilo amplius dolore, sine metu, *Phil. 1. 23.*
sine

1 Co. 15. 28° sine ullius rei indigentia aut desiderio: quoniam Deus
 Apoca. 22. erit omnia in omnibus: & nos videbimus faciem eius: &
 3. 4. in ea vrbe nox vltra non erit, neque opus ei erit lu-
 cerna, neque lumine Solis, quoniam Dominus Deus il-

lustrabit nos: & regnabimus in secula seculorum
 cum Christo Iesu, capite, Sponso, Seruatore,
 Domino nostro: cui laus, honor, &
 gloria in sempiternum,
 Amen,

EIVS

EIVSDEM ZANCHII,
in suam ipsius Confessionem,
Observationes.

NEC pauca, nec leues sunt causæ: quibus adductus fui, vt hæc obseruationes confessioni meæ seorsum addere, quam aliquid in ea immutare maluerim. Pauci non sunt, quibus notum est: qua occasione, quo tempore, quorum iussu, quorum nomine, & in quos fines hæc ego, inuitus sanè atque coactus, doctrinæ Christianæ summam conscripserim. Et si verò nemo non videt, confessionem hæc, nunquam vt sperabatur, eorum nomine, quorum causa conscripta fuerat, editam fuisse: quî tamen hoc factum sit, & quibus de causis factum sit, non omnes perspectum habent: multis factum admirantibus, veras autem ipsius rei causas ignorantibus. Hinc quàm variæ multis suspiciones incidere: quàm varia etiam tum de me, tum de ipsa confessione, non dicam à priuatis hominibus, sed ab Ecclesijs etiam ipsis iudicia fieri: quàm varij denique & sinistri sermones, in vulgus spargi potuerint: quotus quisque hominum est, qui nesciat? Occurrendum ergo tandem mihi fuit, antequam moriar, sinistris prauisque de mea doctrina, suspicionibus, iudicijs, sermonibus. Id nulla meliori ratione fieri à me potuisse iudicauî: quàm si & confessionem, prout fuerat à me conscripta, seorsum: Et seorsum etiam in illam obseruationes, quibus si quæ sint obscura, explicentur: si quæ dubia, confirmentur, edendas curarem: & iudicium de toto negotio toti Ecclesiæ verè Catholicæ relinquerem. Putauî præterea,

ad falsas suspiciones ex animis hominum, si quæ sint conceptæ, tollendas, non parum profuturum fuisse: si quæ nam à doctis viris de confessione facta fuerunt iudicia: ea ex ipsorum literis, pijs omnibus nota facerem: Præsertim cum ex illis etiam, quasnam ob causas, co quo constitutum fuerat modo, non fuerit euulgata confessio, facile quisque intelligere possit.

Magnus quidam vir, in hæc ad me verba, ea de re, scripsit:

Quod de confessione tua scribis: ea magna cum voluptate, & à me, & à N. & alijs perlecta est: quæ & eruditissimè scripta est, & accuratissima methodo: Et, si modo quod in fine de Archiepiscopis & Hierachia addis, excipias, mihi summo opere placuit, Sed cum de via & ratione concordia inter omnes nostræ confessionis Ecclesias ineunde, cum fratribus N. N. qui hîc sunt, deliberaremus: illi vno cōsensu, hanc & vnicam & tutissimam, & expeditissimam esse censuerunt: vt iam receptæ & editæ à singularum prouinciarum Ecclesijs fidei confessiones, in vnam Harmoniam componerentur, & compingerentur: quod & similimæ omnes essent quoad *πιστως & σωτηρι*, & sua à nulla Ecclesia repudiaretur. Hoc suum consilium, cum nobis multis rationibus probassent: ad vos de eo scripsimus, & ad reuerendos fratres N. N. & alias nobis vicinas Ecclesias: quibus omnibus idem illud valde placuit.

Hæc ex magni illius viri literis. In eandem fermè sententiam, non pauca, ex aliorum quoque de eadem re scribentium literis proferre possemus: sed cum non sit necesse, breuitatis causa omittimus.

Ergo ad rem.

OBSERVATIO IN TOTAM

Confessionem.

Cum utimur verbo damnandi, nihil aliud volumus: quàm, quæ damnatæ fuerunt ab Ecclesia Catholica hæreses: eas nobis quoque damnari: Et quæ illa non probavit, ea quoque nobis improbari: idque toti posteritati, restatum nos esse velle.

IN CAPVT I.

Aphorif. 4.

Quòd Apocryphis in volumine Bibliorum, post libros Canonicos, locum primum tribuerimus: id fecimus adducti auctoritate Ecclesiæ Græcæ & Latine quæ hoc honore illos solos dignata semper est, vt cum Canonicis coniungerentur. Vide loca citata ex Hieronymo, Cypriano, concilio Laodicensi, in confessione, cap. 1. Aph. 5. Deinde de libris sermo fuit, non de quibusuis scriptis: aliqui symbola oecumenica præferimus libris Apocryphis.

IN CAPVT II. DE DEO.

Aphorif. 1.

Etsi proprium ὑφιστάμενων est, ὑφιστάται ἐν τῇ ἰσότητι: de Deo tamen loquentes, altera vti locutione, eaque etiam vsitata, certis de causis maluimus: nempe, vt cum primis aduersus Arianorum nostri temporis calumnias & sarcasmos, essentiam illam diuinam, non nisi in personis reperiri, doceremus: non igitur à nobis essentiam seorsum à personis subsistentem constitui, in qua porro tres personæ subsistant: quasi quatuor in Deo ὑφιστάμενας, à Catholica Ecclesia fingantur.

Aphorif. 3.
 De hac reali essentialium Dei proprietatum communicatione, peculiarem conscripsimus & nos tractationem, in libro cui titulus erit, De incarnatione Filij Dei: in verba ad Phil. 2. Qui cum in forma Dei esset, &c. ad quem, qui plenior cupit huius doctrinae explanationem, lectorem suo tempore remittimus. Certè Dominus Iesus ab illa essentiali cognitione, qua & Pater nouit, (hoc est, vt scholastici loquuntur, comprehendit) Filium, & Filius Patrem: omnem planè creatam mentem exceperit: cum dixit, Nemo nouit Filium, nisi Pater: & nemo nouit Patrem, nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare: docens quicquid cognitionis de Deo habent in sese creaturæ, illud esse aliquo modo reuelatum: eòque scientiam esse non illam Dei essentialem, & infinitam, sed creatitiam & infinitam.

IN CAPVT V. DE MVNDI
 creatione, &c.

Aphorif. 2.

Cœlum beatorum, in quo iam est Dominus Iesus suo corpore, differre à terra, ac reliquis cœlis, esseque supra omnes istos aspectabiles cœlos: præter ea, quæ dicta sunt confirmant etiam hæc pauca: Eph. 4. Christus dicitur ascendisse supra omnes cœlos: alibi legitur ascendisse non supra, sed in Cœlum & esse in cœlo, consedere ad dextram Patris. Hoc igitur cœlum, & supra reliquos est, & ab illis differt. Sic Col. 3. Apostolus locum, vbi Christus est in dextra Dei Patris, distinguit à terra: Et vocat *SVB SVM τὸ ἀνω Ἰησοῦ: τὸ ἀνω φρονεῖτε: &* vbi Christus est: Et 1. Thes. 4. ait, Dominum descensurum è cœlo, nempe

nempe in has partes inferiores: piósque omnes raptum
 iri in nubibus obuiam Christo in Aëra. In sublimi ergo
 est cœlum illud, non in terra, non in Aëre: multò minus
 ubique. Descendet enim visibili corporis forma, ex alto
 cœlo, in regiones istas, vt hïc iudicentur viui, & mortui.
 De hoc cœlo peculiariter egimus, in libris de operibus
 Dei, intra sex dies creatis. Improbamus ergo contrariam
 doctrinam: quæ, cœlum à terra: Et cœlum beatorum, à
 reliquis cœlis non distinguit, sed vbique esse contendit.

IN CAPVT VII.

Aphorif. II.

Inter alia quæ etiam Augustino peccatum originis
 afferentiac defendenti, obiecit Iulianus Pelagianus, fu-
 erunt & hæc: quod aut faceret Deum autorem peccati,
 aut diabolum conditorem hominum: idque propterea,
 quòd putabant Pelagiani, ab Augustino peccatum origi-
 nale, ipsam hominis substantiam constitui. Quæ omnia
 obiecta ipse diluit tomo 7. contra Iul. Pelagianum, lib. 5.
 cap. 1. hisce verbis: Nec Deo adscribimus iniquitatem,
 sed potius æquitatem, quia non iniuste tot & tantis ma-
 lis, quæ sepius cernimus, etiam paruulus plectitur.
 Nec diabolo conditionem hominis, sed humanæ ori-
 ginis deprauationem: nec peccato substantiam deputa-
 mus, sed in primis hominum actum: in eorum verò po-
 steritate contagium: nec paruulis conscientiam sine sci-
 entia, in quibus nec scientia est, nec conscientia: sed sci-
 uit ille quid fecerit, in quo omnes peccauerunt, & singu-
 li malum inde traxerunt, &c.

OBSERVATIONES.
IN CAPVT IX.*Aphorif. 5.*

Quomodo se ab hoc errore excipere possint, qui Patres veram Christi carnem comedisse negant, non videmus: quasi quia re ipsa nondum existebat in natura, propterea in certa Dei promissione non extiterit: & proinde per fidem apprehendi & comedi non potuerit. Generalis enim est, & ad omnes, & omni tempore pertinens propositio: Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, non habebitis vitam in vobis. Vita enim non communicatur, nisi illis, qui Christi carni, & per carnem spiritui, seu τῷ λόγῳ, qui est vita, fide ceu capiti membra, copulati sint.

IN CAPVT X.

Aphorif. 3.

Voluisse enim &c. Quod dixi de primo, secundo, tertio & quarto statu: clarius fuisset, si dixissem: qualis fuerit homo ante peccatum: qualis post peccatum: qualis sit sub gratia: & qualis futurus sit in gloria.

IN CAPVT XI. DE CHRISO

Redemtoe.

Aphorif. 6.

Personam Christi, propriè loquendo, ex natura diuina immensa, ac simplicissima, & ex humana finita, quæ in infinitum minus est, quàm punctum, respectu diuinæ, tanquam ex duabus verè ac propriè dictis partibus compositam esse: cum scholasticis meritò negamus, Quæ enim proportio finiti, ad infinitum, & creaturæ ad creatorem? Confitentes interim cum veteribus Patribus, eo sensu

Tho. 3. p.
2. 2. ar. 4.

OBSERVATIONES

sensu dici posse *συνθετον* compositam, quo scriptura τὸν λόγον, factum esse carnem: Et qui in forma Dei erat, iam in similitudine hominum, factum esse dicit. Hoc verò nil aliud est, quàm quod *ὑπόστασις* illa æterna, in duabus nunc subsistat naturis: ita vt Christus iam non minus sit verus homo, quàm verus Deus. Huc spectat, quod ante diximus de simili animæ & corporis: (ex ijs enim, tanquã ex veris & essentialibus partibus constat persona hominis) illud non per omnia quadrare: probantes interim hoc simile, quatenus eo Athanasius & alij Patres, ad verã & hypostaticam diuersarum naturarum vnionem demonstrandam, vsi sunt: tametsi non per omnia, vt etiam Iustinus in expositione fidei, & alij Patres, ingenuè fassi sunt, huic mysterio congruat. Simile vestis, frequentissimum est apud veteres Patres: præsertim apud Athanasium, & consentaneum est cum scripturis. Caro enim Christi, qua testata fuit Deitas, velum vocatur ab Apostolo. Heb. 10. ver. 20. Ac pulcherrimè hoc simili vestis, dogma de reali Idiomatum diuinorum, in humanam naturam effusione vel communicatione, funditus euertitur: quod simili ferri igniti, & corporis etiam animati confirmare conantur nonnulli, quanquam minimè possunt.

Aphorif. 7.

Corpus, & animam duo esse *ὑφισταμένα*, diximus: Et hoc liquere in Adamo, cuius corpus primū per se subsistit: deinde anima substantia etiam per se subsistens, addita illi fuit. Idem etiam liquet in separatione animæ à corpore: quorū vtrunq; seorsum subsistit. Cæterum cum sint partes hominis essentielles: singulæ quidem sunt *ὑφισταμένα*, sed imperfecta: coniunctæ autem, vnum perfectum

fectum ὑφιστάμενον, hoc est, personam hominis, constituunt. In Christo autem non ita se res habet, quoad naturam diuinam & humanam. Natura enim humana nec ante vlllo modo, nec post assumptionem, per se substitit, aut subsistit: sed in VERBO tantum: VERBUM autem, per se & perfectissimum semper fuit ὑφιστάμενον.

Aphorif. 10.

Simile solis, non quidem tam benè quadrat, atque simile gloriæ, qua nostra corpora sunt afficienda: quia hæc gloria, ignominiam nostræ carnis prorsus tollet, sed solum lumen candelæ tantum obfuscat, non autem penitus extinguit: Interim tamen perspicuè monstrat hoc solis simile, quod volumus: nimirum reali illius cum aëre communicatione, lumen candelæ prorsus inutile reddi: eoque ceu extingui, & nullum fieri: At verò essentialis carnis proprietates, nunquam propter vnionem hypostaticam, aut penitus tolli, aut infirmari, ita vt nulli sint vsui, constare: quod tamen vitari non posset, si natura humana realiter diuina omnipotentia participaret: ita vt ea posset quæcunque Deus potest. Nihil enim frustra aut sumit, aut retinuit & retinet λόγος, Filius Dei. Ergo simili solis haud inefficaciter confirmatur, quod simili gloriæ, quæ omnem à nostris corporibus ignominiam tollet, probatum est.

Aphorif. 11.

Id totus Christus esse aut agere, &c.

Hic in primo membro, ad nomen Christi, additum est, Filius hominis: in altero, Filius Dei Deus: vt significaremus, & diuina de Christo homine: & humana de Christo Deo, prædicari: quando ipsa Christi persona
vbiq;

utrobique significatur. Idem enim Christus, vna eademque persona, totus est Deus, totusque homo, licet non totum (vt loquitur Damascenus:) quippe qui in duabus distinctis naturis, vnus & idem subsistit. Hoc ita explicat Damascenus, lib. 3. cap. 7. ὁ ἅλῳ μὲν ἐστὶ θεὸς τέλει ἅλῳ, ἔχῳ ἅλῳ δὲ θεός, ἔχῳ γὰρ μόνον θεός, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος. καὶ ὁ ἅλῳ ἄνθρωπος τέλει ἅλῳ, ἔχῳ ἅλῳ δὲ ἄνθρωπος, ἔχῳ μόνον γὰρ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ θεός. τὸ μὲν γὰρ ἅλῳ, φύσεως ἐστὶ περιελαττικόν: τὸ ὁ ἅλῳ δὲ ὑποστάσεως. ὡσαύτως τὸ μὲν ἄλλῳ, φύσεως: τὸ ἄλλῳ δὲ, ὑποστάσεως. ὅλος dicitur contra Nestorium: ἔχῳ ἅλῳ δὲ contra Eutychen.

Quod verò diximus de actionibus, siue secundum humanam naturam, siue secundum diuinam editis, quòd eas tamen vnus & idem totusque Christus præstet: id independet, quia actiones sunt (vt loquuntur scholæ) suppositorum, seu ὑφισταμένων: Diuersitas autem actionum, ex diuersitate naturarum, seu formarum, per quas fiunt, proficiscitur. Cùm igitur in Christo sint duæ naturæ, vna autem persona: inde fit, vt vnus tantummodò etiam sit ἐνεργῶν, δύο ἐνεργητικῶν, καὶ δύο ἐνέργειαι, vt idem Damasc. explicat, lib. 3. cap. 15. Θεανδρικῶν verò vocantur ἐνέργειαι: non tam quòd sint ab eodem agente, qui est θεός καὶ ἄνθρωπος: quàm quòd ad hæc salutis nostræ opera, non sola Deitas, sed humanitas quoque concurrat: suas quæque actiones, cum alterius actionibus, coniungens. Atque hæc est prima & princeps vnionis hypostaticæ vis: quòd nimirum, hac, duæ naturæ, earumque proprietates & actiones, in vna eademque persona, ita vniuntur: vt ille, qui propter formam Dei, in qua subsistit ab æterno, Deus est, & propter formam serui, in qua nunc subsistit, homo est: idem & totus Deus, totus sit homo: & totus homo, totus sit Deus: eoque & totus sit omnipotens, ac vbique præsens, & totus impotens, & certo loco existens: idemque totus

mortuus sit, & totus mortem moriendo destruxerit: Et per consequens denique, quòd ad salutem nobis comparandam, communicandam, & applicandam, non sola diuina operetur natura, sed etiam humana cooperetur.

Secunda vis ex prima sequitur: quòd videlicet humana natura, ad omnia beneficia in nos conferenda, Deitatis organum, καὶ ἑνωσιν vnitum, eòque efficacissimum, facta sit.

Tertia, quòd propter hanc vnionem, eò dignitatis euecta sit hæc massa: vt actionem nostræ adorationis, fidei, inuocationis, dilectionis, in solam Filij Deitatem intendere non possimus, aut debeamus: vt in Confessione explicatur. Filium enim ipsum, id est, personam adorare iubemur, Heb. 1. Et in ipsum credere.

Quarta vis est, quòd quia humana hæc natura, καὶ ἑνωσιν vnita est diuina: ideò dona DEI, sine mensura, in eam collata sint, vt explicatur aphorismo sequenti.

Aphorif. 12.

Tametsi cùm hanc Confessionem conscriberem, omnia quæ ad hunc articulũ de persona Christi perẽint, complexus fuisset, mihi visus sum: placuit tamen, maioris explicationis causa, hæc quoque, quæ sequuntur, alijs paulò ante dictis adijcere.

1. Vna tantum modò est & semper fuit **C H R I S T I** persona.

Vnus enim tantum modò Filius Dei vnigenitus: vnus idemque Christus.

2. Hæc persona, ab omni aternitate, per naturalem ex Patre generationem, propria **V E R B I** est: in tempore autem,

tem, humanæ assumptæ naturæ, per gratiam vnionis hypostaticæ, communis facta est.

In λόγῳ enim distinguenda est ἁπλοῖα, quam cum Patre & Spiritu sancto communem, imò eandem habet: à modo subsistendi proprio, quo fit, vt certa sit ὑπόστασις seu Persona, à Patre & Spiritu sancto distincta: eoque propria Filij, seu τῆς λόγῳ ὑπόστασις, personæque appelletur & sit.

Hæc verò æterna hypostasis, τῆς λόγῳ propria per naturam: facta est, vt diximus, per gratiam vnionis. humanæ assumptæ naturæ cum diuina communis: nempe, vt λόγῳ non minus in hac humana, quàm in illa diuina μερῶν realiter subsistat: Et ea re non minus sit verus & perfectus homo, quàm verus & perfectus DEVS: saluis interim & distinctis manentibus naturis, proprietatibus, actionibus.

3. In illius itaque immensæ, simplicissimæ & perfectissimæ personæ vnitatem, natura humana, id est, mascula illa ex anima rationali, & ex carne humana constans, finita, composita, multorum indiga, assumpta est.

Quomodo verò? non ita, vt v. g. aut illam infinitam personam, intra suæ finitæ substantiæ terminos includerit: aut in infinitam illius amplitudinem, ipsa ceu coëxtensa, penetrarit. ac quod de hac proprietate diximus: idem de reliquis sentiendum & credendum omnino est: quia omnes manent immutabiles, & impermixtæ. Quomodo igitur humana assumpta est? Ita quidem in vnitatem eiusdem personæ: vt tamen non sit facta ipsa persona: sed in persona potius existat, à persona gestetur, sustentetur, totaque ab illa semper pendat.

Hæc enim ένωσις naturarum καὶ ὑπόστασιν, seu εἰς ἐνώσην τῆς ὑπόστασεως: facta est ἀτρέπτως, ἀσυγχήτως, ἀδιαδέτως.

4. Ex quibus etiam sequitur, naturam assumptam, non esse propriè loquendo, partem huius personæ, vt supra dictum est.

Sicut enim ex vnione duarum naturarum, non est conflata tertia quædam natura: sic neque ex assumptione naturæ humanæ in vnitatem personæ diuinæ, ceu noua persona composita est, quæ propria sit Christi, & à persona τῆς λόγου, quæ est ipse λόγος, differat. Eadem enim omnino est: nec à seipsa differt, nisi in hoc, quòd quæ in sola μορφή τῆς θεῆς subsistebat, & tantummodò Deus erat: nunc in forma etiam serui subsistit, & homo quoque est: & ante erat ceu rex nudus, nunc verò carne nostra, tanquam veste purpurea vestitus: ita vt hanc ob causam non immeritò à Patribus persona iam (quodam modo) composita esse dicatur. Sed hoc, præter alia, discrimen obseruato: quòd vestis, ad essentiam Regis non pertinet: humana autem natura in Christo, ita se habet, vt iam, quid sit Christus, definiri sine illa minimè queat.

5. Quæ causa est, quam ob rem, natura humana assumpta, ceu pars personæ Christi, reputanda & agnoscenda sit: quia nimirum in illius personæ vnitatem ita assumpta est, vt sicut λόγος cum hac carne humana, homo dicitur & est: sic etiam caro hæc in λόγω & cum λόγω Deo, Deus appelletur & sit, vt Athanasius, Gregor. Nazianzenus, Damascenus, & alij Patres, è sacris literis docent: est. n. illa Deus: non natura, sed ὑπόστασις: quo etiam sensu, eadem caro, omnipotens est, & vbique præsens. Vnde etiam fit, vt qui honos debetur λόγω per se: idem etiam carni in λόγω, & propter λόγον, deferendus sit: quia vna eademque est vtriusque naturæ ὑπόστασις.

6. Adde præterea, maioris explicationis causa, quòd λόγος, licet vbicunque ipse est, (est autem vbique) ibi etiam idem sit non solum Deus, sed etiam homo, idque propterea, quòd vbique naturam humanam sibi καθ' ὑπόστασιν unitam habet: non tamen illi naturæ, vbicunque ipse est, sed tantum modò, vbicunque illa existit, ὑπόστασιν se præbet: nempe ita, vt illa ab hac sustentetur, gestetur, agatur.

Quomodo enim, vbi non existit: ibi dici queat sustentari? Pedes ab anima sustentantur, non vbicunque ipsa est, puta in capite: sed vbi duntaxat ipsi existunt. Cùm caro esset in utero virginis: λόγος certè illi καθ' ὑπόστασιν unitus, eam non sustentabat extra vterum Mariæ: sed in utero tantùm talis fuit ei ὑπόστασις, quæ illam ibi, & non alibi sustentaret: id quod de tota porrò Christi vita, cùm in varijs versaretur locis, dicendum est. Post mortem quoque corpori demortuo, & sepulto ὑπόστασις fuit, illud in se sustentans: sed vbínam locorum? non certè in coelo, vbi non erat: sed tantum modò in sepulcro: quemadmodum contra animæ etiam separatæ à corpore, non in sepulcro, sed extra sepulcrum, illam itidem sustentans, hypostasis fuit: & nunc in coelo, non in terra, multo minus vbique, vtrunq; simul, animam & corpus sustentat.

7. Neque ex hac doctrina sequitur, solui vnionem personalem, & effici, vt non tota persona sit ὑπόστασις carni, sed tantum modò ex parte. Ratio est: quia persona hæc λόγος, sicut est infinita, sic etiam est simplicissima: ac proinde & tota est ὑπόστασις ipsi carni, vbicunque hæc existit: Et tota etiam alibi, vbi caro non existit, ὑπόστασις est, existens in forma Dei. Certè anima, vt antè dictum est, tota est ὑπόστασις capiti, illud viuificans, sustentans: vbinam verò? non in omni parte corporis, sed in ea tantùm, vbi est

caput ipsum: Et tota etiam extra caput, ὑπόστασις est pedibus, illos etiam sustentans: non quidem ubi caput, sed ubi pedes ipsi sunt. Nam igitur soluitur vnio, quam habet anima cum capite: quia etiam extra caput, in pedibus est tota?

8. Ad extremum, quò omnia denuò, quæ de vnione personali disputantur, clarius explicentur, hæc addo.

Anima, ὑπόστασις est oculis: qualibus verò? quales sunt: nempe tanquam organis ad videndum, non autem ad audiendum, accommodatis: Contra auribus ad audiendum, non ad videndum. Sic λόγος, naturæ humanæ, non ad mortem destruendam, quòd proprium est λογος: sed ad mortem perpetiendam, quòd proprium est carnis, ὑπόστασις fuit.

Denique ὑπόστασις illi est, non ad hoc, vt sit vel id, vel tale, quòd & quale est VERBUM: sed id & tale, quòd & cuiusmodi ipsa est, vel per naturam, vel per gratiam illi realiter inditam, quam vocant infusam & habitualem. Gratiâ enim vnionis est hæc, quòd sit in hanc vnitatem personæ assumta.

Eadem doctrina nostra confirmatur exijs quæ de officio Mediatoris, hoc est, de fine incarnationis, tum in sacris literis, tum à Patribus traduntur.

Fines multi huius incarnationis obseruantur à Patribus in scripturis, & peculiariter ab Anselmo, in libro, cui titulus est, CUR DEVS HOMO: sed præcipuus & immediatus fuit, non simpliciter vt nos λογος Deus serua-
ret, (potuit enim hoc suâ omnipotētia, & toto iussu sine carnis assumptione perficere:) sed vt nos tali modo, hoc est, per propriam suæ personæ mortem à morte serua-
ret: iuxta illud Apostoli ad Hebræos. 2. vers. 14. Vt per mortem

mortem destrueret eum, qui &c. Et 2 ad Tim. 1. 10. Qui & mortem aboleuit, & vitam in lucem produxit &c. Quibus succinit vetus Ecclesia, dicendo: Qui mortem, moriendo destruxit: & vitam, resurgendo reparauit. Finem hunc Leo primus expressit, dicendo: Filium Dei sumsisse carnem nostram: vt mori posset ex vno, & mori non posset ex altero. Suscepit igitur carnem in hunc præcipuum finem: vt talis salutis nostræ perficiendæ causa, per illam carnem ea ageret, quæ per se in forma Dei, præstare non poterat: veluti est pati & mori. Occidere enim mortem simpliciter, poterat ipse per se: sed occidere per mortem, sine assumpta carne mortali, in vnitatem suæ personæ, in se ipso non poterat. Non igitur assumpsit carnem λόγῳ, vt quæ ipsius propriæ erant actiones, eas per carnem ederet: sed vt ἀπολέσµα, hoc est, salutem nostram, tali modo, actionibus nimirum suis proprijs, cum actionibus carnis nostræ coniunctis, operaretur.

IN CAPVT XII.

Aphorif. 8.

De hac vera & essentiali vnione nostri, nostræque carnis, cum carne Christi, insignis locus est apud Cyrillum in Ioh. lib. 10. cap. 13. Col. 500.

Non negamus, recta nos fide, caritatēque sincera Christo spiritaliter coniungi: sed nullam nobis coniunctionis rationem, secundum carnē cum illo esse, id profecto pernegamus: idque à diuinis scripturis omnino alienū dicimus. Quis enim dubitauit, Christum etiam sic vitam esse, nos verò palmites, qui vitam inde nobis acquiritimus? Audi Paulum dicentem: Quia omnes vnum corpus sumus cum CHRISTO. Quia etsi multi sumus: vnum tamen in eo sumus: omnes enim vno pane participamus.

cipamus. An fortassis putat ignotam nobis mysticæ benedictionis virtutem esse? Quæ cum in nobis fiat: nonne corporaliter quoque facit communicatione carnis Christi, Christum in nobis habitare? Cur enim membra fidelium, membra Christi sunt? Nescitis, inquit, quia membra vestra, membra sunt Christi? Membra igitur Christi, meretricis membra faciã? absit. Saluator etiam: Qui manducat carnem meam, ait, & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo. Vnde considerandum est, non habitudine solùm, quæ per caritatem intelligitur, Christum in nobis esse: verùm etiam, & participatione naturali. Nam quemadmodum, si quis igne liquefactam ceram, alij ceræ similiter liquefactæ ita miscuerit, ut vnum quid ex vtriusque factum videatur: sic communicatione corporis & sanguinis Christi, ipse in nobis est, & nos in ipso. Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis, ad incorruptibilitatẽ & vitam traduci nisi naturalis vitæ corporei coniungeretur. Non credis mihi hæc dicenti: Christo (te obsecro) fidem præbe. Amen Amen, inquit, dico vobis: nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis sanguinem eius: non habebitis vitam in vobis. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum: habet vitam æternam, & ego suscitabo eum in nouissimo die. Audis apertè clamantem, non habituros vitam, nisi sanguinem eius biberimus, & carnem manducauerimus. In vobis autem ipsis, dicit, id est, in corpore vestro. Vita autem, iure ipsa vitæ caro intelligi potest: hæc enim nos in nouissimo die suscitabit. Et quomodo dicere non grauabor. Caro vitæ, facta vnigeniti caro, ad virtutem vitæ traducta est: non potest igitur morte superari. Propterea in nobis facta, interitum à nobis expellit. Non enim abest ab ea vnigenitus Dei

rus Dei Filius. Vnde quia vnus est cum carne sua: Ego, inquit, suscitabo eum. cur igitur secundum carnem palmites nos dici pernegat? Annon conuenienter dici potest, vitem humanitatem eius esse, & nos palmites propter identitatem naturæ? Eiusdem enim naturæ vitis & palmites sunt. Ita & spiritualiter & corporaliter nos palmites, & Christus vitis est. Hæc Cyrillus.

In toto hoc contextu propositum fuit Cyrillo demonstrare: Christum non solum secundum Deitatem, vt volebant aduersarij Nestoriani, sed etiam secundum carnem, esse vitem, à qua in nos tanquam palmites vita fuit: ac proinde etiam nos tanquam palmites, non solum Deitati, sed etiam humanitati, adeoque carni ipsius, esse inritos: eoque & vitam, & succum omnem spiritualem, nos non tantum à Deitate, sed etiam ab eius carne haurire. Et ratio ducitur ab vnione hypostatica qua fit, vt λόγος, & caro in eius vnitate assumpta, non sit nisi vna persona, vnus & idem Christus, vna eademque vitis. Nos igitur non posse coniungi Deitati Christi, quin etiam eius carni vniamur: nec ab illa, nisi & ab hac, nos vitam haurire posse.

Vt hanc intimam & realem nostræ carnis, cum carne Christi copulationem, clarè explicaret: simile ceræ attulit: non quòd quadret per omnia, vt notum est, sed quòd non χεῖμα, verum realem & substantialem esse nostram cum Christo κοινωσίαν, pulchrè demonstret. Atque hoc significat, cum concludens ait, NON SPIRITUALITER, sed etiam CORPORALITER, (id est, non solum, quoad Spiritum, sed etiam quoad corpus:) Et Christum esse vitem, & nos eius esse palmites. Non igitur de modo, quo Christo copulamur, sit ne spiritualis vel corporalis: sed de rebus quæ copulantur, quòd scilicet non tan-

tum animæ, seu spiritus nostri, cum spiritu & anima Christi, sed etiam caro nostra cum carne eius arctissime coniungantur. Liquet hoc ab aduersariorum propositione, aduersus quam disputat: nimirum, quòd **NOBIS CVM CHRISTO CONIUNGAMUR CARNE.** Col. 500. B.

Aduerbia igitur spiritualiter & corporaliter, Cyrillo non significarunt modum, quo unimur Christo viti: sed res quæ ununtur, vt dictum & explicatum est. Modum autem esse ipsi etiam Cyrillo spiritualem, hoc est, per fidem nostram, perq; Spiritum Christi, constat: quia vbique, & speciatim in 6, cap. Ioh, docet, carnem Christi, à nobis manducari fide. Ex hac autem manducatione concludit incorporationem.

IN CAPVT XIII.

Aphorif. 7.

Si quis hinc excipiat de lege: An non in veteri Testamento, electi donabantur gratia seruandi legem: sicut & in nouo donamur gratia credendi Euangelio? Respondedo. Donabantur: verum non ad auditum legis, sicut ad auditum Euangelij donamur nos fide: sed quia crediderant prius Euangelicis promissionibus de Christo: ac proinde acceperunt donum seruandi (incoatiuè tamen, & ex parte tantum) legem: non quia audierant legem: sed quia crediderant in Christum venturum: vt semper obedientia legis, ex fide Christi, tanquam effectum ex causa consequatur.

IN CAPVT XXIV.

Aphorif. 1.

Cum diximus receptam esse significationem sacramenti, vt non verbum solum, nec elementum solum, sed elementum.

elementum simul cum verbo, vocetur sacramentum: nihil aliud volumus, quàm sicut solum verbum sine elemento seu signo, non potest dici sacramentum: sic neque signum, sine verbo. Sacramentum enim (vt in Ecclesia definiri solet) est inuisibilis gratiæ, visibile signum (adde) ex verbo, hoc est, ex institutione Christi de eam rem, consecratum: hoc est, à profano vsu, ad hanc rem sacramentum translatum.

Sic August. T. 5. de Ciuitate Dei, lib. 10. cap. 5. Sacrificium ergo visibile, inuisibilis sacrificij sacramentum, hoc est, sacrum signum est. Et in D. de consecr. dist. 2. c. sacrificium: Sacramentum est (inquit) inuisibilis gratiæ, visibilis forma.

Idem verò August. Tom. 9. in Ioh. Tract. 80. ait de verbo Euangelij: Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum, etiam ipsum tanquam visibile verbum. Sacramentum igitur, secundum receptam in Ecclesia significationem, agnoscimus & agnouimus semper, esse visibile signum: Et cuiusnam rei? inuisibilis gratiæ. Sed vnde hoc habet, vt sit talis rei signum? A verbo institutoris Christi. Tolle enim verbum: nullum fuerit sacramentum, Detrahe verbum (inquit Augustinus) & quid erit aqua, nisi aqua? Hic est sensus verborum nostrorum: non quod verbum sit sacramentum, aut propriè loquendo, pars Sacramenti, prout Sacramentū definitur visibile signum esse, inuisibilis gratiæ: sed quòd sine verbo, elementum visibile, Sacramentum rei inuisibilis esse non possit: Cùm ideo sit visibile signum rei inuisibilis: quia ad hoc verbo Domini institutum est.

Etiam Irenæus, nulla verbi mentione facta, (quia hoc semper supponitur) scriptum reliquit: Eucharisti-

stiam, hoc est, Sacramentum Eucharistiæ, duabus rebus constare: terrenæ (hoc est, signo) & cœlesti (id est resignata:) neque tamen res signata, signum est, seu sacramentum: sed quia signum esse non potest sine re signata: (cuius enim alioqui signum esset?) ideo Eucharistiæ sacramentum, constare dixit & re terrena (id est, signo:) & re cœlesti (hoc est, re signata.) Hæc ad eius, quod diximus de verbo & elemento, confirmationem pertinent,

IN CAPVT XXV. DE

Baptismo,

Aphorif. 3.

De aqua constat ex Actis: ubi nihil vnquam ab Apostolis adiectum fuisse aquæ, liquidò apparet. Formam aliquam baptizandi non instituit Christus, præter illam, quam habemus Matt. 28. Apostolos autem Christo simpliciter obtemperasse, extra controuersiam est. Quòd legitur legimus in Actis, ab Apostolis baptizatos fuisse aliquos in nomine, & in nomen Christi: illud ad formam baptismi Christianam, nihil pertinet. Iohannes quidem baptizabat in nomen Christi, vt constat, quo tamen nomine, vt Ambrosius explicat, Trinitas tacitè indicabatur, nempe persona vncta, hoc est, Filij, quoad assumptam naturam: persona vngens, id est, Pater: Et vnctio, id est, persona Spiritus sancti. Christus tamen propriam baptismi formam expressit, dicendo, in nomine Patris, Filij & Spiritus sancti. Quare constat, illam locutionem, baptizari in nomen Christi, nihil plane ad formam baptismi Christiani pertinere.

Id quod inde etiam confirmatur: quia nunquam legis, quòd Apostoli quempiam baptizarint, dicentes, se illum baptizare in nomen Christi: sed tantum legimus,

mus, quod multi fuerunt baptizati in nomine, & in nomen Christi. Quid igitur illa loquendi forma sibi voluit Spiritus sanctus? Hæc, meo quidem iudicio voluit summatim indicare: primùm, quòd, qui professi erant fidem in Christum, baptizari iuberentur, hoc fieri in nomine & autoritate, iussuque Iesu Christi: Imò quòd etiam baptizarentur in hanc formam, hoc est, in nomine Patris, Filij, & Spiritus sancti, hoc esse ex mandato Christi. Baptizentur ergo in nomine Christi, hoc est, secundum mandatum & formam à Christo præscriptam.

Secundò qui sic baptizabantur: eos sicuti iam coram Deo, per fidem erant Christo incorporati, inque noui foederis societatem admissi: sic hoc noui foederis signo, coram tota Ecclesia, Christo consecrari, & ad fidem in eum retinendam, & ad obedientiam mandatis eius præstandam obsignari, inque corpus Ecclesiæ eius inseri: còque in communionem sanctorum, & ad perpetuam respicientiam, fidemque in Iesum Christum, in finem vsque vitæ continuandam, recipi. Tota enim Ecclesia, & singuli fideles, baptizati sunt in mortem Christi, & cum eo sepulti: cuius symbolum, est ipsa in aquam immersio: vt hinc intelligamus, per totam vitam nostram, moriendum nobis esse peccatis, & viuendum iustitiæ: id quod est verè baptizari in nomen Christi, nempe pro nobis mortui & sepulti.

Aphorif. 4.

Substantia quoque legis, etiam ceremonialis, perpetua est, eoq; semper retinenda. Non enim Christus venit vt solueret legem, aut Prophetas, quoad substantiã doctrinæ. Ad substantiam autem legis de circumcisione, pertinet, vt qui sunt in foedere: signo etiam foederis, Deo

obsignentur. Noui autem fœderis signum est baptismus: qui circumcisioni successit, Col, 2.

” Adde locum Petri ex Act. 2. vers. 38. Resipiscite &
 ” baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi,
 ” in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus
 ” sancti. Vobis enim facta est promissio & liberis ve-
 ” stris, & omnibus qui longè sunt, quoscunque videlicet
 ” aduocauerit Dominus Deus noster. Ad quoscunque
 ” igitur pertinet promissio salutis per Christum: ad eos
 etiam pertinet baptismus. Atqui promissionem ad fi-
 delium etiam infantes pertinere, docet Petrus: Infantes
 igitur baptizandi.

Aphorif. 6.

Cùm Paulum diximus, eos de quibus Act. 19. denuò
 baptizasse, ranquam non ritè baptizatos: id sine vllius
 interpretis præiudicio diximus: neminem enim damna-
 mus. Tantùm rogamus lectorem, vt illud verbum *re-*
BAPTIZANDI, dextrè interpretetur. Non enim intelleximus,
 qui ritè baptizati fuerant, eos post modum fuisse
 rebaptizatos: sed qui vero baptismo, præcedente scilicet
 vera de Deo Patre, Filio & Spiritu sancto doctrina,
 baptizati non fuerant: eos postquam veram & integram
 de Deo Christo doctrinam, à Paulo edocti fuissent: tum
 demum verum etiam baptismum suscepisse: & post bap-
 tismum, per impositionem manuum, ipsum etiã Spiritum
 sanctum, eiusq; dona accepisse. id quod proprie lo-
 quendo non fuit rebaptizari, sed verè baptizari.

Cur autem sic senserim, & adhuc sentiam: adductus
 fui cum Patrum, atque in primis Ambrosij & Hierony-
 mi, illum locum sic interpretantium autoritate: tum etiam
 ratione, ex ipso contextu desumpta.

Ad auto.

Ad autoritatem quod attinet: primùm nemo unquam ex Patribus verba illa, *Ἀκούσαντες δὲ ἐβαπτίσθησαν* verba fuisse Pauli, de illis qui audierunt Iohannem Baptistam, docuit: sed omnes tanquam verba Lucae de ijs, qui audierunt Paulum, interpretati sunt. Sic Chrysostomus Tom. 3. in Acta, homilia 40: Sic Oecum. in Acta, cap. 19. Sic Augustinus Tom. 7. contra Petil. cap. 7. Sic Gregorius Tom. 1. in Euang. homil. 20: Sic Beda in Acta. ca. 19. Sic alij omnes.

Deinde plerique ipsorum disertè scribunt, illos duodecim discipulos fuisse à Paulo, vel saltem iussu Pauli baptizatos: tanquam non ritè antea baptizatos: quippe qui non audierant doctrinam de Spiritu sancto, nec in eius nomen, fuerant baptizati. Ambrosius Tom. 2. de Spiritu sancto ad Theod: Imper. capite 3. Denique & illi ipsi qui dixerant: Nec si Spiritus sanctus sit, audiimus, baptizati sunt postea in nomine Domini Iesu Christi. Et hoc abundavit ad gratiam, qui iam Spiritum sanctum, Paulo prædicante cognouerant. Nec contrarium debet videri, quia quamuis etiam postea tacitum sit de Spiritu: tamen creditum est, & quod verbo tacitum fuerat, expressum est fide. Cùm enim dicitur: In nomine Domini nostri Iesu Christi: per unitatem nominis, impletum mysterium est: nec à Christi baptismo, Spiritus separatur, quia Iohannes in poenitentiam baptizavit Christus, in Spiritu. Hæc Ambrosius.

Hieronymus Tom. 6. in Iohel, cap. 2. pag. 66. Ergo salutare Dei videri non potest, nisi Spiritus sanctus effundatur: Et quicumq; credere se dicit in Christum, non credens in Spiritum sanctum: perfectæ fidei oculos non habebit. Vnde & in Actib. Apostolorū: qui baptizati erāt baptismo Iohannis in eum qui venturus erat, hoc est, in

est in nomine Domini Iesu: quia responderunt Paulo interroganti: sed ne si sit quidem Spiritus sanctus novimus: iterum baptizantur: imò verum baptismum accipiunt, quia sine Spiritu sancto & mysterio Trinitatis, quicquid in vnam & alteram personam accipitur, imperfectum est, &c. August. contra Petil. cap. 7. col. 498, vult illos duodecim fuisse baptizatos à Paulo: aut quia non acceperant baptismum Iohannis, sed mentiti fuerant: aut quia si illius, non tamen baptismum Christi acceperant. Sensit enim cum Cypriano & Tertulliano, & alijs Patribus differre baptismum Iohannis, & baptismum Christi: qua de re postea. Ex nostris etiam doctissimus VVolfsg. Musculus, de loco Act. 19, sensit cum Ambrosio. In locis communibus, loco de baptismo: cuius verba, quia prolixè hunc locum tractat, non recitamus. Et ante Musculum Bucerus, tum in 3. cap. Matthæi, tum in Epistolam ad Ephes. cap. 4. In Matthæum hæc verba leguntur. Paulum Ephesijs illis, qui in baptismo Iohannis baptizati erant, ignorantes quid ipsum esset, quia Spiritum sanctum adhuc ignorabant, quos illo Christum baptizaturum tantopere prædicauerat, dixisse legimus, Act. 19. Iohannes quidem baptizavit baptismo pœnitentiæ, populo dicens, in eum qui venturus esset post se, ut crederent, hoc est, in Christum Iesum. Quid iam nos aliud vel facimus baptizando, vel facere debemus? Vtq; noster baptismus, pœnitentiæ est: dum quos baptizamus, in mortem Christi sepelimus, hoc est, in eum numerum adscribimus, qui per omnem hanc vitam peccatis mori, & vivere iustitiæ debeant: quod tamen sint non nisi dono Christi accepturi. Quare ab adultis, quos baptizamus, fidem in Christum requirimus, & infantes in eandem educandos, Ecclesiæ commendamus. Nunquam

quam igitur rebaptizasset illos Ephesios Paulus, si Iohannis baptismo, id est, quo solebat ipse baptizare, in poenitentiam & fidem Christi fuissent baptizati: Sed cum essent tantum, vt Lucas meminit, in baptisma Iohannis, quod tamen nesciebant, quale esset, ignorantes in totum baptismum Christi, id est, Spiritus, baptizauit eos: declarato, quid fuisset Iohannis baptismus: & quomodo ille in Christum baptizasset, non in suam istam tinctionem, quasi ea vllis posset saluti esse. Baptizauit itaque eos hoc ipso baptismo Iohannis, id est, vt ille solebat, in nomen Domini Iesu: & mox impositis manibus, Christi quoque baptismo, id est, Spiritu sancto. Nam statim venit super eos Spiritus sanctus, vt illic legitur. Hæc ibi.

In Epistolam verò ad Ephes. in cap. 4. idem Buc. in hæc verba scribit. Hinc liquet & illud, Ephesios illos duodecim viros, qui nesciebant, num Spiritus sanctus esset, quos baptizauit Paulus, non fuisse baptizatos baptismo Iohannis, id est, quod Iohannes administrauit: sed vt de se ipsi restati sunt, in baptisma Iohannis. Iohannes enim à se baptizatis omnibus prædicauit, Christum baptizaturum Spiritu sancto, atque in hunc hortabatur, vt crederent, atque ab eo Spiritum sanctum perciperent. Quocirca ignorare Spiritum sanctum hi Ephesij non potuissent, si eo fuissent tincti baptismo, quod verè Iohannis dici potuisset. Id quod & Apostoli verba ad hos viros satis indicant: Iohannes quidem baptizauit baptisma poenitentiae, populo dicens, vt in venientem post se crederent, hoc est, in Christum. His enim verbis docere voluit, eos non Iohannis baptisma percepisse, qui Iohannis de Christo prædicationem, & promissionem nondum nouerant. Hæc Bucerus.

Cum igitur Patres locum illum Act. 19. ita sint in-

terpretati, vt modò explicauimus: Quis obsecro ego
 sim, qui tot tantisque doctoribus, in tali huius scripturæ
 interpretatione, quæ neque vim facit contextui, neque
 cum alijs scripturis, neque cum analogia fidei pugnat, ne-
 que vlla secum affert absurda, contradicere audeam, aut
 debeam?

Si quis enim ex contextu obijciat, illud $\mu\epsilon\nu$ & $\delta\epsilon$: ni-
 hileuincit aduersus Patrum interpretationem: cum nec
 insolens sit Apostolo, præposito $\mu\epsilon\nu$, non semper subde-
 re aduersatiuam $\delta\epsilon$: Rom. 3. vers. 2. Col. 2. vers. 23. & ali-
 bi: Et huic $\mu\epsilon\nu$, aliud $\delta\epsilon$, quod breuitatis causâ reicitit
 Lucas, subintelligi commodè possit, sicuti post monstra-
 bimus: vt non sit necesse, cum illo $\mu\epsilon\nu$, coniungere illud
 $\delta\epsilon$, quod sequitur in versu 5: quo Patres volunt sermo-
 nem non Pauli, sed Lucæ continuari. Patrum igitur in-
 terpretatio, non pugnat cum contextu. Sed neque cum
 alijs scripturis. Nam si quis dicat, Paulus ad Corin. scri-
 bit, se gaudere, quòd neminem baptizari, nisi domum
 Stephanæ: responderi poterit, verum est, nempe Corin-
 thi: sed isti duodecim erant Ephesi: Deinde de baptiza-
 tis sua manu loquebatur: hos autem 12. baptizare potuit,
 aliena: vt de temporis circumstantia non disputemus.
 Cum analogia verò fidei non pugnare, aut vlla secum
 ferre absurda, certum est: quia Patres de baptismo legi-
 timè administrato, quasi illum repetierit Paulus, mini-
 mè loquuntur. Patrum igitur interpretatio (meo qui-
 dem iudicio) non facilè refelli potest. Quare hæc prima
 causa est, cur sic de illa Pauli actione senserim, & adhuc
 sentiam: quanquam in causa, cur Apostolus illos bap-
 tizari, cum omnibus non consentiam: sed tantum cum
 Ambrosio & Hieronymo.

Baptismum Iohannis alium fuisse à baptismo Christi, docent Patres, tum ex eo, quòd Iohannes dixit, se baptizare (tantummodo) in aqua: Christum verò in Spiritu sancto, & igne: tum etiam inde, quia baptismus Iohannis, baptismus pœnitentiæ vocatur: Christi autem baptismus in remissionem peccatorum dari dicitur: Et quòd ille præparauerat adhuc: atque vt Tertull. loquitur) baptismus ille pœnitentiæ fuerit ceu candidatus remissionis peccatorum & sanctificationis in Christo subsecuturæ. Legatur Tertul. de baptismo, pag. 707

Sic & Cyprianus sermone de baptismo Christi, & manifestatione Trinitatis, pag. 430. Sic & August. To. 7. contra Petil. cap. 7. Sed non omnes intelligimus, quid sibi de hoc baptismi discrimine, voluerint Patres. Non enim voluerunt, vnum ab altero differre vel in materia ac symbolo, vel in doctrina formæque baptismi: sed tantum in efficacitate: quòd nimirum, etiamsi remissio peccatorum, dabatur illis, qui baptismo Iohannis tingebantur: ea tamen non fuerit ex baptismo Iohannis, hoc est aquæ: sed ex baptismo Christi, qui est baptismus Spiritus: quo illud pertinet, Ego baptizo in aqua, ille autem in Spiritu sancto. Hoc autem Baptismo Spiritus, illi tantummodo baptizabantur, qui in Christum credebant, quem Iohannes dicebat iam adesse: licet non ab omnibus cognosceretur. Proinde hâc fidem inculcabat in suo baptismo Iohânes, vt etiâ Paulus hoc in loco Act. 19. testatur. Quare falsi sunt, qui propter hanc diuersitatem, reputandum fuisse baptismum aquæ putarunt.

Augustinus cont. Petil. vt paulò ante attigimus, refert quorundam fuisse sententiam, illos 12. mentitos fuisse Apostolo, cùm interrogati, in quidnam baptizati essent, responderunt, in Iohannis baptisma. Ita ex

eo, quòd prius illi Ephesij dixerant, se etiam non audiuisse, an sit, id est, existat iste Spiritus sanctus, eorum nimirum, de quibus fuerat sermo, donorum autor: mendacij illos cõuicisse, dicendus fuerit Apostolus, hoc argumẽto. Quicumq; baptizati fuerunt, ij professi sunt fidẽ in Iesum Christum vt Filiũ Dei, ideòq; & in eius Patrẽ, & in vtriũsq; Spiritum. Hanc enim fidẽ exigebat Iohannes: & secundũ hãc homines baptizabat: & baptizando semper vrgebat, Iesum Christum illum esse, qui baptizaret in Spiritu. At qui vos, vestra confessione, non nostis hunc Spiritũ &c. eòque non verè creditis in Iesum Christum. Ergo &c.

Verum enim verò illos duodecim mentitos fuisse Ecclesiæ, & Apostolo: nimis durum, & indignum hominibus, qui Christum presbtebantur, mihi omnino esse videtur. Hancque obcausam, magis nobis semper placuit Ambrosij & Hieronymi sententia: illos duodecim verum dixisse, se in baptisma Iohannis baptizatos fuisse: verum non à Iohanne ipso, sed à discipulo aliquo Iohannis, qui sinceram de Deo doctrinam illis non explicarit, ac proinde qui ritè illos non baptizarit. Qui autẽ non sunt ritè baptizati in Iesum Christum, vt Filium Dei naturalem, ac Mediatorem, eòque & in eius Patrẽ, & in vtriũsq; Spiritum: eos esse ritè baptizandos, extra controuersiam est apud omnes Patres. Meritò igitur illos 12. non quidem baptizatos, fuisse rebaptizatos: sed tanquam nõ ritè baptizatos, fuisse à Paulo, præmissã vera doctrina de Trinitate, quam & Iohannes prædicauerat, vero baptismo baptizandos.

Atquæ hæc de Patrum autoritate: à quibus, nisi manifestissimis rationibus cogar, me pro mea tenera conscientia, vel in dogmatibus, vel etiam in scripturarum interpretationibus, præsertim vbi plerique omnes consentiunt,

fiunt, defletere non audere: toti Ecclesiæ Christi ingenuè confiteor.

Ratio quoque præter Patrum autoritatem, ex ipso contextu, per Patres, vt supra vidimus, deducta, me in eadem sententia confirmavit. Ratio hæc colligitur partim ex ijs, quæ illi Ephesij à Paulo, an accepissent Spiritum sanctum, hoc est, dona Spiritus sancti, interrogati, responderunt, dicendo: se neque etiam, an sit, hoc est, existat, & sit ὁ Πνεῦμα ἅγιον iste Spiritus sanctus, quem scilicet Paulus volebat esse illorum donorum autorem, audiuisse: tantum abesse, vt eum eiusque dona acceperint: partim etiam ex ijs colligitur, quæ Paulus de doctrina & Baptismo Iohannis retulit, dicendo: Iohannes quidem baptizavit baptismo resipiscentiæ, dicens populo, vt in eum, qui venturus erat post ipsum crederent, hoc est, in Christum Iesum: quasi dicat, vos autem non rectè credidistis in Christum talem, qualis est, Filium Dei Deum: cùm illius Spiritum non agnoscatis. Conclusio sequebatur: Illos ergo, etsi in Iohannis baptisma, à nescio quo, baptizati fuerint, non fuisse tamen ritè baptizatos: cum in doctrina de persona Christi, in quem credi oportere, nempe quòd non solum homo, & Messias esset, sed etiam Filius Dei Deus, à quo etiam & à Patre procedit Spiritus sanctus, prædicabat; eoque in doctrina De Deo Patre, Filio & Spiritu sancto, in quorum nomen conferendus est baptismus, instituti non fuerint: Ac proinde, illos oportere, percepta vera doctrina de Deo Patre, & Filio, & vtriusque Spiritu, inque illa acquiescentes, legitimum suscipere baptismum: vt post modum per impositionem etiã manuum, reciperent dona huius Spiritus sancti: id quod postea factum fuisse, docet Lucas, dicendo: Ἀνεστῆσαντες δὲ (nempe illi duodecim Ephesij:) quid verò ἀνεστῆσαντες? id

est, percepta Pauli, de vera in Christum Filium Dei, eoque & in eius Patrem ac Spiritum sanctum fide, quam & Iohannes prædicauerat, inque illa acquiescentes baptizati sunt, &c. Hæc Patrum interpretatio, nempe illos 12. non rectè in doctrina de Deo, Patre, Filio & Spiritu sancto institutos, eoque nec ritè etiam baptizatos fuisse: confirmari potest, tum ex ipsorum 12. genere & gente: tum ex causa, quam obrem Paulus omisis alijs omnibus, hos peculiariter, an acceperint Spiritum sanctum, postquam professi sunt fidem in Christum, interrogarit.

Erant genere Iudæi, vt liquet ex baptismo Iohannis, in quod dixerant se fuisse baptizatos: Et à Iudæo fuerant baptizati. Iudæi autem vt plurimum non rectè tenebant doctrinam de tribus personis in vna essentia subsistentibus. Itaque isti etiam 12. licet admitterent Iesum esse verum Messiam: duas tamen duntaxat personas agnouisse videntur: personam Dei Patris, & personam Messiae, nudi quidem (vt plerique putabant) hominis, sed tamen in quo habitaret Deus Pater: Spiritum verò sanctum esse rem *ἰσχυρὸν*, & *χαρισμῶσαν* autorem, plane ignorasse conuincuntur ex ipsorum verbis.

Causa autem, cur Apostolus ingressus Ephesum, vbi multi erant discipuli Christi, hos 12. Iudæos peculiariter interrogarit: aliqua certè fuit. Est autem, ex illorum responsione, probabile: Apostolum, aut ex ipsorum colloquio, aut ex relatione aliorum fratrum, percepisse, hos duodecim non rectè sensisse de Spiritu sancto.

Ad summam: Hoc fuit argumentum Apostoli: quo probare ex illorum responsione voluit: eos non fuisse vero Iohannis baptismo baptizatos.

Quicumque vero Iohannis baptismo baptizatus
fuit:

fuit: is etiam illius doctrinam de Deo Patre, Filio, & Spiritu sancto audiuit, eamque professus est: ac proinde ipsum quoque Spiritum sanctum nouit. Hæc propositio reticetur, sed huius probationem attulit Apostolus, vers. 4. dicendo: Iohannes baptizauit, &c. hoc est, Iohannes prædicauit non solum poenitentiam, sed etiam fidem in Christum: nempe eum esse non solum hominem, Messiam: sed etiam Filium Dei Deum: à quo, sicut & à Patre procedat Spiritus sanctus, & quòd is baptizet in Spiritu sancto: eoque in hunc, tanquam verum Seruatorem, esse omnibus credendum, qui cupiunt salui fieri.

Atqui vos, doctrinam hanc non audiistis, nec professi estis, eoque nec verè in Christum, talem scilicet, qualis est, credidistis. Dicitis enim vos, ne audiuisse quidem (cùm scilicet baptizaremini) an sit & existat iste Spiritus sanctus. Ergo, &c. Ac proinde restat, vt hanc doctrinam & fidem professi: legitimam suscipiatis baptismum: Et postmodum per manuum impositionem, ipsa Spiritus sancti dona. Hæc est argumenti explicatio, secundum Patrum interpretationem. Sed Lucas, vt solent Prophetæ & Euangelistæ, paucis verbis, summam complexus est.

Quid vero hinc obsecro sequitur absurdi? aut quænis fit narrationi Apostolicæ? Num fouetur Donatistarum & Anabaptistarum hæresis? Nihil minus. Illi enim ritè baptizatos, rebaptizant: Apostolus eos, qui non fuerant ritè baptizati: vt qui doctrinam de DEO veram, non audierant, nec professi fuerant: ritè baptizandos curauit. Hos autem (De adultis enim sermo est) cùm veniunt ad Ecclesiam Catholicam, verò baptisate, præmissa vera doctrina de Deo, deque

CHRISTO Seruatore baptizandos esse. docent omnes Patres.

Ad contextum quod attinet: nulla vi torquetur.

Illud certè responsum, ἀλλ' ἔδε, εἰ πνῶμα ἅγιον ἐστὶν ἠξίωσαι μὲν: de Spiritus sancti donis intelligi non posse, liquet ex sequenti admirationis plena Pauli interrogatio-
ne: εἰς τί ἔν βαπτισθῆτε; nemo enim baptizatur in dona Spiritus sancti: sed in ipsum Spiritum sanctum, sicuti & in Patrem & in Filium. Erat autem extra controuersiam apud Apostolos, quicumque vel à Iohanne, verisque eius discipulis, vel à discipulis Christi, baptizati fuissent: eos, percepta vera de Spiritu etiam sancto doctrina, in illius quoque nomen, iuxta Christi institutionem, baptizatos fuisse. Hinc admiratio illa: εἰς τί ἔν βαπτισθῆτε; Respondent illi, εἰς τὸ ἰωάννη βαπτισμα; Hoc Paulo videbatur ἀπίστον: vt essent legitimo Iohannis baptisate baptizati: Et tamen ignorarent, imò ne audierint quidem, an esset & existeret iste Spiritus sanctus: quem tamen Iohannes & nouerat, & omnibus qui ad suum baptisma veniebant, prædicabat: nec prædicabat Christum, sine hoc Spiritu. Dicebat enim se baptizare in aqua: Christum autem Iesum, baptizare in Spiritu sancto.

Hinc factum est, vt conuicturus eos, non fuisset à Iohanne: imò neq; à veris eius discipulis baptizatos, subiecerit, dicendo: ἰωάννης μὲν &c. Illud μὲν, particula certè est aduersatiua: qua voluit monstrare, cum baptismo legitimo Iohannis, non congruere, quod dixerāt, se neq; audiuisse (cùm scilicet baptizarentur) an sit Spiritus sanctus: cùm Iohannes, sine illius mentione, baptizaret neminem. Et huic expressio μὲν, respondet tacitum δὲ: vt sit tale argumentum, quale ante expressum à nobis est. Iohannes quidem baptizauit, &c: quasi dicat, Iohannes prædica-

prædicauit & poenitentiam, & fidem in Iesum Christum, qualis nimirum est, Filius nempe Dei, à quo sicut & à Patre procedit Spiritus sanctus, & qui baptizat in Spiritu sancto: & in huius doctrinæ confessionem, homines baptizabat. Subijcienda erat minor: quam ipse Lucas tacuit, quia continetur in illorum 12. confessione, ἀλλ' ἔδὲ ἡ πνῶμα ἅγιόν ἐστιν, &c. Quid clarius isto contextu?

Quod ergo sequitur in vers. 5. Ἀκέσωντες δὲ &c. Verba sunt Lucæ, quid post illam Pauli argumentationem, secutum sit, fideliter & breuiter narrantis: Ἀκέσωντες δὲ, (nempe illi 12.) quid ἀκέσωντες? quid sit verè credere in Christum, & quòd iuxta confessionem huius doctrinæ de Christo, de que eius Patre, & vtriusque Spiritu: & quòd Christus vt vnicus Seruator, solus baptizet in Spiritu sancto: homines baptizari: ἀκέσωντες in quam hæc, non auribus solùm corporis, sed etiam animi. eoque & credentes hoc, ac confitentes: ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τῷ ἰησοῦ: id est, in Iesum, sicut nominatur & describitur in scripturis non homo tantùm sed & Filius Dei Deus, à quo sicut à Patre, procedit Spiritus sanctus: eoque vt verus & vnicus Seruator, suo Spiritu sancto nos baptizans, &c.

Accedit, quòd secundum illam nouam interpretationem, non parua, in breuissima narratione, admittitur βαπτολογία. Cùm enim Paulus de Iohanne Baptista dixerit: Ἰωάννης μὲν ἐβαπτίση με βαπτισμα μελανοίας τῷ λαῷ λέγων, εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ' αὐτοῦ, ἵνα πιστεύωσι, τὰτ' ἐστίν, εἰς τὸν χριστὸν Ἰησοῦν: Quorum de baptizatis à Iohanne subiecisset idem Apostolus, ἀκέσωντες δὲ, nempe populi seu homines illi, baptizati sunt? Quis enim ex præcedentibus verbis non intellexit, si Iohannes baptizabat: Illos igitur, qui eius de poenitentia, & de fide in Christum doctrinā audierant & profitebantur, fuisse à Iohanne baptizatos?

Ad extremum, si illam admittere interpretationem voluiffem: non videbam, quid aliud sibi voluerit Paulus concludere sua tota narratione, nisi illos Ephesios, ritè fuisse baptizatos: ac proinde nihil aliud restare, quàm vt per impositionem manuum, reciperent Spiritum sanctum. Sed hæc conclusio mihi non congruere videtur cum præcedentibus, sed esse superuacanea.

Explicauit, prout potui, Patrum in hunc locum, interpretationem, idque modeste, & sine vllius præiudicio: non in alium finem, quàm vt fratribus, qui fortasse offensi sunt illa particula in mea confessione, quòd Paulus illos 12, tanquam non ritè baptizatos, denuò baptizari: qua possem ratione perspicuum facerem, me non temere, illa verba in mea confessione posuisse. Interim, vt diximus, aliorum interpretationem non damnamus.

Hoc ego ingenuè denuò profiteor, talem esse meam cõscientiam, vt à veterum Patrum, siue dogmatibus, siue scripturarũ interpretationibus, non facile, nisi vel manifestis sacr. lit. testimonijs, vel necessarijs consequentijs, apertisq; demonstrationibus conuictus atq; coactus, discedere queam. Sic enim acquiescit mea conscientia: & in hac mentis quiete cupio etiam mori.

Proinde omnes fratres humiliter rogo, vt hac in parte, si quid diuersi ab ipsis sentiam: ne vllò modo offendantur: præsertim, cùm ad dogmata Christianæ fidei quod attinet, constans sit inter nos consensus.

IN CAPVT XVI.

Aphorif. 2.

Locus iste i. ad Cor. 6. diligenter expenssus, (Sicut etiam supra in Cap. XV. Aph. 14. monuimus) conciliare potest

possēt controuersiam, de manducatione impiorum, hoc est, hypocritarum: deq; sacramentali manducatione.

Nos dicimus, verum Christi corpus non edi ab hypocritis, vera fide destitutis (nempe verè & re ipsa edi, cum reuera non edatur, nisi per veram fidem, qua, illi destituuntur) sed tantummodò sacramentaliter, hoc est, sacramentum & symbolum ipsum reuera edi: Aduersarij aiunt itidem, verum Christi corpus ab hypocritis edi sacramentaliter tantummodò: sed hac voce intelligunt, non solùm sacramentũ, id est symbolum, sed etiam rem ipsam percipi: quanquã non ad salutem. Si eodem sensu hoc intelligant, quo & Apostolus dicit, Corinthios omnes esse sanctificatos, iustificatos, &c. nempe, quòd percipiendo baptismũ veræ regenerationis & sanctificationis sacramentum, reputentur rem etiam percepisse, quia per ipsum non steterit sacramētum, quin etiam veræ sanctificationis facti sint participes, quãquam re ipsa non omnes sint facti illius compotes, propter ipsorũ hypocriticam fidem: Ego certè non video, quomodo non possit talis admitti locutio: modò, vt debet, ad sensum Apostolicum explicetur. In medium duntaxat propono: vt fratres de iusta concordia ratione, ad tantum scandalum ex Ecclesia tollendum, cogitent. Sistemur omnes ante tribunal Christi.

IN CAP. XVI. Aphor. 10.

Hic subdistinguedi erant pij: quia alij digne accedũt, alij indignè: imò vnus atq; idẽ pius, aliquando dignè, aliquando non satis dignè edit, de quibus 1 Corin. 11: Impij quoq; qui non verè percipiunt rem sacramenti, sed tantũ elementum, non omnes eiusdem sunt generis. Inter hos etiam etiã hypocritæ, de quibus modò diximus cõtinen-

tur. Visum igitur hęc fuit pleniorē & clariorē subij-
ecre partitionem.

Duo sũnt hominum genera, qui sicut ad audiendum
verbum, sic etiam ad Cœnam Domini accedere possunt:
impij & pij. Rursus impiorum, alij sũnt prorsus & sim-
pliciter impij: vt homines *Æthi*, Iudæi item ac Turcæ,
denique omnes qui nihil intelligunt, nihil credunt eorũ,
quæ vel audiunt in prædicatione Euangelij, vel fieri spe-
ctant in Sacramentorum administratione: imò potius
omnia rident & contemnunt. Isti si accedant ad men-
sam Domini: nihil prorsus edunt aut bibunt, nisi panem
& vinum: idque etiam, non vt sũnt sacramenta (non e-
nim intelligunt, quarum rerum sũnt sacramenta) sed
tantum modò quod sũnt sua naturâ, panis nimirum & vi-
num. Nam etiam ad prædicationem Euangelij, nil nisi
nuda verba, strepitũque verborum recipiunt. Alij sũnt
impij reipsa & coram Deo, licet κατὰ τὴν non sũnt, nempe
professione, & coram hominibus: veluti sũnt hypocritæ
in Ecclesia: qui fide vera ac viua, quæ propria est electo-
rum, donati non sũnt: sed temporariam tantum habent,
& hypocriticam. Hi accedentes ad Cœnam, re ipsa non
plus edunt & bibunt, quàm priores: panem scilicet & vi-
num. Ratio est, quia vera fide, qua sola verè editur cor-
pus Christi, præditi non sũnt. Discrimen tamen est non
paruum inter hos & illos.

1. Quia illi, cùm nihil planè eorum quæ audiunt de
corpore Christi in Cœna, mente credant: nihil etiam
mente percipiunt, nedum edunt verum Christi corpus:
sed ore tantũ corporis edunt panem vt cõmunem pa-
nem. Isti autẽ, quia per suam tantũ historicã, hypocriticã
& temporariam fidem mente intelligunt, & vtcunq; cre-
dunt quæ dicuntur & geruntur: idcirco eadẽ etiã fide
ac mente,

re mente; corpus Christi verbo & sacramentis oblatum
 utcumque percipere dici possunt, atque etiam utcumque
 degustare: quanquam reuera non edunt, cum ad sui Spi-
 ritus nutrimentum in ventriculum animæ, non deglu-
 tiant atque retineant: (hoc enim propriè est edere:) sed
 potius degustatum expuunt, aut euomunt utcumq; etiam
 receptum. Sic enim etiam ad Hebr. 6. de iisdem tempo-
 rarijs legimus: quòd gustarint donum cœleste, & bonum
 Dei verbum: quasi dicat, gustarunt quidem, idque etiam
 dono Spiritus sancti, sed gustatum expuerunt. Et in pa-
 rabola de semine; temporarij recepisse semen verbi di-
 cuntur: sed non retinuisse, eoque fructum inde nullum
 retulisse: hæc de primo genere impiorum dici non pos-
 sant: quæ de hoc secundo, de hypocritis videlicet tem-
 porarijs verissima sunt. Hoc igitur esto primum discrimen:
 inter illorum & horum manducationem, hinc al-
 terum sequitur.

2. Illi, cum panem, quem ore sumunt, non agnoscant
 nec credant esse sacramentum corporis Christi: idcirco
 illum etiam sumunt & edunt, non ut sacramentum, sed
 ut communem panem: quare neque etiam sacramenta-
 liter corpus Christi comedisse dicendi sunt. Isti autem
 panem sumunt, non ut panem communem, sed ut sacra-
 mentum corporis Christi: & ea re, ipsum corpus Christi,
 licet non reuera, cum careant veræ fidei ore, & dentibus,
 sacramentaliter tamen edere dicuntur: argumento à cõ-
 iugatis, ut loquuntur ducto: edunt sacramentum, ut sa-
 cramentum est corporis Christi: Ergo corpus Christi e-
 dunt sacramentaliter, & sacramentotenus etiam, quia
 non re ipsa corpus Christi, sed eius duntaxat sacra-
 mentum edunt.

3. Hinc sequitur illa explicatio, de qua supra etiam di-

ximus: haud impiè simpliciter & absolute ab illis dici, qui ipsos hypocritas, nō solū sacramentum, sed etiam rem sacramenti, hoc est, non panem solum modò, sed etiam ipsum corpus Christi, edere contendunt. Sed quonā sensu? nempe, quo & Apostolus omnes, quos Corinthi dixerat in priore statu fuisse immūdos, impios &c: postmodū eos dixit, non solū ablutos (quod quis potuisset de sola aqua baprisimi interpretari) sed etiā sanctificatos, & iustificatos esse; cū tamen non omnes verè tales essent facti, sed adhuc non deessent inter illos nonnulli hypocritæ.

Sic omnes, qui professi fidē in Christum, ad eius eorūnam accedentes, edunt sacramentū corporis Domini: ipsum quoq; corpus Domini verū edisse dicuntur: nempe propter vnionem sacramentalē; qua fit, vt qui signū accipit, rem quoq; signatam accepisse, ab Ecclesia iudicetur: quoniam neq; per institutorē sacramenti, neq; per sacramentum ipsum stetit, quin qui illud accepit, & edit, hoc quoq; alterū acceperit & ederit: Christovtrūq; veraciter per ministrum offerente: & integritate veritatēque sacramenti, non à nostra fide, sed ab institutione Christi pendente: ita vt si non integrum sacramentum, sed signum dūtaxat sine re signata accipiamus, culpa in nobis hereat: qui vnam partem ore corporis accipimus, alteram verò nostra infidelitate (fides enim hypocritica, quædam est *αιμωσια*) reijcimus: disiungentes, quæ Deus coniuncta esse voluit. Ex ijs apparet, quantum discriminis sit inter mādicationem simpliciter impiorum, & hypocritarum: quanquam neutri, verum Christi corpus, verè edere dici possint. Illi enim soli verè Christum edunt, qui etiā Christo verè insiti sunt, per veram viuamque fidem: qua sola donantur electi. Mortui corporaliter, corporum etiam cibum edere non possunt: quomodo igitur mortui spiritaliter,

ritualiter, spirituali cibo vesci poterunt? Soli autem fideles, ideo viuunt, quia fide viuua, Christo qui vita est nostra, adglutinati sunt, vt membra capiti: vt palmites, viti: vt omnes rami, suæ arbori. Ac si, vt ait Cyprianus, cibus est mentis, non ventris: profectò non editur corporis, sed animæ fidelis dentibus: quod soli possunt pij.

Si item corpus Christi, res est (vt loquitur Irenæus) cœlestis: quomodo edi potest ab illis, qui nihil habent cœlestis, sed sunt toti terreni homines: nulla fide præditi, qua in cœlum conscendere, ac cibum cœlestem edere queant? Soli ergo pij, hoc possunt.

Sed pij quoque, neque omnes pariter, neque ijdem eodem semper modo sunt affecti: cum sæpenuero dignè, nonnunquam etiam contingit, vt indignè edant: & ideo variàs à Deo castigationes accipiant.

Dignè illi edere dicuntur, qui priusquam edant de pane domini, se ipsos probant, an sint in fide: ac si sint, huiusce quoque mysterij significationem, ac magnitudinem diligenter considerant: Deinde conscientiam suam examinant, an vera ducantur resipiscentia: & ad vtrunque, ardentibus precibus se excitant.

Indignè verò illi, qui licet per fidem & Spiritum regenerationis insiti sint Christo: curis tamè huius seculi, aliisue carnis affectibus, fide vtrunque suffocata, non se satis probant: non se diligenter examinant, nec ad seriam tanti mysterij considerationem excitant: nec attēta mente considerant, quid in sacra illa mensa distribuatur, quid à se requirat Dominus, quibusnam & quorsum hæc cœna sit à Domino instituta: Deniq; illi indignè māducant, qui, (vt Apostolus loquitur) ἐδὲκρίνασι τὰ σῶμα τῆς κυρίας: eoque cum debita reuerentia, & timore Domini, ad mensam illam non accedunt: mente ac fide, res signatas à signis, & si-

gna à reliquis cibus ac poculis communibus, non satis, ut dignum erat, discernentes: quo fit, ut etiam non ita os interioris hominis, ad cibum spiritualem, quemadmodum os exterioris ad cibum (suâ naturâ) corporalem edendum aperiant. Huius officij neglecti causâ, quòd scilicet seipso non satis probent, nec dijudicent seu discernant corpus Domini, ac proinde quòd indignè edant panem Domini, Christiani alioqui, & pii homines, varijs à Deo castigationibus, in ipsorum tamen salutem, ne scilicet cum hoc mundo damnentur, visitari solent. Ac de ijs propriè loquitur Apostolus I. Cor. II. non autem de simpliciter impijs & veris hypocritis: cum ait, hos sibi iudicium manducare, &c. Hoc inde liquet.

1. Quia non ait, hos indignè manducantes, sibi edere *κατάκριμα*, quod æternum exitium significat, sed *κρίμα* quæ voces, quantum inter se ibidè differant: ex ipso liquet contextu, cum ait Apostolus vers. 32. *Κρινόμενοι δὲ, à Domino erudimur, seu corripimur, ἵνα μὴ σὺ τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν.*

2. Cum explicat pœnâ, quæ consequitur indignè edentes: non commemorat, nisi castigationes temporales, nulla planè facta æterni exitij mentione: *διὰ τῆσιν*, inquit, *πολλοὶ ἐν ὑμῖν ἀφέντες, &c.*

3. Adde, quod ait, si nos ipsos *διεκρίνομεν* (id est, exploraremus, & agnitis peccatis per pœnitentiam castigaremus, & vera fide ac resipiscentia à mundo seperaremus) *ἐκὰν ἐκρινόμεθα*: nempe à Domino: qui ideo nos castigat & mortificat, quia nos nostros affectus non mortificamus, nec à peccatis resipiscimus.

4. Quid? quòd disertis verbis hoc *κρίμα*, quo ideo *κρινόμεθα*, quia *ἀναξίως* edimus panem Domini, vocat *πρόδουσαι*, nobis vtilissimam? Sic enim ait, *κρινόμενοι δὲ, ὑπὸ τῷ κρίματι*

κρίσις παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακλειθῶμεν.

5. Et quidem collocat se, omnesque alios veros fideles, in eorū numero, qui κεινόμενοι, à Domino erudiuntur ad salutem. Duos enim statuit hominum ordines: impios, qui nomine mundi intelliguntur: & hos docet manere τὸ κατάνημα, id est, exitium æternum: Et deinde pios, qui propter varios lapsus & indignitates, varijs etiam castigationibus erudiuntur, ne cum impijs simul condemnentur: & hos κρίματι subijcit, vt euitent κατάνημα. Locus igitur iste propriè de fidelibus, sed imperfectis, & ideo grauiter peccatibus, quia ἀναξίως accedunt ad mensam Domini, intelligendus est.

Quòd verò de impijs quoq; multi interpretentur, & κρίμα pro κατάνημα accipiunt: hoc potius per consequentiam quandam fieri, argumento ducto à minori ad maius, quàm ex vi contextus, intelligendum est: Si pijs, qui nonnunquam ἀναξίως edunt, κρίμα sibi edunt: quodnam κατάνημα impios manebit?

Κρίμα igitur, si de pijs sermo sit, pro castigatione accipitur: si verò de impijs, æternum exitium significat.

IN CAPVT XVII.

Aphorif. 1.

De adultis hinc nobis fuit sermo: de infantibus fidelium ad æternam vitam electis, alia est ratio: vt alibi explicatum est. Spiritus enim sanctus illos Christo, vt vera membra capiti, à quo vitam hauriant, inserit: nec non etiam illos Spiritu fidei donari credimus: quanquam propter naturæ imbecillitatem illo vti nequeunt: sicut nec vim intelligendi, cum tamen non careant mente, eiusque facultatibus, exercere possunt.

Aphorif. 2.

Illis duabus vocibus sapientiæ & prudentiæ, libenter vsus sum in descriptione fidei: secutus doctissimū Theologum M. B. in Epistolam ad Ephes. quia priore completor τὰ θεωρητικὰ religionis Christianæ, de Deo, de Christo, &c: Posteriore, τὰ πρακτικὰ: in quæ summam distinguitur totum Euangelium, quod fides Christiana amplectitur, & quo solo nititur.

Accedit, quòd alij quoque docent, Fidem esse certam notitiam Dei & Christi, ex verbo Dei conceptā &c. Tota autem doctrina Christiana, partim in θεωρία, partim in πράξει posita est.

Sunt etiam duo actionum fidei genera: vnum in intellectu, alterum in voluntate. Intellectus lumine fidei donat⁹, res per verbū propositas, intelligit, assentitur, credit: Voluntas efficacitate fidei affecta, eas vt bonas amat, vult, amplectitur: Ac porrò quæ ad externa etiam opera pertinent: ea fideliter & prudenter per alias animæ facultates & corporis organa, executioni mandat.

CAPVT XIX. DE IVSTIFICATIONE.

Aphorif. 6.

Quòd locum de fide Abraham, ex Gen. 15. & Rom. 4. ita explicavi, vt dixerim, imputatum esse illi ad iustitiam, illud ipsum, quod de Christo semine promisso credidit: id feci rem ipsam magis, quàm nudam fidei vocem spectans. Non autē ignorabam, & Mosen & Paulum de fide Abraham, quòd hæc fuerit illi imputata ad iustitiam, locutus fuisse: cum a pertè Apostolus ab Abraham exemplo generalē doctrinam colligens, subdat hæc verba: Ei verò, qui non operatur, sed credit in eum, qui iustificat impiū, imputa-

imputatur **FIDIS** eius ad iustitiam: hoc est, ideo apud Deum pro iusto habetur: quia credit in eum, qui iustificat impium: quo loco, luculentissimè à vera nostri iustificatione, excluduntur opera nostra, & soli fidei, tam quo ad finem, quàm quo ad initium, illa tota penitus adscribitur.

Cæterùm, cùm quæritur, quidnam in causâ sit, cur iustificatio attribuaturs fidei, non autem eius operibus: responderi solet, & benè ac verè, quia ipsa, non autem eius opera, apprehendit remissionem peccatorum, & Christum iustitiam nostram. Non enim illâ, quatenus opus est, nos iustificari, sed quatenus **CHRISTVM** habet penes se apprehensum: cuius vnus iustitia nobis imputata, propriè iusti reputamur coram Deo: id quod alij dicunt, fidem iustificare non respectu sui, sed respectu obiecti ab illa apprehensi. Ita hinc liquet, verum esse quod dixi, illud propriè imputatum fuisse Abrahæ (tanquam eius proprium) ad iustitiam: quod ipse de Christo credit Deo: quòd videlicet in ipso benedicendæ essent omnes gentes: còque & Abraham ipse.

Item Aphorif. ultimo.

Nec probamus eos, qui iustificationem nostram, in sola remissione peccatorum collocant: negantes imputationem iustitiæ & obedientiæ Christi: quod cum scripturis nobis pugnare videatur.

Ies. 7. Puer datus est nobis &c. Quicquid ergo egit, & habet: totum nostrum est.

Rom. 5. Sicut per inobedientiã vnus hominis, peccatores constituti sunt multi: ita per vnus obedientiam, iusti constituentur multi. Inobedientia Adami fuit transgressio mandati diuini: Ergo Christi obedientia,

non solum in morte, sed etiam in tota præcedente legis obseruatione consistit. Item, inobedientia illa Adami, tota nobis imputatur: cur non igitur & tota Christi obedientia? Bisariam item per inobedientiam Adami facti sumus peccatores: nempe per imputationem transgressionis illius, & per realem peccati, id est, concupiscentiæ in nos deriuationem. Cur igitur de Christo non idem sentiamus? Vis obedientiæ illius erga mandata Dei Patris, nobis reapse communicatur, ita vt incipiamus obedire & nos legi Dei. Quid ergo prohibet, quin dicamus, totam illam obedientiam nobis imputari? 1. Corin. 1. Factus est nobis sapientia à Deo, iustitia, sanctificatio, & redemptio. Phil. 2. Factus obediens vsque ad mortem: propter quam humiliationem & obediētiam vsque ad mortem, Deus exaltauit illum, & nos in ipso, &c. Promeritus est & sibi, & nobis, sua obedientia, æternam gloriam: sicuti omnes Scholastici & Patres docent. Ergo illius etiam obedientia erga legem, nobis imputatur ad iustitiam.

Gal. 4. Factus est sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret. Ergo legem seruauit propter nos, nostramque salutem. Testimonia Patrum: item doctorum virorum huius seculi, breuitatis causâ omittimus. Ad summam: credimus de Christo, sicut propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, & incarnatus est: sic etiam eandem obcausam, cum seruasse legem, & omnia egisse.

IN CAPVT XXV.

Aphorif. 10. & 11.

Cum hanc conscriberem fidei cōfessionem, omnia
ex bo-

ex bona conscientia scripsi: Et sicut credidi, sic etiam liberè locutus sum: vt faciendum esse docent sacrae literae. Fides autem mea, nititur cum primis & simpliciter verbo Dei: Deinde nonnihil etiam communi totius veteris Catholice Ecclesiae consensu, si ille cum sacris literis non pugnet. Credo enim quæ à pijs Patribus, in nomine Domini congregatis, communi omnium consensu, citra ullam sacrarum literarum contradictionem, definita & recepta fuerunt: ea etiam (quanquam haud eiusdem cum sacris literis, autoritatis) à Spiritu sancto esse. Hinc fit, vt quæ sunt huiuscemodi: Ea ego improbare, nec velim, nec audeam bona conscientia. Quid autem certius ex historijs, ex cõcilijs, & ex omnium Patrum scriptis: quàm illos ministrorum ordines, de quibus diximus, communi totius Reipublicae Christianae consensu, in Ecclesia constitutos, receptosque fuisse? Quis autem Ego sim, qui quod tota Ecclesia approbavit, improbem? Sed neque omnes nostri temporis docti viri, improbare ausi sunt: quippe qui norunt, & licuisse hæc Ecclesiae, & ex pietate, atque ad optimos fines, pro Electorum ædificatione, cæ omnia fuisse profecta & ordinata.

Huius rei confirmandæ causa, placuit hîc inserere, quæ de ijs rebus scripta reliquit Mart. Buc. p. m. vir singulari & pietate & eruditione clarissimus, in epistolam ad Ephesios.

Doctoris
veri officium
septem.

Verbi verò administratio, cùm fiat lectione & recitatione diuinarum scripturarum, earum denique interpretatione, & explicatione, indèq; desuntis ad hortationibus, tum repetitione & Catechismo, qui mutuis perficitur Catechizantis & Catechumeni interrogationibus, atque responsionibus: item sanctis collationibus atque

difficiliorum religionis nostræ quæstionum excussionibus: secundum hanc multiplicem doctrinæ salutaris dispensationem, multiplicata etiam sunt huius functionis munera. Quicquid enim ad perfectissimam docendirationem pertinet: id in administratione doctrinæ salutis, est summo studio adhibendum: quia nimirum tradi debet scientia, omnium ut diuinissima, ita & difficillima, viuendi Deum, cum sis homo. Qui iam diligenter artes docent, certis libris comprehensas, ut si qui mathemata instituant docere ex Euclide: ij primùm omnium legent & recitabunt propositum librum: mox voces singulas non vulgo notas, ut quæq; ars sua propria habet verba & nomina, explicabunt. Inde si qua collectio & argumentatio cōcisior sit, explanat ἀναλύσει, pluribusq; exēplis illustrant: ex præceptis generalibus docent particularia, quàmq; late illa pateant, edocēt: quod est propriè docere. Hæc verò, quantum fidei traditione doctrinæ, nō est contentus verè fidus doctor, repetit etiã & exigit quæ docuit: præstoq; se exhibet discipulis, ut de quib. reb. dubitāt, petere ab ipso queant explicationem planiorem. Præterea quæ docuit, proponit etiam publicis disputationibus excutienda, ut nihil omnino remaneat dubij. Ad hæc adhibet etiam sæpe adhortationes ad promouendum probè in propofita doctrina: & dehortationes ab ijs, quibus impediri possint: item admonitiones atq; reprehensiones & obiurgationes generales. Postremò obseruat talis præceptor diligenter, quid quisq; discipulorum proficiat: & si quæ animaduertit cessare in discendo, eum & priuatim corrigit & admonet officij: si quæ cernit gnauiter pergere in discendo; eum appellat subinde, collaudat, atq; ut studium eius magis magisque prosequatur, inflammat. Has omnes septem rationes docendi, Christus Dominus ipse quoq; seruauit. In synagoga

*Legendum
puto, viuē-
di secundū
Deum, vel,
videndi
Deum.
Docere pro
priè quid
fit.*

*Ex septem
docēdi ver*

goga Nazarethana legebat caput ex Ies. 61. & interpretabatur, Luc. 4. Præcepta Dei explicavit in monte, Mat. 5. Et passim docuit: & hortatus est: reprehendit & obiurgavit ex verbo Dei. Interrogantibus quoque sese, omnibus bonis & malis respondit: ac inuicem interrogavit, vt Matth. 22. Discipulos subinde catechizavit: ipse quoque Catechismo interfuit, Luc. 2.

*birationi.
bus: septē
etiam mi-
nistrorum
ordines in
Ecclesia in-
troduciti.*

Cum itaq; adeo multiplicem operã requirat ministerium docendi: plures etiam ministrorum ordines sunt huic ministerio deputati: & primi omnium lectores, quorum munus erat in pulpito, loco editiore, diuinas scripturas recitare. Hæc verò diuinarum scripturarum recitatio in hoc fuit instituta; vt & lingua ratioque loquendi scripturæ, ipsaq; scriptura populo tota redderetur notior atque familiarior. Intra annũ enim omnes sacros libros populo recitabant: cum ij qui scripturas enarrabant, nõ possent nisi aliquam partẽ scripturarum, nec eam magnam vno anno explicando absoluerẽ. Interim autem populo per solam diuinorum librorum recitationẽ, confirmabatur mirificè cognitio omnium dogmatũ salutis nostrę: nã illa in singulis sacris libris itentidem repetuntur, & alijs atq; alijs nominibus explicantur, vt populus semper ex sequenti lectione disceret non pauca, quæ ex priori planè percipere nondũ poterat: eadẽq; opera confirmabatur iudicium populo, de omni religione nostra, vt de scripturarũ quoq; explicationibus, atq; omni doctrina, quæ illi afferebatur, vel per legitimos Ecclesiæ curatores, atque doctores, siue per alios. His de causis magni fuit habitũ in priscis Ecclesijs & hoc munus diuinas scripturas simpliciter populo recitandi: nec delecti ad hoc ministeriũ fuerunt, nisi de singulari pietate commendati. Quod cum ex alijs veterum monumentis cognoscere licet, tum

maximè

maximè ex vna & altera Diui Cypriani Epistola perspicitur: vt ex epistola 5. lib. 2. de Aurelio ordinato lectore: & epist. 22. lib. epistola 3. de Saturo, atque in libro quarto de Celerino Coelestino. His lectoribus adiuncti postea sunt & Psaltæ, qui decantandis Psalmis & Hymnis præerant. De legendis scripturis, gratia Domino, probè constitutum est in Ecclesijs Anglicanis: si idonei modò instituerentur lectores, qui dignam diuinis ministerijs, quæ lectionibus sacris recitantur, adhiberent grauitatem atque religionem. Diligèter ergo perpendatur, cuius se os præbeant, qui diuinos libros populis in sacris cœtibus recitant: nimirum Dei omnipotentis: tum quanti sint momenti, quantæ dignitatis, quæ recitantur, quæ verba sunt, & præcepta vitæ æternæ: postremò, quibusnam hominibus, & ad quam rem deseruire debeant sacrarum scripturarum lectores. Nam Filijs Dei, quorum pro salute sanguinem suum fudit primogenitus Dei Filius, administrare debent; quibus salus eadem illis magis magisque patefiat, & perficiatur. Quæ si quis secum reputet vera fide, quid posset grauitatis, decentiæ, religionis, vlla in actione adhiberi, quod eiusmodi lector queat prætermittere? Id verò semper, qui hoc funguntur munere, in conspectu animi sui debent habere: ad ædificationem fidei in audientibus, quæ præleguntur, debere efficaciter deseruire: idque tum demum fieri, cum ea & probè intelliguntur, & vt Dei verba excipiuntur. Ad vtranque autem pronuntiatio requiritur summè perspicua, diserta, grauis & religiosa. Vnde deprehenditur, illos non esse Christi ministros, qui sic recitant diuinas scripturas, ac si id vnum requireretur, vt quam minimum moræ in huiusmodi relationem insumeretur.

Alterum iam munus est, doctrinæ dispensandæ interpret-

interpretatio, id est, verborum & sententiarum simplicior
 explicatio. Hoc ministerium Episcopi obibant, & pre-
 sbyteri: nonnunquam tamen ex ordine diaconorum:
 atq; subdiaconorum: aliquando etiam ex laicis ad hanc
 adhibebant functionem, quos deprehendissent per Spiritum
 sanctum ad eam vtiliter obeundam, factos idoneos.
 Sic Origenes etiam laicus, ad hoc munus ascitus fuit in
 Ecclesia Cæsareæ Palæstinæ per Alexandrum Episcopum
 Hiltanum: & per Theodotum, eiusdem Cæsariensis Ec-
 clesiæ episcopum. Item Euelpis à Neono Episcopo La-
 randorum: & Paulinus à Celso Episcopo Iconiensi: &
 Theodorus ab Attico Episcopo Synadorum. Hæc legun-
 tur apud Eusebium lib. histor. Ecclesiast. 6. cap. 20: & ex
 epistola duorum illorum Episcoporum, Alexandri Hie-
 rosolymitani, & Theodoti Cæsariensis, Episcoporum in
 Palæstina, ad Demetrium Episcopum Alexandrinum, qui
 factum horum duorum Episcoporum de Origene repre-
 henderet, tanquam inauditum esset, laicum hominem
 presentibus Episcopis, verba ad populum in Ecclesia fa-
 cere. Istud verò isti Episcopi affirmant manifestè, verum
 non esse, sed sanctos consuevisse Episcopos, quos in laicis
 cognouissent idoneos, vt vtilitatem aliquam populo in-
 terpretandi scripturas, & docendo afferent, eos hortatos
 fuisse, vt etiam se presentibus, hoc ministerio fungeren-
 tur. Et secundam itaque & tertiam sacri ministerij par-
 tem, interpretationem scilicet & doctrinam: Episcopi
 atque presbyteri præcipuè administrabant per se: at-
 tamen & ex inferioribus ordinibus atque ex laicis, si quos
 animaduertissent, ad hoc munus idoneos sibi *συνεργῶς*
 adiungebant. Ad eundem modum administrauerunt
 Episcopi & presbyteri, & quartam tradendæ doctrinæ par-
 tem, quæ est, ex diuinis libris explicatis adhortari ad offi-

2. & 3.

4.

- cia pietatis, dehortari à peccatis, & omnibus rebus quæ
 cursum queant piæ sanctæq; vitæ vlla ex parte remorari,
 aut impedire: peccātes reprehendere atq; obiurgare, pœ-
 nitentes consolari: quanquā istam functionem episcopi
 & presbyteri maximè ipsi præstiterūt, propterea quòd eo
 5. maiorē requirat autoritatem 1 Tim. 5. Quintam partem,
 Catechismos nunc ptesbyteris, nunc Diaconis, nunc in-
 feriorum ordinū ministris cōmendauerunt, prout quisq;
 magis ad hoc genus docendi apparuit idoneus. Ita & Ori-
 genes Catechista erat Alexandriæ, lib. 6. Euseb. Cæsa. hist.
 6. Ecclesiast. cap. 13. & 20. Sextam etiam partem, sanctas
 7. disputationes deferebant cuique magis idoneo: tamen
 maxima ex parte ipsi episcopi his præessent. Septimā par-
 tem priuatam appellationem, admonitionem, etiā Epi-
 scopi per se facere studuerunt: singulos autē presbyteros,
 grauiorēq; ex inferioribus ordinibus, vt idem facerent,
 semper hortati sunt 1 Thes. 5. Itaque doctrinæ ministeriū
 obire debent lectores, diuinas scripturas recitando: Epi-
 scopi verò interpretando, & docendo, hortando, disputā-
 do, priuatimq; appellando: quin & legendo atq; catechi-
 zando, si desint peculiare lectores & catechistæ. Cæterum
 catechismos committebant certis presbyteris, atq; Dia-
 conis, vel etiam delectis ad hoc ex inferioribus ordinibus.
 Sicut etiam ex his ad munera interpretandi, atq; docendi
 ac disputandi adhibebant, quoscūq; ad ista munera de-
 prehendissent idoneos, in quouis sacri ministerij ordine,
 ac etiā, vt dictum, ex laicis. Id verò in his diligenter obser-
 uandum: Spiritum sanctum quidem sic dona hæc docēdi
 dispertire suis hominibus, vt vni det donum, & facultatē
 singularem scripturas interpretandi, & elucidandi, cui ta-
 men non dat, perinde dextrè ac feliciter religionis nostræ
 dogmata ex diuinis scripturis docere, atque confirmare:
 vel ea

*Summa
 horum 7.
 ordinum.*

vel ea etiam disputando commodè tueri. Alij verò sup-
 peditat facultatem peculiarem & eximiam, hortandi fra-
 tres ex scripturis, monendi reprehendēdi: itē catechizan-
 di, & priuatim appellandi: cui tamen, valere alijs docēdi
 muneribus non largitur. Hanc varietatem donorum Spi-
 ritus sancti experimur quotidie in ijs, qui publicè docent
 populum Christi, quæ veræ Ecclesiæ Christi sunt, & regi se
 à Spiritu sancto omnino sustinent: hæc obseruant religio-
 sè, quid cuique in Ecclesia spiritualium facultatum sit
 donatum, & ad ipsum functionis vnumquemque, quan-
 tum in ipse est applicant. Quocirca ad singulas docendi
 partes, singulos adhibent ministros, si in suis hominibus
 inueniant, qui ad singula docendi munera sint singulari-
 ter à Domino facti & instructi. At quia necesse est ad salu-
 tem populi Dei, vt nulla profus partiū docendi, quas se-
 ptem enumeravi, vlla in Ecclesia præmittatur, qui libet
 ministrorū, imò & laicorum quocunque loco sit col-
 locatus in Ecclesia, debet has omnes partes docendi, quo
 ad possit, obire & legendi, & interpretandi, & docendi, &
 hortandi, & catechizandi, & disputādi & priuatim appel-
 landi. Debet etiam quisq; de his administrandis functio-
 nibus tot sibi desumere, tantamque cuiusque partem, ad
 quot & ad quantam cuiusq; partē senserit se à Spiritu san-
 cto esse instructum. Consideretur exemplum ritè institu-
 ta, atque distributæ domus, in qua alia munia obit Pater-
 familiās, alia materfamiliās: alia filij, & filiæ: alia famuli
 & famulæ: Hic dum singuli adsunt & valent, obit certè
 quisque suum munus: at si qui ex familia absint, aut non
 rectè valeant, incidit verò ministerij alicuius necessitas,
 ita quisque ei succurrit necessitati, vt sæpe viri mulie-
 rum, & mulieres virorum obeant munia, domini seruo-
 rum, & serui dominorum.

Item de disciplina clericali.

Tertia disciplinæ clericalis pars est: subiectio peculiaris, qua clerici gradus, & ministerij inferioris se subijciunt illis, qui sunt in ordine & ministerio superiore. Hanc disciplinæ partem docuit Dominus nos, & exemplo suo, qui discipulos suos futuros doctores electorum Dei, per vniuersum orbem, peculiari ad hoc munus magisterio, & quadam domestica disciplina instituit: quem imitati Apostoli, suos quoque discipulos vnusquisque habuit, quos ad sacrum ministerium ritè obeundum formaret.

Omnis enim difficilior vitæ functio, peculiarem quoq; ac perpetuam requirit doctrinam, institutionem ac custodiam: vt videre est in philosophiæ studijs, & institutione militari. Quod perpendens Lycurgus, Rempub. Lacedæmoniorum sic instituit (vti Xenophon testatur) ne vllus in Repub. ordo sine suo proprio esset magisterio. Item & Plato in suis legibus, & Repub. requirit, ne quid omnino sit in ciuibus à *Φύσει*. Hinc & Dominus noster, cum vult suos sic committi inuicem, & coherere, vt membra in corpore commissa sunt atque cohererent: subijcit sanè, vnumquenque suorum alijs, à quibus tanquam à membris amplioris ac latius patentis virtutis & efficaciz custodiat, moueatur & regatur. Idem præcepit Spiritus sanctus, subijcimini inuicem in timore Dei, Eph. 5.

Presbyteri Ista itaque considerantes sancti olim Patres, cum in cleri ordine descripserunt, vt ceteri omnes clerici à presbyterio singulari cura custodirentur & gubernarentur. Inter presbyteros verò Episcopus, vt consul inter senatores Reipub. ita hic primam, cum totius Ecclesiæ, tum
singula

singulariter ordinis clericalis vniuersi curam gereret, at-
 que custodiam. Episcopos verò ordinauerunt singulis
 frequentioribus Ecclesijs, atque cuique talium Ecclesia- *Episcopi.*
 rù viciniore, quæ in minoribus essent oppidulis vel pa-
 gis, Ecclesias commendauerunt, eoque voluerunt pres-
 byteros atque curatores istarum Ecclesiarum, quos vo-
 cauerunt Chorepiscopos, quosque viciniore sibi Episco- *Chorepi-*
 po, & presbyterio auscultare. Quos Episcopi illi primo- *scopi.*
 res subinde cum omni suo clero conuocabant, & in sci-
 entia atque diligentia muneris sui instaurabant. Cùm
 verò velit Dominus, vt sui homines se mutuò comple-
 stantur, & curam sui inuicem gerant, quàm longè latèq;
 possint (sunt enim Christiani omnes vnum corpus): con-
 stituerunt sancti Patres, vt Episcopi cuiusque prouinciæ
 (in prouincias enim iam omnes Romanis subiectæ ditio-
 nes erant distributæ) conuenirent vnà cum presbyteris,
 quoties quidem id Ecclesiarum vsus posceret: certo ta-
 men bis in anno, deque Christi doctrina atq; disciplina,
 vt illa in quibusque Ecclesijs administraretur, & vigeret,
 inquirerent: ac vbi peccatum esse deprehendissent, id
 corrigerent: quæ cognouissent rectè habere, confirma-
 rent, & prouerent. Vt hæ verò synodi rectè & ordine
 administrarentur, voluerunt illis præesse & conuocandis
 & moderandis, Metropolitæ, Episcopos cuiusque Me- *Metropo-*
 tropolis: Sic enim vocabatur præcipua in vna quaq; pro- *lita.*
 uincia ciuitas, vbi supremi præsidis prætorium erat: Ac
 proinde his Metropolitanis Episcopis iniunxerunt cu-
 ram quandam, & sollicitudinem omnium Ecclesiarum
 per suam prouinciam: vt si quid minus rectè, vel à mini-
 stris Ecclesiarum, vel à plebibus institutum, factumue in-
 tellexissent, monerent de eo in tempore: si que id suis ad-
 monitionibus nõ possent emendare, vt ad corrigendum

illud episcoporum conuocarent Synodum : nam nihil iudicij illis concessum erat, quod sua propria autoritate exercerent in Ecclesijs, quæ ipsæ suos haberent Episcopos: omne enim & in plebem & clerum iudicium, erat penes suum cuiusque Ecclesię episcopum & presbyterū: Episcopos autem iudicabat Synodus. Eoque cum Ecclesijs esset ordinandi Episcopi, constitutū erat, vt ad eandem Ecclesiam conuenirēt cum cunctis (Si id fieri Ecclesiarū comodo posset) sin, cum aliquibus, non minus tamen duobus aut tribus prouincię suę Episcopis; qui electionē episcopi (Si faciēda adhuc esset) gubernarent, factamque examinarent, & in electum inquirerent quàm seuerissimè, vitamq; omnem eius & facultatē ad episcopale munus, explorarent. ac tum demū ad episcopalem functionem initiarent. Quæ omnia eo erant instituta, & valebant, vt esset inter Ecclesias & earum ministros, quanta omnino posset esse notitia, curaque mutua: & ad arcenda atque depellenda cuncta doctrinæ morumque offendicula, & ad fidei atq; vitæ Christo Domino dignę adificationē sustentandam prouehendam, atq; efficiendā efficaciorē: adeo, vt si aliqui ab officio cessassent suo, cæteri Episcopi succurrerent, etiam vsque ad obstinatorum abstentionē, ac etiam à munere Episcopali deiectionem. Confidentur quæ Diuus Cyprianus ad Stephanum Romanum Pontificem, de Martiano Episcopo Aretalensi, qui in sectam Nouationi transierat, lib. 3. Epist. 13. tum illa quæ scripsit in Epist. 3. lib. 1. de distributa cuique episcoporum certa gregis portione: Et quæ præfatus est, & in Conc. Cathaginensi, vt scripsit ad Quirinum.

Porro, vbi orbis Ecclesijs refertus fuit, ac ipsi quoque Metropolitanani sua singulari cura opus haberēt: nec enim, prout ceperant esse plurimi, ita omnes pro suo loco

satis

fatis vel sapiebant, vel vigilabant (paucis enim semper, & in omnibus hominum ordinibus praestantes (episcopis quibusdā primarum Ecclesiarū aliquor prouinciarū cura demā data est; vt Romano, Constantinopolitano, Antio. ^{Patriar-} cheno, Alexandrino, Deinde & Cæsariensi, Cappadociæ, ^{cha.} & alijs quibusdā, prout fidelium Christi Ecclesijs multiplicatis, necessitas videbatur requirere. His tamē primatibus Episcopis (quos postea vocauerunt Patriarchas) nihil omnino iuris erat in illos Episcopos alios, vel Ecclesias, vltra quā dixi, cuiq; fuisse Metropolitanæ, in Ecclesias atq; Episcopos suæ prouinciæ. Quisq; suæ portioni Ecclesiarū debebat singularem curā, & solitudinē: monere quoq; Episcopos in tempore, si quid peccasset aliquis, aut in suo munere cessasset: & si nihil profecisset monendo, concilijs adhibere autoritatē. Inter hos primus locus delatus Romano: cum propter D. Petri reuerentiā, tum propter vrbis maiestātē. Quam rationem secuti postea Patres, secundas tribuerūt Constantinopolitano, vt alteri Romę, sedisque imperij episcopo; cū Antiochenus ante secundum locum inter hos Patriarchas obtinuisset.

Vt autem natura hominum vitiata ambitione semper magis elaborat, vt latē, quā vt benē præsit; Patriarchæ isti, occasione istius generalis curæ Ecclesiarum, ipsas demandatæ, pertraxerunt ad se, primū viciniorum Episcoporum ordinationē; atq; per eam ordinationem, sensim aliquā in tales episcopos, atq; eorū Ecclesias arripuerunt, cōfirmaruntque iurisdictionem. Quod malum cū iam glisceret, cœpit graue existere certamen, de generali in omnes ecclesias imperio: quod quidē primū sibi sumere conatus est Iohannes quidā Cōstantinopolitanus Episcopus, sub Imperatore Mauricio: de qua Cōtentine per multa Epistolæ, inter epist. D. Greg. li. 5. 6. 7. extant.

Tandem

Tandem sub Phoca obtinuit Romanus hunc titulum vniuersalis Episcopi, quo sensim abuti magis magisque huius sedis Episcopi cœperunt: donec occasione, primùm diuisione imperij sub Carolo Magno, postea diuisijs Principum & nationum, quibus fregerunt potētiam Imperatorum occidentis, atque regum aliorum: se in illam, quam nunc iactant, Antichristianam potentiam extulerunt: oppressa primùm Episcoporum, deinde omnium etiam regum & Imperatorum potestate. Sic itaque evertit satan omnem clericalis ordinis salutarem obedientiam, & gubernationem: Romanus enim Antichristus immediatum sibi sumsit imperium in omnem clerum, ac etiam laicos: atque Episcoporum, cùm boni essent, custodiam & curam erga eorum fidei commendatos dissoluit. At quia omnino necesse est, vt singuli clerici suos habeant proprios custodes & curatores, instauranda est, vt Episcoporum, ita & archidiaconorum, aliorumque omnium, quibuscunque censeantur nominibus, quibus portio aliqua commissã est custodiendi gubernandique cleri autoritas, potestas: sed & vigilantia, & animaduersio, ne quis omnino sit in hoc ordine ἀφῆρη. Hactenus Bucerus, non solùm fideliter recitans, verum etiam laudans veteris Ecclesie, in varijs Ecclesiasticarum functionum ordinibus constituendis: de quibus nos supra diximus, consuetudinem.

Fuit mihi præterea hæc ratio illarum etiam Ecclesiarum, quæ licet Euangelium amplexæ sint: suos tamen & re & nomine Episcopos, atque Archiepiscopos retinuerunt.

Quid? quòd in Ecclesijs etiam protestantium, non defunt re ipsa Episcopi, & Archiepiscopi: quos mutatis bonis Græcis nominibus, in malè latina, vocant superintendentes.

tendentes, & generales superintendentes? Sed ubi etiam neque illa vetera bona græca, neque hæc noua malè latina nomina obtinent: ibi tamen solent esse aliquot primarij, penes quos ferè tota est autoritas. De nominibus ergo fuerit controuersia: verùm cum de rebus conuenit: quid de nominibus altercamur? Interim, quemadmodum non improbauit Patres in ea re, de qua est quaestio: Sic etiam non possum nostrorum zelum non amare: qui ideo illa nomina oderunt, quia metuunt, ne cum nominibus, vetus etiam ambitio & tyrannis, cum ruina Ecclesiarum, reuocetur.

Aphorif. 12.

Nam neque Christus tale caput constituit: neque veteres Patres admittere voluerunt, quia non expediebat Ecclesiæ: sed quatuor patriarchis fuerunt contenti, Rom. Constant. Alex. & Antiochen: qui omnes æqualis essent autoritatis & potestatis: & suis quisque contentus esset finibus: quemadmodum in Concilio Niceno definitum fuit, & in alijs confirmatum: idque non sine multis & grauibus causis: quarum hæc, meo quidem iudicio, non est postrema, ne scilicet tyrannidi in Ecclesia fores aperirentur: sed potius, ut si vnus aliquid contra sanam Christi doctrinam, contraq; libertatem Ecclesiæ, tentare auderet: alij non minoris autoritatis Archiepiscopi cum suis Episcopis, sese opponere, & illius audaciam compescere, tyrannidemque frangere possent. Ecclesia respectu Christi, regnum est: respectu hominum, qui in ea sunt, & vel regunt, vel reguntur, Aristocratia est.

Aphorif. 21.

Dux longè diuersæ sunt quaestiones: vtrum Episco-
M m

pis, liceat etiam esse Principibus, principibusque esse Episcopis, suis retentis principatibus: &, an qui Episcopiam sunt simul & principes: ij præter autoritatem Ecclesiasticam: iura etiam habeant politica in ciues sibi subiectos: eoque an subditi illis tanquam principibus obedire debeant, nec ne. In meo Aphorismo nihil prorsus de priori quæstione locutus sum, quia non fuit necesse: sed tantum de posteriori. Quis autem, illis omnino obediendum esse, quo iure, quaque iniuria principes fuerint creati: ex testimonijs à me allatis non videat apertè demonstrari? Cur enim qui subditi sunt Moguntino, Colonienfi, Treuirensi Principibus imperij simul & Archiepiscopis, in rebus cum pietate Christiana minimè pugnantibus, non obtemperent? Seditiosorum certè fuerit, non obtemperare. Quòd si istis: cur non etiam Romano, iisdem in rebus, & eandem ob causam, qui sub eius viuunt imperio? Eadem enim horum omnium est ratio.

De priori quæstione nihil (vt antè dixi) differui: sed neq; etiam nunc, in hac mea breui confessione disputate constitui: cum sciam, non omnium eandem esse sententiam: & in vtrâq; partè multa dici possint: locum illum Mat. 20. (Scitis, quòd Principes gentium dominantur in eas, & magnates potestatem exercent in eas, vos autem non sic:) alijs vno modo, & de solis Apostolis ac verbi ministris: alijs alio modo, & de omnibus Christi discipulis ac Christianis interpretantibus.

APPENDIX AD CAPVT XL DE

Redemptore, seu de persona

Christi.

Qui scribunt, essentielles diuinæ naturæ proprietates, humanæ realiter esse communicatas, non vt sint in ipsa,

ipsa, aut essentialiter & formaliter, aut subiectiue & habitualiter, sed ratione tantum & respectu vnionis hypostaticæ (sic enim loquuntur, obscure sanè & ambigue cum clariùs possent & deberent): Si hæc non alio sensu intelligunt, quàm quo Vigilius scriptum reliquit & sensit, nimirum, proprietates naturarum, Christo ipsi factas esse proprias, naturis autem inter se, non in ipsis, sed in Christo, hoc est, in persona communes: Ego certè non contradixero: nec quempiam virum bonum & doctum contradicendum esse, persuasum habeo. Vigilius enim secundum doctrinam Catholicæ Ecclesiæ, ex concilio Chalcedonensi loquens, eodem planè sensu dixit & explicauit, proprietates naturæ humanæ communes factas esse diuinæ: quo etiam, quæ sunt diuinæ, communicatæ esse dicuntur humanæ. Atqui humanitatis proprietates, puta pati, mori, ita communicatæ sunt Deitati, vt non propterea tamen Deitas ipsa facta sit reapse passibilis, mortalis: Cuius rei causa, hæc à Vigilio offertur: quia nimirum pati & mori, non nisi in persona, facta sunt Deitati communia: ita vt hæc non possint, nisi de natura humana per se, & de persona secundum & propter humanam naturam, verè prædicari.

Ergo idem de communicatione diuinarum proprietatum sentiendum & dicendum omnino fuerit. Vigilij verba hæc sunt lib. 5. cap. 2.

Et quia nunc nobis intentio contra eos est maximè, qui errorè vnus naturæ sectantes, decreto Conc. Chalcedonensis, pertinaci obstinatione resistunt: commodum puto ad eorū inanes contraditiunculas, vitreasq; sententias, veritatis malleo obterendas, de humana Filij Dei natura, quàm in eo modis omnibus negant, pauca repetere, &

A quàm non sint Christiani, & à spe salutis æternæ penitus alieni, demonstrare. Regula est fidei Catholicæ, vnum eundemque Dominum Iesum Christum, sicut verum Deum, ita verum hominem confiteri: vnum ex vtróque, non duos in vtrúnque: ipsum sine tempore natum de Patre, ipsum ex tempore natum de virgine: ita vt vtráque natiuitas sic vnum teneat Christum, vt in nullo sui pertulerit detrimentum: retinens in se quod est sui generis proprium, id est, vt & verbi natura non mutaretur in carne, & carnis natura non fuisset in verbo consumpta. Hinc Dominus Iesus Christus idem verus est Deus, idem verus est homo: ex duabus ineffabiliter, virginali aluo vnitis in persona naturis, existens. Quæ naturæ, quoniam in illa mirabili cunionē non sunt in eo abolitæ: ad demonstrandam vtrarúmque proprietatis extantiam, in vno se ipso vtriúsq; res locutus est atque egit: non voces diuidens, non aspectus partiens, non gesta secernens: sed ipse vnus in se ipsoque ex vtróque & in vtrúnque conueniens, & quod proprium fuerat loquēs & peragens. Et, vt quod dicimus, planum fiat, aliquo vtamur exemplo, verbi gratia: Ego ipse sum, qui oculis corporeis album colorem nigrúmve discerno: & ego ipse sum rursus, qui malum iniquitatis, & iustitiæ bonum, mentis obtutu diiudico: nec tamen ideo aliusatque alius sum, quia vtrúnque mihi est ex diuerso. Non enim ipsis oculis video variari colores, quibus video variari sermones: & tamen ego sum ipse, qui ex vtróque ago: vtrúnque meum est, non videre iustitiã nisi oculis mentis, & meum est non videre colores, nisi oculis carnis: & meum est non vocem oculis audire, & meum est non videre lumen auribus: meum est non discernere naribus gustum & meum est palato non percipere odoratum: Et cum totum meum sit

in me

in me ipso, id est, videre, audire, odorari, gustare: & tamen aliud est mihi vnde video, aliud vnde audio, aliud vnde gusto odoresque discerno: & cum sit in metotum, quodam priuato iure diuersum atque diuisum: ego tamen ipse diuidi & separari non possum. Ita ergo & Christus ipse vnus atque idem est, & creatus & non creatus: habens initium, & initio carens: ætate atque intellectu proficiens, & intelligentiæ ætatisque augmenta non recipiens: mortem perpetuens, & mortis legibus non subiacens: honores ob meritum accipiens, & nullo honore indigens: & cum hæc omnia diuersa sint in se ipso, ipsiustamen sunt propria: & ideo voces, affectus & gesta vtrunque congruentia, in se ipso non diuidet: quia ipse est vtrunque quod habet: sed vnum illi est ex natura verbi, quam Deus permanens non amisit: & aliud illi est ex natura carnis, quam homo factus accepit. Adhuc dicamus quæ vnâ naturam affirmant manifestius: propter eos qui per imperitiam sensus, naturarum proprietatem & communionem, quemadmodum dicatur in Christo, non intelligentes, abutuntur & refugiunt hæc nomina.

Diuersum est atque alienum, initium non habere, & ex initio subsistere: mori, & mori non posse: & tamen sicut ipsi Christo proprium est vtrunque: ita non ipsi, sed in ipso est vtrunque commune. Si enim dicamus, quia ipsi est commune: necesse est, vt exigatur à nobis dare & ostendere alium, cum quo ei sit hoc ipsum commune: quæ professionis necessitas, in Nestorij vergit impium dogma. Melius igitur & catholicè dicimus, In ipso, & non ipsi esse commune: Et melius ipsi, & non in ipso dicimus proprium esse. Ergo proprium est illi mori, propter naturam carnis, quæ mortalis est: & proprium est illi non mori, propter naturam verbi, quæ mori non potest. Item

propter ineffabile mysterium vnionis vtrarūque naturarū, communis in ipso fuit mortalitas carnis, verbi naturæ, quæ mori non potuit: & communis in ipso est immortalitas verbi, naturæ carnis, quæ morti succubuit. Ergo sicut illi mori & non mori, ex vtrisque naturis est proprium: Ita commune est in ipso vtrisque naturis, quod illarum est proprium: & vt exempli gratia dixerim, proprium mihi est notam liuoris cuiusque verberis gestare in corpore meo per naturam carnis meæ: Item proprium mihi est plagam verbi, id est, sermonem durum gestare in mente mea, per naturam animæ meæ: & proprium mihi est, eandem plagam non portare, in corpore meo per naturam carnis meæ. Et cum sit mihi vtrūque proprium; & corpori & animæ meæ vtrūque alienum: quia nec corpus, durum lætūmue sermonem intelligit, nec anima flagelli vulnere liuescit: vtrūque tamen commune est in me ipso, & animæ & corpori meo: quia nec anima extra corpus sita, quod ei sentire proprium fuerat, sensit: nec corpus extra animæ consortium, plagarum indicia gestauit. Quod ergo proprium mihi est in singulis, & alienum est à singulis: id commune est in me ipso singulis, quod proprium est singulis.

Et tamen ego ipse vnus sum in vtrisque, & in me ipso communibus: & ego ipse vnus sum in singulis mihi: met ipsi proprijs. Hæc Vigilus.

Quid ad præsentem controuersiam, de reali idiomatum communicatione componēdam, dici possit accommodatius? In has enim præcipuas propositiones ad causam nostram pertinentes, resoluitur totus iste Vigilij contextus. Nam regula fidei Catholicæ præmissa, quæ in contextu notata est litera A: ex illa deducit certas theses,

theses, quibus hæc in Eutyichis, manifestè refutat. Summa regula fidei, hæc est: vnum eundemque Christum, esse Deum & hominem: salua vtrâque in eo natura. Ex hac regula colligit Vigilius has theses.

1. Dominus Iesus Christus, idem verus est DEVS: idem verus est homo. Ratio: Ex duabus enim naturis (diuina & humana) in vna persona ineffabiliter vnitis idque in alio (seu vtero) virginali, existit. Et hoc contra Nestorium: contra verò Eutyichen, subditurali thesis.

2. Hæc nature in illa mirabili cõiunctione, non sunt in eo (Christo) abolitæ. Confirmatio subiicitur ex vita Christi: quia Dominus Iesus dictis & factis, vtriusque nature proprietates in se ipso saluas esse monstrauit: ideo subdit.

3. Ad demonstrandam vtrarumque proprietatis exstantiam (id est, existentiam: hoc est, in se existere distinctas vtriusque nature proprietates:) in vno se ipso, vtriusque (nature) res locutus est atque egit. Hoc itidem contra Eutyichen.

Sed quomodo? ita nimirum, vt ostenderit ea dicta & facta, fuisse non duarum personarum, sed vnus. Ideo contra Nestorium denuò subdit: Non voces diuidens, non aspectus partiens, non gesta secernens: sed ipse vnus in seipsoque ex vtrâque (id est, ex vtrâque natura) & in vtrâque conueniens, & quod proprium fuerat (vtriusque nature) loquens & peragens.

Ex ijs verbis, duo hæc luce meridiana clarius elucunt: vnum, in CHRISTO, non duos fuisse operantes, volentes, intelligentes, sed vnum duntaxat: nempe ipsum

ipsum λόγῳ incarnatum, qui dicitur Christus: ideo ait, IN VNO SEIPSO &c: Item, SED IPSE VNVS, IN SE-IPSO QVE LOQVENS ET PERAGENS; hoc est primum, idque contra Nestorium.

Alterum est: Duo verò in eodem Christo agente, fuisse & esse actionum principia, inter se distincta: ex quibus formaliter (vt loquuntur scholæ) actiones illæ, per agentem deducebantur: duarum nimirum naturarum facultates seu δυνάμεις, idque contra Eutychem.

Et ideo subdit, EX VTROQVE (id est ex vtrâque natura) QVOD PROPRIVM FVERAT (cuiusque scilicet naturæ) LOQVENS, ET PERAGENS.

Quis verò hinc non videat, quæ Christus egit secundum vnâ naturam: illum ea non egisse secundum alteram? EX VTROQVE enim agebat, quæ cuiusque erant propria: non ergo secundum humanitatem, quæ propria erant Deitatis: nec contra.

Hæc porrò confirmans, & illustrans, adfert exemplum vnus eiusdemque hominis, qui secundum diuersas animi facultates, diuersas etiam actiones edit, & opera cuique facultati conuenientia efficit.

Simile perspicuum est per se, ibi: ET VT QVOD DICIMVS, PLANVM FIAT: &c.

Tantum diligenter obseruandæ sunt particula, non solum affirmatiuæ, sed etiam negatiuæ. Negat enim hominem oculis carnis videre, quæ oculis mentis videt: Et contra. Negat igitur etiam Christum, secundum carnem agere: quæ secundum Deitatem operatur. Hoc clarè explicat, cum ad Christum accommodans exemplum, præter alia dicit de Christo, SED VNVM ILLI EST EX NATVRA VERBI, QVAM DEVS PERMANENS NON AMISIT:

MISIT: ET ALIUD ILLI EST EX NATURA CARNIS,
 QUAM HOMO FACTVS ACCEPIT. &C.

Item notandum est, Vigilium tam negare, Christum
 ex carne, id est, secundum carnem agere, quæ Deitatis
 sunt propria: quàm negat etiam eundem secundum
 Deitatem passum esse & egisse, quæ propria fuerunt carnis.

Subdit præterea Vigilius specialem de proprietate
 & communione naturarum explicationem: eamque per-
 spicua & certam: cum ait: ADHVC DICAMVS MANI-
 FESTIVS PROPTER EOS &C. Summa hæc est:

4. Vtriusque naturæ proprietates, ipsi Christi personæ,
 sunt propriae: naturis autem inter se communes, non in
 ipsismet naturis, sed in persona. Explicatio hæc est.

Mori enim (quæ est proprietas carnis) proprium
 est Christo. Quod enim dicatur mortuus esse: id proprie
 dicitur propter humanam naturam, quæ in ipso est. Non
 mori etiam eidem proprium est: propter naturam diui-
 nam ipsius propriam, quæ mori non potest.

Mori itidem, commune est verbo seu Deitati Chri-
 sti: non in ipsa natura diuina, quippe quæ mortis parti-
 ceps esse non potest: sed in persona commune hoc illi fuit
 cum carne, quia persona carnem sustentans, in carne mo-
 ri potuit, & mortuus est Christus. Idem de altera parte di-
 cendum ac sentiendum est: quemadmodum ipse Vigilius ex-
 plicat. addito etiam exemplo sui, id est, hominis: cum ait,
 ET, VT EXEMPLI GRATIA DIXERIM &C. Nihil in hoc
 exemplo est obscurum.

Diligenter verò notanda est conclusio, ubi ait: QUOD
 ERGO PROPRIVM MIHI EST IN SINGVLIS, ET ALI-
 ENVM EST A SINGVLIS: ID COMMVNE EST IN ME
 IPSO SINGVLIS. QUOD PROPRIVM EST SINGVLIS:
 ET TAMEN EGO IPSE VNVS SVM IN VTRISQVE, ET

IN ME IPSO COMMVNIBVS: ET EGO IPSE, VNVS SVVS
IN SINGVLIS MIHIMET IPSI PROPRIIS,

Nihil ad quæstionis de reali proprietatum communicatione, explicationem, dici potest clarius. Primum enim docet, proprietates vnus naturæ ita esse illius proprias, vt ab altera natura, prorsus sunt alienæ, atque ita alienæ, vt nullo modo in sua ipsius *ἑστία*, communes fieri possint: hoc est, ita realiter communicari, vt ipsa quoque fiat vel id, vel talis, quod & qualis est altera natura: puta vt humanitas fiat vel Deitas, vel omnipotens, quæ ad modum nec contra Deitas, humanitas, vel passionis particeps fieri potuit aut potest.

2a. Deinde, disertis verbis tradit, proprietates cuiusque naturæ, esse CHRISTO proprias: quia nimirum illi in seipso proprium est, v. g. pati, ex vna sua natura, & non posse pati ex altera: ita vt hoc cum nulla re alia habeat commune: vel in cælo, vel in terra, vel in seipso. Nam nihil aliud præter ipsum, est Deus & homo simul: & neutra in eo natura, alterius quoque naturæ proprietates præter suas, in sua habet *ἑστία*. Solius igitur Christi Deitatis & hominis est, essentielles cuiusque naturæ, diuinæ & humanæ, realiter in se ipso habere proprietates eoque sibi proprias.

Quare hinc etiam liquet id, quod ante de communicatione dictum est. Si enim hoc personæ Christi proprium est, vt de ipso hæc contraria, v. g. pati, & non posse pati verè & reapse prædicentur, non tamen simpliciter sed *κατ' ἄλλο*, hoc est, secundum alteram Christi naturam: Ergo neutri illius naturæ seorsum hoc congruit: nempe, vt eadem natura, verè & realiter dici possit, & pati potuisse, & non potuisse pati, in sua *ἑστία*.

3. Quas Christo proprias esse dixit naturarum proprietates: eas communes quidem ipsis, verum non in ipsismet naturis; sed in persona, factas esse docuit. Puta: P A T I, quod est proprium humanæ naturæ simpliciter & per se, in sua ἰσότη, personæ autem proprium est κατ' ἄλλο, id est, secundum carnem tantum: hæc inquam essentialis carnis proprietas, propter unionem, quam caro cum Deitate ipsa habet in eadem ὑπόστασι, facta est ipsi etiam naturæ diuinæ cum humana communis: quomodo communis? nempe, ut ipsi quoque diuinæ, P A T I verè attribuat.

Sed quomodo, cum passio in illam cadere nequeat? Commune est igitur illi P A T I, non in ipsamet ἰσότη (ca enim pati non potuit, nec potest): sed in Christo, hoc est, in persona Christi, quæ duabus constat naturis: Et ideo, quæ κατὰ Σάρκα duntaxat passa est: ita ut passio in propria quidem Deitatis ἰσότη nulla, sed in communi duntaxat persona, propter carnem hæreat: ac proinde etiam Deus quidem passus esse dicatur, cum tamen Deitas nihil sit passa, sed tantum persona Dei & hominis, id est, ille qui Deus est & homo, κατὰ Σάρκα. Repeto: Proprietates v. g. humanæ naturæ, puta pati posse & mori, ideo dicuntur esse κοινὴς Deitati: quia hæc quoque illas habet. Si enim nullo modo haberet: nullo etiam modo dici possent huic ille factæ esse cum carne communes.

Ideò verò dicuntur communes esse Deitati cum humanitate, non simpliciter, sed ipso C H R I S T O: quia illas non habet in seipsa, hoc est, in sua ἰσότη, sicut caro habet: sed solum in persona C H R I S T I, quæ vna & eadem est vtriusque naturæ hypostasis, cum in vtrâque subsistat.

Anima etiam, proprietates corporis, sibi communes habet, non in sua *ἰσμία*, sicut corpus; sed in persona hominis, qui sicut utraque, tanquam partibus essentialibus constat, sic etiam utriusque in se realiter habet proprietates: ut verè dici possit & visibilis esse, & inuisibilis: mortalis & immortalis.

Quod verò dictum est de proprietatibus humanæ naturæ, cum diuina communibus, non in propria eius *ἰσμία*, sed in communi utriusque naturæ persona: idem de diuinis cum humana, sentiendum ac dicendum esse, docet Vigilij Episcopus & Martyr.

Cum hæc ita se habeant re ipsa: hinc sequitur, quales de hisce rebus, concipi verè possint enunciationes: Si
 1. proprietas carnis, puta *PATI*, communis est aliquo modo Deitati: Ergo aliquo modo de illa prædicari potest. Si non est ei ita communis, ut eam habeat in se ipsa,
 2. seu in sua *ἰσμία*, neque ut partem sui essentialem, neque ut accidens in subiecto: Ergo Deitas dici non potest, sua *ἰσμία* esse passioni obnoxia.

Si verò est ei communis in persona tantum modò:
 3. Ergo *PATI* de Deitate, in abstracto prædicari non potest: sed tantum in concreto: hoc est, tali nomine, quo ita notetur Deitas, ut persona connotetur: qualia sunt nomina concreta, ut Deus.

Hoc enim nomine, quatenus significatur persona Christi, qui Deus etiam est, non nudus homo, verè & realiter dicitur Deus, passus & mortuus esse: non simpliciter tamen, & secundum etiam Deitatem, sed tantum κατὰ *ἰσμία*: cuius proprium est pati & mori. Quare, ut hæc est verissima, Deus passus est: sic hæc altera falsissima, Deitas passa est: vel Christus secundum naturam etiam diuinam passus est. Hæc est doctrina Vigilij, & totius Ecclesie.

Cum

Cum autem quæ tradit Vigilus, de naturarum proprietatibus & cōmunionē, de omnibus ex æquo proprietatibus & illarum cōmunionē in Christo dicantur: ita vt propter vnionem hypostaticam, eodem sensu diuinæ dicantur factæ esse communes humanitati, quo etiam humanæ, Diuinitati: nempe, non in ipsarum naturarum *ἰσότης*, sed tantum in Christo, personæque Christi: Sequitur, sicut hæc propositio impia est, Deitas propter vnionem cum carne in persona Filij Dei, facta est in sua *ἰσότης* passionis particeps: sic etiam hæc sit blasphemata: humana natura, propter vnionem cum diuina, ab illa accepit, vt in sua *ἰσότης* realiter sit omnipotens, &c.

Si iam his addantur, quæ idem Vigilus, ex communi totius Ecclesię Catholicę consensu scripta reliquit, lib. 4. cap. 4: Luculentior fiet hæc, quam ex eo modo monstrauimus, doctrina. Disputans enim aduersus Monophysitas, à diuersis proprietatibus, quæ in vno eodemque Christo spectatę fuerunt, & quas prædicant sacre literę: luculenter euincit, non posse in eo *ἑνὴν φύσιν* & carnem, vnā esse naturam: rationem adfert, quia vna natura, contrarium quid & diuersum, non recipit in se ipsa: Præter alia, hæc quoque scribit: Deinde si verbi & carnis vna natura est: quomodo cum verbum vbique sit, non vbique inueniatur & caro? Namque quando in terra fuit, non erat vbique in cœlo: Et nunc quia in cœlo est, non est vbique in terra, & in tantum non est, vt secundum ipsam Christum spectemus venturum de cœlo, quem secundum verbum nobiscum esse credimus in terra. Igitur secundum vos, aut verbum cum carne sua, loco continetur, aut caro cum verbo vbique est: quando vna natura contrarium quid & diuersum non recipit in seipsa. Diuersum est autem & longè dissimile, circumscribi loco, &

vbique esse: & quia verbum vbique est, caro autem eius
 vbique non est: apparet, vnum eundemque Christum v-
 triusq; esse naturæ: & esse quidem vbique secundum na-
 turam diuinitatis suæ, & loco contineri secundum natu-
 ram humanitatis suæ: creatum esse, & initium non habe-
 re: morti subiacere, & mori non posse: quod vnū illi est
 ex natura verbi, quā Deus est: aliud ex natura carnis, qua
 idem Deus homo est. Igitur vnus Dei Filius, idemque ho-
 minis factus Filius, habet initium ex natura carnis suæ, &
 non habet initium ex natura diuinitatis suæ: creatus est
 per naturam carnis suæ, & non est creatus per naturam
 diuinitatis suæ: circumscribit per naturam carnis suæ,
 & loco non capitur per naturam diuinitatis suæ: minor
 est etiam Angelis per naturam carnis suæ, & æqualis est
 Patri secundum naturam diuinitatis suæ: mortuus est na-
 turâ carnis suæ, & non est mortuus naturâ diuinitatis suæ.
 Hæc est fides & confessio catholica, quam Apostoli tradi-
 derunt, martyres roborauerunt, & fideles nunc vsq; cu-
 stodiunt. Hæc Vigilius.

Ex quibus idem, quod ex præcedentibus euincitur:
 nempe, non solum vnus naturæ esse non posse, **VERBUM**
 & carnem, vt volebant Monophysitæ: sed etiam proprie-
 tates vnus naturæ, alteri realiter communicari non pos-
 se: ita nimirum, vt eas habeat in se ipsa, & talis fiat vna na-
 tura, qualis & altera, puta vt **CARO**, propter vnionē cum
VERBO, cum eodem etiam **VERBO** facta sit vbique præ-
 sens sua *et c.* Ab hac enim propositione, tanquam in
 confesso apud omnes orthodoxos posita, nempe, **CARO**
 propter vnionem cum **VERBO**, non est consecuta hanc
 proprietatem **VERBI**, vt nimirum ipsa, cum verbo vbique
 sit sua substantia præsens: ab hac inquam propositione
 hæc concludit, Ergo neque facta est eiusdem naturæ cum

VERBO

VERBO. Hoc certe est argumentum Vigilij, imò totius Ecclesiæ Catholicæ. Quid restat? Hoc vnum, ut si dicenda sit esse ubique præsens: non alia ratione, quàm sua *ὑποστασις*, quæ est ipsum VERBUM, ubique præsens esse dici queat.

In natura enim Christi humana, duo tantùm sunt: propria ipsius nature *ἰσότης* cum suis proprietatibus ac creatis donis: Et communis cum diuina *ὑποστασις*, quæ est ipsum VERBUM. Propria *ἰσότης* finita est, eoque vno tantùm loco esse potest: *ὑποστασις* infinita, & immensa est ac simplicissima. Hæc igitur sola, non autem propria *ἰσότης*, ubique præsens esse potest, & re ipsa est caro Christi.

Quod verò de hac proprietate dictum est: idem de omnibus tam VERBI, quàm CARNIS, sentiendum est. Nam in præcedenti etiam argumento contra Monophysitas, libro 4. cap. 4. idem conclusit, à quibusdam VERBI proprietatibus, ut est, esse increatum, inuisibilem, incontrectabilem: dixitque, impossibile esse, ut ijs conditionibus CARO subiaceat. Hinc conclusit, CARNEM ergo vnus nature cum VERBO, esse non posse: cum fieri nullo modo queat inuisibilis, increata, incontrectabilis: intellige in sua *ἰσότης*: cum tamen in sua *ὑποστασις*, quæ illi cum VERBO communis est, reuera sit, sicut ubiq; præsens, sic etiam increata, inuisibilis, incontrectabilis, & quid non, quando eadem *ὑποστασις*, DEVS etiam est. Hæc omnia certa sunt, & plana, & ab illa infallibili regula, quàm lib. 5. capite 2. tradidit, pendent, videlicet: Melius igitur & Catholicè dicimus: In ipso. & non ipsi esse commune: Et melius ipsi, & non in ipso dicimus proprium esse.

Precor omnes Christianos, per Dominum Iesum:
 vt positis vanis priuatorum hominum somnijs: positis
 etiam proprijs carnis affectibus, odijs, inimicitijs: ample-
 xi verò certam ac salutarem veteris Ecclesiæ doctrinam,
 Christianamque dilectionem: coeamus omnes in vnam
 fidem, sanctamq; amicitiam: sicut nobis quoque omni-
 bus vnus est Deus, vnus Mediator, vnum Baptisma, vna
 spes vocationis nostræ: ad gloriam nominis Dei, Ecclesiæ
 ædificationem, salutemque animorum nostrorum. Ci-
 tius enim quàm putamus, sistemur ante tribunal Christi,
 vt referat vnusquisque prout se gessit in corpore, &
 in hac vita, quando post hanc vitam nulla
 spes veniæ nullus resipiscen-
 tiæ locus est.

EIVS.

EIVSDEM ZANCHII
THESES.

*De precipuis aliquot fidei Christianæ articulis, aduersus
varias hæreses, varijs temporibus, partim Hei-
delbergæ, partim Neustadij
disputata.*

N quem finem, ego Confessionem hanc cum
obseruationibus in lucem dedi: eandem ob
causam, hæc varijs de rebus, hoc tempore
contre uersis theses, partim sub p. m. Frideri-
co III. Heidelbergæ, partim sub Iohan. Casimiro, huius
scholæ autore, domino clementissimo, hîc Neustadij, ad-
uersus varias hæreses, proprijs articulis collegi: atque vt si-
mul collectæ, vnâ cum meâ confessione imprimerebantur,
curavi: nimirum, vt toti posteritati, me in tales hæreses,
quæ hæc nō sicut a te ab inferis reuocata fuerunt, nunquã
consensisse, clarius innotescat: idque ad gloriam Dei,
ad ædificationem Ecclesiæ, & ad salutem multorum, per
Iesum Christum Dominum nostrum, Amen.

DE VNO VERO DEO,
AETERNO PATRE, FI-
lio, & Spiritu S.

THESES.

Anno 1572.

I.

Vnus tantum est Iehoua, creator cœli & terræ, &
Deus Israëlis.

OO

II.

Iste verò Deus, etsi vnus tantùm est Iehoua, non vnus tamen est, sed plures Elohim: quorum numerum, & nomina, Filius Dei, Deus in carne manifestatus nobis clarè, & sine vlla ambiguitate reuelauit: nempe æternus Pater, æternus Filius, & æternus Spiritus sanctus.

III.

Porro hi tres Elohim vera sunt ἰφιστάμενα, cæque indiuidua, viuentia, intelligentia, volentia: eoque veræ (vt hæcenus loquuta est Ecclesia) personæ.

IV.

Atque ita inter se sunt distincti, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, vt vnus non sit alius.

V.

Ipsorum autem vnusquisque verus est Iehoua.

VI.

Neque idè tamen plures sunt Iehouæ: sed vnus duntaxat Iehoua.

DE VNIVS VERI DEI,
NATVRA, SIMPLICITATE,
atque immensitate.

THESES.

Anno 73.

I.

NATVRÆ Dei nomine, non solùm ipsius essentia, simpliciter in se considerata; verùm etiam omnes eius proprietates, seu attributa, quibus qualis sit, nobis nostraque caussa declaratur; significari solent.

II.

Meritò itaque dici solet Deus, sua natura clemens, sapiens, bonus, & alia id genus esse.

III.

III.

Etſi verò qualitates multas, huic ſue naturæ ſimiles, inderè hominibus ſolet, quibus ſimus iuſti, boni, ſapientes; ſuam tamen naturã nulli creaturæ rei cõmunicat, quòd neque communicari queat, niſi plures fieri poſſint dij.

IV.

Est autem præter alia Deus, ſimpliciter ſimplex; vt nullo planè modo dici poſſit pluribus ex rebus compoſitus, ne ex *esse* quidem & eſſentia.

V.

Etſi enim multa ſibi in ſacris literis, quaſi multas qualitates attribuit, vt quòd ſit iuſtus, bonus, potēs, reuera tamen in Deum nulla cadit qualitas: ſed qualis qualis eſt, ſua ſimpliciſſima eſſentia talis eſt: verùm varijs nominibus infinita ſimpliciſſimæ eſſentiæ perfectio nobis ſignificatur.

VI.

Non ſolùm autem nullam admittit in ſe compoſitionem Deus; ſed neq; in vllius rei creatæ concretionem venit, ita vt eius fiat vel forma, vel materia.

VII.

Est præterea Deus verè immenſus & infinitus; & ideò etiam vbique præſens: idque non potentia tantùm & virtute, ſed tota ſua eſſentia: cœlum & terram atque omnia implens.

VIII.

Etſi verò vbique præſens eſt ſua eſſentia: magis tamen in cœlis eſſe prædicatur, quàm in terris; & magis in ſanctis, quàm in impijs; magiſq; in vno pio, quàm in altero: Verùm id non ratione ſuæ eſſentiæ, ſed efficacitate operationis & gratiæ.

IX.

Quare quum etiam in sacris literis legitur Deus, aut à nobis recedere, aut ad nos redire; non mutatione loci id facere credendus est: sed effectis suæ præsentia, cum internis, tum externis; vel exerendis, vel subtrahendis.

X.

Cæterum in humana Christi natura longè alia inest ratione, quàm in nobis; nempe non solum efficacius operando, verum etiam *συναληκτάς* inhabitando, & tanquam pars compositi; vt ille sit verus Deus, nos autem esse non possimus.

XI.

Est porrò ita Dei proprium, esse immensum & infinitum, ac proinde etiam vbique præsentem; vt in nullam planè rem creatam, ne in humanam quidem Christi naturam, competere possit.

XII.

Quemadmodum enim fieri nequit, vt creatura fiat Deus essentia; ita neque fieri potest, vt quod Deus non est, sua essentia vbique existere possit; cum neque infinitum esse queat, & immensum.

XIII.

Proinde sicut ex eo; quòd demonstratur Christum esse vbique sua essentia, verè etiam euincitur ipsum esse verum Deum: sic si qui contendant corpus Christi sua substantia vbique existere, ij, aut ex illo argumento Christi Deitatem probari negēt, aut nouum fabricent Deum, eumque corporeum, oportet.

XIV.

Præsens quidem est corpus Christi, sua non solùm virtute, sed etiam substantia, piorum omnium mentibus,

bus, illud vera fide percipientibus, eoque per Christi Spiritum cum ipso Christo magis ac magis coalescentibus; non minus, imò magis, quàm Sol omnium se videntium oculis: Sed tamen multis in locis simul, nedum ubique, tam existere potest corpus Christi, eo existendi modo, quo est in cœlo: quàm etiam Solis corpus in omnibus cœli terræque partibus, ea ratione, qua in suo est orbe, existere queat.

XV.

Neque tamen hinc sequitur (vt quidam impudenter calumniantur) negari æternam, veramque Christi Deitatem: Sed contrà potiùs asseritur; cùm talis esse Deitatis $\delta \lambda \acute{o} \gamma \textcircled{C}$, defendatur, quæ in nullam rem creatam ita effundi possit, vt ea aut Deus fiat $\tau \eta \acute{\epsilon} \sigma \tau \alpha$, aut Deo diuina vlla proprietate æqualis.

XVI.

Neque enim verus Deus esset $\delta \lambda \acute{o} \gamma \textcircled{C}$; si qualis ipse est, talis omnino fieri quoq; posset aliqua creatura; etiam spiritualis, nedum humanum corpus.

XVII.

Ex aduerso potiùs, qui ita in Christi humanitatem effusas esse volunt diuinas, essentialésque proprietates, vt tam hæc sit omnipotens, & vbique, quàm ipsius Deitas; non solùm amplissimam aperiunt Arianis ianuam, sed ipsi veram Christi Deitatem tollunt.

XVIII.

Etenim is verus Deus non est, cuius essentia & natura, ita realiter in aliquam rem creatam effundi potest, vt ipsa quoq; talis omnino fiat, qualis est iste Deus: realiter & perse, infinitè potens, infinitè sapiens, in infinitum (vt ita loquar) sese extendens, & ea re vbique sua essentia, actu existens.

XIX.

Nam essentielles proprietates Dei re ipsa nihil aliud sunt, quàm ipsa eius essentia : quia alioqui simplicissima esse non posset.

XX.

Dicere itaq; humanitatem Christi, tam factam esse omnipotentem, & ubique præsentem, quàm est eiusdem Deitas : perinde est, atque si dicas, eam factam esse talem sua essentia, atque natura, ac proinde verum Deum.

XXI.

Talis autè Deitas vera Deitas non est: idè οὐκ; ὁ λόγος (quæ horrenda est blasphemia) verus non fuerit Deus.

XXII.

Adde quòd non solùm absurdissimè, verùm etiam impijssimè dicitur, proprietates diuinæ naturæ in humanam effusas esse.

XXIII.

Nam neque legimus vnquam τὸν λόγον vllàmue eius proprietatem fuisse in semen Abrahæ effusam; sicut contra semen Abrahæ fuisse à Filio Dei assumptum : Neque τὸν λόγον proprietates effundi in humanam potuerunt naturam, sine naturæ ipsius, essentiæq; diuinæ effusione: cum ille nihil aliud re ipsa sint, quàm essentia diuina.

XXIV.

Non potest autem natura diuina transfundi in humanam, quin desinat naturarum vnio, & mixtio fiat atq; confusio. Quæ verò ita miscentur, desinunt esse id, quod erant,

XXV.

Denuo itaque dicimus, Deitatem illam, cui ex qua-
si possit res aliqua creata, veram Deitatem non esse.

XXVI

Oportuerit enim, vt aut res exæquāda fiat infinita; id quod omnino ἀδυνατόν est: aut Deitas illa, cui exæquanda est, sit finita, cū nihil finitum exæquari possit, nisi finito. Finita autem Deitas, vera Deitas non est.

THESES
DE VNIVS VERI DEI
AETERNAE OMNIPOTENTIA.

Anno 1575.

I.

Quum Deus in sacris literis vocatur potens, nulla in Deo passiva potentia animo nobis est concipienda: qua aliquid pati, & aut quod est, esse desinere: aut quod non est, cum aliqua sui mutatione, fieri possit: Sed actiua tantūm, qua semper agat, & agere possit, sicut reuera est; sic etiam firma fide, credenda est.

II.

Est enim Deus essentia simplicissima, perfectissima, verè æterna, omnis passionis expers, atque incommutabilis, & ἀνεργητικώτατος: à qua, & per quam sunt, fiuntque omnia.

III.

Sed neque actiua potentia talis in Deo fingenda est: quæ aliquid sit ab eius essentia diuersum.

IV.

Est enim Deus sua essentia simplicissima talis. qualis qualis est: iustus, bonus, omnipotens.

V.

V.

Etsi verò reapse vna tantum est in Deo potentia: propter diuerfos tamen respectus, quibus consideratur, multiplex esse haud impiè dici potest.

VI.

Alius enim respectus est, dum consideratur, quatenus Deus in seipso semper agit, intelligendo, volendo, amando: Et alius, dum eam contemplamur, quatenus Deus extra se operatus est, mundum creando: & semper operatur, illum regendo: operarique innumerabilia, si velit, potest.

VII.

Sicut ergo actiones Dei non ineptè distinguuntur in immanentes, & in transeuntes: sic potentia Dei duplex esse non immeritò dici potest: vna, qua in se ab omni aternitate semper agit, & regit: & altera, qua in tempore extra se, non solum omnia condidit, regit, operatur: verum etiam infinita, quæ nunquam efficiet, efficere potest.

VIII.

Ita fit, vt hæc rursus in actualem, quæ operatur quæcunque vult: & in absolutam, qua infinita etiam, quæ non vult, operari potest: distingui solita sit, quod alioqui simpliciter omnipotens esse, dici non possit.

IX.

Sicut enim non sentimus cum illis, qui ideo Deum vocari, omnipotentem putant: quòd simpliciter, quæcunque dici possunt, aut excogitari, siue mala, siue bona, siue contradictionem implicantia, eadem etiam efficere queat: sic neque illorum sententiæ subscribimus, qui non alia de causa, Deum omnipotentem appellari, & esse contendunt; nisi quia quæcunque vult, potest: quòd non latius pateat eius potentia, quàm voluntas; sed ideo
verè

verè omnipotentem esse credimus: quia præterquam
quòd potest quæcunque vult: innumerabilia etiam po-
test & velle, & efficere, quæ nunquã volet, neque efficiet.

X.

Quum enim scriptura dicit, Deum quæcunque vo-
luit fecisse: apertè docet, multò plura etiam facere po-
tuisse, si voluisset. Et qui dicit, se misereri quorum vult,
& quos vult, indurare: luculenter demonstrat, se tam pos-
se, aut omnium misereri, aut omnes indurare, quàm etiã
potest quosdam indurare, & quorundam misereri: eòq;
plurimum se posse misereri, quàm misereri velit: ac pro-
inde plura esse, quæ potest, quàm quæ vult.

XI.

Nam quæ potest, natura potest: eòq; facere nequit,
quin ea possit: nisi etiam possit efficere ne sit Deus. Quæ
autem extra se vult, liberè vult: eòque potuit etiam ea
non velle; vt manifestum sit, Deum plura posse, quàm vel-
le: cum possit etiam velle, quæ non vult.

XII.

Ea autem omnia dicimus Deum posse: quæ aut cum
proprietatibus eius personalibus, aut cum eiusdem essen-
tia, naturæ non pugnant: aut quæ contradictionem
non implicant: aut deniq; quæ à defectu potentia, si ad-
mitrantur, non sint.

XIII.

Ita licet Pater, Filius esse nequeat, nec Filius, Pater:
neque etiam aut Pater alium ex se Filium, neq; Filius iti-
dem vllum ex se generare possit: non ideo tamen desinit
aut Filius, aut Pater esse omnipotens.

XIV.

Personales enim proprietates sunt istæ, vt Pater ge-

neret, non generetur, Filius autem generetur, non generet: neque essentia Dei fert, vt plures ibi sint Patres, pluresue Filij,

XV.

Neque itidem aliquid de potentia Dei decedit, si Deus efficere nequeat, quin sit bonus, iustus, sapiens: cùm Deus esse nequeat, nisi talis sit, qualem sacrae literæ describunt.

XVI.

Ita potentiam Dei minimè tollimus, aut infirmamus; si dicamus Deum non posse peccare, non posse pati, non posse efficere, vt aut quod est, dum est, non sit: aut que facta sunt, sint infecta: quoniã hæc partim sunt ex defectu potentia, partim contradictionem implicent: Eoque cum veritate Dei ex diametro pugnant: ac simpliciter sunt ἀδύνατα.

XVII.

Est autem ita Dei proprium, esse omnipotentem: vt in nullam rem creatam competere possit.

XVIII.

Cum enim omnipotentia nihil aliud sit, quàm ipsa immensa, infinita, nullique creaturæ communicabilis essentia: fieri non potest, vt in quam rem non potest competere, vt sit Deus sua essentia; in eam quadret, esse omnipotentem.

XIX.

Neque etiam rei infinitæ capax esse potest res finita, eùm vnumquodque recipiatur secundum modum (vt loquuntur) recipientis.

XX.

Pugnat etiam cum natura Dei, ut plures sint omnipotentes: non minus, quam ut plures sunt Dij. Vnde neque religio Christiana fert: ut tres in Deo personæ, tres dicantur esse omnipotentes.

XXI.

Proinde licet homo Christus Iesus verè sit omnipotens, quia non homo tantùm, sed etiam Deus est: ipse tamen humanitas, propriè omnipotens esse, aut dici, sine impietatis crimine non potest.

XXII.

Nam humana Christi natura, licet vnita sit diuinæ in vnâ τὴ λογῶν personam: tamen sicut non propterea facta est Deus, sic neque propriè facta est omnipotens: sed suam retinuit imbecillitatem, qua pati pro nobis posset & mori.

XXIII.

Neque enim potuisset pati, si sicut Deus, sic etiam ipsa facta fuisset omnipotens: cum posse pati, impotentia sit: & ideo Deus pati non possit, quia omnipotens est.

XXIV.

Ac si propter vnionem hypostaticam facta fuit humana natura in Christo omnipotens: cur quòd corpus aut non viderit corruptionem: aut etiam quòd anima ei restituta, resurrexerit à mortuis, hoc sacræ literæ non humanitati, sed Deitati attribuunt?

XXV.

Accedit, quòd ut corpus humanum, propter vnionem cum mente, neque substantia sit incorporea, in-

tellectu & voluntate prædita: neq; aut immortalitatem, aut vim intelligendi volendive ab illa accipit: sic neque humana natura, protervunionem cum diuina τῆ λογῆ, aut facta est essentia per se subsistens, simplicissima & perfectissima: aut ab illa accepit, vt propriè sit omnipotens.

XXVI.

Argumentum porrò quo Patres ab omnipotentia Filio in sacris literis tradita, cum verum esse Deum, adversus Arrianos demonstrarunt, penitus evertitur: si omnipotentiam alicui rei creatæ communicari posse concedimus.

XXVII.

Deniq; de religione, non nisi consentaneè cum sacris literis, & cum analogia fidei loquendum est. Sacræ autem literæ non alium præter Deum prædicant esse omnipotentem, neque etiam Ecclesia in suis Symbolis aliter vnquam est professæ.

XXVIII.

Quòd verò post resurrectionem dixit Christus, *Data est mihi omnis potestas*: Aliud est ἐξουσία, aliud δυνάμις: neque dixit, *Data est humanitati meæ*, sed *mihi*: neque respectu naturæ, sed officij Mediatoris hoc fuit dictum. Officium autem totius fuit & est personæ, secundum vtramque naturam.

XXIX.

Solum igitur Deum verè & propriè omnipotentem esse, sicut per Spiritum sanctum credimus: sic etiam cum tota Ecclesia confitemur ac prædicamus.

XXX.

Humanam autem Christi naturam, tum ea potentia quamquã finita, quę omnium rerum creaturarum tam celestium quàm terrestrium potentiam longè superet: ac proinde, qua omnium creaturarũ potentissima, propriè & meritò dici possit, donatam esse non dubitamus: tum etiam propter hypostaticam cum verè omnipotentem λόγῳ vnionē: licet propriè in se talis ipsa non sit: quodam tamen modo ipsam quoque omnipotentem dici posse concedimus: nempe quatenus ita τῷ λόγῳ vnita est, vt & quę propria τῆς λόγου sunt, ea de ipsa quoque, sed in concreto prædicentur: & ὁ λόγος, ad multa suæ omnipotentię opera præstanda suo animo atque corpore tanquã proprijs organis, (distinctis tamen manentibus singulorum proprietatibus & actionibus) vsus fuerit, atq; etiam vti possit.

DE PROVIDENTIA DEI.

THESES.

Anno 76.

I.

PROVIDENTIAM à Græcis ^a πρῶνοιαν atq; etiam ^b πρῶνοια vocatam: qua res ^c prænoscentur, ^d præordinantur atque ^e reguntur: in Deo esse, ex verbo eius, credimus atque docemus.

a Ro. 13. 14
b Luc. 22.
Act. 4. 28.
c Ps. 139. 4.
d Ps. 119. 91
e Dan. 4. 31
a Job. 9. 4.
12. 13.
Iere. 51. 15.
b Deu. 32.
4.

II.

Est autem Dei PROVIDENTIA, ^a sapientissimum, ^b iustissimum, atque ^c immutabile consilium, ^d quo res

omnes, tam in cœlis, quàm in terris, vt & ^e fierent, & c^a
 fierent ratione atque serie, qua fiunt: ^f ab æterno in se-
 ipso constituit: & ad cuius ^g exemplar, omnia etiam in ^h
 tempore, ⁱ modò per certa & ordinaria media, modò ^k
 sine illis, semper autem ^l ἐνεργητικῶς, ^m perpetuò admini-
 strata c^a regit: idque tum ad ⁿ Electorum salutem, tum ve-
 rò maximè ad ^o suæ ipsius gloriæ illustrationem.

i Lc. 26. 4. Pf. 104. 4. Hof. 2. 21. Eph. 4. 11. k Deu. 8. 3. Psal. 72. 18. Ier. 32. 20.
 l Reg. 17. 4. m Psal. 115. 3. Rom. 9. 10. n Psal. 138. 8. Dan. 4. 32. Ioh. 5. 17.
 o Gen. 50. 20. Rom. 8. 1. 28. Cor. 3. 21. p Psal. 19. 1. 1 Par. 29. 11. 12. Rom. 9. 17.

III.

Nam præterquam quod manifestum est, Deum esse
^a omnipotentem, sapientissimum, ^b optimum; vnde
 fieri nequit, vt amplissimum hunc mundum abs se ^c crea-
 tum, & in quo Christi ^d Ecclesia degit, fortunæ ac casui
 temerè volutandum permiserit: ^e Ipsæ etiam sacræ lite-
 re, luculentis verbis docent, mundum hunc à Dei P R O-
 V I D E N T I A gubernari.

e Psal. 33. & 147. Iob. 5. ibi. 9. ibi. 37. 38. 39. capitibus. Sap. 14. 3. Colo. 1. 16.
 Hebreor. 3. Ios. 42. 5.

IV.

N B Q V E V E R O ^a vniuersalem tantum, qua totam
 simul mundi machinam moderatur, P R O V I D E N T I A M
 in D E O statuimus: Verùm etiam illam singularem,
 qua ^b singulas quasque res seorsim agit & regit; atque
 inprimis ^c homines; & inter hos, ^d Electos suos, cum o-
 mnibus ipsorum actionibus, agnoscimus ac retinemus.

& 10. 29. Iohan. 4. 6. 7. c Psal. 8. 5. Ierem. 10. 23. d Ies. 43. 1. Psal. 91.
 Psal. 139. Zach. 2. 8. Matt. 6. 10.

V.

Nouimus enim nihil in mundo fieri aut moueri sine
 voluntate ^a Patris: vt nihil absurdius sit, quàm dicere
 aliquid

a Mat. 10.
 29.
 Luc. 12. 6.

aliquid in mundo fieri: quod Deus antè non ordinavit, ^b Proo. 16. 4
quòdque sua manu non ^b regat. Dan. 4. 32.

VI

Neque tamen propterea simpliciter negamus, quin multa ^a contingenter & casu eueniāt: cùm hoc rectè intellectum, cum æterna & infallibili DEI PROVIDENTIA ^a Exo. 21. 13 ^b Proo. 16. 33 non pugnet.

VII.

Deus enim sua immutabili PROVIDENTIA non solum, vt fierent, quæ fiunt, constituit: sed etiam vt eo, quo eueniunt, modo, omnia euenirent, ab æterno ordinavit.

VIII.

Sed neque quia dicimus non sine voluntate Patris, quidpiam in Mundo admitti: ideo Deum ipsum actionum omnium sapientissimum & iustissimum moderatorem; aut peccato inuoluimus, aut peccati autorem facimus.

IX.

Peccatum enim ^a ἀνομία est, atque à recta legis diuina linea deflexio. Deus autem ^b neque à suæ voluntatis rectitudine declinare potest, ^c neque alijs vitium declinandi instillat, ^d imò peccati osore est & ^e vltor iustissimus. ^a 1 Ioh. 3. 4 ^b Nu. 23. 19 ^c Tit. 1. 2. ^d Hebr. 6. 18. ^e 1 Ioh. 1. 5. ^c Iac. 1. 13. ^d Ose. 13. 9. ^e De. 32. 41. ^d Psal. 5. 6. ^e Ies. 59. 17. ^d Nah. 1. 2.

X.

Quare cùm ad PROVIDENTIAM Dei pertineat, vt peccata à DEO iusto iudice puniantur: Ex doctrina de PROVIDENTIA euincitur potius, Deum esse timendum, peccatâque vitanda: quàm vt inde queat vlla in Deum culpa transferri, nostrâque excusari facienda.

Cùm vero præter hunc, quem modò diximus, multè alij sint huius de PROVIDENTIA doctrine salutares usus: ij duo tamen, cum primis obseruandi sunt: Nimirum quòd eò pios adducit hæc doctrina, vt in omnibus rebus aduersis ad Deum omnia regentem confugiant, inque eius sinu recumbant: & in secundis ei vni omnem deferant gloriam: semper autem sub potenti eius manu, qua omnia agit, humilientur.

2. Par. 14.
11. 20. 6. 12.
Psal. 46. 1.
Mat. 10. 28.
A&c. 27. 23.
35.
1 Pe. 5. 6. 7.
Iaco. 4. 10.

DE AETERNA ELECTIONE
ac prædestinatione, deque redem-
tione per Christum
facta.

THESES.

EX PRIMO CAPITE AD
EPHESIOS:

Anno 79.

I.

Verfic. 3.
& 4.

NVLLA nobis post orbem conditum contigit, con-
tingerèue potest benedictio, ad quam non fuerimus
ante mundi constitutionem electi ac prædestinati: neq;
per alium, neq; alio modo ea confertur, quàm per quem
& quomodo præstari debuerit, in æterno Dei consilio de-
finitum fuerat: dicente Apostolo, nos omni benedictio-
ne spirituali benedictos esse in Christo, καὶ ὅς elegit nos,
ante mundi constitutionem.

II.

II.

Sicut in solo Christo omnem spiritualem consequimur benedictionem: sic etiam in eo solo, ad eam consequendam, electi fuimus ac prædestinati: cum utrumque dicat Apostolus, nempe nos in Christo esse benedictos, & in ipso etiam fuisse electos. Ver. 3. & 4.

III.

Quicumque electi sumus: non solum ad finem, id est, ad æternam vitam, verum etiam ad media ad finem ordinata, electi fuimus. Ait enim Paulus, Deum nos elegerisse, ut essemus sancti & inculpati. Verfic. 4.

IV.

Quòd nos elegerit Deus, id ex sua caritate erga nos, & secundum beneplacitum voluntatis suæ effecit, eoque tota electio gratuita est. Ver. 3. 4. 5

V.

Finis gratiæ electionis duplex est, nostra salus & gloria Dei: De prima dicente Apostolo, nos esse prædestinatos in adoptionem Filiorum Dei, eoque ad cœlestem hereditatem: De altera, hoc esse factum in laudem gloriæ gratiæ ipsius. Verfic. 5. Verfic. 6.

VI.

Salus itaque electorum in Christo, certa est & necessaria: cuius fundamentum est æternum, gratuitum & immutabile propositum voluntatis Dei.

VII.

Quicumque ab æterno electi fuerunt in Christo ad æternam salutem, mediæque ad hanc: ijeriam omnes & soli in tempore à Patre constituto, quod plenitudo temporis appellatur, fuerunt reapse per Christum, & in Christo redempti à peccatis, eoque & à malis peccatum conse-

cutis: dicente Apostolo, in Christo habere nos redemptionem, remissionem peccatorum.

VIII.

Tit. 3. v. 5.
Verf. 7.

Neq; verò secundum merita, operæ iustitiæ, quæ fecerimus nos, sed secundum Dei misericordiam, secundumque diuitias gratiæ ipsius, per sanguinem Iesu Christi redempti sumus: Apostolo vtrumque manifestissime confirmante.

IX.

Quantquam autem Pater æternus redemit nos & seruauit per Filium, per quem etiam creauit: Filius tamen is est, qui κατ' ἐξοχὴν appellari solet in Ecclesia Dei, humani generis redemptor, seruatorque noster.

X.

Ierem. 23.
ver. 42. 49

Solus enim Filius, Deus & homo simul fuit & est: eòq; solus proprietatis simul, vt vocant, & propinquitatis ius ad nos redimendos habuit: solusque sanguinem, quo tanquam λύτρω redempti sumus, effudit: Solus denique is est, in cuius persona perfecta est & consummata redemptio nostri.

XI.

1 Cor. 1.
ver. 30.

Nomine autem ἀπολυτρώσεως, quam habere in Christo dicimus, intelligimus plenam, consummatamq; redemptionem: quatenus nimirum non solum remissionem peccatorum in hac vita, verum etiam quæ futura est in altero seculo, perfectam ab omni malo, omnisque corruptionis seruitute liberationem complectitur: vt nulla sit ἀπολυτρώσις, quam non habeamus in Christo perfectissimo redemptore, qui factus est nobis à Deo, sicut sapientia, iusticia & sanctificatio, sic etiam redemptio.

DE IESU CHRISTI A MOR-
tuis resurrectione, in cœlum ascensione,
ad dextram Patris sessione, ex Pauli
ad Eph. cap. i.

THESES.

Anno 81.

I.

Deus magnitudinem potentia suæ, efficaciter exer- Eph. i. 10.
civit in Christo, suscitans eum à mortuis: solus igitur
Deus, sua infinita potentia, causa est efficiens resurrectio-
nis Christi, omniumque mortuorum.

II.

Sed & Christus se ipsum potentia sua ab iisdem exci-
tauit, iuxta illud; Soluite templum hoc, & in tribus die- Ioh. 2. 19.
bus erigam illud: Dicebat autem de templo corporis sui:
& illud; Animam meam ego pono, ut iterum sumam Ioh. 10. 17.
eam. Christus igitur non minus Deus est, quam Pater,
neque minoris potentia Deus.

III.

Non potest autem idem esse, à mortuis verè & su-
scitans & suscitatus; nisi verè diuersis constet naturis, di-
uina, secundum quã suscitetur, & humana secundum quam
suscitetur. Idè igitur Christus, ut verus Deus est, *ὁμοῦσι*
Patri; sic verus homo est, *ὁμοῦσι* matri & fratribus suis.

IV.

Neque quispiam à mortuis suscitari, & resurgere ve-
rè dici potest: nisi etiam verè mortuus fuisse, & verè ceci-

disse dicatur. Mors autem in vera animi à corpore separatione, qua fit, vt corpus mox cadens, cadaver merito appelletur, consistit. Christus igitur si verè resurrexit à mortuis; quin verè etiam mortuus fuerit, anima à corpore verè sepatata, nullo modo negari potest.

V.

Si autem (quia Christus verè mortuus est) neq; eius anima fuit per illud mortis tempus in corpore; neq; (quia verè sepultus est) corpus eius existens in cruce, erat in sepulcro, aut iacens in sepulcro pendebat in cruce; neque (quia Deus illum verè excitauit à mortuis) vel anima corpus, vel corpus se ipsum à morte ad vitam reuocauit: Ergo humana in Christo natura neq; omnipotens fuit, neq; vbique sua substantia præfens.

VI.

Sicut enim hæc non valet consecutio, Ipse Christus mortuus & sepultus est, ac resurrexit à mortuis; Ergo secundum vtranque naturam mortuus & sepultus est, & resurrexit: Sic neque ista, Ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi; Ergo non solùm Deitate, sed etiam humanitatis substantia, nobiscum realiter præfens est in terra.

VII.

Sed sicut hæc valet, Christus Deus, est passus, ergo non secundum Deitatem, sed secundum humanitatem passus est: Ita hæc altera, Christus homo, est vbique, & simpliciter omnipotens, ergo non secundum humanam, sed secundum diuinam naturam vbique, & omnipotens est: quando non minùs diuina humanæ, quàm humana diuinæ naturæ, in eadem Christi persona vnita est.

VIII.

VIII.

Si ipse Deus, ad eoque diuina in Christo natura corpus à mortuis excitauit, non per ipsum corpus, sed per se ipsam: falsum igitur est, diuinam in Christo naturam omnia egisse & agere non solum in, & cum, sed etiam per humanam.

IX.

Anima nanq; Christi non omnia operatur per corpus, quemadmodum neque nostræ mentes per illud aut intelligunt aut volunt: idque propterea, quòd, vt Philosophi quoque docuerunt, nequaquam mens nostra à corpore dependet. Multò minus igitur Deitas Christi omnia per carnem assumtam operatur.

X.

Num enim Deitas per humanum intellectum intelligit, aut per humanam voluntatem vult? aut nunquid per humanam naturam, ipsammet humanam naturam in persona τῆς λόγῃ sustentat atque seruat? aut omnia per humanam portat carnem, an verò potius verbo virtutis suæ? Deniq; si forma Dei nihil agit nisi per formam serui, quomodo verum fuerit illud Leonis: vtraque forma agit quod suum est cum communionem alterius?

XI.

Sicut igitur alia est forma Dei, alia forma serui: sic aliæ sunt & proprietates & actiones illius, & aliæ istius: quanquam sæpenuerò vnum atque idem est vtriusque
ἕξρον ἢ ἀποτέλεσμα

XII.

Quare minimè consequitur: Ad quemcunq; Christus vnà cum Patre venit secundum formam Dei, ad eun-

dem etiam venit, & in eodem sua substantia manet secundum formam serui, multò verò minus vbi que.

XIII.

Quemadmodum porro non alius, sed idem Christus: sic nec in alio, sed in eodem corpore, in quo passus, mortuus & sepultus fuerat, à mortuis resurrexit.

XIV.

Non enim verè dicitur à mortuis excitari & resurgere: nisi quod verè mortuum ceciderat, illud ipsum, de nouò viuificatum, resurgat.

XV.

Corpus autem, quo Christus passus, mortuus & sepultus est: corpus fuit verè humanum, visibile, palpabile, circumscriptum. Non igitur post resurrectionem, corpus habuit retinuitque Christus, nisi quod certo loco circumscriptum, vbi cunque fuit aut est, videri & contrectari potuit ac potest.

XVI.

1ª Cor. 15^a

Adde quod Apostolus de qualitatibus, quibus corpora ad vitam æternam à mortuis excitata ornabuntur, diligenter differens, non commemorat vel ἀραστάριαν, vel ἀπεργασίαν, vel ἀψηλαφήσιαν: sed tantum ἀφειροσίαν, δύναμιν, veluti est agilitas, & quòd resurgent πνευματικὰ, non quòd mutāda sit substantia corporca in incorpoream, sed quòd (vt vno verbo cum Græcis dicamus), ἀθάνατα, & Spiritu sancto perfectè inhabitante & operante plena futura sint. Docuit ergo Apostolus, has esse qualitates à corporibus nunquā separandas; nempe quòd sint circumscripta, visibilia, palpabilia. Quare neque corpus Christi, has deposuit post resurrectionem qualitates.

XVII.

XVII.

Nec valet exceptio, Christum à resurrectione, ianuis Ioh. 20. 19.
 clausis ingressum fuisse ad discipulos. Neque enim pro-
 pterea vel inuisibile, vel incircunscriptum, vel impalpa-
 bile factum fuit: cùm Christus mox ingressus, & à disci-
 pulis conspectus, dixerit, Palpate seu contrectate & vide. Luc. 24.
 te, quia Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me vide-
 tis habere: ac proinde mutatio nulla (vt Patres docent)
 in corpore Christi facta fuerit, sicuti nec cùm deambula-
 bat super aquas vel ipse vel Petrus; sed omnipotentia
 Deitatis imperium in omnia habentis, fores cesserint ve-
 ro ac solido corpori Filij Dei.

XVIII.

Quare meritò à Patribus non solùm Marcion, Ma-
 nichæi & alij, qui Christum non verum ac solidum hu-
 manum corpus, sed phantasmaticum sumsisse, omniq;
καὶ τὰ δοκῶν & Παντασίας egisse docuerunt: verùm etiam
 Origenistæ, Iohannes Hierosolymitanus, Euticius Con- Hier. T. 2.
 stantinopolitanus episcopi, & alij, qui dixerunt, Christi ad Pamma-
 corpus post resurrectionem ita factum fuisse spirituale, vt chium,
 esset subtilius aëre, eoque inuisibile & impalpabile, da- Greg. in
 mnati fuerunt. Iob. li. 24.
c. 29.

XIX.

Cùm autem in Cœna non aliud Christi corpus,
 quàm illud, quod pro nobis fractum, hoc est, verè passum
 & mortuum est, nobis edendum detur: efficitur, corpus
 Christi verum, quod in Cœna edimus, verè circunscri-
 ptum, visibile & palpabile esse; Ac proinde, cùm in
 Cœna nihil, præter panem, videatur, tangatur, sentiatur:
 minime illud sub speciebus panis & vini, aut in pane ipso
 & vino latens atque absconditum, sua substantia reapse-
 contineri.

XX.

Rom. 6.

Agnoscamus verò Resurrectionem Christi, & causam & exemplar esse nostræ resurrectionis tum spiritualis tum corporalis: Spiritualis quidem causam, propter illud Apostoli ad Rom. 4; Resurrexit propter iustificationem nostri; exemplar verò, propter illud, Sepulti igitur sumus vnà cum illo per Baptismum in mortem, vt quem admodum excitatus est Christus ex mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

XXI.

1 Cor. 5.

Phil. 3. 21.

Corporalis verò causam esse non dubitamus, propter illud, quod dicit Apostolus, Si Christus resurrexit, & nos resurgemus; & propter illud, quod idem Apostolus ait, Christus primitiæ resurgentium: exemplar verò propter illud, quod ab eodem Apostolo scribitur, Configurabit corpus humilitatis nostræ corpori suo glorioso.

XXII.

Ex quo etiam sequitur, aut Christi corpus non esse inuisibile, impalpabile, incircumscriptum: aut nostra quoque corpora futura inuisibilia, impalpabilia, incircumscripta, eòque non corpora spiritualia, sed spiritus incorporeos.

XXIII.

De Ascensione.

Cùm enim ait Christus, Palpate & videte, quia Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere: non solum conclusit, se non esse Spiritum, sed illud in primis docuit, nullas esse carnes, nullasue ossa, quæ videri & palpari non possint.

XXIV.

Scriptura tradit, & Ecclesia confitetur, Dominum Iesum Christum, posteaquam à mortuis excitatus multis argu-

his argumentis, per dies quadraginta, se verè resurrexisse, discipulis suis demonstraſſet: è terra sursum eleuatum, in cœlum spectantibus Apostolis ascendisse. Sicut igitur non alius Christus, quàm qui mortuus fuerat, resurrexit: sic nec alius, aliòue corpore ascēdit in cœlum, quàm qui, & quo verè à mortuis resurrexerat, Filius Dei, corpore verè humano, visibili, palpabili, circumscripto,

XXV.

Quare sicut etiam conuersatio eiusdem Domini Iesu Christi, qua post resurrectionem cum Apostolis per dies quadraginta est conuersatus, non fuit phantasmatica, sed realis ac vera: sic etiam Ascensio non solum visibilis, sed etiam verè (vt Patres loquuntur) localis fuit: quando Apostoli cum è terra sursum ascendentem viderunt.

XXVI.

Talis autem ascensio atque motus, diuinæ naturæ non conuenit: secundùm igitur humanam ascendit.

XXVII.

Neque tamen interea inficiamur, quin Christus, vt Deus, sicut dicitur descendisse de cœlo, quatenus exinaniuit semet ipsum, vili forma serui assumpta, in que ea passus est: sic etiam rectè dici possit, ascendisse & exaltatus esse in cœlum: quatenus nimirum in eadem forma serui iam glorificata, ipsa etiam forma Dei per & post ascensionem, quodammodo fuit glorificata: hoc est, toti mundo illustris effecta.

XXVIII.

Ceterùm liquet, sicuti hæc consecutio non valet, Christus ipse Deus & homo ascendit motu locali & visibili in cœlum. Ergo secundùm etiam Deitatem eodem

modo ascendit: sic neque hanc valere, Christus Deus & homo nobiscum est vsque ad consummationem seculi verè & sua essentia præsens; Ergo tam substantia corporis atque animæ, quàm Deitatis essentia, nobiscum est in terris præsens.

XXIX.

Si etiam Apostoli oculis suis Christum corpore suo per loci mutationem, è terra sursum ascendentem viderunt: coelum igitur, in quod ascendit, coelum ubiquitarium esse non potest, sed procul à terra distet, necesse est.

XXX.

Adde, quòd & natura, & omnis æquitas postulat, vt locus cuique rei conueniens assignetur: quemadmodum à Deo in rebus ab ipso creatis, factum fuisse videmus. Cùm igitur nulla res creata præstantior inueniri possit ipso Christi corpore, tum propter vnionem cum *λόγω*, tum propter excellentissima omnium dona in eo creata, adeoque & propter perfectissimam gloriam ac felicitatem, in qua iam viuit: in aliquo certo & felicissimo loco, illud corpus existat, necesse est.

XXXI.

Neque nisi ex vera pietate, & vera erga Christum reuerentia proficiscitur, quòd credamus corpus Christi, non infra terram, non in terra, non in aquis, non in frustulo panis, non in singulis arborum folijs, neque in aère, aut in orbibus coelestibus, sed in loco omnium sicut felicissimo, pulcherrimo, perfectissimo, sic etiam altissimo habitare: quem ab Apostolo indicatum fuisse cum Ambrosio non dubitamus, cùm dixit, se raptum fuisse in terrarum coelum, & in paradysum.

XXXII.

Accedit, quòd eadem scriptura tradit, & fides Catholica

2. Cor. 12.

21 & 4.

tholica credit ac confiterur, ex eodem cœlo, eundem Iesum Christum in nubibus, ad iudicandum viuos & mortuos, rediturum: nosque à mortuis excitatos, è terra in eius occursum raptum iri in nubibus, in aëra, & sic semper cum Domino, in eodem cœlo futuros. Phil. 3. 20.
1 The. 4. 16
1 The. 4. 17

XXXIII.

Hoc porro cœlum, quod & domus Patris, & vrbs cœlestis, alijque nominibus vocatur, supra hos omnes aspectabiles ac mobiles cœlos esse collocatum, euincit scriptura: quæ Christum prædicat, & ascendisse super omnes cœlos, & esse in cœlo. Ioha. 14. 2.
Eph. 4. 10.

XXXIV.

Neque enim cœlum, in quo est ipse suo corpore, & in quo futuri nos quoque sumus animis & corporibus nostris, vastum & increatum, nescio quod spacium esse potest: partim quia nihil est increatum, nisi Deus, partim quia aperte ad Hebræos opificium esse Dei prædicatur. Heb. 11. 10.

XXXV.

Causa porro efficiens illius motus, quo corpus in cœlum sursum ferebatur, primaria ac princeps, fuit diuina in eo inhabitans natura, iuxta illud Philip. 2: Deus exaltauit illum: item assumtus est (à Deo) in gloriam. Secundaria verò, donum agilitatis, gloriosam consequens resurrectionem, à Deitate in humanam naturam collatum: quo illa caro neque ab Angelis, neque à nubibus gestata aut sustentata, vt olim Elias curru igneo, sed sponte, sine vlla molestia aut difficultate ascendebat: eoque motus ille non fuit violentus.

XXXVI.

Ipsa verò Christi capitis nostri ascensio causa & exemplar fuit, atque est nostræ futuræ in cœlum ascensio.

nis. Quia enim caput ascendit, ideò & membra tandem
ascendant, necesse fuerit: Et qualis illa, talis & nostra.
Phil. 3. 21. Configurabit enim corpora nostra corpori suo glorioso:
1. Thc. 4. 17. & rapiemur in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic sem-
per cum Domino erimus.

XXXVII.

Si igitur nostra, vera erit ascensio, & nos verè è ter-
ra in coelum eleuabimur: Corpus igitur etiam Christi,
verè è terra in coelum ascendit, non κατὰ δόξαν & pu-
tatiuè.

XXXVIII.

Vtilissima verò est & consolationum plena, hæc de
vera Christi in coelum illud supremum ascensione, per-
petuâque in illo mansione, doctrina.

XXXIX.

Primùm enim facit ad fidem de certo loco confir-
mandam: vbi corpus Christi nobis sit fidei oculis, & ma-
nibus, contemplandum, tangendum, apprehendendum:
Deinde ad spem constabiliendam: fore scilicet, vt etiam
ante corporum resurrectionem, animi nostri à corpori-
bus separati, neque infra terram descendant, neq; in aquis
aut in aëre vagentur, neque cum orbibus coelestibus ro-
tentur: sed supra omnes hosce coelos, in beatissimam il-
lam coelestem Patris domum perferantur, in quam &
Christus suo ingressus est corpore, vt semper sint cum
Christo: postremò etiam ad amorem & studium vitæ cõ-
uersationisque coelestis, in cordibus nostris accenden-
dum: iuxta illud Apostoli, Si consurrexistis cum Chri-
sto, quæ sursum sunt, quærite, quæ sursum sunt, sapite, vbi
Christus est, in dextra Patris sedens.

XL.

DE SESSIONE CHRISTI ad dextram Patris, sic loquitur Apostolus: Et sedere fecit (Christum iam à mortuis excitatū, & in cœlum euectum) in supercœlestibus, supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominium, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro: & omnia subiecit sub pedes illius &c. Ac cum ijs, quæcunque alibi de hac sessione in sacris literis leguntur, aut in symbolis confitentur Ecclesia: consentanea sunt.

De sessione Christi ad Dextram Patris. ver. 20, 21. 22.

XLI.

Nullibi autem legimus, propter sessionem ad dextram Dei, aut Christum, vllum aliud sibi sumsisse corpus, quocunque nomine illud vocetur; aut in naturali eius corpore aliquam substantiæ, vel earum naturalium qualitatum, proprietatumque essentialium, quas post resurrectionem retinuit, mutationem fuisse factam. Cōstat igitur Christum, quo in corpore resurrexit, & quo ascendit in cœlum, visibili nimirum, palpabili & circumscripto: eodem planè etiam sedere ad dextram Patris in excelsis: & ubicunque est, aut esse vult, tale sibi semper corpus retinere.

XLII.

Testatur etiam Apostolus, & in symbolis confitentur Ecclesia, Christum prius mortuum, sepultum, ex mortuis excitatum, & in cœlos assumptum fuisse: quàm sederit ad dextram Patris. Aut igitur falsum est, humanam Christi naturam, tum primùm accepisse, vt substantia sui corporis vbiq; realiter esse posset: aut si hoc verum est, non ergo hoc ab vnione accepit hypostatica, quæ in ipsa facta est incarnatione.

XLIII.

Nec valet exceptio, ab vnione hypostatica, hoc fuisse illi datum actu primo, seu, vt si vellet, vbiq; præsens esset, sed à sessione ad dextram concessum fuisse actu secundo, hoc est, vt re ipsa vbique præsens esset.

XLIV.

Nam præterquam quòd ipsa huius distinctionis nomina, nomina sunt, non ex fontibus Israël, sed ex paludibus sophistarum desumpta, ipse quoque Christus exceptionem hanc refellit: qui non de actu primo, sed de secundo, hoc est, de actuali præsentia loquens, cum ante mortem dixit, Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi in medio eorum sum; tum post resurrectionem, ante ascensionem, Ecce, inquit, vobiscum sum, usq; ad consummationem seculi.

Mat. 18. 20.

Mat. 28. 20.

XLV.

Ex quibus etiam dictis luculenter apparet, Christum aut de reali præsentia corporis locutum non esse, sed tantum de Deitatis præsentia, sui que Spiritus efficacitate: aut eadem nobiscum, qua tunc cum Apostolis fuit, nimirum visibili, præsentem esse: quando non dixit, Ero, sed sum; neque vt sensus verborum varietur, vlla cogit necessitas.

XLVI.

Adde, quòd si de eadem reali corporis præsentia loquebatur, & promissio hæc non ad Apostolos tantum, sed etiam ad alios omnes fideles, qui tum in mundo erant, pertinebat: haud verum dixisset Christus. Non enim aut ante mortem, aut post resurrectionem, visibili præsentia fuit cum omnibus fidelibus, qui tum erant in mundo, & in nomine eius congregati.

XLVII.

XLVII.

Quapropter doctrina de reali & substantiali, sed inuisibili corporis Christi in terris & vbiq̄ue præsentia, cum sacris literis consentanea non esse, sed ad Manicheorum figmentum potiùs: qui (vt refert Augustinus contra li. 20. c. 35. Faustum) corpus Christi ex singulis arboribus inuisibilitèr pendere dicebant, accedere videtur.

XLVIII.

Si etiam non ante resurrectionem, ascensionemque in cœlum, Christus suo corpore sedit ad dextram, vt tota confitetur Ecclesia: impia igitur & hæretica est illorum doctrina, qui docēt Christum ab vtero matris secundum carnem assumptam, sedisse ad dextram virtutis Dei.

XLIX.

Si illud quoque verum est, quod Apostolus docet, & tota scriptura confirmat, & Catholica Ecclesia confitetur, Christum non solum tum demum sedisse ad dextram Patris, cum ascendit in cœlum, verum etiam ita in ipso cœlo collocatum esse ad dextram Dei, vt nunquam legatur alibi, quàm in cœlo ad talem dextram sedere: Ergo non solum dici non potest secundum scripturas, Christum alibi quàm in cœlo ad dextram Dei sedere: sed etiam falsum est, eum ita in terris quoque sedere: vt non minùs in pane Coenæ Dominicæ, & vbiq̄ue locorum, quàm in cœlo, sui corporis substantia realiter præsens sit.

L.

Nam alibi quoque contradicit Apostolus, præsertim ad Hebræos, vbi ex eo, quod Christus ad dextram throni Maiestatis in cœlis sedens, suo perfungitur sacerdotio, negat illum esse super terram, corporali nimirum præsentia, Heb. 8: 4.

LI.

L I.

Christum porro sedere ad dextram Dei patris, figuratam esse locutionem, extra controuersiam esse iudicamus: cum Deus propriè loquendo, neque dextram, neque sinistram habeat; neque etiam de sellis vel solijs, in quibus sedeat, carnale aliquid in illo cœlesti regno cogitare fas sit; & sæpe in sacris literis, verbum Sedendi, præter alia significata, pro habitare, pro regnare, pro iudicium exercere, & pro quiescere vsurpetur.

L II.

Quòd verò hac phrasi Apostolus noluerit significare, Christum suo corpore vbique locorum verè & substantialiter præsentem esse: præter ea, quæ dicta sunt, ex ijs etiã, quæ explicationis causa subdit, luculenter apparet.

L III.

Illi enim Christi ad dextram Dei Patris sessioni, tria explicationis causa subiicit Apostolus: primùm, Christum ita collocatum fuisse ad dextram Dei, vt fuerit supra omnem principatum, id est, vt nullam supra se, aut sibi æqualem, ne in cœlo quidem habuerit creaturam, sed excelsior cœlis, rebùsque omnibus cœlestibus factus sit: Deinde addit, omnia fuisse ei subiecta, hoc est, infra se eum nihil habere, in quod non habeat ius atque imperium: Tertio, ipsi Ecclesiæ datum fuisse caput.

L IV.

Sicut autem quæ suprà dixit de resurrectione à mortuis, eoque de ascensione, intelligenda esse diximus de Christo, secundùm humanam naturam: sic etiam hæc cum primis secundùm eandem humanam naturam intelligenda esse, cum Patribus orthodoxis sentimus.

L V.

Bifariam verò natura humana in Christo supra omnia exaltata fuisse intelligi potest: aut quò ad situm localem, sicut & illud, Ascendit supra omnes cœlos, vt sit ^{Eph. 4.10} sensus, eam naturam humanam localiter supra omnes res creatas collocatam esse: aut quò ad eminentiam dignitatis & imperij, vt sit sensus, Christum quò ad humanam etiam naturam præfectum fuisse omnibus rebus creatis, datumque illi in omnia imperium & potestatem. Duobus enim ijs modis aliquid eiusdem generis dicitur esse supra aliud, aut loco, aut dignitate.

L VI.

Si hoc igitur altero modo dictum intelligatur: inde Vbiquitas concludi non potest; quia Christus ea sua natura humana potest imperium hoc in omnia exercere, etiam si sui corporis substantia non sit vbique. Si priori modo; Ergo non est vbique: quia quod vbique est, tam est infra, & apud, & intra, quàm supra omnes creaturas.

L VII.

Paulus autem aperte docet, Christum (quoad humanam naturam) ita à mortuis resurrexisse, vt non fuerit amplius inter mortuos; & ita in cœlum ascēdisse, vt non fuerit amplius in terris; & ita supra omnes creaturas exaltatum sedere ad dextram Patris, vt non sit vel infra, vel intra res creatas; cùm omnia sint subiecta pedibus eius.

L VIII.

Neque caput dici potest sua substantia esse, vbi pedes, licet in eis sit virtute & efficacitate sua; atq; etiam tam ipsum pedibus, quàm pedes capiti coniuncti sint sua substantia, per neruos & animam.

LIX.

Apostolus autem dicit, Christum datum esse Ecclesie sicut caput, nempe etiam secundum humanitatem: caput autem toti eminet corpori.

LX.

Nil minus igitur voluit Apostolus verbis de sessione ad dextram Dei, quam concludere, corpus Christi, sua substantia ubique præsens existere. Quare iniuriam faciunt Apostolo, qui hoc inde concludere suis sophismatibus conantur.

LXI.

Sed neque vlla necessaria consecutione, ex illo articulo fidei, euinci potest talis Ubiquitas.

LXII.

Et si enim concederetur (quod non potest concedi) ex sessione ad dextram Dei, humanam naturam factam esse verè in sese omnipotentem: nisi tamen probetur ita esse factam omnipotentem, ut facta etiam sit infinita & immensa: euinci nullo modo potest, corpus Christi sua substantia ubique præsens esse.

LXIII.

Hæc enim ita sola causa est, curetiam Deus verè sua essentia sit ubique: ut si immensitatem ab eo tollas, is ubique esse sua essentia, minimè dici queat.

LXIV.

Ac si etiam corpusingas infinitum, & ea re ubique esse: in singulis tamen locis totum simul esse, nunquam in æternum probabis, nisi illud simplicissimam quoque essentiam esse demonstres: quando etiam Deus ideo totus ubique est, non autem secundum partes, quia simplicissima est essentia.

LXV.

L X V.

Quare quicquid garriant Ubiquitarij, siue ab vni-
 ue hypoſtatica, siue à dextra Dei, siue à verbis Coenæ, siue
 à varijs effendi modis, siue à verbo, Data est mihi omnis ^{1. cor. 28. 18.}
 potestas, & similibus dictis argumentantes: paralogi-
 smum semper in hac disputatione admittunt (vt de alijs
 in præsentia taceamus) qui vocatur non caussa pro caus-
 si: nisi illis argumentis demonstrent, substantiam corpo-
 ris Christi, factam esse immensam ac infinitam, & simul
 etiam simplicissimam, qualis est essentia Dei.

L X VI.

Neque tamen propterea negamus, quin corpus Do-
 mini nostri Iesu Christi, licet in coelo maneat, nobis ta-
 men reuera præsens sit, sua non solam efficacitate, sed
 etiam substantia.

L X VII.

Sed quomodo, aut quali præsentia; præsentia certè
 vera; sed quæ realiter in nobis sit per eius in nobis Spiri-
 tum & per nostram fidem: ac, si licet similibus vti, quali
 præsentia caput singulis membris, etiam pedibus, verè &
 reapse præsens est.

L X VIII.

Quomodo autem hæc sibi inuicem præsentia sunt?
 non loci propinquitate (alioqui enim caput Pigmæi ma-
 gis præsens esset suis pedibus, quàm caput Gigantis) sed vi
 vnus animæ, & nexu neruorum ac ligamentorum.

L X I X.

Cùm igitur, secundum scripturas, eodem Spiritu
 nos, nostraq; corpora, & corpus Christi, simul verè conne-
 ctantur; ita vt nos simus vnū & idem corpus sub vno eò-
 demq; capite, quod Deus dedit Ecclesiæ, nempe Christo:

nemo veram hanc praesentiam, sine summa blasphemia, inficiari potest.

LXX.

Ceterum de Sessione ad dextram nos credimus, Apostolum hac locutione significare voluisse, Christum secundum humanitatem, post multos gravissimosque nostrae redemptionis causa, exantlatos in terris labores, toleratosque mortis dolores; nunc in coelis gloriosum quiescere, eumque Patri carissimum in summa felicitate vivere: in conspectu Dei Patris pro nobis apparere, & eius intercessionem atque *ἰλασμόν* Patri gratissimum esse: regnare item cum Patre, & ab eo iudicem, qui tandem aliquando veniat ad iudicandum vivos & mortuos, constitutum, inque coelesti solio collocatum esse.

LXXI.

Sedere enim & quiescentis est, ut Tertullianus docuit: & habitantis & regnantis, ac iudicem agentis, ut Augustinus: neque ad dextram sedere dicuntur, nisi qui carissimi sunt & amicissimi.

LXXII.

Augustinus certè hunc locum sic est interpretatus: De Symbolo ad Catechumenos.

Ibid. ca. 4. Ascendit in caelum, credite: sedet ad dextram Dei, credite: Sedere, intelligite habitare: quomodo dicimus de quocunque homine, In illa patria sedit per tres annos. *Ibidi.* Item: Sic ergo credite, habitare Christum, in dextra Dei Patris, ibi est: Ne dicat vobis cor vestrum, quid agit? Nolite quærere, quod non licet inuenire: Ibi est, sufficit vobis: Beatus est, & à beatitudine, quæ dextra patris vocatur, ipsius beatitudinis nomen est, dextra Patris. Nam si carnaliter acceperimus, quia sedet ad dextram Patris, ille ad fini-

ad sinistram: nunquid fas est, vt sic illos componamus, Filium ad dextram, Patrem ad sinistram? Ibi omnis dextra est, quia ibi nulla est miseria.

Item: Sessionem istam dilectissimi, non accipiatis lib. 2. c. 4. humanis membris positã, tanquam Pater sedeat in sinistra, vt Filius sedeat ad dextram, sed ipsam dextram intelligite potestatem, quam accepit homo ille susceptus à Deo, vt veniat iudicaturus, qui prius venerat iudicandus.

Item: Quis est, qui sedet ad dextram Patris? Homo lib. 3. ca. 7. Christus. Nam in quantum Deus, semper cum Patre & ex Patre: & quando ad nos processit, à Patre non recessit. Hoc enim est esse Deum, vbique esse totum. Totus ergo Filius apud Patrem, totus in cœlo, totus in terra, totus in vtero virginis, totus in cruce, totus in inferno, totus in paradiso, quo latronem introduxit. Non per diuersa tempora vel loca dicimus vbique esse totum, vt modò ibi totus sit, & alio tempore alibi totus, sed vt semper vbique sit totus.

Item: Sed hoc quòd Filius dicitur sedere ad dextram Patris, demonstratur, quod ipse homo, quem suscepit Christus, potestatem acceperit iudicantis. Ibidem.

Item: Regnat homo iam susceptus à Christo ad dextram Patris sedens. lib. 4. ca. 7.

Item: Cæterùm id, quod Deus est, & Patri æqualis Ibidem. est, & semper iudicari, semper præsens est: veniet autem Redemptor in ea forma, in qua assumtus est.

LXXIII.

Tantum igitur abest, vt sessione ad dextram Dei, significare voluerit Apostolus, Christum sui corporis substantia in terris & vbique esse, vt potius contrarium docuisse videatur: quando in cœlo solùm, non autem in his terris, perfecta hominum beatitudo consistit; & in cœlis,

non autem in terris Deus habitare, & in cœlis potius, quàm in terris regnare dicitur: Christusque non è terris, sed è cœlo ad iudicandum viuos & mortuos, venturus esse creditur ac prædicatur.

LXXIV.

Act. 7. 49. Adde, quòd sicut pedes Dei per ἀνθρώπων πόδες αὐτῶν nō in cœlis esse dicuntur, sed in terris. iuxta illud, Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum: sic etiã eiusdem dextra in cœlis potius, quàm in terris locum habere, haud immeritò dici à nobis potest.

LXXV.

Concludimus ergo, sicut ex doctrina Apostolica de resurrectione à mortuis & de ascensione in cœlum, demonstrari non potest vbiq̄uitas corporis Christi, sed potius refellitur: sic neque ex ea, quæ de Sessione est ad dextram Dei, eam necessariò inferri posse.

LXXVI.

Immo si talis Vbiq̄uitas admittatur, dicimus omnes hos Fidei articulos, de Incarnatione in vtero dūtaxat virginis facta; de vera morte, hoc est, vera animi à corpore separatione; de vera carnis resurrectione; de vera & visibili è terris in cœlum ascensione; de vera ad dextram Patris in supercœlestibus locis sessione; denique de visibili reditu ex iisdem locis ad iudicandum viuos & mortuos, non tam labefactari, quàm penitus euerti.

LXXVII.

Corpus enim quod vbiq̄ue est, è loco ad locum secundùm se totum non moueri, tum vera philosophia demonstrat, tum etiam Christiana Theologia confirmat; quæ docet, Deum ideo nō moueri è loco ad locum, quia immensus cùm sit, omnia implet.

LXXVIII.

LXXVIII.

Neque etiam quod vbiq; est corpus, illud vel ad dextram vel ad sinistram alterius sedere rectè dici potest; sed confundas substantiam sedentis, cum substantia dextra, ad quam, & cum substantia eius, cuius est dextra. necesse est: cum ideo etiam Pater, Filius & Spiritus sanctus cœlum & terram implentes vbiq; sint, & omnes & singuli, quia omnes vna sunt eadèmq; essentia.

LXXIX.

Ad extremum sentimus doctrinam hanc de inuisibili & inpalpabili carnis Christi vbiq; præsentia, neque veram neque salutarem esse.

LXXX.

Non veram quidem, quia nondum eam aut manifestis sacrarum literarum testimonijs, aut necessarijs inde deductis consecutionibus, demonstrari, videre potuimus: Immo eam cum sacris literis, & cum Catholico veteris Ecclesiæ cōsensu ad fidei regulam, symbolo Apostolico comprehensam, diligenter examinatis, pugnare animaduertimus.

LXXXI.

Atque ita illam cum scripturis pugnare obseruauimus, vt & quæ symbolum tradit, & quæ Vbiquitariæ doctrinæ autores scribunt, simul admittere, sine manifesta contradictionis implicatione non possis.

LXXXII.

Non salutarem verò: quia quod cum verbo Dei consentaneum non est, illud tanquam consentaneum & ad salutem necessarium proponere, credere aut seruare, peccatum est: dicente Domino, Non addas neque detrahas: & Apostolo; Omne quod non est ex fide, peccatum est: stipendium autem peccati, mors est.

Deu. 12. 32.

Roma. 14.

23.

Rom, 6. 23.

LXXXIII.

Denique, quia si opinio illa de Ubiquitate corporis Christi, vera esse credatur: impedimento fuerit, ne quis veram Christi carnem in cœlo existentem, mente per Christum subleuata apprehendat & edat: quò tamen & Apostolus & Ecclesia nos vocant, dicendo: Sursum corda; Item, Quæ sursum sunt, quærite, vbi Christus est in dextra Dei sedens.

Col. 3. 1.

LXXXIV.

Nihil minus igitur, quàm carnem Christi edunt, qui eam non in cœlo, vbi reuera est, cõtemplantur: sed vbiq; sua substãtia realiter præsentem esse imaginantur. Aesopicus canis, relicta vera carne, vanam carnis vmbra, quia videbatur grandius frustum, stultè perse cutus est.

Quæstio ex i. Iohan. 4. 3.

D. Iohannes Antichristum describens, ait: Omnis Spiritus qui non confitetur, Iesum Christum in carne (verè huana) uenisse, ex Deo non est: Et hic est Spiritus ille Antichristi.

Cùm verò Christus, quam semel assumpsit carnem, eam nunquam deposuerit, sed secum in cælum attulerit, & in ea omnibus hominibus conspicua, ad iudicandum viuos & mortuos, in nubibus rediturus sit: Queritur, Cuiusnam Spiritus illi sint, & quo nomine appellandi, qui Domino nostro Iesu Christo, nescio quam carnem inuisibilem, incircumscriptam, impalpabilem, vbiq; locorum, in cælis et Astris, in aëre, in terra, subtus terram, in inferno, & in singulis partium mundi partibus, & partiũ particulis, particularumq; minimis particulis, totam totaq; (si Deo placet) substantia, realiter existentem, contra scripturam, & contra Orthodoxum Ecclesiæ Catholica consensum, affingere cum veteribus hæreticis non dubitant.

DE DISPENSATIONE SA-

lutis per Christum : Ex. I. cap.

ad Ephesios,

THESES.

Anno 80.

I.

DOMINVS NOSTER IESVS CHRISTVS, in quo verf. 7. & 8.
ad æternam salutem electi fuimus, non solum nos
semel redemit, per sanguinem suum, remissione pecca-
torum impetrata, & victoria parta: verum etiam redem-
tionis & salutis gratiam, quotidie nobis dispensat, atque
communicat.

II.

Perfecti enim redemptoris est, non solum dato *λύτρον*
redimere, verum etiam redemptionem factam, redemptis
significare, eosque è manibus tyranni in libertatem re ipsa
asserere: quemadmodum boni etiam capitis est, quam
in se habet vitam, sensum, ac motum, cum in membra
deriuare.

III.

Dispensare autem solet Christus hanc salutis gra- verf. 13.
tiam, per sermonem veritatis, hoc est, per Euangelium
salutis nostræ: cum quo Sacramenta etiam tanquam si-
gilla, & salutis organa, coniungimus.

IV.

Euangelio enim, notum nobis facit mysterium vo- verf. 9, & 10
luntatis diuinæ, de nobis per Christum ipsum seruandis,
& omnibus tam que in coelo, quam quæ in terra sunt, col-
ligendis, & vni capiti Christo adglutinandis.

V.

vers. 13.

Nec solum per Euangelium, notum facit salutis mysterium; verumetiam ad se, & ad sui *κεινανίαν*, eoque ad redemptionis salutisque participationem, nos efficaciter vocat, atque trahit.

VI.

vers. 13.

Roma. 10.

Ad Euangelij enim prædicationem, excitare consuevit fidem in cordibus nostris: qua credamus in eum, & in eius communionem recipiamur.

VII.

vers. 13.

Donat etiam Spiritum sanctum, per quem nos regenerat: & impressa Dei imagine, ad plenam æternæ hæreditatis possessionem obfignat.

VIII.

Per eundem Spiritum, nos ad studium sanctæ vitæ, bonorumque operum, excitat, agit, ducit.

IX.

vers. 14.

Ac si in peccata (quæ nostra est imbecillitas) labimur, inde nos donata resipiscentia subleuat: & de remissione certiores facit: & ea re per ipsum Spiritum, tanquã per arrhabonem, nos in certitudine salutis æternæ, magis ac magis in dies confirmat.

X.

vers. 14.

Facit verò hæc in nobis Christus officia, nunquam nos penitus deserens, donec tandem à prima *ἀπολύτρωσει*, quæ est à reata & seruitute peccati, & à potestate diaboli, ad alteram *ἀπολύτρωσιν*, nimirum *περιποίησεως*, quæ in perfecta assertione, plenaque cœlestis hæreditatis possessione consistit, pro sua gratia, immensâque erga nos benivolentia perducatur.

XI.

Ceterum Dominus Iesus, sicut redemptor noster est, & caput totius Ecclesie, secundum utramque naturam: sic etiam salutem vitamque æternam communicat, non solum quæ Deus, sed etiam quæ homo est iuxta illud, Cõfide fili, remissa sunt tibi peccata tua: Et mox ut autem sciatis, quod Filius hominis potestatem habeat remittendi peccata (dicit paralytico) Surge tolle tuum lectum, & abi domum tuam: utraque natura, cum communione alterius, quod proprium est, operante.

XII.

Sicut enim nature ita unitæ sunt inter se, in vna persona, ut tamẽ neque inter ipsas, neque inter ipsarum proprietates, vlla facta sit vel mutatio vel confusio: sic etiam actiones ita vnus eiusdemque sunt personæ actiones, ut tamen verè inter se distinguantur: atque ita distinguantur, ut quæ ab vna sunt natura, illiusque propriæ, eas, licet cum alterius fiant communione, ab altera tamen, aut secundum alteram à Christo fieri, nefas sit dicere.

XIII.

Quapropter sicut probamus Patres, cum dicunt, actiones Christi in nobis redimendis atque seruandis, actiones fuisse & esse *graves et multas*: sic etiam dictum illud Leonis Episcopi Romani celeberrimum, in Epistola ad Flavianum, vehementer laudamus, firmaque fide retinendum esse, docemus: nimirum, AGIT ENIM VTRAQUE FORMA CUM COMMUNIONE ALTERIUS, QUOD PROPRIUM EST: VERBO SCILICET OPERANTE QUOD VERBI EST, ET CARNE EXEQUENTE QUOD CARNIS EST.

XIV.

Passus enim est pro nobis & mortuus, & sepultus, secundum carnem: sed gratiam promerendi, & re-

dimēdi dedit passioni, per quam nos redemit, secundum Deitatem: omnia verò hæc voluit secundum vtrāque naturam.

XV.

Act. 20. 21.

Resurrexit item à mortuis & visibili localique ascensione ascendit in cœlum, exaltatus supra omnes Angelos, secundum humanitatem: sed resurrectionē ipsam ascensionem & exaltationem, operatus est secundum diuinitatem: voluit autem secundum vtriusq; naturæ voluntatem.

XVI.

Act. 20.

Quemadmodum igitur credimus Christum nos redemisse secundum vtrāque naturam, iuxta illud, Deus Ecclesiam suam acquisiuit per proprium sanguinem: sic etiam non dubitamus, eandem ad dexteram Patris in supercœlestibus sedentem ac quiescentem, omniāque cum Patre regentem, gratiam redemptionis æternæ que salutis, toti Ecclesiæ, quæ est corpus ipsius, singulisq; eius membris, secundum vtrāque naturam, è cœlo dispensare ac communicare: verbo quod verbi est, & carne quod carnis est, efficiente.

XVII.

Etsi enim ministerio verbi & Sacramentorum, per homines ad salutem nobis communicandam vtitur: ipse tamen Christus, & quâ Deus, & quâ homo, is propriè est, qui nos vocat, fide & resipiscentia donat, ac credentes κατὰ τὴν ἐνεργεσίαν τῆς κρείττης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ iustificat, regenerat, viuificat, seruatque in vitam æternam.

XVIII.

Proinde fides etiam nostra, qua salutem in Christo, vitamque æternam apprehendimus, non in vnam aut in alteram

alteram seorsum naturam, sed in totum ipsum Christum, respicere & recumbere debet, quem admodum & Ephesij fidem dicuntur habuisse *ἐκ κοινῆς ἰησοῦ*.

XIX.

Ex quo sequitur, qui in Christo aut alterutrā naturam negant, aut alteram ab altera diuidunt, aut vtramq; simul confundunt, ita, vt eum aut pro vero Deo, aut pro vero homine, nobis per omnia simili excepto peccato, non agnoscant, & vt talem eóq; verum, & perfectum redemptorem non amplectantur: eos redemptionis, æternæque salutis compotes fieri non posse.

XX.

Nam sicut qui credit in Christum, qualis est, habet vitam æternā: sic qui non credit, eam habere non potest.

DE IIS.

QVÆ DE DOMINO NOSTRO Iesu Christo, post vnionem, prædicantur: & quonam prædicentur modo.

Ex Epistola ad Ephesios

capite I,

THESES.

Anno 82.

I.

APOSTOLVS scribit, Christum à mortuis excitatum, eoque verè mortuum fuisse: alibi verò, Dominum gloriæ fuisse crucifixum: sed & sæpe legimus, Filium ho-

minis fuisse morti traditum. In ijs autem omnibus enun-
tiationibus, de eadem persona, Filio nimirum Dei incar-
nato, semper est sermo. Persona ergo Christi, quæ in his
propositionibus subijcitur, tribus nominum generibus
significari solet: nimirum, quæ aut diuinam tantum na-
turam, modò ratione essentię, modò ratione hypostase-
os, notant: vt, Dominus glorię, vnigenitus Dei Filius:
aut humanam duntaxat eodem modo, vt, homo, Filius
Marię: aut vtraque simul, vt, Christus, Immanuel, Deus
incarnatus.

II.

Addimus verò, nominibus etiam, quæ ab officijs
Mediatoris denominantur, personam ipsam Christi signi-
ficari: Veluti sunt hæc: Mediator, redemptor, seruator,
pontifex, aduocatus, & his similia. Sed hæc ad tertium
genus referri possunt: quia ijs vtraque natura in vna per-
sona indicatur.

III.

Nomina concretiu a naturis denominata, vt homo
ab humanitate, & Deus à Deitate, cum in sermonibus de
Christo subijciuntur, duo simul habent significata: vnum
formale (vt loquuntur Scholę) & alterum materiale:
quorum priore natura ipsa, altero persona notatur, quæ
talem habet naturam à qua denominata est.

IV.

Sicut enim nomina abstractiuā solam naturam &
propriatatem, quæ alicui inest, significant: sic omnia con-
cretiuā, & naturam ac qualitatem quæ inest, & hyposta-
sin, cui inest, connotant: Vt exempli causa, nomen iusti,
& iustitiam, qua, & eum qui iustus est, simul demonstrat.

V.

In his itaque subiectis nominibus, quæ a naturis de-
nominata, personam Christi monstrant: modò nature
proprie;

proprietates, modò vnitas personę indicatur: ac proinde pro varietate prædicatorum intelligenda & explicanda sunt subiecta.

VI.

In hac enim oratione, Filius Dei, eternus est: subiectum, secundum proprietatem naturæ, explicandum est. In hac autem, Filius Dei vnigenitus, passus est: secundum vnitatem personę. Passus enim est ille, qui non solum homo, sed etiam Deus est: Deitate impassibili permanente.

VII.

Non inficiamur, quin nonnunquam inueniantur nomina abstractiua, quę subijciuntur, vt, Lux venit in mundum: sicut & quę prædicantur, vt, Christus est lux mundi, nostra iustitia, pax: sed illa vicem tenet concretiuorum: Vt, lux venit in mundum, id est, Ille, qui nos illuminat. Proinde pro talium nominum ratione ad aliud quod illorum trium generum, referenda sunt.

VIII.

Tria porrò sunt attributorum genera, quę de eadem Dei & hominis Christi persona, quouis nomine significatur, prædicari solent. Quædam enim propria sunt diuinę naturę, eoque alteri naturę, minimè realiter communicabilia: vt, esse impatibilem, eternum, immensum. Quædam propria humanę, eoque alteri re ipsa prorsus *ἀκχώματα*, vt esse factum, finitum, patibilem. Alia vero propria totius personę, vtrâque natura constantis, ac proinde vtrique simul naturę communia; Vt, esse Mediatorem, Redemptorem, Seruatorem.

IX.

Ad tertium hoc genus pertinent actiones, quas Græci patres *θεωδεμῶν ἐνεργείας* appellarunt: quò in operibus redemptionis, vtraque forma agat, non quod alterius, sed quod

quod proprium est, verum cum communione alterius: Verbo agente, quod Verbi est, & carne exequente, quod carnis est.

X.

Horum trium generum attributorum, haud dissimile exemplum in nobis ipsis reperimus. In homine enim quaedam solius animæ propria sunt; Vt, immortale esse, intelligere, velle. Quaedam solius corporis, vt, esse mortale, palpabile, ponderosum. Quaedam vtriq; communia, vti sunt ea opera, ad quæ peragenda, vtraque hominis pars agit, quod suum est, cum alterius communione: qualia sunt scribere, loqui, currere, & deniq; quæcunque ministerio quidem corporis, sed non nisi vi & ductu animæ perficiuntur.

XI.

Exijs verò, quæ de subiectis & prædicatis diuersis dicta sunt, sequitur diuersitas etiam prædicationis. Omnis igitur de Christo prædicatio aut propria est & simplex, aut impropria & figurata.

XII.

Propria ac simplex, duobus contingit modis. Vnus est, cum quæ sunt vnius naturæ propria: ea de persona Christi, nomine, vel ab eadem natura denominato, vel personæ proprio, expressa, prædicantur; Vt, hic Deus noster, vel Christus, omnipotens est, & vbique presens. Item, hic homo, vel Christus, passus ac mortuus est. Alter est, cum quæ totius sunt personæ propria: ea de tota etiam persona, nomine vtramque naturam complectente, significata, prædicantur: qualia sunt ea, quæ ad officium Mediatoris, & honorem capitis pertinent, Vt, Christus, Immanuel, Deus incarnatus, nos redemit, sanctificauit, seruaui,

seruauit, est rex, adorandus: quæ idcirco dicuntur personæ propria, quia neutri naturæ seorsum rectè accommodari possunt. Sunt autem omnes hæ enunciationes propriæ ac simplices: quia in ijs omnibus, quæ eiusdem generis sunt, connectuntur prædicata cum subiectis.

XIII.

Impropria autem & figurata itidem duplex est. Vna, cum quæ totius sunt personæ, siue ad officium Mediatoris, siue ad honorem capitis pertinentia: ea de altera natura, siue abstractiuo, siue concretiuo nomine significata, prædicantur: Vt caro uiuificat, sanguis lauat à peccatis, Deus redemit Ecclesiam, Mediator Dei & hominum homo, &c.

Altera, cum quod vnius est naturæ proprium, de altera natura concretiuo nomine significata, & personam connotante, prædicatur: Vt, Deus passus ac mortuus est: Homo cum esset in terris, simul etiam erat in caelis.

XIV.

In ijs enim alterius modi propositionibus improprijs, diuersorum generum idiomata, seu concretiuia nomina copulantur: & ideo improprie dicitur Deus passus, quatenus nomen Dei, sua propria significatione, essentiam diuinam significat, quæ pati non potest: sed respectu connotatæ personæ, quæ etiam homo est, vera est, licet impropria, propositio: & ideo *συνεδοχικῶς* etiam hæc dicuntur de tota persona, cum tamen ei reuera non congruant, nisi vnius naturæ respectu.

XV.

Hanc alteram orationis improprie formam, cum Græcis vocamus *κεινωίαν ιδιωμάτων*: quàm Theodoretus

Dia 3. p. 68 explicans vocat *κωνωνίαν*, & *κωνωνία* τῶν ὀνομάτων: Et Da-
 Lib 3. c. 3. mascenus, τὸν τῆς ἀνιδόσεως τρέπον.
 & 4.

XVI.

Idioma enim illis fuit nomen concretium, *ιδιώτηλα*, proprietatem alicuius nature significans: & *κωνωνία*, seu ἀνιδόσις, fuit mutua & reciproca *ιδιωμάτων* vnius, de concreto alterius nature nomine, personam connotante, prædicatio: vt summa sit inscitia, putare, cum Patres de communicatione idiomatum loquebantur, eos de reali essentialium proprietatum vnius nature, in alteram, vel effusione, vel communicatione, differere voluisse: cum aperte scribant: ἢ ἐνωσις κωνὸν ποιῶσι τὰ ὀνόματα: nusquam autem, τὰ πράγματα.

XVII.

Theodor.
 Dialo. 3. p.
 67. B. Si enim de naturis ipsis, quæ in Christo sunt, nobis sit sermo: Theodoretus, cum alijs patribus, docet, sic nobis loquendum esse, vt non, quæ vnius sunt *ιδία*, alteri etiam reapse communia esse doceamus: sed, vt quæ cuiusque sunt, illi etiam soli tribuamus. quemadmodum & quæ sunt animæ non damus corpori, sed animæ soli, & contrâ. Si verò de persona loquamur: sic componendam esse orationem, vt quæ cuiusque nature sunt *ιδία*, ea etiam toti personæ verè & reipsa communia esse significemus: quemadmodum etiam, tam quæ sunt animæ, quam quæ sunt corporis, toti homini realiter & in veritate tribuimus.

Sunt autem hæc eius verba, post allatum simile animæ & corporis, totiusq; hominis: ἔγω γὰρ εἶπα, καὶ τὰς περὶ τῆς χρεῖς πνεύματος προσήκει λόγους: καὶ περὶ μὲν τῶν φύσεων διαλεγόμενος, ἀπνέμω ἐκείνην τὰ πνεύματα, καὶ εἶδεναι, τίνα μὲν τῆς θεότητος, τίνα δὲ τῆς ἀνθρώπινης *ιδία*, ὅταν δεῖται τῶν

ὡς τῆ προσώπῃ πιάμεθα λόγους: κενὰ χρησιμεῖν τὰ τῶν φύ-
 σεων ἴδια: καὶ ταῖτα κακῆς αἰτίας, τῷ σωτήρι προσεσχημάτηεν χριστῷ:
 καὶ τὸν αὐτὸν καλεῖν καὶ θεόν, καὶ ἄνθρωπον: καὶ ἕν θεόν, ἕν ἄνθρώπου:
 καὶ ἕν δαεῖδ καὶ κύριον δαεῖδ: καὶ πνεῦμα θεοῦ, καὶ πνεῦμα ἄνθρω-
 πῶ, καὶ ταῦτα ἅλλα πάντα ὡσαύτως.

Eandem doctrinam ex Amphilochio Iconij Episcopo. Dia. 1. p. 19
 pro, & ex alijs Patribus passim in suis dialogis confirmat. Dia. 3. p. 17

XVIII.

Damascenus quoque ut eandem rem explicaret, ni-
 mirum, quomodo, quæ unius sunt naturæ, alteri commu-
 nicentur, nempe in persona: In hæc verba scribit: οἰκει-
 ῆται δὲ τὰ ἀνθρώπινα ὁ λόγος. αὐτὸς γὰρ ἐστὶ, τῆς ἀγίας αὐτοῦ σαρκ-
 οῦς ὄψια: καὶ μεταδίδωσι τῇ σαρκὶ τῶν ἰδίων κατὰ τὸν τῆς ἀνιδό-
 σεως τρόπον: διὰ τὴν εἰς ἄλληλα τῶν μερῶν περὶχώρησιν, καὶ τὴν
 καθ' ὑπόστασιν ἑνωσιν.

XIX.

Quo ex loco non obscure liquet: primum, non mi-
 nus, quæ sunt carnis, attribui λόγῳ, quàm, quæ λόγῳ, car-
 ni: Deinde non alio modo, quæ λόγῳ sunt, carni tribui,
 quàm quo, quæ carnis sunt, λόγῳ attribuantur: Denique
 modum hunc, modum vocari ἀνιδόσεως, id est, mutæ
 prædicationis, non simpliciter & in naturarum nomi-
 nis abstractis, sed in concretis, personam notantibus.

XX.

Quis porro sit ἀνιδόσεως τρόπος, & cur sic vocetur,
 explicat idem Damascenus cap. 4. tum exemplis, tum ad
 finem, his verbis: ἔστι ὁ τρόπος τῆς ἀνιδόσεως, ἐκαστέρας
 φύσεως ἀνιδόσεως τῆς ἑτέρας τὰ ἴδια, διὰ τὴν τῆς ὑποστάσεως ταυτό-
 τητά, καὶ τὴν εἰς ἄλληλα αὐτῶν περὶχώρησιν. κατὰ τὸ δύναμεθα εἰ-
 πῆν ὡς χριστῷ. ἔστι ὁ θεὸς ἡμῶν ὅτι τῆς γῆς ὡφθη, καὶ τοῖς ἐνθρώ-
 ποις σωμανεστέφθη: καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔστι, ἀκλήστος ἐστὶ καὶ ἀπαθής,
 καὶ ἀπεριχρήστος.

Exempla verò subiecta, quomodo vnâ natura τὴ ἰδίᾳ alteri attribuat, & propter quam causam: luculenter docent. Non enim Deus prout hoc nomine significatur essentia diuina, in terris visus est: sed tantum, prout significatur persona, quæ & Deus & homo est.

XXI.

Ideo non displicet illa recepta κεινώνιας ἰδιωματων descriptio:

Communicatio Idiomatum, est prædicatio, in qua proprietas vni naturæ conueniens, tribuitur personæ, in concreto: quia hæ duæ naturæ, λόγος & natura assumptæ sunt vnum ὑφιστάμενον.

XXII.

Sic ergo non malè definiiri posse idiomatum communicationem, iudicamus: Idiomatum communicatio, est prædicatio, seu forma sermonis: In qua Idiomatum hoc est, nomen concretium, vnius naturæ proprietatem significans, de persona Christi alterius naturæ nomine significata, realiter: de natura autem ipsa altera, in concreto, nomine tenus, propter περιχώρησιν naturarum & vniōnem καθ' ὑπόστασιν prædicatur.

XXIII.

Idem autem esse dicimus, prædicari de persona, concreto alterius naturæ nomine, significata: atq; de concreto alterius naturæ nomine personam connotante, prædicari: sicut etiam idioma in hoc negotio & concretium nomen ἰδιώτης vnius naturæ significans, idem sunt.

XXIV.

Quæstio enim hæc à Patribus aduersus hæreticos, non tam de rebus ipsis proposita fuit, quàm de formis loquendi, quibus scriptura sancta de Christo loquens vtitur:

tur: cùm modo ait, Dominum gloriæ crucifixum esse, modò, Filium hominis, cùm esset in terris, fuisse etiam in cœlo: & alia ijs similia: quomodo nimirum hæ phrasés sint intelligendæ.

XXV.

Nemo enim rectè sentientium dubitabat, sicut naturas, sic etiam essentielles vtriusq; nature proprietates, in persona Christi, post vnionem, distinctas, integras, inconfusas mansisse: ita, vt nec Deitas (exempli causa) facta sit passibilis, & localis, nec humanitas, impassibilis & incircumscripta: quemadmodum hæretici nonnulli scripturas adulterantes blasphemarunt.

XXVI.

Fundamentum autem totius huius explanationis, fuit vera & intima duarum naturarum inter se vnitio, & in vnã eandemq; personam coitio ἀτρέπως, ἀσυγχύτως & ἀδιαρέτως, atque ἀχωρίως, ineffabiliter effecta.

XXVII.

Hoc enim explicans Damasc. postquam docuisset, lib. 3. ca. 3. quomodo, quæ sunt carnis, attribuantur λόγῳ, & vicissim, quæ λόγῳ, ipsi carni communicentur, nempe κατὰ τὴν τῆς ἀντιδόσεως τρέπον: causam huius rei subiecit, dicens: διὰ τὴν εἰς ἄλληλα τῶν μερῶν περιχώρησιν, ἢ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν: Et cap. 4. ἔστι ὅ ἐστιν (inquit) ὁ τρέπον τῆς ἀντιδόσεως, ἐκάλειρας φύσεως ἀντιδόσεως τῆ ἑτέρα ταῖς ἰδία, διὰ τὴν ὑποστάσεως κωπότη-
τα, ἢ τὴν εἰς ἄλληλα αὐτῶν περιχώρησιν.

XXVIII.

Περιχώρησις autem, ipsa est ἔνωσις, hoc est, intima & vndique perfecta atque absoluta vnitio, vt ipse, cùm alibi, tum maximè lib. 4. cap. 19. explicauit, dicens: ἄλλ' ἢ

Θεία φύσις ἀπαξ περιχωρεῖται διὰ τῆς σαρκὸς, ἔδωκε καὶ τῇ σαρκὶ τὴν
 πρὸς αὐτὴν ἀρρήτων περιχώρησιν : ἣν δὴ ἕνωσιν λέγομεν.

XXIX.

Addimus nos, eandem vnionem caussam etiam esse
 finalem huiusce formæ loquendi: quoniam ideo hæc re-
 ciproca prædicatio tradita est à scriptura sancta, vt vera
 naturarum ἕνωσις in vna Christi persona ostenderetur:
 quæ causa est, cur neque hæc verbales prædicationes, ina-
 nes aut vanæ vllò modo dici possint: cùm maximum ha-
 beant vsum, duas naturas in vnâ personam ἀσυγχύτως
 vnitas, ostendentes.

XXX.

Eandem porrò idiomatum communicationem (ex-
 emplī causa, in hac propositione, Deus est crucifixus) &
 verbalem esse dicimus & realē, diuersis respectibus. Qua-
 tenus enim hac voce concretīua, Deus, significatur per-
 sona, quæ non solum Deus est, sed etiam homo: realis est
 prædicatio. Nam, quia homo est, ideo verè & re ipsa mor-
 tuus est. Quatenus autem formali, vt vocant, significatio-
 ne, notatur Deitas, seu Deus simpliciter: verbalis est, &
 quidem vera. Deus enim verè dicitur esse mortuus, pro-
 pter personam quæ connotatur: nec tamen reapse mor-
 tuum est, aut mori potuit, quod Deus est: tametsi qui
 Deus est, reuera mortuus sit.

XXXI.

His ita explicatis: facile est, de varijs enunciacioni-
 bus, quænam veræ sint, quæ falsæ, & quo, quæque prædi-
 cationis modo enuntietur, iudicare.

Reg. 1.

De vna natura, abstractiuo nomine significata: alte-
 ra natura, eiusue proprietates, neq; per abstractiuum, neq;
 per concretiuum nomen vllò modo prædicari possunt.
 Tamen falsa est hæc, Humana natura, seu humanitas,
 est Deus:

est Deus: quàm hæc, humanitas est Deitas: Et tam hæc, humanitas, est immensa & infinita: quàm hæc, Humanitas, est ipsa immensitas atque infinitas.

Proinde nulla in sacris literis huius generis locutio reperitur.

XXXII.

De vna natura siue concretiuo siue abstractiuo nomine significata: altera natura, cuius proprietates, in abstracto prædicari non possunt. Vtraq; enim hæc propositio, falsa est. Deus est humanitas, & Deitas est humanitas. Reg. 2.

XXXIII.

De quavis natura quocunq; nomine significetur: quæcunq; illius sunt, verè ac propriè prædicantur, idq; in concreto de vtrâque: de diuina autem, etiam in abstracto, propter eius simplicitatem. Tam enim vera ac propria est hæc, Deitas est omnipotens, quàm hæc, Deus est omnipotens, atque etiam sua omnipotentia. Et rursus humanitas & homo est mutabilis. Reg. 3.

XXXIV.

De persona, nomine proprio & vtramque naturam notante, aut nomine Mediatoris officium significante, expressa: tam quæ vnus, quàm quæ alterius, aut vtriusq; simul sunt naturæ, verè & propriè prædicantur: Vt Christus est Deus vel omnipotens: Item Christus est homo, est mortuus. Item Christus, est Redemptor, Mediator. Item Mediator est Deus, est homo, est immortalis, est mortuus, redemit nos. Reg. 4.

XXXV.

De persona, per nomen vnus nature significata: quæ sunt illius nature, verè & propriè prædicantur. Vt, hic Deus, aut vnigenitus Dei Filius, æternus & omnipotens est. Reg. 5.

est. Item hic homo, aut Filius hominis, in nouissimis diebus natus est, mortuus est.

XXXVI.

Reg. 6.

De vna natura, siue abstractiuo, siue concretiuo nomine significata, quæ sunt totius personæ, non nisi *συνεχόμενως*, parte pro toto sumta, prædicari possunt: Vt, caro viuificat, Deus redemit Ecclesiam,

XXXVII.

Quocirca illud Leonis, vtraque forma agit, quod suum est, idem esse, cum Damasceno dicimus, cum eo quod est (idque propriè) Christus secundum vtramque formam agit. Actiones enim suppositorum propriè sunt, seu personarum.

XXXVIII.

Sic quod Iohan. ait: Sanguis eius lauat nos à peccatis: Et Christus, Caro mea, verè est cibus: Item quòd viuificare, quòdque adoranda esse dicitur: nomina illa pro concretiuus ponuntur: nempe, caro Christi, pro Christo incarnato: Et sanguis Christi, pro, Christus suo sanguine.

XXXIX.

Qui enim dixit, Qui edit carnem meam, habet vitam æternam: idem dixit, Qui manducat me, ipse viuere propter me. Et qui scripsit, Sanguis eius lauat nos à peccatis: idem explicans sese, ait: Christus lauabit nos à peccatis nostris, in suo sanguine. Et qui definierunt, carnem Christi adorandam esse: iidem causam expresserunt: nempe, non quia caro, sed quia caro Dei est, eoque propriè non carnem, sed Deum incarnatum, *θεὸν ἐνωσθέντα σαρκὶ*, à Christianis adorari.

Cyrrill. in
expli. ana-
themat. 3.
Dam. li. 3.
ca. 8. & li. 4
cap. 3.

XL.

Reg. 7.

De persona per nomen vnus naturæ indicata, quæ sunt alterius naturæ, verè quidem & realiter, sed impropiè ac

præ ac figuratè per communicationem idiomatum prædicantur: Vt, Filius hominis, in cœlo simul est. & in terris. Item, vnigenitus, & Dominus gloriæ, crucifixus est.

XLI.

Hinc etiam alia sequitur: de natura vna, concreti ^{Reg. 10.} no nomine expressa, quæ sunt alterius propria, ea verè quidem propter personam connotatam, sed tamen non realiter, verùm nominatenus tantùm prædicantur: vt, Deus formali significatione acceptus, mortuus est: homo, æternus est.

XLII.

Quare illa per communicationem idiomatum prædicari dicimus: quæ, cum sint propria vnus nature, alteri quoq; in concreto, *ἀνυπόθεως* modo, communia fiunt: dum nimirum personæ, cuius vtraq; natura pars est, hæc realiter attribuuntur.

XLIII.

Cùm enim Christus verissimè & realissimè sit & Deus & homo: verè etiam ac realiter, & passum esse (exempli causa) secundùm scilicet vnâ naturam: & nihil esse passum, secundùm scilicet alteram: dicere, & cum tota Ecclesia prædicare, non dubitamus.

XLIV.

Ac cùm scriptura dicat, & Deum *ἀθάνατον* esse, & eundem esse mortuum seu crucifixum: in priori sermone nomen Dei *ἕστωδως*, in altero, *ὕμπερληως* accipi, docemus: ac proinde in oratione de Christo, vtrumque verum esse: sed diuerso prædicandi modo, de eodem vtrumque enunciari.

XLV.

Reg. 9.

Quæcunq; in tempore, Christo, post vnionem, realiter data fuisse, leguntur: ea de persona respectu humanitatis, eóq; & de humanitate ipsa realiter & propriè prædicantur: respectu autem diuinitatis, idq; concretiu nomine indicatæ, non nisi per communicationem idiomatum prædicari intelligenda sunt. Exemplū primi, Ies. 11. requiescet super eum Spiritus sapientiæ &c. Exemplum secundi, Iohan. 3. Dedit ei (filio, qui de cœlo est, quem misit Deus pater) Spiritum non ad mensuram. Neq; enim quatenus filius vnigenitus, Spiritum accepisse realiter, sed tantum per communicationem idiomatum, dici potest.

XLVI.

Quæ autem hoc modo data fuisse fatemur: ea non fuerunt essentielles Dei proprietates, sed dona tantum creatitia, & gratiæ, vt vocant, habituales. Quæ partim ad humanæ in Christo nature perfectionem: partim ad officia mediatoris perficienda: partim ad honorem capitæ Ecclesię pertinent.

XLVII.

Proprietates enim Dei essentielles, cum natura quidem humana realissimè vnitę sunt in eadem persona: sed realiter illi in ipsa eius *ἁγια*, nequaquam sunt communicatę.

XLIX.

Nam (vt alias propè infinitas rationes omittamus, & testimonia, tum Apostolorum tum veterum patrum) Quæcunq; accepit Christus, vt homo in suę nimirum humanæ nature *ἁγια*: ea accepit, vt, tanquam caput, illa in sua membra deriuaret: testibus Athanasio & Cyrillo: quando ideo etiam se sanctificauit, vt nos quoque esse-

Athanas.
contra A-
poll., p. 531.

mu.

mus sanctificati: & oleum super caput Aaronis effusum
fuit, vt in omnia reliqua eius membra, ad simbriam vs-
que vestis, deflueret.

Cyrl. lib.
The. 2. c. 1.

XLIX.

Quis autem essentialia Dei proprietates in nos de-
ruiatum iri dixerit, nisi insanus?

L.

Causa etiam, cur Christus, quâ Deus est, creatitia
dona accepisse, dici non possit: hæc à Cyrillo assignatur:
quia, vt Deus, ijs non egebat. Ergo, si etiam, qua homo est,
essentialia Dei proprietates, sibi realiter comunicatas
accepit: creatitia Spiritus sancti dona, nequaquam acce-
pisse dicendus fuerit. Quorsum enim finita potentia
ei, qui infinita realiter sibi comunicata
præditus est?

Cyrl. ad
Reg li. 2.
pag. 305.

X x 2

INDEX PRAECIPVORVM
DOCTRINAE CHRISTIANAE CA-
PITVM HAC CONFESIONE
explicatorum.

I.	De scripturis sanctis, totius Christianae religionis fun- damento.	pag. 1.
II.	De Deo, diuinisque personis & proprietatibus.	8
III.	De praescientia & praedestinatione Dei.	12
IV.	De omnipotentia & voluntate Dei.	15
V.	De mundi creatione, de Angelis, deq; primo hominis statu.	17
VI.	De prouidentia, mundiq; gubernatione	21
VII.	De lapsu hominis, deq; peccato originali, & eius fructi- bus.	25
VIII.	De libero hominis post lapsum arbitrio.	30
IX.	De promissione redemptionis & salutis per Christum.	34
X.	De Lege.	37
XI.	De Christo Redemptore.	43
XII.	De vera redemptionis, salutis, & vita, qua in vno Chri- sto posita est, dispensatione: eoq; de necessaria cum Christo vnitione ac reuocata.	59
XIII.	De Euangelio, deq; legis per Euangelium abrogatione.	72
XIV.	De sacramentis noui testamenti.	78
XV.	De Baptismo.	90
XVI.	De Caena Domini.	95
XVII.	De fide, spe, & caritate.	107
XVIII.	De poenitentia.	111
XIX.	De iustificatione	115
XX.	De libero renati hominis arbitrio, viribusque ad bo- num.	123
XXI.	De bonis operibus.	128

de sacris missis et eucharistia hactenus

INDEX.

	349
XXII. De inuocatione & iuramento.	134
XXIII. De Ecclesia Christi in genere.	137
XXIV. De Ecclesia militante.	143
XXV. De Ecclesia militantis gubernatione, deq; ministerio Ecclesiastico.	163
coniugio.	177
stipendijs bonisq; Ecclesiasticis.	180
Templis & ceremonijs.	181
ieiunijs.	183
ciborum delectu.	} 184
egrotis & sepultura.	
Synodis:	} 186
disciplina.	
XXVI. De Magistratu	192
XXVII. De perpetua peccatorum remissione in Ecclesia Christi.	198
XXVIII. De statu animarum post mortem, deq; resurrectione mortuorum.	204
XXIX. De illustri aduentu Domini Iesu, ad indicandum viuos & mortuos.	209
XXX. De vita aeterna.	213

INDICVLVS PRAECIPVORVM
locorum, qui in obseruationibus
explicantur.

De Caelo bestorum.	pag. 220
De peccato originis, illud non esse substantiam.	221
De persona Christi, in caput XI. 222. vsque ad pag.	231
Item in Appendice.	274
De reuerentia nostri cum Christo, in caput XII.	231
De voce sacramenti, in cap. XIV.	234

<i>De Baptismo nonnulla, in cap. XV.</i>	230
<i>Locus Actorum 19. de duodecim Ephesius, explicatur.</i>	238
<i>De ijs qui indignè manducant panem Domini, in cap. XVI.</i>	251
<i>An fidelium infantes fidem habeant, nec ne, in cap. XVII.</i>	257
<i>De iustificatione, deq; illo loco: Credidit Abraham Deo, & imputatum est illi ad iustitiam, in cap. XIX.</i>	258
<i>Item, iustificationem nostri, non in sola remissione peccatorum, sed etiam in imputatione obediètiæ Christi consistere.</i>	259
<i>De varijs ministrorum in Ecclesia ordinibus, præter illos, quib; expresse in sacris literis habentur: ut de Archiepiscopis & Patriarchis &c, in cap. XXV.</i>	269

INDICVLVS DISPVTATIONVM
de præcipuis aliquot fidei Christiane
articulis.

I.	<i>De vno vero Deo, aeterno Patre, Filio & Spiritu sancto.</i>	289
II.	<i>De vnus veri Dei natura, simplicitate, atque immensitate.</i>	290
III.	<i>De vnus veri Dei aeterna omnipotentia.</i>	295
IV.	<i>De prouidentia Dei.</i>	301
V.	<i>De aeterna electione ac prædestinatione, deq; redemptione per Christum facta.</i>	304
VI.	<i>De Christi à mortuis resurrectione, in cælum ascensione, ad dextram Patris sessione, ex Pauli ad Eph. cap. 1.</i>	307
VII.	<i>De dispensatione salutis per Christum, ex 1. cap. ad Eph. pag.</i>	329
VIII.	<i>De ijs, qua de Domino nostro Iesu Christo, post unionem prædicantur: & quonam prædicentur modo, ex 1. cap. eiusdem epistola ad Ephes.</i>	

Errata sic corrigito.

Fig 9. Aphorif. 3. lin. 24. pro generali, lege, generari. pag. 17. Aph. 3. lin. 6. Et.
pro, qua, lege qua p. 24. Aph. 7. l. 24. pro, scientia, l. scientia. p. 48. Aph. 7. l. 3. pro,
ὅτις ἀμείβεται ἢ ὅτις ἀμείβεται. p. ead. Aph. 8. in fine, pro diuina & natura humana. l.
diuina natura & humana &c. p. 87. Aph. 14. l. 20 post participes, adde, fiant.
p. 89. Aph. 17. l. 14. dele illud QVOD. p. 103. Aph. 12. l. 15 pro, sinamus, l. sinus p. 108.
Aph. 2. l. 2 pro, certe, l. certo p. 145. Aph. 2. l. 3. dele, cum bonis. p. 161. Aph. 23. l. 3. pro,
habitant, lege habitabant. p. 170. Aph. 11. l. 17. pro, cap. 10 l. cap. 1 p. 222 in cap. 11.
Aph. 6. in fine, pro minus, l. minus. p. 226. Aph. 12. l. 20. pro, perentint, l. pertinent.
p. 234. l. 5 post, cum Christo, adde NON. p. ead. in fine, pro in cap. XXIV. l. XIV.
p. 236. l. 9. pro, in cap. XXV. l. XV p. 268. l. 27. pro, eum in clerici ordine, l. eum in cle-
rico ordinem &c. p. 270. l. 25. pro, Aretalensi, l. Arclatensi p. 282. l. 6. pro sunt, l. sint.
p. 283. l. 25. pro, ille, l. illa. p. 286. l. 12. pro, circumscribit, l. circumscribitur.

Exrofa ad 1585

11592109

origines de...

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

origines de...